

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
RESİMLER LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	xi
BÖLÜM I: GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Cümlesi	1
1.2. Alt Problemler.....	1
1.3. Araştırmanın Amacı.....	2
1.4. Araştırmanın Önemi.....	2
1.5. Sayıtlar.....	3
1.6. Sınırlılıklar.....	3
1.7. Tanımlar.....	3
BÖLÜM II: İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....	15
2.1. SANAT EĞİTİMİ.....	15
2.1.1. Cumhuriyet Döneminden Bugüne Ülkemizdeki Sanat Eğitiminin Tarihsel Gelişim Süreci.....	15
2.1.2. Sanat Eğitimi Kavramının Tanımı.....	23
2.1.3. Sanat Eğitimi Kuramları.....	30
2.1.3.1. Sanat Yoluyla Eğitim.....	30
2.1.3.2. Sanat İçin Eğitim.....	32
2.1.4. Bireyin Sanat Eğitimi.....	33
2.1.5. Milli Eğitimin Amaçları.....	57

2.2. SANAT EĞİTİMİ İLE ESTETİK BİLİNCİN OLUŞUMU.....59

2.2.1. Estetik Kavramı.....	59
2.2.2. Çocuğun Estetik Eğitimi.....	62
2.2.2.1. Estetikte Güzel.....	63
2.2.2.2. Sanatsal Görme.....	73
2.2.2.3. Sanatsal Yaratmada Etkili Olan İmge,Simge Ve İmgelem....	82
2.2.2.4. Çocuk Resimlerinin Değerlendirilmesi.....	90
2.2.2.5. Estetik Yargı.....	103
2.2.2.6. Estetik Algı.....	105
2.2.2.7. Estetik Bilinç.....	113

2.3. YARATICILIK.....115

2.3.1. Yaratıcılık Kavramı.....	115
2.3.2. Yaratıcı Bireyin Özellikleri.....	124
2.3.3. Yaratıcılık ve Eğitim.....	136

2.4. SANAT EĞİTİMİNİN İLKÖĞRETİM SİSTEMİ İLE DESTEKLENMESİ.....154

2.4.1. Öğretmen Tavrı.....	155
2.4.2. Okul İdaresinin Tavrı.....	164

2.5. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR.....167

BÖLÜM III: YÖNTEM.....	168
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	168
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	168
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	168
 BÖLÜM IV: SONUÇ VE ÖNERİLER.....	 169
 KAYNAKÇA.....	 172

ÖNSÖZ

Sanat eğitimi kişinin birey olma yolunda adımlarını sağlıklı ve dengeli atmasının en geçerli yoludur. Birey sanat eğitimi yoluyla bilinçli bir sanat izleyicisi ve insan olma bilincine sahip olurken, bunu yaratıcı doğasının keşfedilip geliştirilmesi ile estetik duyarlılığının oluşumu ile gerçekleştirir. Bu süreç, kişinin eğitim yaşamı boyunca devam etmesi gereken, eğitim - öğretim süreci bittikten sonra da yaşama yaratıcı ve estetik bakışla bakmasını, yaşamını bu bakışla sürdürebilmesini sağlayan bir eğitim şeklidir. Sanat eğitimi sanatçı yetiştirmeyi hedef olarak seçmezken, bu eğitimin hedefi sanatçı bakışını bireye kazandırarak, yaşamı, çevresini, kendisini bilinçle sorgulayarak birey olabilmesinin yolunu göstermektir. Görmenin eğitimi ile başlayan kişi için karşılaştığı her şey değerlendirme sürecine katılarak yaratıcılık sürecinde şekillenir, eleştirilir, seçilir, yargıya varılır. Tarih süreci içinde de sanatın ve onun eğitiminin değerine varılması ile önemli adımların kat edildiği deneyimlenmiştir. Günümüzde sanat eğitimi sorunsalı sürmekte ve bunun nedenleri olarak da; sanat eğitime bakış açısında, sanat eğitimcisinde, bireyin sanat eğitimi çalışmalarının eğitim sistemi içinde desteklenmesinde arayabiliriz.

Bireye dayatılanları değil de bireyin kendi özgürlüğü ve bilinci ile seçmesi için sanatın, yaşamın ve eğitimin içinde varlık göstermesi gereklidir. Bu anlamda estetik bilincin oluşabilmesi için estetik duyarlılığı gelişmiş bireylere gereksinim vardır. Sanat eğitimi dört disiplin anlayışı ile bir bütündür; bu bütünün içinden yalnızca uygulama çalışmaları önemsenerek yapılan sanat eğitimi ile büyük ihtimalle hedeflenen amaçların tümüne ulaşabilmesi mümkün olmamaktadır. Hızla değişen çağda yenilikleri yakalamak, yenilikleri geçmiş deneyimlerle birleştirerek bütünleştirmek ve bu yolla geleceğe hazır bireyler yetiştirmek sanat eğitiminin sorumluluk alanına dahildir.

Bu çalışmanın sürdürülmesinde sabrını ve güvenini esirgemedi bana destek olan hocam Mehmet Fırıncı'ya ve sonsuz desteğinden dolayı eşime teşekkür ederim.

RESİMLER LİSTESİ

1) Hayalimdeki Olimpiyatlar.....	90
2) Canım Annem.....	92
3) Masal Kahramanları.....	93
4) Masal Kahramanları.....	94
5) Denizlerimizi Nasıl Koruyalım.....	95
6) Lunapark.....	96
7) Sirk.....	97
8) Canım Annem.....	98
9) Köpeğim Ve Ben.....	99
10) Hayalimdeki Olimpiyatlar.....	100
11) İnsan Hakları.....	101
12) Köpeğim Ve Ben.....	102

ÖZET

Sanat eğitimi denildiğinde sanatın tanımının ötesinde yaşamsal anlamda, insan olmak bilinci açısından ne olduğunu bilmek, sanatın eğitiminin ise ne gibi kazanımlara yol açtığını kavramak oldukça önemlidir. Eğitim öğretim sistemi içerisindeki konumunu, önemini hala tartışır durumda olduğumuza göre var olan sorunların ve eksikliklerin giderilmesi konusundaki gerekli çalışmaların yapılması sorumluluğunu taşımak önemli bir gerçektir.

Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana tarihsel gelişimi bölümünde sanat eğitimi ile toplumun uygarlaşması ve sanat eğitimi anlayışının amaçların uygun şekilde yürütülmesi bakımından gerekli değişikliklerin yapıldığı anlatılmıştır. Cumhuriyet’in kuruluşu ile birlikte, Ulu Önder Atatürk’ün liderliğinde sanat eğitiminin birey ve toplum açısından önemi vurgulanmış, bir toplumun çağdaşlaşma sürecinde sanatsız bir eğitimin çağdaşlaşma amacını gerçekleştiremeyeceği düşünülmüş ve bu konuda gerekli araştırmalar ve çalışmalar yapılmıştır. Sanat eğitimi, tarihsel süreci içinde, dönemlerin ekonomik kültürel koşullarına bağlı olarak eğitim sistemlerinde varlık göstermiş, teknolojik gelişmelerin yaşanmaya başlandığı dönemlerden itibaren de hedefler “toplumsal bir varlık kazanma”, insan olmanın bilincine varma” estetik duyarlılık kazanma”, ”yaratıcı kişilik” çerçevesinde oluşturulmuştur. Ancak bu hedeflerin ne anlama geldiği, bireye ne tür kazanımlar sağladığı konusunda yeterince bilince sahip olmuş olsaydık, bu konuda eğitimciler olarak, idareciler olarak, toplumun bireyleri olarak günümüzde hala sanat eğitiminin önemini tartışıyor olmazdık.

Estetik eğitimi bölümünde bireyin estetik eğitiminin nasıl geliştiği, estetik kavramının ne anlama geldiği konularında açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Sanatsal yaratmaları şekillendiren imge, sezgi, sembol konularına da değinilmiştir.

Estetiğin “güzel” in bilimi olduğu ve güzel kavramının da “bu masa güzel” demekten başka şey olduğunu, “bu portre güzel” deyince onun güzel olmasının nedenlerinin irdelendiği, eleştirildiği bir bilincin oluşumuna neden olan sanat eğitimi

kapsamındaki estetik; bir bilinç oluşturmaya, sanatçı bakışını sağlamaya, insan olabilmenin niteliklerine ulaşabilmeye yönelik gerçekleştirilen bir eğitimidir.

İnsan olduğu yerde sanat varlığını her zaman sürdürmüştür ki; sanat kişinin kendini ifade etme yollarından en önemlisi ve en özel yöntemidir. Sanatın bir ihtiyaç bağlamında düşünülmesi yüksek bir uygarlık birikiminin bir değeri olabilir. Bireylerde de bu bilinci geliştirmek, yaşamlarının her alanına, tüm zamanlarına yaymak sorumluluğu eğitimcilere düşmektedir. Yaratıcılığın da, estetiğin de oluşabildiği yer sanat eğitimi dersleridir.

Teknolojik gelişmelerin son hızla ilerlediği günümüzde insanın insana hatta kendine bile yabancılaşmasını sağlıklı duruma getirebilecek ve dengeleyecek unsur her zaman olduğu gibi sanat olacaktır. Çünkü sanat, insanın yine insandan yola çıkarak ürettiği ve insana sunduğu bir olgu olarak insanın hizmetindedir. Dolayısıyla, sanatsız bir eğitim, eğitimsiz bir sanat düşünemiyoruz. Daha uygar bir dünya hedeflenirken, teknolojik gelişmelerin ışığında uygarlaşmanın da sürdürüldüğü bir dünya düşünürken, sanat eğitiminin sağladığı “güzel” bilinci bu uygarlığın da, gelişmenin de sürekli kılınmasını sağlayacak denli önemli bir eleştirel bilinçtir. Teknolojik gelişmelerin yaşamı kolaylaştırdığı gerçeği yadsınamaz ama bu insanı insana yakınlıktırdığı anlamına da gelmeyebilir. Sanat, teknoloji ile insan arasındaki köprülerini kurarken, insanın, insan olmanın bilincinden, erdemlerinden yoksun kalmasını da engelleyecek kadar önemli bir güçtür. Yaratıcılık bölümünde, yaratıcı bireyin özellikleri, yaratıcılık eğitiminin nasıl bir eğitim şekli olduğu konusunda açıklamalar getirilmiştir.

Yaratıcılığın tartışıldığı son yıllarda, yaratıcı eğitimin nasıl olması gerektiği konusundaki donanım bizi sanat eğitimi derslerine yönlendirir. Bilimsel çalışmaların da temelinde yaratıcılığın yattığını kabul edersek, sanat eğitimi ile gelişebilecek yaratıcı potansiyelin de önemine varmış oluruz. Bireye göre olan eğitim anlayışı benimsendiğinde, bireyin kendine ait potansiyeli doğrultusunda geliştirilecek olan eğitim öğretim uygulamaları yaratıcı eğitim anlayışının da temelinde bulunan bir

düşünceciir. Çünkü her bireyin yaratma potansiyeli farklı olup, süreç içinde geliştirilebilir.

Sanat eğitiminin ilköğretim sistemi ile desteklenmesi bireylerin gelişimi açısından önemli olduğundan bu konu son bölümde açıklanmaya çalışılmıştır.

Milli eğitimde Resim İş dersi genel amaçları kapsamında sanat eğitiminin bireye ne tür kazanımlar sağladığı ve yine bu çerçevede estetik duyarlılık, yaratıcılık ve sanat eğitimi gibi kavramların ne anlama geldiği, kazanımlarının neler olduğu bu tez içeriğinde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Öğrenciyi merkeze koyan bir yaklaşımla, sanat eğitimcisinin kuramsal donanımı ve deneyimi açısından sanat eğitiminin bireye kazandırdığı önemli nitelikler araştırılmıştır.

Sanat eğitimi ile başlayan “görme”nin eğitimi, öğrencilerin görsel okumalarını zenginleştirerek, öğrenme, anlama ve kavrama yetilerini geliştirerek, zihinsel ve duysal gelişimlerine neden olur. Birey, gördükleri ile özdeşleşerek, görüntülerin de ardındakilerin anlamına kavuşması ile düşünsel ve duysal anlamda daha derin, daha sağlam bir birikime sanat eğitimi ile kavuşabilecektir.

Sanat eğitimi ile birlikte birey, bilinçli bir sanat izleyicisi hatta alıcı olabilmelidir. Sanatın izleyicisi olabilmek için bunu bir meslek olarak seçmiş olmak gibi bir koşul yoktur. Toplumdaki her bireyin sanatsever olabilmesi kültürel, toplumsal değerler açısından önemlidir ve birey olmanın koşulları da sanat eğitiminin sorumluluk alanına dahildir. Sanatın kendisi, yaşamın bilinçle yapılandırılmış bir görünüşüdür. Bireyler ise eğitim öğretim sistemi ile birlikte yaşama bir hazırlanış yaşarlar. Sanat eğitimi de bireyleri yaşama hazırlayan, ilk denemeleri yaptıran özelliği ile bireyin kişilik gelişimini de gerçekleştiren ve onu sürdürebilmesinin bilincini de veren bir eğitim anlayışıdır. Bu anlayış “sanat eğitiminde dört disiplin” anlayışı olarak bir bütün halinde öğrencilere verilebilmelidir. Uygulamalı çalışmalar, sanat tarihi, eleştiri ve estetik başlıkları altında toplanan “dört disiplin” anlayışından biri bile eğitimin dışında bırakılırsa sanat eğitiminin eksiksiz gerçekleştiğini söyleyemeyiz.

Yaratıcılık kavramının son yıllarda daha çok tartışılır olması ile birlikte sanat eğitiminin de önemi ve yararı daha anlaşılır olabilmelidir. Çünkü yaratıcılığın oluşum süreçleri, koşulları sanat eğitimi dersi sürecinin tamamını kapsar. Sanat eğitimi yaratıcılığı geliştirme hedefine uygun çalışmalarla yürütülmelidir. Bilimin ve sanatın gelişme koşulu yaratıcılığa bağlı olduğundan ve sanatı bilimsiz, bilimi de sanatsız düşünemeyeceğimizden, eğitim-öğretim sistemini de bilimsel ve sanatsal uygulamaların ve araştırmaların birlikte yürütüldüğü bir sistem olarak benimsemeliyiz. Kendi sınırlarını aşan yani kendi kültürel ve ekonomik çevresinin sınırlarını aşıp başka kültürlerle de açık, değişik kültürlerden de beslenen, bunun sonucunda kendi içsel koşullarını da aşip hep daha yeniyi ve güzeli, iyiyi hedefleyen bir yaratıcılık bilincini geliştirmek de sanat eğitiminin kapsamına dahildir. Ülke olarak yaratıcı olabilmek, gelişmenin de önemli bir koşuludur.

Bireylerin yaratıcı potansiyellerini ortaya koyup geliştirmek, sanatçı bakışını kazandırmak, eleştirel bakışı geliştirmek, bireyin bilincini estetik bir duyarlılığa yükseltmek sanat eğitiminin başlıca hedefleridir ve böylece ideal insan olabilmek ve toplumsal varlık olarak özgürce düşünen ve düşündüğünü özgürce uygulayan bireyler yetiştirmek sanat eğitiminin işidir.

Sanat eğitiminin hedeflerini gerçekleştirecek olanlar, sanat eğitimcileridir ve eğitimciler öncelikle alanında uzman ve uzman olduğu kadar da bu donanımı öğrenciye aktarabilecek yetiye ve deneyime sahip bireyler olabilmelidir. Sanat eğitimine dair araştırılmış, gözlemlenmiş olan bir çok olumsuzluk vardır. Ancak bu olumsuzlukları değiştirecek olanın öncelikle eğitimciler olduğunu düşünüyoruz. Alanına hakim sanat eğitimcileri, gerekli bilinçlendirmeleri yaparak sanat eğitiminin gerekliliğini, önemini, yararını bireylere benimsetebilmelidir. Sanat eğitiminin önemini yine iyi bir sanat eğitimi sürecinden geçmiş bireyler kavrayabileceğine göre bugün hala bunu tartışıyor olmamızın başlıca nedeni toplum olarak iyi bir sanat eğitiminden geçememiş olmamız yatıyor olabilir. Bunu gerçekleştirmek için ise öncelikli neden ne sosyo-ekonomik koşullar olabilir, ne okul idaresinin tavrı v.b. olabilir ancak bu nedenler olumsuzluğun oluşmasında elbette oldukça etkilidirler. Bu

gerçeği yadsımadan ancak sanat eğitimcilerinin, var olan yanlış bilinci değiştirebilmede en etken bireyler olduğunu söyleyebiliriz.

ABSTRACT

It's very important to understand the gains of art education, to know what it is as a human consciousness rather than the description of art if the matter of question is art education. It's a reality to carry the responsibilities of solving problems and completing the lack of art education in such a position. We still discuss the importance of it in general education system. In the historical development since the foundation of Turkish Republic section, the art education and modernization of community and the changes for the enforcement of art education philosophy suits purposes.

Within the foundation of Turkish Republic, with the leadership of Great Leader Atatürk, it's emphasized the importance of art education for an individual of community, it is thought, an education system without an art education would not help the modernization of community in that period. For this purpose, necessary studies were done.

In historical period, related to the economical and cultural conditions, art education took place in education system, since the beginning of technological developments, purposes are defined as “ achieving a communal existence “, “ consciousness of being human “, “ achieving (gaining) aesthetical sensitivity”, “ creative personality”. But if we had understood the meanings of those purposes, we would not still be discussing the importance of art education.

In aesthetic education section, it is tried to be described what the meaning of aesthetic concept is and how to improve aesthetic education. This will also describe the main parts of aesthetic subjects like image, perception and symbol.

Aesthetics as a part of art education is an education that helps the aesthetics consciousness, viewpoint of an artist. Qualities of the human being by discussing of aesthetics as a science of beauty, reasons of being beautiful when we say “ this table is beautiful “ .

Art have always existed where human existed. Art is the most important and special way of a man to express himself. To think art as a necessity can be a value of a civilization accumulation. To improve the consciousness of people, spreading to the whole of life is the responsibility of educationalists. Existence of both creativity and aesthetics is in art education lessons.

Nowadays, when technological developments process so fast, normalization and balancing of estrangement of man to himself and his environment will be done by art. Because art produced by man presenting itself to man as a fact, is always under service of man. So we can not think art without education or education without art. Consciousness of beauty is very important critical consciousness, that will make civilization and improvements continuous.

It can not be opposed that technological improvements make life easier but that may not mean it also approaches the man to each other. Art is a very important force that bridges the human and technology and prevents man to lose the consciousness of being man and virtues.

In creativity section, it is described the properties of creative man, how the creativity education must be.

In last years when creativity is discussed, it directs us to art lessons. How the creative education must be? If we accept that creativity lies behind the scientific studies, we can understand the importance of creative potential can be improved by art education.

If personal art education is accepted, educational practices based on personal potentials, improved is one of the basics of creative education understanding. The potential of every individual is different and can be improved. Also in this topic the support of art education in primary school is explained.

You can figure out, the scope of drawing lessons in national education system is the gains of art education to individuals also the meaning of terms like aesthetical sensitivity, creativity, art education, in this thesis.

The education of “seeing “ which starts with art education, enrich the visual readings, learning, understanding and comprehension abilities. Within the art education, an individual must be a conscious art observer, a receiver body or a subject. There is no rule of having an occupation about art to be an art observer.

It is very important for every individual in community to be an art-lover as the cultural and communal values of society. Every individual lives a preparation for life in education system. Art education also prepares man for life, in national education system. That concept must be given in four disciplines of art education which are art history, criticizing, aesthetics and practices.

The phases and conditions of creativity include the whole art education system. The scope is not related with national culture but also with all cultures of the world. To be a creative community is one of the most important condition for improvement of country.

The main purposes of art education are identifying and improving of creativity potentials, thinking free and realizing these thoughts.

The man who will perform an art education is an art educationalist. These educationalists must have ability to teach and have experiences as well as being expert in their fields. The problems in art education will be solved and improved by these educationalists.

By this way, we would not be discussing the necessity of art education but we would make it a part of our life.

Aysel Simge KARATAŞ

**The Gains Of Art Activity For Individual and Support The Art Education Conscious
With Primary Education System**

ABSTRACT

It's very important to understand the gains of art education, to know what it is as a human consciousness rather than the description of art if the matter of question is art education. It's a reality to carry the responsibilities of solving problems and completing the lack of art education in such a position. We still discuss the importance of it in general education system. In the historical development since the foundation of Turkish Republic section, the art education and modernization of community and the changes for the enforcement of art education philosophy suits purposes.

Within the foundation of Turkish Republic, with the leadership of Great Leader Atatürk, it's emphasized the importance of art education for an individual of community, it is thought, an education system without an art education would not help the modernization of community in that period. For this purpose, necessary studies were done.

In historical period, related to the economical and cultural conditions, art education took place in education system, since the beginning of technological developments, purposes are defined as “ achieving a communal existence “, “ consciousness of being human “, “ achieving (gaining) aesthetical sensitivity”, “ creative personality”. But if we had understood the meanings of those purposes, we would not still be discussing the importance of art education.

aesthetics as a part of art education is an education that helps the aesthetics consciousness, viewpoint of an artist. Qualities of the human being by discussing of aesthetics as a science of beauty, reasons of being beautiful when we say “ this table is beautiful “ .

You can figure out, the scope of drawing lessons in national education system is the gains of art education to individuals also the meaning of terms like aesthetical sensitivity, creativity, art education, in this thesis.

The main purposes of art education are identifying and improving of creativity potentials, thinking free and realizing these thoughts.

The man who will perform an art education is an art educationalist. These educationalists must have ability to teach and have experiences as well as being expert in their fields. The problems in art education will be solved and improved by these educationalists.

By this way, we would not be discussing the necessity of art education but we would make it a part of our life.

Aysel Simge KARATAŞ

Sanatsal Faaliyetin Bireye Kazandırdıkları Ve Bu Bilincin İlköğretimde Eğitim Sistemi İle Desteklenmesi

ÖZET

Sanat eğitimi denildiğinde sanatın tanımının ötesinde yaşamsal anlamda, insan olmak bilinci açısından ne olduğunu bilmek, sanatın eğitiminin ise ne gibi kazanımlara yol açtığını kavramak oldukça önemlidir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana tarihsel gelişimi bölümünde sanat eğitimi ile toplumun uygarlaşması ve sanat eğitimi anlayışının amaçların uygun şekilde yürütülmesi bakımından gerekli değişikliklerin yapıldığı anlatılmıştır. Sanat eğitimi, tarihsel süreci içinde, dönemlerin ekonomik kültürel koşullarına bağlı olarak eğitim sistemlerinde varlık göstermiş, teknolojik gelişmelerin yaşanmaya başladığı dönemlerden itibaren de hedefler "toplumsal bir varlık kazanma", insan olmanın bilincine varma" estetik duyarlılık kazanma", "yaratıcı kişilik" çerçevesinde oluşturulmuştur.

Estetik eğitimi bölümünde bireyin estetik eğitiminin nasıl geliştiği, estetik kavramının ne anlama geldiği konularında açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Sanatsal yaratmaları şekillendiren imge, sezgi, sembol konularına da değinilmiştir.

Sanatın bir ihtiyaç bağlamında düşünülmesi yüksek bir uygarlık birikiminin bir değeri olabilir. Bireylerde de bu bilinci geliştirmek, yaşamlarının her alanına, tüm zamanlarına yaymak sorumluluğu eğitimcilere düşmektedir. Yaratıcılığın da, estetiğin de oluşabildiği yer sanat eğitimi dersleridir.

Yaratıcılığın tartışıldığı son yıllarda, yaratıcı eğitimin nasıl olması gerektiği konusundaki donanım bizi sanat eğitimi derslerine yönlendirir. Bilimsel çalışmaların

da temelinde yaratıcılığın yattığını kabul edersek, sanat eğitimi ile gelişebilecek yaratıcı potansiyelin de önemine varmış oluruz.

Sanat eğitiminin ilköğretim sistemi ile desteklenmesi bireylerin gelişimi açısından önemli olduğundan bu konu son bölümde açıklanmaya çalışılmıştır.

Milli eğitimde Resim İş dersi genel amaçları kapsamında sanat eğitiminin bireye ne tür kazanımlar sağladığı ve yine bu çerçevede estetik duyarlılık, yaratıcılık ve sanat eğitimi gibi kavramların ne anlama geldiği, kazanımlarının neler olduğu bu tez içeriğinde değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sanat eğitiminin hedeflerini gerçekleştirecek olanlar, sanat eğitimcileridir ve eğitimciler öncelikle alanında uzman ve uzman olduğu kadar da bu donanımı öğrenciye aktarabilecek yetiye ve deneyime sahip bireyler olabilmelidir. Alanına hakim sanat eğitimcileri, gerekli bilinçlendirmeleri yaparak sanat eğitiminin gerekliliğini, önemini, yararını bireylere benimsetebilmelidir.

BÖLÜM I: GİRİŞ

Sanat eğitimi kavramına değinmek, sanat eğitimini anlamak için başlangıçta gösterilmesi gereken bir çabadır. Değerler sistemini oluşturan, değerlerin oluşumunu sağlayan sanatı, eğitim sistemi içindeki gerekli yerine koymak, nitelikli bireyler yetiştirmek açısından gereklidir. Nitelikli bireylerin yetişmesi için gerekli ve önemli olan estetik duyarlılığı gelişmiş bilinçli bireylerin yaratıcı potansiyellerinin desteklenmesi yalnızca sanat eğitiminin değil, tüm eğitim sistemi içindeki personelin de taşıması gerekli olan bir sorumluluktur.

Bu bilinçle tezin ilk bölümünde sanat eğitimi kavramına, sanat eğitimi kuramlarına değinilmiştir. İkinci bölümde estetik kavramı, estetik bilincin oluşumu konularına değinilerek;üçüncü bölümü yaratıcılık,yaratıcı bireyin özellikleri konuları oluşturmaktadır. Dördüncü bölümde ise; bireyin sanat eğitimi çalışmalarının ve sanat eğitiminin okul personelinin oluşturan; öğretmen ve idari personel tarafından desteklenmesi konusu ele alınmıştır.

1.1. Problem Cümlesi

Birey olabilmek için temel olan ilköğretim sürecinde sanat eğitimi bireylere ne gibi nitelikler kazandırabilir? Yaratıcılık ve estetik eğitiminin oluşturduğu bilincin gelişimi nasıldır?

1.2. Alt Problemler

- 1) Sanat eğitimi kavram olarak nedir?
- 2) Sanat eğitimi salt “sanat yoluyla eğitim” ya da “sanat için eğitim” kavramları ile açıklanabilir mi?
- 3) Sanat eğitiminin Cumhuriyet’in kuruluşundan bu yana tarihsel gelişimi nasıldır;?
- 4) Toplumların ,dolayısıyla ülkelerin gelişim süreçlerinde sanat eğitiminin etkisi nasıldır?
- 5) Sanat eğitimi bireye ne gibi nitelikler kazandırır?

- 6) Bireyin estetik eğitimi nasıl olmalıdır?
- 7) Bireyin yaratıcı düşüncesini ve davranışını geliştirmede sanat eğitiminin rolü nedir?
- 8) Sanat eğitimi bireyin “insan olma bilinci”ni geliştirebilir mi?
- 9) Sanat eğitimi bireyin kişilik gelişimini ve psikolojisini nasıl etkiler?
- 10) Sanat eğitiminde,sanat eğitimcisinin tavrı,stratejisi ve nitelikleri neler olmalıdır?
- 11) Bireyin sanatsal düşünce ve ürünleri nasıl desteklenebilir?
- 12) Bireylerde görsel okuma yetileri geliştirilebilir mi?
- 13) Algıların eğitimi ve geliştirilmesi ile hedeflenen amaçlar davranışa dönüşebilir mi?
- 14) Bilim ve sanat ilköğretim sisteminde birbirini destekleyen olgular mıdır?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada;

- a) Sanat eğitiminin bireye kazandırdığı nitelikleri araştırmak.
- b) Sanat eğitiminin bireye kazandırdığı en önemli niteliklerden olan yaratıcılık ve estetik bakışın nasıl oluşturulabileceğini açıklayabilmek.
- c) Sanat eğitimi yoluyla zenginleşebilecek imge, sezgi ve algıların yaratıcılığa ve estetik duyarlılık gelişimine etkilerini açıklayabilmek.
- d) Sanat eğitiminin, bireyin kişilik gelişimini ve insan olabilme bilincini nasıl geliştirebildiğini açıklayabilmek.
- e) Sanat eğitiminin eğitim sistemi içindeki önemini ve gerekliliğini açıklayabilmek amaçlanmıştır.

1.4. Araştırmanın Önemi

- a) Sanat eğitiminin bireye kazandırdığı niteliklerin anlaşılabilmesini sağlayarak,sanat eğitiminin önemi ve gerekliliği bilincini açıklayabilmek,
- b) Sanat eğitiminin tüm eğitim sistemi içindeki yerini belirleyebilmek,
- c) Bireylerin estetik ve yaratıcılık eğitiminin önemini ve gelişimini açıklayabilmek,

- d) Bireylerin ilköğretim sürecinde okul idaresi ve öğretmen tarafından nasıl destekleneceği konusunda açıklamalar getirebilmek,
- e) “Birey olma” , ”kişilik gelişimi” konularında sanat eğitiminin rolünü belirleyebilmek ,
- f) Tüm eğitim sisteminin, toplumsal bakışın, sanat eğitimi konusunda bilinçlenebilmesi bakımından önemlidir.

1.5. Sayıtlar

- 1) Sanat eğitimi bireyin insan olabilme bilincini ve kişilik gelişimini yönlendirir, geliştirir.
- 2) Sanat eğitimi bireyin yaratıcı potansiyelini ortaya koyar ve yaratıcılığını geliştirir.
- 3) Sanat eğitimi bireyin zihinsel,duygusal,bedensel gelişimini gerçekleştirir.
- 4) Sanat eğitimi yoluyla bireyin görsel okumaları geliştirilir.
- 5) Sanat eğitimi bireyin algılarının eğitimi olup,algılarının zenginleşmesine neden olur.

1.6. Sınırlılıklar

- 1) Sanat eğitiminin tarihsel gelişimi Cumhuriyet’in başlangıcından günümüze değin olarak sınırlandırılacaktır.
- 2) Sanat eğitimi kavramı “Resim İş” dersi anlamında kullanılacaktır.
- 3) Sanat eğitimini destekleyen unsurlar olarak;sanat eğitimcileri,okul idaresi olarak sınırlandırılacaktır.
- 4) Çalışmanın önemli bir parçası olan algı konusunda özel olarak görsel algı üzerinde durulmuştur.

1.7. Tanımlar

Estetik:

- 1) Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu, bedii, bediiyat. (www.tdk.gov.tr 12 Aralık 2005)

2) Güzelliği ve güzelliğin insan belleğindeki ve duygularındaki etkilerini konu olarak ele alan felsefe kolu, güzel duyu. . (www.tdk.gov.tr 12 Aralık 2005)

3) Estetik, insanın dış dünyaya gösterdiği, “güzel” ve “çirkin” sözcükleriyle dile gelen tepkileriyle ilgilidir. Ama “güzel” ve “çirkin” terimlerinin kapsamaları belirsiz, anlamları da öznel ve görelidir. Üstelik, etkileyici bir doğa görünümüyle ilgili gözlemlerde ya da sanat eleştirilerinde kullanılan nitelemeler yalnızca güzel ve çirkinle sınırlı değildir; anlamlı, dengeli, uyumlu, ürpertici, yüce gibi bir dizi başka kavram da değerlendirmeye girer. Estetik kuramı, bir yandan güzelin yalnızca öznel olmayan, nesnel bir içerik de taşıyan bir tanımını yapmaya, bir yandan da bu değişik terimler arasındaki bağlantıları belirlemeye çalışır. Temel sorunları ise estetiğin öznesine, estetiğin nesnesine ve estetik yaşantıya ilişkindir. ([http://www.toplumdusmani.net / modules / articles / article.php? id=269](http://www.toplumdusmani.net/modules/articles/article.php?id=269), 12 Aralık 2005)

Güzel: İnsan bilinç gücünü kullanarak çevresini algılar ve fark eder. Bu anlamda çevreye kurulan ilgiye “Bilgi” denilmektedir. İnsan bilgiyi olduğu gibi alarak kabul etmez. Önemli bir aşamadan, tabiri caizse süzgeçten geçirerek kullanır. Bu ise akli olarak kavranan bilginin hakikate uygun olup olmadığının sınanmasıdır. İnsan bu ilişki serüveninde bazı nesnelere ilgi duyduğunda onlardan haz duyar veya hoşlanır işte hoş giden ve haz veren nesnelere “**Güzel**” denilmektedir. İnsanın çevresindeki değerlerin bir kısmı ahlaki, bazıları estetik, diğerleri ise ekonomik nitelikte olabilmektedir. Aslında doğada yer alan bu kavramlara ilişkin değerler, insanlar tarafından atfedilmektedir. Güzel kavramı da bunlardan bir tanesidir. Böylece karşımızda insanlaştırılan bir evrensel değerler manzumesi bulunmaktadır. Bu değerlendirme süreci kapsamında konu üç temel başlık halinde ele alınmaya çalışılacaktır. Bu başlıklar; iyi ve güzel’in, hakikat ve güzel’in düşünürler yönünden, ele alınmasıyla açıklanmaya çalışılacaktır. (http://www.historicalsense.com/Archive/Fener63_1.htm 20 Nisan 2006)

Süje: Estetik alımlayıcı sanat yapıtından ya da bir doğa görünümünden haz duyan, estetik tat alan bir varlıktır. Estetik tat almak, sanat yapıtı üretmek ve değerlendirmek, güzel ve çirkin gibi yargılarda bulunmak ancak belirli varlıklara özgü bir yetidir. (<http://www.toplumdusmani.net/modules/articles/article.php?id=269> 24 Mayıs 2006)

Yaratıcılık:

1) Kişiyi ve şartlara göre değişik derece ve boyutları olan bir düşünme biçimidir. Nasıl ki mantıksal kurallar öğrenilebilir ve zamanla geliştirilebilirse,yaratıcı yaklaşımlar öğrenilebilir ve geliştirilebilir. (Yolcu, 2004:167)

2) Psikoloji; Her bireyde var olduğu kabul edilen, bir şeyi yaratmaya iten farazi yatkınlık. (<http://tdk.org.tr/tdksozluk2/SOZBUL.ASP?Kelime=yaratıcılık> 20 Nisan 2006)

İmge:

1) “Duyulur bir kaynaktan gelen tasarım... Alman düşünürü Friedrich Engels imge terimi üstünde önemle durmuştur. Çünkü düşünceler ve Alman düşünürü Eugen Dühring gibi sözde özdekçiler araştırmalarına çıkış noktası olarak düşünce’yi örnek alıyorlardı. Engels,düşüncenin dış dünyadan duyumlarla alınan imgelerden başka bir şey olmadığını açık seçik göstermiştir. İnsan zihni,dış dünyanın varlık biçimlerini kendi kendinden çıkarmamış,dış dünyadan imgelemiştir. Pek açıktır ki bu imgeler,araştırmanın çıkış noktası değil,sonucudurlar. Öyleyse doğanın ve insanlığın bunlara uyması ileri sürülemez,tersine,bu imgeler doğaya ve tarihe uydukları oranda doğru olabilirler. Bu pek yalın,ama çok önemli,açıklama;birisi yüzyıllardan beri insanlığa egemen olmuş bulunan ve serpintileri hala sürüp giden iki dünya görüşünü (metafizikle eytişimsel özdekçiliği)kesinlikle birbirinden ayırmaktadır.” (Hançerlioğlu.1994:184)

- 2) 1. Zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey,düş,hayal,hülya.
2. Genel görünüş,izlenim,imaj.
- 3) Psikoloji;Duyu organlarının dıştan algılandığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri,hayal,imaj. Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük. Görsel. (<http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozara.htm> 12 Aralık 2005)
- 4) Psikoloji;duyularla alınan bir uyaran söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj. Felsefe Ekibi. İmge. (<http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=292> 13 Şubat 2006)

İmgelem:

1) “İmgelerle düşünme yetisi.. İmgelem, edinilmiş imgeleri birleştirip kaynaştırma ve bu birleşiklerden yeni imgeler tasarlama yetisidir. İnsana özgü olduğu ileri sürülen bu yeti,derece derece,edinilmiş bir imgeyi yeniden canlandırmaktan yaratıcılığa kadar yükselir. İmgelemin yarattığı bir imgenin doğada nesnel bir karşılığı bulunmayabilir,ama o yaratılan imgenin temel gereçleri nesnelerden yansıyan imgelerdir. Edinilmiş bir imgeyi yeniden canlandıran imgeleme belleksel imgelem ya da yineleyici imgelem,yeni buluşlar meydana getiren imgeleme yaratıcı imgelem denir. Sanat ürünleri de yaratıcı imgelemin özel bir biçimi olan ozansal imgelem’le meydana getirilir. İmgelemin bilimsel anlamı bellek,düşünce,kuruntu ve fantezi ile karıştırılmamalıdır. (Hançerlioğlu,1994:184)

2) “1- Bir nesneyi,o nesne (karşımızda) olmaksızın tasarımlama yetisi. Felsefe Ekibi. İmge. (<http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=293> 13 Şubat 2006)

Görsel: Görme ile,görme duyusuyla ilgili,görmeye dayanan. (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük <http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozara.htm> 13 Şubat 2006)

Estetik tavır; estetik yaşantı birbirini tamamlayan iki önermeyle tanımlanabilir.

1) Estetik nesne duyusaldır; görülür, işitilir ya da duyusal biçimiyle zihinde canlandırılır; insana bu duyusal özellikleri nedeniyle haz verir.

2) Estetik nesne aynı zamanda düşünülen, seyrine dalınan bir nesnedir; yalnızca duylara hoş geldiği için değil, bir anlam içerdığı, bir değer taşıdığı için de ilgilendirir.

Bu önermelerden ilki, estetik sözcüğünün kaynağına (duyum) işaret eder. İkinci önerme ise beğeni yargılarının temelini oluşturur. Seyretmeye değer bulunan nesnelerin değersiz bulunanlardan ussal olarak ayırt edildiğini gösterir.

Kant'a göre estetik yaşantının ayırt edici özelliği "çıkarsız" oluşudur. çağdaş estetiğin çıkış noktası olan bu önerme, estetiği ahlaktan da bilimden de ayırır. Ahlaki davranışlarda bir "çıkır" ögesi vardır; evrensel sayılan bir davranış ölçüsü bütün insanlara benimsetilmek istenir. Bilimde nesnelerin iç yapılarını, işleyişlerini ve neden-sonuç ilişkilerini araştırır; nesneleri denetim altına almak, insanın hizmetine koşmak ister. Oysa estetik yaşantının öznesi, estetik nesneyle bir merakını gidermek için ilgilenmez; estetik nesneyi başka bir amaca hizmet eden bir araç olarak da görmez. Estetik yaşantı da insan, karşısındaki nesneyi hep belli bir uzaklıktan seyreder: estetik yaşantı kullanma, sahip olma, tüketme ve ahlaki açıdan yargılama gibi davranışları dışarıda bırakır.

Kant'a göre estetik us, kuramsal us'la uygulayıcı us arasında bir köprüdür. Estetik us, bir yargı gücüdür ve doğru düşüncenin iyi uygulandığını güzel yargısıyla yargılar. Kant'a göre güzel olan, doğrunun iyilikte gerçekleştirilmesidir. Kant'ın bu düşüncesinde Yunan felsefesinde olduğu gibi güzel'i iyi ile birleşik kılan bir ereklilik belirse de, Kant bunu biçimsel bir ereklilik "ereği olmayan ereklilik" olarak tanımlar. Daha açık bir deyiş ile güzel'in ereği kendisidir; güzel, güzel olduğu için istenilir. Güzel'in ereği başkaca hiçbir erek gözetilmeksizin, gene kendisinden doğan estetik hazdır. Güzel, burada bir ereğe koşulmuş olduğundan değil, sadece bir ereğin biçimi olduğundan güzeldir. Buysa, hiçbir karşılığı gerektirmeksizin, salt bir hazdır. Kant'a göre estetik yargı, bir beğeni yargısıdır. Güzel bir yargının nesnesidir. Kant bu

yargıyı genellikle geçerli kılmak ister ve ortak estetik bir duygunun varlığını ileri sürer. Ona göre bu yargı, herkeste ortak olan ideal bir ölçüyü yansıtır. Bu yüzdendir ki Kant “beğeniler tartışılmaz” anlayışına karşı çıkmakta ve beğenilerin tümel geçerli olmasını savunmaktadır. (<http://www.toplumdusmani.net/modules/articles/article.php?id=269> 18 Şubat 2006)

Estetik Obje: Estetik nesne terimine iki farklı anlam verilebilir: Maddi nesne ve ereksel nesne. Ereksel nesne, nesneye insanın yüklediği anlamdır; zihin içindedir. Oysa maddi nesne öznenin zihninden bağımsızdır. Estetik nesne, ereksel anlamıyla tanımlanırsa, estetik kuramının asıl konusu da estetik yaşantı olur. Oysa Kant felsefesinin öznelliğine karşı çıkanların amacı, estetiğin duygular ve öznel yaşantılar alanından çıkararak estetik nesnenin kendi özellikleri üzerinde temellendirmektir. (<http://www.toplumdusmani.net/modules/articles/article.php?id=269> 12 Şubat 2006)

Etik: Ahlaki, ahlakla ilgili. (www.tdk.gov.tr 12 Mayıs 2006)

Algı: Bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma, idrak. (www.tdk.gov.tr 12 Mayıs 2006)

Bilinç:

- 1) İnsanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, şuur.
- 2) Bir toplumdaki ruhsal etkinliklerin veya ruhsal durumların bütünü.
- 3) Psikoloji: Algı ve bilgilerin zihinde duru ve aydınlık olarak izlenme süreci, şuur. (www.tdk.gov.tr 12 Mayıs 2006)
- 4) Felsefe; Bilinci, sezgisi, düş gücü olan, bazı filozoflara göre de dış dünyaya karşıt olan birey. (<http://tdk.org.tr/tdksozluk2/SOZBUL.ASP?Kelime=bilinc> 12 Mayıs 2006)

Ussal : Akla uygun, yalnız akla dayanan, akli, rasyonel. (<http://tdk.org.tr/tdksozluk2/SOZBUL.ASP?Kelime=ussal> 12 Mayıs 2006)

Psişik: Ruhsal (<http://tdk.org.tr/tdksozluk2/SOZBUL.ASP?Kelime=psişik> 12 Mayıs 2006)

Duyum: Kişinin duyular yoluyla elde ettiği izlenim, ihsas.
(<http://tdk.org.tr/tdksozluk2/SOZBUL.ASP?Kelime=duyum> 12 Mayıs 2006)

Trajik: Çok acıklı, feci. (<http://tdk.org.tr/tdksozluk2/SOZBUL.ASP?Kelime=trajik> 12 Mayıs 2006)

Empati: Duygudaşlık. (<http://tdk.org.tr/tdksozluk2/SOZBUL.ASP?Kelime=empati> 12 Mayıs 2006)

Sembol: Duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, remiz, rumuz, timsal, simge (<http://tdk.org.tr/tdksozluk2/SOZBUL.ASP?Kelime=simg> 12 Mayıs 2006)

Duyusal: Duyu ile ilgili. (<http://tdk.org.tr/tdksozluk2/SOZBUL.ASP?Kelime=duyusal> 12 Mayıs 2006)

Duyarlık: Felsefede, özellikle de Kant estetiğinde, uzamsal/ zamansal deneyimlerden görüler sağlayan “duyusal algılama yetisi”. Estetiği a priori bir duyular bilimi olarak alan Kant’ ın aşkınsal estetiğine göre insan bilgisini oluşturan iki temel yetiden biri olan “duyarlık” (Sinnlichkeit) ‘anlık’a (“anlama yetisi”; Verstand) karşı “alırlık”la (Rezeptivität) eşanlamlı olarak kullanılmıştır. Terimin bu anlamda ilk kullanıcısı ise felsefeye kendi eliyle soktuğu “estetik” anlayışını bu kavram üzerine oturtan A. G. Baumgarten’dır. (<http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=992> 12 Mayıs 2006)

Estetik yargı: En genel anlamda, düşünülebilecek her türden şeye estetik değer verme ya da yükleme eylemini anlatan sanat felsefesi terimi. Sanat felsefesindeki bu en yaygın kullanımına karşı, yerleşik felsefe dilinde pek çok felsefeci için düşünülebilecek bütün estetik yargılar yalnızca sanata konu nesnelere yönelik olmadıkları gibi, sanata konu nesneler için verilen yargıların bütün hepsi de estetik yargı değildir. Bu bağlamda Kant'ın etkili kuramı bu tür den yargıları en iyi biçimde çözümleyebilmek için oldukça geçerli bir başlangıç noktası önermektedir. Kant'a göre estetik yargılar, beğenme ya da beğenmeme bildiren öznel duyguların anlatımların dan ayrı oldukları gibi, üstüne yargı verilen bir şeye nesnel bir özellik yükleyen yargılardan da ayırdırlar. Tıpkı özne] tercihler gibi, bunların da doğrudan haz de neyimi ya da yaşantısı temelinde verilmeleri gerekmektedir; buna karşı özellik yükleme yargılarının başka öznelerin de verilen yargıyla aynı görüşte olma olasılıklarının olabildiğince yüksek olacağı türden bir say ileri sürüyor olmaları da gerekmektedir. Felsefe tarihinde karşılaşılan kimi başka estetik yargı görüşleri ya bir şey üzerine verilmiş estetik yargıları aynı bir doğruluk sayı gibi ele almaktadır ya da verilen tepkilerin öznelliği üstünde daha çok durarak, estetik yargıların nesnel anlamda doğru olma olasılıkları ile aynı görüşte olma ölçütünü ne denli yerine getirdikleri üzerine çok az eğilmektedir. (<http://www.felsefekibi.com/site/default.asp?PG=1002> 12 Mayıs 2006)

Özne:

1) Hypokeimeno- non-subject terimi Aristoteles'te, sonra da ortaçağda töz anlamına kullanılır; ancak 17. yüzyıldan beri bugünkü anlamını kazanır, ruhbilim ve bilgi kuramı açısından "ben" anlamını alır: kendini ben-olmayanın, nesnenin (object'in) karşısında bulan, karşısına koyan; ya da karşısına konduğu, kendini karşısında bulduğu nesneye bilme ve eyleme ereği ile yönelen birey. Ruhbilim açısından: ruhsal yaşantıların taşıyıcısı, düşünen, tasarımılayan, bilen, duyan, isteyen ben. Bilgi kuramı açısından: Bilen, bilmeye yönelen, ama kendisi bilgi nesnesi olmayan varlık.

2) Mantık-dilbilgisi açısından: Yüklemin taşıyıcısı = özne; kendisi üzerine bir şey söylenen = konu. (<http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=343> 12 Mayıs 2006)

Özdeşleyim: Kişinin kendisini başka bir kişinin ya da bir şeyin yerine koyarak onunla özdeşleşme durumu ya da yaşantısı; kişinin kendini başka bir varlığın duyumsadıklarını duyumsamak için onun iç dünyasına yerleştirmesi “içinde duyumsama”.

İnsanın kendisini bir başkası olarak imgeleme gücü anlamında özdeşleyim, kişiye başkalarının duygularını ve düşüncelerini anlama becerisi, diğer insanların durumlarını kavrama yetisi kazandırır. Felsefesini, özellikle de estetik kuramının (Einfühlungästhetik) kendi ürettiği “özdeşleyim” kavramına dayandıran Alman düşünürü Theodor Lipps’in (1851- 1914) terime yüklediği anlam oldukça ses getirmiştir. (<http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=1035> 12 Mayıs 2006)

Bilinç:

1) Diyalektik: Diyalektik materyalist felsefeye göre bilinç; insanın düşüncesi, duygusu, iradesi, karakteri, heyecanı, anlağı, kanısı, sezisi vb. gibi bütün anlalsal süreçlerinin toplamıdır. Nesnel gerçekliğin insandaki yansıtıcısıdır. Maddesel olan insan beyninin bir özelliğidir. Önce maddesel doğa vardı. Doğasal evrim insana ve bilinç'e kadar gelişti. Bilinç elbette doğasal, eş deyişle maddi bir üründür ama maddeyle ayrıştırılamayacağı kadar aynılaştırılmaz da. Nitekim çocuk da annesinin ürünüdür ama annesinin aynı değildir. Bilinç, toplumsal bir üründür ve dil'le sınıksı bağımlıdır. Dil olmaksızın bilinç de olamaz. Çünkü dil, başkaları için gerçekleşen pratik bilinçtir. Hayvanın ön ayaklarının elleşmesi ve ellerin emekte kullanılmasıyla başlayan insanlaşma, zorunlu toplumsallaşma olgusundan geçerek, dil-bilinç olgusunu meydana getirmiştir. Bilinç olgusu, insanların yaşama biçimlerinin ürünüdür. Öyleyse pek açıktır ki bilinç, insanların yaşama biçimlerini yansıtır. Ama bilinç sadece yansıtmakla yetinen basit bir ayna değil, belirmesiyle birlikte diyalektiğe girmiş etken bir güçtür. "Bir sarayda, bir kulübedekinden başka türlü

düşünülür". Ama saray koşullarından doğan saray düşüncesi de saray koşullarını etkiler ve değiştirir. Marksist diyalektik ipinin iki ucundan biri eylem (pratik), öbürü de bilinç (teori)'dir. Çeşitli yanlış anlamalar ve yorumlar bu ipin iki ucunu birden elde tutamamaktan doğmaktadır. İnsansal girişkenlik (Fr. Initiative), bilinç'le gerçekleşir. İnsan, olaylardan oluşan bilinciyle o olaylara egemen olabilir. Bilim-öncesi felsefede insanların yaşama biçimleri düşünme biçimleriyle açıklanırdı, oysa düşünme biçimleri yaşama biçimlerinin sonucuydu. İnsan, bilimsel olarak bunun bilincine vardıktan sonradır ki, bilinç'li etkenliğiyle yaşama biçimlerini de değiştirmeye başlamıştır. Hiç bir şeyi değiştiremeyen hayvansal çabayla her şeyi değiştirebilen insansal çaba arasındaki tek fark, insansal çabanın bilinç'li oluşudur. Engels şöyle der: "Bilinçli amaç, istenmiş bir erek olmaksızın hiç bir şey meydana gelmez". Bilinç, insanın, kendisini çevreleyen şeyleri fark etmesini, algılamasını ve algıladıktan sonra kavramasını gerçekleştirdiği gibi istemesini ve istediğini yapmasını da gerçekleştirir. (<http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=239> 12 Mayıs 2006)

2) İnsanın kendisi, yaşantıları ve dünya üzerindeki bilgisi; aynı zamanda da düşünme ve kendini tanıma yeteneği.

a. Benle ilgili bütün yaşantıların tümü olarak bilinç; her türlü içten yaşamalar; kendi üzerinde bilinç.

b. Bir şey üzerinde bilinç; nesnel bilinç; nesnel bilinç; düşünme, algılama, duyma, isteme, bekleme gibi bir ereği olan bir şeye yönelen edimleri olanaklı kılan (şey). (<http://tdk.org.tr/tdksozluk2/SOZBUL.ASP?Kelime=bilinç> 12 Mayıs 2006)

Katharsis: Sözcük anlamıyla “arınma” ya da “temizlenme”ye karşılık gelen katharsis terimi, ilkçağ Yunan felsefesinde ruhun tutkulardan, özellikle de yıkıcı tutkulardan arınması anlamında kullanılmıştır.

Felsefe tarihi boyunca, dinsel ve sağaltıcı içermeleri de olan katharsis terimi olumlu ya da olumsuz anlamlar yüklenerek inişli çıkışlı işlevler üstlenmiştir.

Sözgelimi Pythagorasçıların katharsis'i, müzik aracılığıyla ruhun günahlardan arınması bağlamında güçlü dinsel yananamlar barındırır.

Katharsis'in çağdaş estetik kuramlarını da etkilemiş olan, sanat yoluyla duyguların boşalması, kişinin estetik deneyimler aracılığıyla olumsuz duygularından arınması anlamındaki kullanımı Aristoteles'e dayanmaktadır.

Aristoteles'in Poetika'sının ana kavramlarından biri olan katharsis, trajik şiirin; tragedya'nın amacı diye sunulur: "Tragedyanın ödevi, acıma ve korku duyguları uyandırıp ruhu tutkulardan temizlemektir." (Poetika, 6.Bölüm, 1449b- 1450a). Sanatın görevinin yalnızca estetik bir haz üretmek değil, daha çok ahlaki bir duruluk yaratmak olduğunu savunan Aristoteles'e göre, sanatın değeri seyirden kaynaklanan estetik bir hoşnutluktan çok, ahlaki açıdan arınmada kendini açığa vurur. (<http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=1019> 12 Mayıs 2006)

Sezgi: En genel anlamıyla, gerçekliği dolaysız olarak içten ya da içeriden kavrayabilme, tanıyıp bilme yetisi. Adım adım ilerleyen gidimli düşünmenin ya da birtakım uğraldardan geçerek yol alan usavurmanın tersine, bir şeyi doğrudan doğruya algılayıp kavrama; bilinçli bir düşünme ve yargıya yarma süreci olmaksızın doğrudan, aracısız gerçekleşen anlama ya da bilme; hiçbir çıkarıma dayanmaksızın, dolaysız bir biçimde bilgiye ulaşma yordamı. Başka bir deyişle, önermelerden başka önermelere yönelerek, mantıksal yolla çıkarımlar yaparak ilkelerden sonuca ulaşan, tek tek parçalardan bütünlüğü olan bir düşünce oluşturan gidimli düşünme yoluna karşı, doğrudan ya da aracı kullanmaksızın düşünce kuran, bütünü bir kerede, bir bakışta tümüyle ele geçiren, şeylerin özüne dolaysız bir biçimde, doğrudan doğruya ulaşan, şeyleri tüm bir devingenliği içinde bütünlüklü kavrayan "içten duyma" yolu. (<http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=1048> 12 Mayıs 2006)

Haz:

1) Duygunun , içinde bulunduğu durum bakımından temel niteliklerinden biri; acının karşıtı olarak hoşlanma, tad alma.

2) İstek duyulan bir şeyi elde etmeden doğan hoşnutluk duygusu.

3) Bir şeyden duyusal ya da tinsel sevinç duyma.

(<http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=291> 12 Mayıs 2006)

BÖLÜM II: YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma betimsel bir çalışmadır. Her araştırmada olması gerektiği gibi tarihsel araştırma özelliği de bulunmaktadır. Tarama modeli kullanılarak oluşturulmuş betimsel bir çalışmadır. Sanat eğitimi konusunda; önceden yazılı belgelere, bu konuda yazılmış yazılı kaynaklara başvurularak elde edilen veriler, kendi gözlemlerim ile bir sistem içinde yorumlanarak oluşturulmuştur. Problem, açıkça tanımlanmaya, gözlemlenmeye, kaynakların ve gözlemlerimin ışığında belirlenmeye çalışılmıştır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini sanat eğitiminin bireylerdeki gelişim süreci ve gelişimi oluşturmakta olup, örnekleme ise ilköğretim öğrencilerinin sanat eğitimi oluşturmaktadır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada;

- 1) Kaynak tarama
- 2) Gözlem
- 3) İnternet taraması

veri toplama araçları kullanılmıştır.

BÖLÜM III: İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

3.1. SANAT EĞİTİMİ

3.1.1. Cumhuriyet Döneminden Bugüne Ülkemizdeki Sanat Eğitiminin Tarihsel Gelişim Süreci

Sanat eserleri, ülkelerin tarihi gelişim süreçlerine, kültür değerlerine, kısaca varlığını sürdürdüğü her alana tanıklık eden ve belgeleyen değerli ürünlerdir. Çeşitli dönemlerde örneğin; ilkçağdan bu yana, sanatın varlık nedeni farklı olarak açıklanmış, mağara duvarlarında başladığı kabul edilen, büyü, din gibi nedenlerle varlığını sürdüren sanat, sonrasında değişen koşullarla ve insanın değer yargılarına koşut olarak farklı anlamlandırmalar ya da tanımlamalarla, başta söylediğimiz gibi tanıklık etme ve belgeleme niteliğini sürdürmüştür. İnsanların uygarlaşma sürecine girdikleri zamandan beri, endüstrinin esiri olma kaygılarının artışıdan bu yana eğitimin de, sanat eğitimin de öneminin başka türlü farkına vararak geliştirmeye ve uygulamaya çabaladıkları eğitim programları olmuştur.

Cumhuriyet dönemi sanat eğitimi gelişimi konusunda Mustafa Kemal Atatürk, “Sanatçıdan yoksun bir millet, tam bir hayata sahip olamaz.” sözleriyle ve bu konudaki söylemleri ile en büyük katkıyı yaparak, bir ülkenin uygarlaşma ve gelişim sürecinde sanatın ve sanat eğitiminin önemi vurgulamıştır.

Köy Enstitülerinde sanat eğitimi alanı, Cumhuriyet’in yeni insanını yetiştirme gereksiniminden yola çıkarak, eğitim biliminin olanaklarını bu gereksinimler yönünde kullanarak, çağdaş toplumun gelişmesi üstüne temelleniyor. Savaşta çıkmış olan ülkemizin bayındırlaşması, uygarlaşması, yeni insanın üretken olması, bilinçlenmesi, kültürlenmesi, niteliğinin çok yönlü gelişmesi bağlamında, bir yandan teknik sanatlar eğitimi ve çalışmalarını, bir yandan genel kültür ve güzel sanatlar alanını içeren çok yönlü eğitim görüşüne bu yolla ulaşıyor.... (Türkoğlu, Ağustos 2004:47.)

Sanat eğitiminin uygar bir toplum yaratma ideali açısından ne denli önemli bir görevi ve sorumluluğu üstlendiğini tarihsel süreci incelediğimizde açık bir şekilde görürüz. Atatürk’ün güzel sanatlara bu denli önem vermesi, bu konuda yapılması gerekenler açısından liderlik etmesi boşuna değildir. Büyük bir ulusun kaderini

değiştirme gücünü yine kendisinde ararken, dayandığı en önemli destek noktalarından birinin de sanat eğitimi olduğu önemli bir gerçektir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında hükümetin davetiyle Türkiye'ye gelen ünlü eğitimcilerden Amerika'lı John Dewey'e okulların mevcut durumu incelenmiş ve hazırlanan ayrıntılı rapor, yerli eğitimcilerin de gayretleri ile sonuçlandırılarak Eğitim Bakanı Mustafa Necati döneminde yürürlüğe konulmuştur. Ona göre, 1926'da kurulan Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü bünyesinde 1932 yılında resim bölümü açılmıştır. Gerçekten bu bölümün açılışı ile Türkiye'de sanat eğitiminin temellerini oluşturmada önemli role sahip resim öğretmeni yetiştirme işinin kurumsallaştırılması sağlanmıştır. (Alakuş, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/alakus.htm> 22 Ocak 2006)

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimi geliştirme çalışmalarına başlanılmış, değerli bir eğitimci olan John Dewey ülkemize gelerek raporunu hazırlamıştır. Bu rapor doğrultusunda ve ülkemizin eğitimcilerinin de bu rapora katkısıyla yürürlüğe konulmuştur. Batıya giderek sanat eğitiminin genel eğitim içerisindeki yerini ve önemini fark eden, öğrenen eğitimciler, sanatçılar, bir ülkenin gelişme ve uygarlaşma politikası adına da yararı büyük olan sanat eğitimi programlarının geliştirilmesindeki zorunluluğu ülkeye aktararak, bu gelişimin ilk basamaklarının oluşumunda önemli rol oynamışlardır. Bu gelişimin hedeflenmesindeki yüce amaç, Türk milletinin geçmişindeki olumsuz deneyimlerin etkisinden arınarak, yeni dünyasında kendi kültürünü yaşatarak, daha uygar bir seviyeye bilinçle yükselmesi; çağdaşlaşma sürecinde kimliğini de kaybetmeden sürekli ilerleyen bir ülke durumuna gelebilmesiydi. Böyle bir ülkenin çağdaşlaşma sürecine hızla girebilmesinde en önemli rollerden birini de sanat ve sanat eğitimi üstlenmeliydi.

Cumhuriyetle birlikte, kültürde, sanatta çok yönlü bir gelişmeyi hedefleyen Türkiye,yurt dışından birçok eğitim uzmanı getirtmiştir. Bunlardan John Dewey'in raporu 1926 yılında uygulamaya koyulmuştur. Bu raporda sanat eğitimi açısından şu görüşlere yer verilmiştir:

- 1.Okullarda bütün donanımlarıyla birlikte resim ve iş atölyeleri kurulmalı.
- 2.Yükseköğrenime devam etmeyecek kişiler için,kendilerine bilgi ve beceri kazandıracak uygulamalı çalışmalara özellikle de el işlerine önem verilmeli.

3.Resim,çizgi ve boya sanatları gibi görsel sanat etkinlikleri, kişisel ve toplumsal önemi ve yararı açısından yeteneklerin geliştirilmesine önem verilmelidir. (Yolcu, Kasım 2004:97)

Atatürk, Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte kültür sanatın gelişimine önem vermiş, sanata ilgiyi devletin politikası durumuna getirmiştir. Sanat eğitiminin, Milli Eğitimden bağımsız düşünülemeyeceği vurgulanmıştır. Bu rapora göre de, ilk, orta, lise Resim İş eğitimi programları değiştirilmiştir.

1925-1929 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı yapan Mustafa Necati'nin, sanat eğitiminin gelişmesine önemli katkıları olmuştur. Avrupa'ya giderek eğitim kurumlarında incelemelerde bulunarak gözlem ve deneyimlerini artıran Mustafa Necati'nin döneminde; müdürlüğüne İsmail Hakkı Tonguç'u getirdiği Mektep Müzesini kurması, o dönemde çok ihtiyaç duyulan Sanayi-i Nefise Encümeni (Güzel Sanatlar Kurulu) uzman kurulunu örgütlemesi ve Alman eğitimci Frey ve Stiehler öğretmenliğinde hizmet içi eğitim amaçlı olarak okullardaki resim ve el işi öğretmenlerinin katıldığı "İş Prensiplerine Müstenit Tedrisat Kursu"nun açılması önemli uygulamalar olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte Frey; Mektep Müzesi ve İş Okulu Akımı, Stiehler ise; sanat eğitimi konularında raporlar hazırlayarak Eğitim bakanlığına sunmuşlardır.

(Alakuş, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/alakus.htm> 22 Ocak 2006)

John Dewey dışında, Frey ve Stiehler gibi eğitimciler de ülkemize çağrılıp raporlar hazırlamışlar ve eğitimin gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Müzelerin önemi irdelenmiş ve müzelerin kurulması sağlanmıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi Avrupa'ya giderek, oradaki gelişmeleri izleyen ve ülkemize aktaran kişilerden biri de Mustafa Necati'dir. Stiehler'in sunduğu rapordan çıkan sonuçlara göre, sanat eserlerine duyulması gereken ilginin artırılması, sanat eserlerinin değerinin farkına varılması ve bireylerin yaratıcı yeteneklerinin geliştirilmesi için yapılması gerekenler eğitimin amaçları arasında olması gerekliliği fikridir.

Yine bu dönemde İsmail Hakkı Tonguç'un sanat eğitiminin gelişimine yaptığı katkılar oldukça önemlidir. Tonguç'un eğitim anlayışı; bireyin resmi bir ifade aracı olarak görebilme bilincine erişmesinin sağlanması, sanat eserlerini inceleme ve değerinin farkına varma bilincinin geliştirilmesi,tasarım ve yaratıcılık yetilerinin geliştirilmesi, insanı sanata yakınlaştırma gibi amaçları kapsamaktaydı. Tonguç'un bu eğitim hedeflerinin, bugünkü amaçların temellerini oluşturan bir nitelikte

olduğunu görürüz. Ayrıca Tonguç'un Köy Enstitülerinin kuruculuğunu üstlenerek yapmış olduğu uygulamalar ve çalışmalar, sanatın ve sanat eğitiminin yaygınlaşmasında da çok önemli rolü oynamıştır. Köyleri, köylerdeki yaşamı inceleyerek, çağdaşlaşmayı engelleyen nedenleri tespit etmiştir. Tonguç'un saptadığı bu engellerden bazıları ise şöyledir:

“Yaparak öğrenme ilkesi uygulanmadan insanlar üretken olamazdı. Ayrıntılara önem verilmezse bütünlük ve gelişim sağlanamazdı. İnsanların yaratıcı gücü ortaya çıkarılmadan uygarlığa erişilemezdi.” (Telli, Ağustos 2004:39)

Öğrenmenin bilişsel ve duyuşsal denge ile gerçekleşebildiğine tezin ilerleyen bölümlerinde değinilmiştir. Tonguç, Cumhuriyet'in ilk yıllarında bu düşüncenin temellerini atar. Yaratıcılığın uygarlığa ulaşmada ön koşullardan biri olması, bir gereklilik olması bakımından, öncelikle köylerdeki insanın her yönden eğitimine önem vermiştir. Bilindiği üzere Köy Enstitüleri'nde sanat eğitime önem verilerek eğitim öğretim gerçekleştirilmiş ve bu yolla oldukça önemli adımlar atılmıştır. Tonguç, dünyadaki çağdaşlaşma hareketi içinde sanat eğitiminin rolünü ve önemini gördükten sonra sanat eğitiminin toplum için, birey için önemini ve gerekliliğini vurgulayan çalışmalar ortaya koymuştur.

“...1912' de Dresden'deki sanat kongresinde çocuğun duyarlılığının eğitilmesi olarak ifade edilen “Sanat Eğitimi Hareketi”, eğitim dizgesinde bir reform hareketi olarak gelişmiştir.” (Kurtuluş,Ağustos 2004:50)

Tonguç'un Avrupa'daki bu araştırmaları, sanat eğitimi düşüncesini daha da şekillendirmiştir. Çocuğun duyarlılığının eğitilmesinin önemi bu kongrelerde tartışılmaya başlanmış, insanın ve toplumun kurtuluşunun, ilerlemesinin, gelişmesinin sanat eğitimi kapsamında verilebilecek bir eğitimle mümkün olabileceği fikri yaygınlaştırılmıştır. 20. Yüzyıl başlarında, Avrupa'da doğan Sanat Eğitimi Hareketindeki gelişmeler, genel eğitime de yansımıştır.

“Sanat Eğitimi Hareketi, sanat eğitiminin eğitim dizgesine yaratıcılık eğitimi olarak girmesine yol açmıştır....” (Kurtuluş, Ağustos 2004:52)

Yaratıcılık; uygulama, geliştirilebilme, denebilme, güdülenebilme gibi daha sayacağımız bir çok sürecinin ancak sanat eğitimi derslerinde en uygun ve en doğru ortamı bulur. Yaratıcılığın anlaşılma başlandığı dönemlerdeki fikirler de bu düşüncemizi destekler niteliktedir.

“Sanat Eğitimi Akımı”, eğitim literatüründe dar ve geniş anlamlarda olmak üzere iki biçimde kullanılmaktadır. Dar anlamıyla kısmen İş Okulu Akımı ile ilişkili olup, resim ve el işi derslerini yeniden yapılandıran bir akım anlamında iken; geniş anlamıyla ise, 19. Yüzyılın son çeyreğinde, kültür çöküşüne ve insanın kendine yabancılaşmasına karşı koymak için, eğitimde güzel sanatlar yoluyla genel bir reform yapma çabası anlamına gelmektedir. (Alakuş, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/alakus.htm> 22 Ocak 2006)

Sanat eğitimi bir anlamda resim ve el işine yönelik bir ders olup, bir anlamda da insanın kendine yabancılaşma kaygılarını giderebilmesi açısından önemli bir ders niteliğini kazanmıştır. Aslında insanın kendine yabancılaşma kaygısı bugünde süregelmektedir. Teknoloji çağında yaşamının verdiği olanakların yanı sıra insanın insani değerlerini yitirmemesi, kendine ve başkalarına yabancılaşmaması gibi değerlerin oluşturduğu kaygıları sanat eğitiminde eritmek ihtiyacı bugün de sorun olarak varlığını sürdürür. Bu sorun, sanatın ve sanat eğitiminin gerçek öneminin anlaşılması, çağın ihtiyaçlarına ve koşullarına göre doğru uygulamaların yapılması ile sağlıklı bir çözüme kavuşur. Zaten sanat eğitimin tarihsel sürecindeki bu gelişim basamaklarını tırmanırken hedeflenen de bu amaçtır.

1930, 1938, 1949 ortaokul programları resim dersleri önceleri oldukça yalın ve yüzeysel iken 1949’ da en gelişmiş biçimine ulaşmıştır. Bu yıllarda Resim derslerinin program bütünü içindeki yeri uzun yıllar %3’lük oranını koruduğu, ancak amaç, içerik, yöntem ve değerlendirme bakımından ise, 1950’ye doğru daha çok gelişmiştir. 1938 programında bilinçli olarak belirlenen hedeflerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor davranışlara dönüşmesi için somut çabaların programlara yansıdığı görülmektedir. Ayrıca “1938’ de başlayan geleneksel disiplinlere dönüş eğilimi sonucu, resim ders saatleri azaltılmış ve programlarda ağırlık sosyal bilgilere verilmiştir (Alakuş, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/alakus.htm> 22 Ocak 2006)

1950 yılına değin amaç, içerik, yöntem ve değerlendirme bakımından gelişme gösteren sanat eğitimi anlayışı ve uygulamaları aynı zamanda belki de öneminin gereğince anlaşılamaması nedeniyle ders saati azaltılarak, başka derslere önem verilmesi ile aşağı doğru bir ivme kaydetmiştir. 1970 yılına kadar uygulanan bu programda da “iş bilgisi” dersinin programa konulmasından başka herhangi bir değişikliğin uygulanmadığı anlaşılmaktadır.

1962 yılında 7. Millî Eğitim Şûrası’nda Güzel Sanatlar Komisyonunun raporunda plâstik sanatlar eğitiminin önemsenmesi, sanatçıların desteklenmesi, bölge kültür merkezlerinin kurulması, devletin gerçek bir sanat politikasının olması istenmiş ve bu çalışmaların; a. Halk sanatı eğitimi, b. Okullardaki sanat eğitimi, c. Sanatçıların yetiştirilmesi biçiminde sınıflandırılarak ele alınması gereği vurgulanmıştır.

1974’teki 9. Millî Eğitim Şûrası’nda ise orta öğretim kurumlarındaki sanat eğitiminin eğitsel kol etkinlikleri ile desteklenmesi ve lise ve dengi okullarda resim derslerinin seçmeli dersler arasına alınmıştır. Bu çabalar sanat eğitimi adına değerlendirildiğinde aslında hiç küçümsenmeyecek uğraşlar olarak görülebilir. Çünkü bütün bunlar, ileride yapılacak olan daha gerçekçi ve doyurucu projelere alt yapı niteliği taşımaktadır.(Alakuş, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/alakus.htm> 22 Ocak 2006)

1962 yılından itibaren sanat eğitiminin önemi tartışılmış ve programdaki yerinin korunması açısından önemi vurgulanmıştır. 1974’teki 9. Milli Eğitim Şûrası’nda sanat eğitiminin ders içi etkinliklerinin dışında ders dışı etkinliklerle de desteklenmesinin sanat eğitimi açısından önemli aşamalar olduğu düşünülebilir. Alakuş’un dediği gibi alt yapı niteliği oluşturan bu tartışmalar, alınan kararlar doğrultusunda uygulananlar, ortaya atılan anlayışlar o günün koşullarında değerli yeniliklerdi. Elbette bugünkü eğitim sisteminde bunların da önüne geçebilecek nitelikte ilerici adımlar atmanın gereği vardır. Çünkü yaşam, çağımızda gerçekleştirilen gelişmelere paralel olarak sürekli bir değişim içindedir, buna bağlı olarak insan da değişimi kendinde yaşar, yaşamalıdır da. Eğitim sistemi de tüm bunlara bağlı olarak, kendi politikasını belirlemek, çağın ihtiyaçlarına uygun, topluma duyarlı ve sorumlu bireyleri yetiştirme sorumluluğunu taşıyan bireyler yetiştirmek için gerekli değişimleri yapmalıdır.

MEB tarafından oluşturulan Güzel Sanatlar Komitesi'nce 1962 yılında sanat eğitiminin tarihsel gelişim sürecinin iyi anlaşılabilmesi açısından hazırlanan raporda bir takım önerilerde bulunulmuştur.

Raporun ilkokullara ilişkin bölümünde; resim derslerinin alanda yetkin olmayan sınıf öğretmenlerince verildiği, bu öğretmenlerin derse bakışlarına göre sınıflandırılarak analizlerin yapıldığı, dersin amaçları dışında bir yedek ders mantığıyla kullanıldığı ve buna teftiş sisteminin de engel olamadığı, dersin işlenişinde estetik ve pedagojik kriterlere dikkat edilmediği ve derse gereken önemin verilmesinin sağlanmasında okul-aile işbirliğinde de diyalog ve bilgilendirme eksiklikleri bulunduğu belirtilmektedir. (Alakuş, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/alakus.htm> 22 Ocak 2006)

1962 yılında yapılan bu inceleme raporunda çıkan sonuçlar, bugün de hala geçerliliğini korumaktadır gibi görünüyor. Resim iş dersleri diğer dersler için feragat edilecek bir ders konumunda gibi görülerek, diğer dersler yanında ikinci planda kalan bir ders niteliğini korumaktadır. Bu anlayışlar henüz yeni yetişen ilköğretimin birinci basamağındaki öğrencinin de resim iş dersinin önemsiz bir ders olduğu düşüncesini taşımasına neden olmaktadır. Bu anlayışla ilköğretimin ikinci kademesine başlayan öğrenciyi sanata yakınlaştırmak, öğrencinin yaratıcı olabilmesini sağlamak gibi daha bir sürü nitelikleri kazandırmak açısından sanat eğitimcisi oldukça fazla zorluk yaşamaktadır. Kemikleşmiş düşünceleri kırmak her zaman zor olduğundan, sanat eğitimi dersi hedeflenen amaçlara gidebilmekte böylesi bir engele de takılmaktadır.

02-10 Mayıs 1992 tarihleri arasında Birmingham Güzel Sanatlar ve Tasarım Enstitüsü'nden (Institute of Art and Design, Birmingham) biri enstitünün dekanı diğeri aynı enstitünün Güzel Sanatlar ve Tasarım Eğitimi Anabilim dalı başkanı iki öğretim üyesi konuğa, Gazi Üniversitesi ve British Council'in işbirliğiyle Türkiye'ye bilimsel amaçlı bir ziyaret imkânı sağlanmıştır. Gazi Üniversitesi dekanının talebi üzerine konuklar, eğitim fakültesinin resim-iş bölümünde yaptıkları incelemeler sonucunda, uygulanmakta olan sanat eğitimi hakkındaki görüş ve önerilerini belirttikleri bir rapor hazırlamışlardır. Bu raporun tam metnini aktardığı ve analizlerini yaptığı makalesinin, Türkiye'de uygulanan sanat eğitime ilişkin oldukça önemli tespitler içermesi bakımından ilgililerce detaylı olarak incelenmesinde yarar vardır.

Söz konusu rapor, Türkiye'de ilk ve orta dereceli okullarda uygulanan sanat eğitimi ile sanat eğitimcisi yetiştiren kurumlardaki mevcut durum ve

yapılması gerekenler konusunda yol gösterici eleştiri ve öneriler içermektedir. Gözlem ve incelemelerde beş ana alan üzerine odaklanıldığı belirtilerek görüşler biçimlendirilmiştir. Buna göre;

1. Resim-İş öğretmeni programının dayandırıldığı gerekçeler,
2. Resim-İş öğretimi,
3. Resim-İş derslerinin eğitimle olan bağlantısı ve etkileşimi,
4. Eğitim-öğretim programı kalitesinin ve düzeyinin korunması,
5. Kültürel hedefler (Alakuş, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/alakus.htm> 22 Ocak 2006)

İki yabancı sanat eğitimcisi ve tasarımcısı gözüyle hazırlanan bu raporun üzerinden yaklaşık on yıla yakın bir zaman geçmiş olmasına rağmen, tüm ilgililerce incelenmeyi gerektiren tespitlerin halen tazeliğini koruduğu söylenebilir. (Alakuş, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/alakus.htm> 22 Ocak 2006)

Bu tespitler sanat eğitimi anlayışının değişmesinin gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır. Elbette sadece sanat eğitiminin bilincine varamamak tek bir nedene bağlı değildir. Özsoy'un da değindiği gibi; Resim iş öğretmeni olabilmek için gerekli eğitimin verilmiş olması, resim iş öğretiminin gerçekleşmesine yönelik değişimler, Resim iş derslerinin eğitime olan katkısının ve etkileşiminin irdelenmesi, kültürel hedeflerin sağlıklı olarak gerçekleşmesi gibi konuların da tekrar ele alınarak, yeni yöntemlerin, araştırmaların gerekliliği güncelliğini korumaktadır.

Programa ilişkin olarak İlhan “Resim-iş dersi öğretim programının genel amaçları incelendiğinde, çağdaş bir yaklaşımla hazırlanmaya çalışıldığını görmekteyiz.” görüşünde iken, programın “çok ideal tanımlamalar ile hazırlanmış” olduğuna dair inancını belirten Pekmezci ancak bu programın uygulanabilmesi için gerekli sistem alt yapısı ve sanat eğitimcisi kapasitesinin yeterli olup olmadığının da sorgulanmasını istemektedir. (Alakuş, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/alakus.htm> 22 Ocak 2006)

İlhan'a göre eğitim programları çağdaş bir yaklaşımla hazırlanmıştır. Gerçekten de ilköğretim Resim iş dersi müfredat programı oldukça çağdaş, öğrencinin yaş düzeyine uygun, sanat eğitiminin hedeflerine ulaşmada önderlik edebilecek nitelikte hazırlanmış bir programdır. Pekmezci'nin yaklaşımı da bu programın ideal olan düşünülerek hazırlanmış olduğudur. Aslında amaç ideal olana ulaşmadır ancak Pekmezci'nin burada belirtmek istediği şey, bu ideal programın uygulanması için gerekli ekonomik koşulların varlığından yoksun oluşumuzdur. Bu sorun her zaman sanat eğitiminin karşısına dikilen bir engeli oluşturmuştur. Çünkü sanat eğitimi, bir

uygulama eğitimi olması özelliği ile malzemeye gereksinim olduğundan, müzelere gezilerin düzenlenmesi gerektiğinden, sanat eseri incelemek anlamında gerekli kaynaklara ulaşabilmek bakımından ekonomik koşulların da buna elverişli olması zorunluluğuyla karşı karşıya gelmiştir; bu durum da geçerliliğini halen korumaktadır. Dolayısıyla bu ideal program, var olan koşullar elverdiğince eğitimciler tarafından uygulanmaya çalışılmaktadır.

1992 programının, bugüne dek resim-iş dersi öğretim programlarında tasarım eğitime, iş veya iş teknik eğitiminden bağımsız olarak yer veren ilk program tasarısı olduğu söylenebilir. Yani İlköğretim okulları resim-iş dersi programında başta grafik olmak üzere iki ve üç boyutlu tasarım çalışmaları yer almıştır. (Özsoy, 1996:40)

1992 programı yenilikçi bir program olarak, “iş eğitimi” dersinden bağımsız, sanatın ve sanat eğitiminin özerkliği düşünülerek tasarlanmış bir program olması bakımından önemlidir. İki ve üç boyutlu çalışmalarla, öğrenciye sanatsal yaratmalarında geniş bir yelpaze sunar. Sanat eğitimi açısından, günümüzde kullanılmakta olan ilköğretimde resim iş eğitimi müfredat programının doyurucu nitelikte olduğunu söyleyebiliriz. Fakat uygulamada sorunlar yaşanmaktadır.

3.1.2. Sanat Eğitimi Kavramının Tanımı

Sanat eğitimi; hem ussal hem duyuşsal eğitim anlayışı olup, kişinin duşünsel ve duyuşsal alanda eğitimini gerçekleştirmek, yaratıcılığını geliştirmek ve bireyi estetik bir bilince ulaştırmak amacını taşıyan bir süreçtir diyebiliriz. Sanat eğitimi, okul öncesi çağda başlaması gereken, dolayısıyla uzun bir zamanı kapsayan, yaratıcılığı hedefleyen bir süreç olup, aynı zamanda iyi bir sanat eğitimcisinin işidir.

Sanat eğitimi, yeni bir tanım olarak sanat ve bilim çevrelerince benimsenmiş görünse de, terim, kavram ve kapsam olarak tam yerine oturduğu söylenemez. Çünkü bugüne kadar bu terim yerine ya da alanı belirlemeye yönelik kullanılan terimler oldukça fazladır. (resim-iş, sanat öğretimi, sanat yoluyla öğretim, estetik eğitim, güzel sanatlar eğitimi, plastik sanatlar eğitimi, sanata doğru eğitim, temel sanat eğitim v.b.) (Yolcu, 2004:86)

Elbette tüm bu kavramlar dersin tanımına, kapsamına yönelik karmaşaya neden olmakta, zihin karışıklığı yaratmaktadır. Bu karmaşıklığın başlıca nedeni, değişen eğitim politikaları süreçlerinde dersin amacına yönelik olan değişik anlayışlarda olabilir. Örneğin; Herbert Read, Klaus Kowalski “sanat yoluyla eğitim” anlayışını savunan eğitimcilerdendir. Wienecke’ye göre ise “sanat için eğitim” anlayışı geçerlidir. Bu anlayışlar doğrultusunda da her defasında bu eğitimin tanım olarak adlandırılmasının ne olacağı sorunsalı da beraberinde gelmiştir. Sanat eğitiminin usçu mu yoksa duyuşsal bir yaklaşımla mı ele alınması gerekliliği sürekli tartışılmış, buna yönelik kuramlar ortaya atılmıştır. Dolayısıyla sanat eğitimi tanımlamak konusunda da sıkıntılar yaşanmış, ortaya atılan kuramlara göre de tanımlar belirlendiği görülmektedir. Tanımlar bir anlamda da içeriği açıklar nitelikteki açıklamalardır, bir anlamda da sanat eğitimi tanımı, hedeflenen amaçları genel olarak ortaya koyar nitelikte olmalıdır. Ortaya konulmuş tüm tanımların perspektifinden bakıldığında, irdelenmiş tüm kuramların bütünlükçü bir sanat eğitimi anlayışını gerçekleştirmeye yönelik olduğunu görürüz. Sanat eğitimi bireyin hem estetik, yaratıcı, özgün fikirlere sahip, sanat eserlerinin değerini bilen, sanat tarihi süreci hakkında bilgi sahibi olabilen niteliklerini vermek anlamında uygulanan bir ders niteliğinde düşünmek; hem de sanat eğitimi kişiliği geliştirmede, topluma duyarlı bireyler yetiştirmede, diğer derslere olan ilgisini ve başarısını artırmada, sadece diğer derslere değil, yaşamın her alanına yönelen, çok yönlü bireyler yetiştirmede uygulanan bir ders niteliğinde düşünmek, bu kuramların hepsini birden kapsayan bir düşünme biçimidir. Çünkü sanat eğitimi oldukça kapsamlı, kapsamlı olmasından kaynaklı da uzun bir eğitim süreci gereksinmektedir.

...Ülkemizde, bu konu ile ilgili olarak özellikle 1992’den bugüne değişik toplantılar, paneller ve yayınlar yapılmış; ne yazık ki herhangi bir sonuç alınamamıştır. Geniş katılımlı olarak, ilk kez 1995 yılında Gazi Eğitim Fakültesi’nde yapılan ve Resim-İş Eğitim bölüm başkanlarının ve Milli Eğitim Bakanlığı yetkililerinin katıldığı toplantıda adlandırma sorunu tartışılmış ve önerilerde bulunulmuştur. Yapılan öneriye göre, eğitim fakültelerinde yer alan ilgili bölümün adının “Sanat Eğitimi Bölümü”, ilk ve ortaöğretim kurumlarındaki resim ya da resim-iş dersi adının da “Sanat” veya “Sanat Eğitimi” olarak değiştirilmesi; ilgili öğretmenin adının da “Sanat Öğretmeni” olması öngörülmüştür. Ne var ki, bu önerilerin hiçbirisi gerçekleşmemiş, derslerin adı bugün de (2004) önceki adıyla kullanılmaktadır. (Yolcu, Kasım 2004:87,88)

Burada tezin kapsamı açısından kastedilen ders “Resim-İş Eğitimi” dersidir. Resim-İş Eğitimi dersinin adı, 2005 yılında yapılan değişiklikle de Görsel Sanatlar Eğitimi olarak değiştirilmiştir. İlköğretimin birinci kademesinde görsel sanatlar adı ile uygulamaya geçirilmiş; ikinci kademedede ise bu uygulamanın 2006-2007 eğitim-öğretim yılında başlayacağı yayınlanmıştır. Bu aslında genel bir kavram olup, tüm görsel olan sanatları kapsarken, ilköğretimde Görsel Sanatlar Eğitimi adı altında işlenen ders yine Resim-İş Eğitimi olmaktadır.

Sanat eğitimi, okullarda bugün yer alan Resim İş dersi karşılığı olarak kullanılmak istenen bir kavramdır...Resim İş dersi, sanat eğitim, sanat öğretimi, estetik eğitim, temel sanat eğitimi, sanat yoluyla eğitim, sanata doğru eğitim...gibi birçok tanım ve kavram, ülkemizde oldukça yerleşmemiş bir durumu sergiler. (Kırıçoğlu, Temmuz 2005:2)

Kavramın tam olarak yerine oturmaması bir çok nedene bağlanabilir. Ancak tezimizde sanat eğitimi ile kast edilen, resim iş dersinin bireye kazandırdığı nitelikler ile ilgilidir. Bu dersin hedeflediklerinin bireyde oluşturacağı kazanımların bilgisine erişebilmektir.

Sanat eğitimi, “plastik sanatlar” olarak anlaşılmaktadır. Resim-İş eğitimi kapsamını; uygulamalı çalışmalar, sanat eseri inceleme(eleştiri), sanat tarihi ve estetik eğitimi oluşturur.

“...sanatsal öğrenme büyümenin doğal ve otomatik bir sonucu değildir.” (Kırıçoğlu, Temmuz 2005:101)

Sanat eğitimi, insanın duymasını, hissetmesini ve görmesini sağlayan bilgilendirme ve yönlendirme sürecidir. Sanatsal gelişme kendi başına, bireyin bedensel büyümesine ve zihinsel gelişimine paralel olarak kendiliğinden gelişen bir nitelik değildir. Böyle olsaydı sanat eğitimi ile hedeflenen ideal insan modeline ulaşmak konusunda hiçbir kaygı ya da sıkıntı yaşanmayacaktı. Dolayısıyla hedeflenen kazanımlar, sanat eğitimi sürecinden geçen bireylerin edinebilecekleri kazanımlardır. Doğal olarak ya da kendiliğinden gelişen bir süreç olsaydı, bireyler evlerinde resim

etkinlikleri gerçekleştirerek sanatın bilgisine erişebilirlerdi. Aslında yalnızca sanatın bilgisine erişmenin de ötesine geçerek, sanatın bilgisi ve deneyimi ile insan olmakla ilgili değerlere de ulaşmanın yolunu açan bir eğitim olma özelliği ile de diğer alanlara karşı özgün bir nitelikle de karşımıza çıkar sanat eğitimi.

...Sanat eğitiminin örgün ve yaygın eğitim içindeki tanımını şöyle yapmak mümkündür: Kişinin duygularını, düşüncelerini, izlenimlerini, yetenek ve yaratıcılığını estetik bir düzeye ulaştırmak ve bu düzeyde bir anlatıma ulaştırabilmek amacıyla yapılan eğitim faaliyetlerinin tümü. (Yolcu,Kasım 2004:88)

Sanat eğitimi kişinin kendisini psikolojik, zihinsel ve duygusal açılardan ifade etme sürecidir. Bu süreç, planlanmış, amaçları ve bu amaçlar sonucunda oluşacak davranışların tespit edildiği bir süreçtir. Her bireyde varsayılan yaratıcı potansiyelin ortaya çıkarıldığı, ortaya çıkarılan potansiyelin de geliştirilmesi amacını güden bir eğitimidir. Bireyin kendini anlatışına, çevresini algılamasına, çevresini anlatış biçimine estetik kaygıyı da kazandıran bir eğitim olma özelliğinden dolayı, insanın sağlıklı ruhsal gelişim sürecini de destekleyen bir amacı da güder.

Duymayı, hissetmeyi, görmeyi, seçmeyi bilinçli yaşayan birey ancak yaratıcı, paylaşımcı, sentez yapabilen, çözümlene yetisine sahip kişidir. Geleneksel eğitimde öğrencinin pasif konumda oluşunu düşünürsek, sanat eğitiminin tüm bu süreçleri öğrenciye yaşatması bakımından ne derece önemli bir eğitim olduğunun farkına varabiliriz. Sanat eğitiminin başlıca amaçlarından biri de her defasında yeni bir şey ortaya koyabilmektir, yeni bir düşünüş, yeni bir buluş gibi.

“Sanat yoluyla eğitim”, “sanat için eğitim” ikileminin oluşmasında, yıllardır süregelen toplumsal bir tartışmanın da payı var diye düşünülebilir. Kimileri “Sanat sanat içindir” derken, kimileri de “Sanat toplum içindir” düşüncesini savunur. Oysa sanat öyle geniş bir anlamı içerir ki, hem sanat sanat içindir, hem de toplum için. Sanatçının içinde hem kendini ifade etme ihtiyacı, hem de anlaşılma ihtiyacı birlikte şekillenir. Kendini ifade eden sanatçı toplumsal gerçeklerin de bir aynası durumundadır. Sanatçı kişi kendini toplumdan soyutlayamaz, çünkü yaşadığı

dünyaya karşı duyarlı bir kişilik taşır. Değer yargıları gelişmiştir ve bu doğrultuda eser verir.

“Eğitimsel anlamda sanatsal öğrenme, öğretici ile öğrenen(öğretmen-öğrenci) arasında önceden programlanmış estetiksel etkinlikler çerçevesinde oluşan amaçlı, anlamlı ilişkilerle gerçekleşir....” (Artut, Eylül 2004:87)

Sanat eğitiminde Artut’un da değindiği gibi amaçlı ve anlamlı bir süreç söz konusudur. Resim etkinliği hiçbir zaman öğretmenin sadece konuyu öğrencilere söyledikten sonra masasına oturup, öğrencilerini karşıdan izlediği bir eğitim-öğretim tarzı değildir. Öğretmenin aktif olarak öğrencileri ile birlikte çalışması, yeni düşüncelerin ışığında eserlerin oluşturulması ve bu ortamın öğretmen tarafından önceden planlanması gerekliliği vardır. Uygulanan her etkinliğin bireye kazandıracağı nitelikler önceden düzenlenirken, öğretmenin deneyimi ve birikimi de, planlanmış olanların dışında gelişen doğal ortamı da karşılayabilecek nitelikte olmalıdır. Böylesi bir etkinlikten amaçlı ve anlamlı ilişkiler olarak söz edebiliriz.

“Sanat eğitimi, bireyin tüm ruhsal ve bedensel eğitimi bütünlüğü içinde estetik kaygı, düşünce ve görüşlerinin geliştirilmesini yetenek ve yaratıcılık gücünün olgunlaştırılmasını, sanatsal değerlere hoşgörü ile yaklaşma çabasını esas alır.” (Artut, Eylül 2004:91)

Resim İş eğitimi etkinlikleri bireyin ruhsal, kişisel, bedensel, zihinsel işlevlerinin işin içinde olduğu bir bütünlükle gerçekleştirilir. Tüm bu işlevlerin yaratıcılık anlayışı ile geliştirildiği, yaratıcılığa yönlendirilen bu işlevlerin de estetik kaygı ile oluşturulmasına olanak tanıyan bir anlayışla ele alındığı bir eğitim anlayışıdır sanat eğitimi.

Sanat eğitimi aslında hem sanat üreticisi hem de sanat tüketicisi yetiştirmeye yönelik bir eğitim sürecidir. Sanat üreticisi yetiştirmek; akademik eğitimi alarak bir ressam ve resim öğretmeni olma amacını güden bireyler için geçerli olup; bilinçli bir sanat tüketicisi yetiştirmekse; sanat bilincine erişmiş, bilgisel, bilişsel, duyuşsal ve

duygusal eğitim ihtiyaçları sanat eğitimi yoluyla karşılanmış bireyler yetiştirmek anlamına gelir. Sanat eğitimi bu iki amacı da kapsar.

Sanat eğitimi bir el becerisi dersi değildir. Sanat eğitimi, toplumun bir kesiminin ve hatta bazı eğitimcilerin bile düşündüğünün tersine “bu derse yeteneğim yok, elimden bir şey gelmez” anlayışından uzak olan bir derstir. Çünkü her birey kendisine özgü bir yetiye sahiptir ve bu yeti sanat eğitimiyle geliştirilebilir. Amaç, yetiştirmek durumunda olduğu her bireyi yaratıcılığa yöneltip, eğitim-öğretimin ve sanat eğitiminin tüm ereklerine sağlıklı şekilde ulaşabilmektir.

Sanat ve eğitim kavramları birbirinden ayrı düşünüldüğünde farklı tanımlar ortaya koymak mümkün. Fakat “sanat eğitimi” dediğimizde; “sanat yoluyla eğitim”, “sanata yönelik eğitim” gibi kavramlardan söz etmek gerekliliği ortaya çıkar. Tarihsel gelişim süreci içerisinde bu kavramlar ele alınmış, üzerinde uzun, yoğun tartışmalar geliştirilmiştir. Yine tarihsel süreç içinde ülkelerin siyasi politik durumlarına, ülkelerin kültür politikasına yönelik olarak değiştirilmeye, buna göre planlanmaya çalışılmıştır. Dolayısıyla bu iki kavramdan biri koşullara göre önem ve değişiklik kazanmıştır. Öncelikle bu kavramları tek tek alıp incelemek ve eğitim dizgesi içinde yerlerinin ne olduğunun bilincine varmak gerekliliği vardır.

Sanat eğitimi, çocuğun çevresini, kendisini anlamasında, çözümlemesinde etkili bir eğitim sürecidir. Bu süreçte keşfettiği şeyler doğrultusunda çocuk yeni bilgiler edinecek, yeni ve eski bilgileri sentezleyerek yepyeni bilgiler ekleyecek, değişik bilgiler arasında ilgiler kuracak, davranış ve kişilik gelişimini olumlu yönde gerçekleştirecek fırsatı ve ortamı bulur. Her çocuk kendi kültürel çevresinde büyür, yetişir, öğrenir. Bu çevrenin bakışıyla bakar biraz da yaşama. Eğitim bu bildikleri arasından yanlışları ayıklar yerine yenilerini ve doğruları koymaya çabalar. Sanat eğitimi yoluyla da bireyin kültürel çevresiyle iletişimi daha güçlü ve anlaşılır olacaktır. Çağdaş sanat eğitimi çevresine duyarlı bireyler yetiştirmeyi hedeflerken, çevresiyle yararlı bir etkileşim içine girmesine, estetik ihtiyaçlarını karşılamasına, ürün ortaya koyabilmesine, yorumlama yetilerini geliştirmesine fırsat tanır ve bireyin kendi yaşantısını daha anlamlı hale getirebilmesini gerçekleştirir.

Yaratıcı düşünme uzun bir eğitim sürecini kapsar. Bu süreçte kişi kendi kişiliğinin oluşumunu gerçekleştirirken, buluş yapma yönünde önemli adımlar atar, dolayısıyla eğitim-öğretim süreci kalıcılık özelliği kazanır. En çok yakındığımız durumlardan biri olan ezberci yaklaşımdan uzaklaşmanın tek yoludur yaratıcı olabilmek. Yaratıcılığını ortaya çıkarabilme ve yaratıcılığını geliştirebilme fırsatını sağlama yolu da sanat eğitiminden geçer.

Yaratıcı ortam sağlanırken, birey yetenekli ve yeteneksiz şeklinde iki farklı kategoriye ayrılmaz. Sanat eğitimi farklı özelliklere sahip her birey için gereklidir. Burada her bireyin farklı özellikleri doğrultusunda yaratıcı olması hedeflenir. Elbette yine sanat eğitimi yaratıcı olan ve yaratıcı olmayan şeklinde bireyleri sınıflamaz. Kişinin ahlaklı, toplumun yüce değerlerini kavrayabilen biri olarak yetişmesi elbette bireyin topluma uyumu, sağlıklı bir birey olarak yetişmesi anlamına gelmektedir. Toplumun var olan değerlerinin yanında yenilerini yaratma yetisi de yine sanat eğitiminin işidir. Topluma yararlı, ben duygusundan çok kendisiyle birlikte başkalarının da çıkarlarını gözetken, bütünlükçü düşünen bir zihniyetin oluşumuna her toplumun ihtiyacı vardır.

İnsana ait tüm duygu ve düşünceler renkler ve biçimlerle somutlaştırılır, birey bu somutlaştırma uygulamasının içinde kendisi ile baş başa kaldığı için kendine birtakım sorular sormaya başlar. Yaptığı şey bir çeşit sorgulamadır, eleştiridir aslında. Tüm bu süreçlerin sonunda da kişiliğin geliştiği görülebilir.

Sanat eğitimi için; bir bütünlük içinde, bireye estetik bilinç kazandıran, değer bilincini geliştiren, ruhsal açıdan denge kurabilme yetisini veren, topluma duyarlı ve sorumlu, kendini tanıyan ve gerçekleştiren, sanat eserine ilgi duyan, değerini bilen, yaratıcı bireyler yetiştirme açısından ele alınan hedeflerin amaçlarına ulaşma sürecidir diyebiliriz.

3.1.3. Sanat Eğitimi Kuramları

Sanat eğitiminin gerekliliğinden söz etmek için tarihsel süreç içerisinde geliştirilmiş sanat kuramlarını irdelemek gerekliliği vardır. Çünkü sanat eğitimi, bir bütünlüğü temsil eder ve bu bütün içinde de aslında sanat kuramlarının hedeflediği amaçları taşımaktadır. Bu bakımdan sanat kuramlarını irdelemek, sanat eğitiminin ne olduğu, sanat eğitiminin neden gerekli olduğu sorularına ışık tutması bakımından önemlidir.

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda sanatın öğretilbilir olup olmadığıyla ilgili olarak yoğun tartışmalar yaşanmıştır. Tartışmanın çıkış noktasını ise; “bireyin sanatsal yanı, kendi yaratıcılığını kullanarak eylemini gerçekleştirmesi ile mi yoksa sanat üzerine düşünerek mi geliştirilebilir” düşünceleri oluşturmuştur.

“...tarihsel gelişim içinde sanat eğitimi anlayışlarında zaman zaman usdışı ve duygusal bileşenin, zaman zaman da ussallığın önem kazandığı da gözlemlenir.” (San, 2003:119)

Sanatın ussal mı yoksa usdışı mı olması gerekliliği “sanat yoluyla eğitim” ve “sanat için eğitim” kuramlarının ortaya çıkışındaki temellerdir diyebiliriz.

3.1.3.1. Sanat Yoluyla Eğitim

Sanat yoluyla eğitimi, dar anlamıyla, sanatı düşünsellikten uzaklaştırarak, duygusalılığı ön plana çıkarması bakımından, bireyin duyularının, duygularının eğitilmesi biçiminde tanımlayabiliriz.

“Sanat yoluyla eğitim anlayışı içinde şimdiye dek izleyebildiğimiz yazarların tümünde ortak olan önemli husus, sanat eğitiminin, kendi alanı içinde kalmayıp bu alanı aşan kimi işlev ve görevleri olduğunda birleşmeleridir....” (San, 2003:133)

Sanat eğitimi kendi öznel alanının sınırlarını da aşarak, başka alanlara da önemli katkılar sağlamaktadır. Bu, sanat eğitiminin diğer derslere ne gibi katkılar sağladığını düşündüğümüzde ortaya çıkan bir durumdur. Sanat eğitimi hedeflediği amaçları gerçekleştirirken, doğal olarak,hatta kendiliğinden bireyde gerçekleştirdiği duygusal ve zihinsel gelişmelerin doğrultusunda diğer alanlarda da başarı sağlamasına katkıda bulunan bir ders niteliğindedir. Bu anlayışla sanatın insanı eğiten yanı vurgulanmak istenmektedir. 20. yüzyılın sanat tarihçisi ve eğitimcisi Herbert Read de bu anlayışı savunanlardandır.

“San’ın (2003:134) aktarımıyla Read’in amaçladığı eğitim programındaki hedefi; insanın bilincinin, us’unun ve yargılama gücünün temelinde yatan duyuların eğitimi olmalıdır.”

Read, eğitimde bir reformun gerekli olduğuna inanır ve bu konudaki fikirlerinin kökeni olarak Platon’u yorumlar. Read’in tezi eğitim sisteminde “sanatın temel olması” gerekliliğidir.

Sanat eğitime yalnızca diğer alanlara olumlu etkiler sağlayan bir nitelikte bakmak, sanat eğitimi kapsama olarak ifade eder nitelikte bir anlayış olmaz. Sanat eğitimi yalnızca eğitimin amaçlarına ulaşmada bir aracı ya da araç konumunda bir ders değildir. Sanat eğitimi, yalnızca “sanat yoluyla eğitim” anlayışı içinde düşünüldüğünde bu kez, sanatsal yaratmadan uzaklaşıldığı görülmüştür.

“Sanat yoluyla eğitim çocukta ve gençte akıl ve aklın denetiminden çok, duyulara, duygulara ve heyecanlara yer vererek, eğitim sistemlerindeki ussallaştırmaya karşı çıkıp, duygusal yaşantılara ağırlık vermektedir. Sanat için eğitimde ise biraz daha somut ve gerçekçi bir yaklaşımla çağın bilim ve teknoloji çağı olduğu düşüncesiyle sanat eğitimi daha akılcı temellere oturtur....” (San,1982:218,219, 220)

Sanat yoluyla eğitim bireyin duyularını, algılarını, duygularını eğitmeyi amaçlar ve eğitimin ussal, sadece akla dayalı yapılan çalışmaların ön planda olması gerekliliğine karşı durur fakat sanat için eğitim anlayışında ise daha akılcı bir temelle

şekillendirilmiş, çağın gereksinimlerine yanıt verebilecek niteliklerle planlanmış, teknoloji desteğini de alan, yoğunluklu bir eğitim anlayışı söz konusudur denilebilir.

Eğitimin genel hedeflerinin, davranış biçimine dönüşmesinde sanat eğitiminin katkısı büyüktür. Çünkü, eğitimin bütünleşmesinde hedefle sonuç arasındaki bağı, sanat eğitimi kurar. İnsanın zihinsel, duygusal, fiziksel gelişiminde görme, işitme ve dokunma gibi duyu organlarıyla elde ettiği deneyim ve bilgileri, bir gereci eliyle biçimlendirerek yaratıcı gücünü ortaya koyması, beynin en geniş anlamda çalışmasını ve kullanılmasını sağlar.... (Telli, Ağustos 2004:43)

Sanat yoluyla eğitim kapsamı içinde düşünebileceğimiz bu anlayışın, sanat eğitiminin zihinsel ve bedensel işlevleri bir arada kullanabilme yetilerini geliştirerek, öğrenmeye ve yaşama katkısını vurguladığını söyleyebiliriz. Zihnin, duyuvarın ve ellerin birlikte çalışabilmesi, bireyin tüm yönleriyle, yetileriyle birlikte çalışıyor, gelişiyor, öğreniyor olması anlamına gelmektedir. Bu, insanın öğrendiği şey üzerine kendini tamamen vermesi demektir. Sanat eğitimi, eğitim sistemi içinde sadece bir yardımcı, bir destekleyici etkinlik olarak görmek büyük bir yanlışla düşmek olur. Ancak sanatın doğası gereği insana, insanlığa daha doğrusu insan olabilme bilincine yönelik olması dolayısıyla sanat eğitimi, genel eğitimin de hedeflerine ulaşmada oldukça etkindir.

3.1.3.2. Sanat İçin Eğitim

Sanat yoluyla eğitim anlayışının karşı tezi gibi düşünülür. Lichtwark'ın sanat ürünlerini değerlendirme kurslarında bu anlayışın ilk temellerini bulmak mümkündür. Bauhaus eğitim bilimini temsil eden sanatçılar bu anlayışa katkıda bulunanlardır. Johannes Itten, Kurt Schwitters ve Ernst Röttger de sanat için eğitim anlayışını benimseyenlerdendir. Sanata ussal boyutları katmak amaçlanmıştır. Sanattan gelen, öğrenciye yol alan bir eğitim anlayışı şekillenir. Öznellik ve nesnellik denilen iki kavramdan, nesnellik kısmı daha ağır basmıştır. Nesnellik kısmından kast edilen, derste kullanılan materyal yani öğretmen ve öğrenci dışında olan nesnelerdir.

Otto'nun, sanat dersleri çerçevesi içinde, sanatı, tüm duygusal ve tartışma/ölçüye gelmeyen değerlerden olanaklar elverdiğince arıtıp, ussal bir

biçimde planlanabilen ve söylemsel çözümlemeye gelebilen bir öğretim sağlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır.... (San,2003:159,160)

Yalnızca mantık doğrultusunda bir sisteme oturtulmaya çalışılan sanat dersleri, ussallığın önemsenmesinden dolayı, derslerde rastlantısal deneyimlerin oluşmasını engellemiştir. Dersin süresi içinde verilmesi gerekenler planlıdır, planlandığı gibi ilerleyen dersin niteliği ussal bir öğretim biçimidir.

Genel anlamda sanat eğitimi, “sanat için eğitim” anlayışına göre; San’ın da belirttiği gibi, geleneksel kültürel değerlerin aktarılması ve estetik düzenleme eğitimidir. Bireyin tarihsel sanat mirasından zevk alabilmesinin sağlanması, estetik anlamda düzenlemelerin yapılabilmesi “sanat için eğitim” anlayışının amaçlarını oluşturur.

Sanat eğitimi “sanat yoluyla eğitim” ve “sanat için eğitim” gibi iki önemli kolu kapsayan önemli bir amacı taşır, uzun bir süreci kapsar. Sanat, bireyin kişilik gelişimi sürecindeki zorlukları aşmada önemli rol oynarken, aynı zamanda bireye sanat bilincini aşlamakla da görevlidir. Yapılan araştırmalarda görülmüştür ki, değişen eğitim politikaları içinde zaman zaman “sanat için sanat eğitimi”, zaman zaman da “sanat yoluyla eğitim” hedeflenmiştir. Aslında sanat eğitimi başta değindiğimiz gibi her iki amacı da bünyesinde taşıyan yüksek bir değerdedir; dersin kapsamı da bunu gösterir bize.

3.1.4. Bireyin Sanat Eğitimi

Sanat eğitimi bireyin kendini gerçekleştirme sürecinde ihtiyacı olan ussallığın ve duygusallığın eğitimini vererek, bireye estetik bilinci, yaratma cesaretini ve yetisini kazandırır. Sanat eğitiminin tarihsel süreçte geçirdiği değişimler, günümüz eğitimcilerinin de kattıkları gelişmeler, sanat eğitiminin bugünkü duruşunu oluşturan nedenlerdendir. Sanat eğitiminin nasıl bir eğitim anlayışı olduğunu bilmek, yöntemlerini, sanat eğitimi kapsamındaki dört disiplini bilmek, bireye kazandırdığı niteliklerin bilincinde olarak hedefleri planlayabilmek gerçek bir sanat eğitimi anlayışı ve uygulaması için gereklidir. Gerek planlamalardaki yanlışlar, gerek

eğitimcinin alanında eksik olması, gerek toplumun yanlış bakış açısı gibi sorunlar bizi hala bu alanda tartışmaya sürüklemektedir. Özellikle eğitimcilerin alan bilgilerinin ve deneyimlerinin eksikliği ise sanat eğitimi anlayışında hala bazı şeylerin havada kalmasına neden olabilmektedir.

...sanat eğitimi yaratıcı bir süreç olarak çocuğu özgür düşünmeye, özgür çalışmaya yöneltmeye çalışır. Üreten, seçen, beğenen, kendini ifade edebilen çocuk içinde yaşadığı toplumun bir üyesi, geleceğinin temsilcisidir. Çağdaş sanat eğitimi, temelde sanatsal etkinlik ve etkileşimler yoluyla bireylerin ve toplumun içinde yaşadıkları çevreye ve ortama olabildiğince duyarlı olmalarını sağlamaya, söz konusu çevre ve ortamla çok yönlü, kapsamlı ve yararlı bir etkileşim içine girebilmelerine, estetik gereksinimlerini karşılamaya, beğenilerini geliştirmeye, yaratma ve yorumlama güdülerini doyurmaya, kendilerini sanatsal alanlarda da gerçekleştirmelerini, yaşamlarını daha anlamlı duruma getirme yolunda sanattan en iyi biçimde yararlanmalarını mümkün kılmaya yöneliktir. (Türkiye’de Güzel Sanatlar Eğitimi Geliştirme Özel ihtisas Komisyonu Raporu,1991)

Sanat eğitimi özgür, barışçı, paylaşımcı, insancıl, yaratıcı bir bireyin eğitimini hedefler. Buna ideal insan diyebiliriz. Bu ortamda eğitim fırsatını yakalayan birey, yaşamını ve kendisini doğru kararlarla yönlendirebilen bir kişilik durumuna gelebilir. Bu süreç araştırmaya önem vermeyi, sorgulamayı, problemlere farklı açılardan yaklaşma yetisini, problemlere alternatif çözümler getirebilme yetisini kazandıran, tüm bunlar sonucunda yaşamın daha anlamlı hale getirildiği bir süreçtir.

Dünya tarihine baktığımızda, büyük devrimler yaşanırken, Dünya’da sanat ve bilim hep birlikte varlık göstermişlerdir. Rönesans’ta sanat ve bilim çok önemliydi. Fakat Endüstri devriminde insanın yaptığını makineler yapmaya başlayınca, ürünler halka yayılınca, sanat da belirli bir kesimin tekelinden çıkıp, halka ulaşınca, “sanat eğitimi” önem kazandı. Yeni kurumlar, okullar kurulmaya başlandı. “Bauhaus” bu okullardan biridir. İş Eğitimi temellerine oturtulmuş ilk güzel sanatlar okuludur.... (Telli, Ağustos 2004:37)

Bu dönem için ikili bir amaç söz konusuydu: Endüstriyel gelişmeye bağlı olarak yaşanabilecek yozlaşmayı önleyebilmek ve sanat eğitime önem verilerek halkın eğitilmesini sağlayabilmek. Sanatın ve eğitiminin insanlık açısından önemi anlaşılmaya başlanmasından itibaren, sanat eğitimi bir politika olarak da sürdürülmüştür. Çünkü güzellikten yoksun kalan bir toplumun gelişme yolunda

varlığını sürdürebilmesi zordur. İnsanın kendine yabancılaşmasını, dolayısıyla insana yabancılaşmasını önlemek adına sanat eğitiminin geliştirildiğini görürüz.

“...insanla çevresi arasında sürekli bir dengenin varlığı, en gelişmiş toplumlarda bile düşünülemeyeceğine göre, sanat geçmişte olduğu gibi gelecekte de gerekli olacak demektir.” (Fischer, Ocak, 2003:9)

Sanatın insanla ve onun yaşamıyla uğraşan ve en çok da bunu ortaya koyan bir olgu olduğu konusuna değinmiştik. İnsanın kendisiyle, doğayla, çevresiyle ilişkisi her zaman sürecektir, hatta Fischer’in söylediği gibi de kurulan denge sürekli devinip arada bozulacaktır. Bu bir sirkülasyon gibi sürecektir ve aradaki dengenin sağlıklı şekilde kurulması ve korunması görevi ya da sorumluluğu yine sanatın olacaktır. Dolayısıyla sanat yaşamın tam da içindedir. Sanat ve sanatın eğitimi varlığını her zaman gerekli kılacaktır.

Sanat eğitimi insanı özgürleştirir, kendini ve dış dünyayı tanıtır, yaratıcılığı geliştiren bir eğitim biçimidir. Sanat eğitimi, kişiyi yaratıcı faaliyetlere yönlendirmesi, estetik beğeni kazandırması ve hobiler oluşturmaya ile insanları ruhsal çöküntüden kurtarabileceği düşüncesi yaygındır. Altyapısı hazırlanarak verilebilecek bir sanat eğitimi diğer derslerdeki başarıyı da artırabilir.... (Karayağmurlar,1991:368)

Estetik beğeni düzeyi artan birey özgürdür. Çünkü sanat eseri karşısında her seferinde belli bir arınma yaşar, kendi korkularından, kaygılarından, hatalarından arınarak, daha uyumlu, kendi ile barışık bir birey durumuna geçiş yaşar. Bu durum, topluma uyumlu bireyler yetiştirmek amacı açısından önemlidir. Birey ne kadar kendi korkularından, kaygılarından daha doğrusu olumsuz olabilen, kendisini mutsuz eden her türlü duygudan ve düşünceden ne kadar arınabilirse o kadar özgürleşmiş anlamına gelir. Sanat eğitimi de bireye bu özgürleşmenin eğitimi veren uzun bir süreci kapsar. Yaratıcı faaliyetlerde bulunan birey, “bunu ben yaptım” duygusunu taşımaya başlar ve başka çalışmalarında da, diğer derslerinde de bu yüzden olumlu gelişmeler gözlemlenir. Çünkü özgüveni gelişmiştir artık. Sanat eğitiminin özgür ortamında özgün çalışmalar ortaya koyabilmenin mutluluğu ve bu mutlulukla elde ettiği kazançlar gerçekten önemsenmesi gereken gerçeklerdir. Bireyin diğer

derslerine olumlu katkılar yapan sanat eğitimi anlayışını, “sanat yoluyla eğitim” kapsamı içerisinde düşünebiliriz. Çünkü sanatın aslında iki amacı vardır: “sanat yoluyla eğitim” ve “sanat için eğitim”. Dönemler içerisinde sanat eğitiminin aslında hangi amacı taşıdığı, hangisine yönelik olarak planlanması ve uygulanması gerekliliği tartışılrsa da, sanat eğitiminin her iki amacı da taşıması ve uygulaması gerektiğini düşünebiliriz.

“Sanat eğitimi nasıl bir etki yapar da, çocuğun diğer derslerine olumlu katkılar sağlayabilir?” sorusu gerçekten önemli bir sorudur. İlk önce birey sanat eğitiminin özgür ortamından etkilenir. Bu ortamda çalışma yaparken kendini daha rahat hisseder. Hata yapma korkusundan, “diğerleri benimle dalga geçecek”, “öğretmenim bana kızacak” düşüncesinden uzak çalıştığı için bu ortam bireye oldukça olumlu katkılar sağlar ve bunların sonucunda da özgüven gelişimi yaşar. Sonrasında yaptığı çalışma nasıl olursa olsun, eğitmeni tarafından onaylanan, eleştiri aldığında bunun kendisini geliştirmek amacıyla yapıldığını bilen bireyin özgün, yaratıcı çalışmalar çıkarabilmesinin yolu açıktır. Sanat eğitimi karar verebilme, sorgulama, yanlışları ayıklama, kendisini mutlu edecekleri bilme, kendisi için doğru olup olmadığının eleştirisini yapabilme yetilerini geliştirdiği için bu tavrı diğer derslerinde de uyguladığından başarı grafiğinde ciddi artışlar olabileceğini söyleyebiliriz. Ama sanat eğitimi yalnızca diğer derslere katkı sağlaması açısından önemli bir ders olarak saymak yanlış olur. Çünkü sanat yoluyla eğitim sonucunda kazanılan bu nitelikler yalnızca sanat eğitiminin kazandırdığı niteliklerin bir bölümünü oluşturur.

Sanat eğitiminin kapsadığı öğretim alanlarının bilinmesi önemlidir. Çünkü sanat eğitimi yalnızca uygulamalı alandan oluşmamaktadır. Ancak okullarımızda genel olarak uygulamaya ağırlık verilmektedir. Bunun birçok nedeni olduğunu düşünebiliriz. Eğitimin alanı konusundaki eksiklikleri, okulun yarışmalara çok ağırlık vermesi ve ders saatinin de az olması ile uygulama içeriğinin ağırlıklı olması gibi nedenler, sanat eğitimi bir bütün olarak gerçekleştirememek gibi olumsuz bir sonucu doğurur. Tam bir sanat eğitiminin gerçekleşmesi için ise, bu eğitimin kapsamının bilinmesi, uygulama pratiğinin de deneyimine erişilmesi oldukça önemlidir.

1. Uygulama boyutunda yaratıcı çalışmalar: Görsel sanatların resim, heykel, grafik sanatlar, seramik v.b. alanlarında doğrudan araç gereçle çalışmayı gerektiren uygulamalı alan.
2. Sanat eleştirisi: Sanat yapıtı incelemeye, onlardan tat almaya ve giderek eleştiriye ulaşan eleştirel alan.
3. Sanat tarihi: Kùltürler içinde sanatın değişimini inceleyen, tarihsel süreçle bağıntılı olarak sanatı irdeleyen sanat tarihi ya da kültürel alan.
4. Estetik: Doğada ve sanatta güzeli arayan; “sanat nedir;?” “sanat ne içindir?” sorularını tartışan alan. (Kırısoğlu, Temmuz 2005:121)

Sanat eğitimindeki dört disiplini böyle özetliyor Kırısoğlu. Tam bir sanat eğitimi gerçekleştirebilmek için bu dört disiplinin de tüm yıl boyunca belirli oranlarda ders planlarında bulunabilmesi ve buna ilişkin olarak da uygulanması gereklidir. Uygulamalı çalışmalar, estetik, sanat tarihi, eleştiri ile desteklenmediği sürece hedeflenen amaçların da gerçekleşebileceğini söylemek bizi yanışa götürür. Birey, sanatın gelişim aşamalarını incelerken, genel olarak tarihsel süreci ve onu oluşturan insanın serüveninin de görsel olarak bilgisine erişir. Bu bilgiye erişirken, sorgular, eleştirir, yorum yapar, eler ve yargılara varır, ayrıca tüm bu aşamaları kendi çalışmaları için de gerçekleştirerek, kendi özeleştirisini yaparken, kendini gerçekleştirebilme olanağına da kavuşur. Estetik bilinçle doğaya, çevresine, kendisine bakabilme yetisini de kazanırken, her zaman “güzel”i sorgulama ereği onu hep iyiyi daha iyiyi, güzeli daha güzeli aramaya ve bulmaya yönlendirir. Tüm bu nitelikler özgür bir insanın kişiliğine ilişkin değerler olup, sanat eğitimi ile gerçekleştirilmek istenen ideal insan kavramı da tüm bu niteliklerle donatılmış bir değerler bütünüdür.

Uygulamalı çalışmalar bireyin teknik bilgi ve becerisini geliştirirken, görme yetisini de geliştirerek, birey çevresindeki canlı ve cansız varlıkları keşfetme yoluyla onların hem fiziksel hem de içsel koşullarının bilgisine ve deneyimine ulaşır. Kendi anlatım olanaklarının bilincine ve becerisine de bu yolla erişir.

Bir sanat yapıtını oluşturan değerleri görmek, usun estetik boyutta bir etkinliğidir. Sağlam bir ön bilgilenme, kültür ortamının sunduğu fırsatlarla kazanılan bu deneyim kendi kendine öğrenilmez. Sanat yapıtını eleştirel bir gözle incelemek, bir anlamda yapıt oluşturan simgeleri estetik anlamda okumak öğretimle gerçekleşir.... (Kırısoğlu, Temmuz 2005:2)

Görme yetisi yalnızca uygulamalı alan içinde geliştirilebilecek bir yeti olmayıp, sanat disiplinlerinin her alanında geliştirilmesi gereken bir niteliktir. Ancak görsel okuma yetisinin bu alan kapsamında geliştirilmesi daha olanaklı olabilir. Çünkü birey, birçok sanat eseri ile karşılaşmakta ve sanatçıların kişilikleri, sanatçıların kendilerine özgür dünyalarını fark etmektedir. Dolayısıyla sanat eseri içindeki simgeler ile sanatçının ruhsal süreci anlaşılmaya başlanınca ve işe bireyin izleyici olarak kendine ait yorumları da eklenince, sanat eserindeki imgeleri, sembolleri okumak, kısacası eseri anlamak birey için mümkün duruma gelebilir.

Sanat yapıtı inceleme sürecinde birey yalnızca sanatçıların eserlerini değil, kendini de, başka arkadaşlarını da değerlendirme, eleştirebilme olanağına erişir. Bu bireye ayrıca önemli bir nitelik de kazandırmaktadır. Sanatın ve sanat eğitiminin başkalarına hoşgörü ve anlayış ile yaklaşabilme, saygı duyabilme niteliğini kazandıran bu eleştirel sürecin, bireye insani nitelikler kazandırdığını düşünebiliriz.

“Sanat tarihi öğretmenin amacı ne kuru bir uygarlık tarihi öğretmek ne de kronolojik bir sıralama içinde sanatın tarihine yaklaşımdır. Amaç, öğrenciye yaşayan, canlı bir sanat tarihi bilinci kazandırmaktır....” (Kırıçoğlu, Temmuz 2005:2)

Sanat tarihi öğretmek, genel uygarlık tarihini görsel olarak öğrencilerin önüne sermektir. Bu hem tarihi bir bilgiye ulaşımdır hem de sanatın tarihsel sürecinin bilgisine. Tarihi bilgiye ulaşımdır çünkü sanatçılar, tarihi gelişim sürecindeki her türlü değişimi ve gelişimi yapıtlarında yansıtırlar, gösterirler. Öğrenciler için okulda öğrenilen Sosyal Bilgiler dersindeki bilgiler böylece hem görselleşmiş, hem de bilgiler kalıcı duruma getirilebilmiş olabilir. Birey için, sanatın gelişim sürecini bilmek, onun kendi çalışmalarında da daha bilinçli davranabilmesi şeklinde yansıyabilecektir. Sanat eğitiminin başlıca amaçlarından olan “bireylerde sanat bilincini aşlamak ereği” sanat tarihi öğretimi sayesinde daha temeli sağlam bir yere oturtulmuş olabilecektir.

“Estetik öğretiminin amacı çocuğun ve gencin sanat üzerine konuşmasını sağlamaktır.... Okulda estetiğin konuları yalnız sanat yapıtları ile sınırlı tutulmaz,

çevre, doğa, insanın günlük yaşamına girmiş her nesne güzellik yönünden tartışılır.” (Kırıçoğlu, Temmuz 2005:2)

Sanat eğitiminin en önemli kazanımlarından biri de estetik eğitimidir. Estetik eğitiminde daha farklı bir dil ile, yani mecazların ve benzetmelerin kullanıldığı, sanatın diline yakın bir dil ile iletişim, estetik eğitiminin kazandırdığı niteliklerdendir. Bu eğitim sayesinde birey, kendini daha açık, net, içten ifade edebilme yetisini geliştirirken, sanat yapıtlarını da, ayrıca yaşam alanının içine dahil olan her türlü şeyi de anlamlandırabilme, açıklayabilme yetisini geliştirir. Sanatçı güzeli ararken, izleyici de güzelin peşinden gider. Güzeli aramak demek, bir anlamda sürekli sorgulamak, her zaman daha iyinin ve güzelin peşinden gitmek, bu bakışa sahip olabilmek demektir. Estetik deneyim hem uygulamalı alanın içinde deneyimlenir, hem de eser inceleme derslerinde ussal bir boyuta taşınır.

“...insanın yaşamı temelde üç ana işlevi kapsar. Bunlar: biyolojik, psikolojik, sosyolojik işlevlerdir. Sanat, sosyal insanın, ruhsal enerjisini kullanmada, bu üç işlevi birlikte kapsayabilen en büyük bulgulardan biridir. Bu nedenle sanata her zaman ayrıcalıklı bir yer verilir.” (Erinç, 2004a:17)

Sanatın ana konusu insan ve onun içsel ve dışsal yaşamının bütünlüğü olduğundan sanat, eğitim sisteminden ayrı düşünülmemelidir. Erinç’in de sözünü ettiği gibi sanat ve sanat eğitimi bu üç işlevi birden taşıyabilen bir disiplindir ve ayrıcalığı da buradan gelir. Çünkü sanat eğitimi bireyi, toplumsal bir varlık olarak, bireysel bir varlık olarak, özgür, yaratıcı bir varlık olarak yaşama hazırlama, eğitme görevini gerçekleştirir. Toplumsal aynı zamanda bireysel bir varlık olarak yaşama katılabilmek yetisi her zaman güncelliği yakalayabilen bireyler olabilmeyi de gerektirir. Toplumun değerleri, kültürün değişkenliği, bireyin kendi değişimi eş zamanlı olmasa da birlikte gelişen, değişen, birbirini etkileyen olgulardır. Bu değişimi yakalayabilmek, doğru algılayabilmek, çağa ayak uydurabilmek açısından da sanat eğitimi oldukça önemli bir eğitimidir. Güzellik anlayışı güncel koşullara göre değişkenlik gösterdiğine göre bu güzelliği yakalayabilen bireylerin, her an değişebilen dünyada yeni anlamlar çıkarabilen, mutluluğu yakalayabilen bireyler olabileceğini söyleyebiliriz.

Sanat eğitiminin yaşamı anlamlı kılabilmesi ereği de yukarıda sayılan özellikler kapsamında aranmalıdır. Bireylere eğitim süreçleri boyunca, ne yaparlarsa yapsınlar o işin en iyisini yapmaya gayret göstermeleri gerektiği konusunda bilinçlendirmeler yapılır. Sanat eğitimi kapsamındaki estetik eğitiminin de hedeflediği estetik kaygı gütmeye de bu durum söz konusudur. Estetik kaygının, güzelin daha güzelini, iyinin daha iyisini hedeflemek doğrultusunda sürekli eleştirmek, sorgulamak, arayışlarda bulunmak anlamında olduğundan söz etmiştik. Estetik kaygı ya da sanat eğitimi, bireye, yaşamı boyunca yaptığı şey ne olursa olsun o konuda iyiyi, güzeli, yararlıyı gerçekleştirme bilincini vermeye yönelik olmalıdır.

“...San’a göre (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/149/dikici.htm> 12 Mayıs 2006), sanat eğitimi kavramı biraz karışıklığa yol açıyorsa da, sanat eğitimi teorik ve uygulamalı çalışmaları dersler içinde düzenleyen, bilimsel yöntemlere dayandırılarak ve disiplinler arası bir anlayışla ele alındığından daha çok sanat için eğitim anlayışı içinde düşünülebilecek bir ders içi yaratıcı etkinlikler programıdır.”

Sanat eğitimi bir yandan öğretimin ussal yanının karşısında duygusallığı geliştirirken, bir yandan da her bireyin sanatsal gelişimini destekler. Ama en başlıca amacı; ussallığın karşısında duygusallığı geliştirmek değil, “sanat için eğitim” anlayışından hareketle bireyin sanatsal gelişimini gerçekleştirmektir. Sanat eğitiminin, ders kapsamında hem uygulamalı hem de teorik çalışmaları içermesi gerektiğinden, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin de ışığında yürütülmesi gerektiğinden, disiplinler arası bir anlayışla sürdürülmesi gerekliliğinden yola çıkarak diyebiliriz ki; sanat eğitimi dört disiplinin birlikte yürütüldüğü bir yaklaşımla gerçekleştirilmelidir.

“...sanat tarihi bilgisi bir hayranlık uyandırmak için değil, sanatçıyı, dönemini anlayabilecek, sanat yapıtıyla ilişki kurabilecek bir bilinç düzeyine erişilmesi, edinilen bilgi ve birikimlerin kişilik gelişimine olan katkısı içindir.” (Erbil, 1990:152)

Sanatın gelişim sürecini bilmek, sanatla daha anlaşılır bir ilgi ve birikim sahibi olmaktır. Sanat eseri hem kendisinin bilgisini, anlamını verirken, o dönemin tarihi

bilgisini de anlatır bir bakıma. Birey hem teorik olarak öğrenir, hem de görsel olarak öğrenir ve sözel olarak edindiği bilgiyi pekiştirerek, yerleştirmiş olur. Buna bilginin somutlaşması diyebiliriz. Sanat eserleri incelenirken asıl hedeflenen şey bireyde bir hayranlık duygusu uyandırmaktan öte bir şeydir. Önemli olan; sanat eseri ile bir ilişki kurması ve amaçlanan bilinç düzeyine erişebilmesidir. Başka kültürlerin de farkına varmak, başkalarının kültürel değerlerini bilmek ve bunlara saygı duymak gibi bir bilince, sorumluluğa da erişebilir. Dünyanın ve yaşadığı ülkenin kültürel değerlerini bilerek, yaşama bakış açısında meydana gelebilecek değişiklikler, kişilik gelişimine de katkı sağlar.

Gel (1991:38), sanat eğitiminin gerekliliğinin toplumda herkes tarafından kabul edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca herkes tarafından bilinmesi gereken belli başlı ilkeleri şöyle sıralamıştır:

- 1) Her çocuğun yaratıcı gücü vardır. Sanat eğitimi herkes için gereklidir.
- 2) Sanat eğitiminde bireysel farklılıklar göz önünde tutulmalıdır.
- 3) Sanat eğitimi çocuğa göre olmalıdır.
- 4) Sanat eğitimi ustalık ve beceri kazandırmak şeklinde değil estetik duyarlılığın eğitilmesi biçiminde anlaşılmalıdır.
- 5) Sanat eğitimi dersleri diğer derslerin uygulama alanı olarak düşünülmemelidir.
- 6) Sanat eğitimi dersleri iki ve üç boyutlu çalışmaları kapsamalıdır.
- 7) Sanat eğitimi derslerinde gerekli ilgi ortamı yaratılmalıdır.
- 8) Çevre olanakları göz önünde tutulmalıdır.
- 9) Fırsat eğitimine yer verilmelidir.,
- 10) Çocuğun yaptığı işler bütün olarak değerlendirilmeli ve sergilemeye önem verilmelidir.

Sanat eğitiminin gerekliliği bu özet olarak sunulmuş cümlelerden daha fazladır. Öncelikle her çocuğun yaratıcı potansiyelinin olduğunun bilincinde olunması gerekir. Yaratıcı potansiyeli olduğu gibi, bireysel olarak her bireyin farklılıkları söz konusudur. Verilecek olan eğitimin de bu yönde, bu farklılıkları bilerek ve gözeterek uygulanması önemlidir. Tek tip bir eğitim anlayışından uzak, çocuğun seviyesine uygun bir eğitim hem öğrenmesi açısından önemli olup, hem de bireyi sanattan, sanatın güzelliklerinden soğumasına engel olabilecek bir anlayıştır. “Zanaat” ve “sanat” kavramlarının farklılığından yola çıkarak, sanat dersleri ustalık ya da beceri

kazandırmanın eğitimi olarak düşünülmemelidir. Sanat eğitimi dersleri diğer derslere oranla daha özgür bir ortamı sağlaması gerekliliği bakımından farklı bir yerdedir.

Sanat atmosferi içinde düzenlenmiş atölyeler içinde işlenen derslerin daha verimli geçtiğini söyleyebiliriz. Çevrenin koşullarına göre hazırlanmış bir plan doğrultusunda işlenen sanat eğitimi dersi, daha gerçekçi, amacına daha yakın gerçekleşebilir. Sınıf içindeki her bireyin bu eğitimden eşit şekilde yararlanması önemlidir. Yetenekli ve yeteneksiz şeklinde sınıflandırılmış öğrencilerin bu olumsuz psikolojiyle sanata yakın bireyler olabileceği düşünülemez. Böyle bir eğitimcinin de, sanat eğitiminin hedeflediği değerlere ulaşması beklenemez. Değerlendirme aşaması da oldukça önemlidir. Adaletli bir değerlendirme yapmak ancak sınıfa göre değil çocuğun en başından itibaren gösterdiği başarı çizgisine göre olmalıdır. Burada da bireysel farklılıkları gözetmenin önemini bir kez daha vurgulayabiliriz. Sonuçta amaç, not ile korkutarak öğrenciye istenileni yaptırmak değil, öğrencinin kendi isteğiyle yapmasını sağlayacak duruma gelmesidir. Bu yeterince donanımlı, deneyimli, alanında uzman, alanıyla ilgili güncel gelişmeleri izleyen, çağının gelişmelerini bilen, izleyen ve uygulamayla somutlaştırabilen bir öğretmenle gerçekleşebilecek bir durumdur.

San'ın Karl Götz'den aktardığına göre (1991:261), Götz'ün resim dersi hakkında düşünceleri şunlardır:

1. Resim dersi her okulun ana derslerindendir.
2. Her öğrenci, doğayı ve kendi çevresindeki nesneleri biçim ve renkleriyle kendi başına gözlemlemeyi ve gözlemleri yalın, açık seçik ortaya koymayı (çizerek, resmederek) öğrenmelidir.
3. Her öğretmen resim çizebilmeli ve geliştirmiş olduğu sanat görüşü yanında, güçlü sanatsal ilgileri de bulunmalıdır.

Tanımak için gözlemlemeye, gözlemlerimizi de bir şekilde ifade etmeye gereksinimimiz vardır. Hele ki çevresini yeni tanımaya, bilmeye başlayan bireyin gözlemlerini somutlaştırdığı resim çalışmaları ile kendini ifade gereksinimi vardır. Çünkü karşısındaki nesneyi çizebilmesi için onu tanımak, bilmek üzere bakması gerekecektir. İlk önceleri bilinçsizce sürdürülen bu durum, yaşı ilerledikçe daha bilinçli duruma gelecek, artık çevresini anlamak üzere gerekli gördüğü gözlemi

bilinçli şekilde gerçekleştirebilir. Götz'ün ilginç bir cümlesi de, her öğretmenin resim çizebilmesi gerektiği ile ilgili. Hangi dersin öğretmeni olursa olsun, dersi anlatırken yöntemine kattığı resimsel öğelerin eğitmeni daha çok başarıya doğru götürebilir. Aynı zamanda her eğitmenin de sanat görüşü olabilmeli, sanatın herhangi bir dalına da ilgi duyan çok yönlü bir eğitimci olabilmelidir.

...yaratma ne denli özgürce yapılsa, kişilik, huy, yani üslup o denli belirgince ortaya çıkar. Onun için sanat eğitimbiliminde özgür ifadeyi engelleyip ketleyecek her türlü etmeni ortadan kaldırmak, yeti ve güçlerin özgürce gelişip serpilmesini sağlamak gerekir. Sanat eğitiminin asıl amacı, kişiliğin uyumlu gelişmesinin, dolayısıyla uyum içinde bir toplumun sağlanmasıdır. (San, 2003:135)

Elbette sanat eğitiminin başlıca amaçlarından biridir yaratıcı düşünen, yaratıcı davranan bireyler yetiştirmek. Sanat ve eğitim kavramları birleşerek, “Sanat Eğitimi” kavramıyla ortaya yüce bir ideal koyar. Yeter ki sanat eğitimi iyi yetişmiş eğitimciler tarafından uygulanıyor olsun.

Öğretmen öğrencisinin özgürlüğünü engelleyen her türlü etmeni ortadan kaldırmakla görevliken bir yandan da onu desteklemek, onunla birlikte çalışarak o ortamı paylaşmak gibi sorumlulukları da yerine getirir. Sonuçta en önemli amaç; çocuğun kendine güvenmesini sağlamak, onu resim etkinliğine yöneltmek ve dolayısıyla sağlıklı bireyler yetiştirmektir. Sanatın eğitime katkıları yadsınamaz. İnsan olmakla ilgili her türlü yararlı niteliği kendinde toplamasını sağlamak amacını güder sanat eğitimi. Eğitimin felsefesi de bireylere öncelikle insan olmak yolunda doğru adımları atmasını sağlamaktır. Bu bağlamda da sanat eğitimi, eğitim sisteminin bu amacını tam olarak destekleyen bir derstir. Ders, uygulamalı çalışmaları, teorik aşamaları, sanat eseri inceleme süreçlerini kapsayan geniş kapsamlı bir derstir. Anaokulu sürecinden itibaren devam etmesi durumunda yaratıcı düşünen ve davranan bireyler ortaya çıkar. Yani sanat eğitimine küçük yaşlardan itibaren başlanmalıdır ki; bireyde sanat bilinci, yaratıcı davranma, eleştirel düşünme, seçici olabilme, kendisine uygunu bulabilme, bilebilme, karar verebilme gibi nitelikler oluşabilsin. Sanat eğitimi, yaşama, tanıma, değerlendirme gibi süreçleri de kapsar. Değerlendirme sürecinin içinde, usavurma, yargılama, denetleme, özeleştirir

gibi önemli yaşantılar vardır. Bireyin kişiliğinin gelişmesinde de en önemli etmenlerden olan bu yaşantıları gerçekleştirmek için en geniş fırsat sanat eğitimi dersinde sunulur.

İnsanın kendini bir şekilde ifade etme ihtiyacı hiçbir zaman sonlanmaz. O ya da bu şekilde kişi kendini ifade eder ve bu yolla kendini gerçekleştirmiş olur. Hele ki, eğitiminin ilk başlarında ilerleyen birey için kişiliğini geliştirme fırsatı sunulmaz ya da engellenirse amaçlanan eğitim gerçekleşmemiş olacaktır. Teknolojinin bu derece ilerlediği bu çağda kişinin kendini ifade etme ihtiyacı hem daha da çoğalmıştır hem de geçmişe göre daha gereklidir.

Sanat eğitimi sürekli bir değişimin içinde işler. Yaşam da, teknolojik koşullar da, toplumsal değerler de sürekli bir değişim içinde devinir. Dolayısıyla sanat eğitimi de bu değişimlere açık olmalı, bu değişimlere ayak uydurabilmelidir. Yetişmekte olan birey de bu değişken sürecin içindedir, ondan olumlu yönde etkilenmeler yaşamalıdır. Yerinde sayan bir eğitim anlayışıyla sürdürülen eğitim politikaları, amaçlanan hedeflere ulaşmayı zorlaştıracaktır.

Okullar sanat ve bilim yuvası olduğuna göre sanatın ve bilimin aynı yerde, birbirini destekleyerek bireyleri yetiştirdiğini söyleyebiliriz. Sanat ve bilim ayrılamaz iki önemli olgudur. Eğitim-öğretim sistemi içinde sanat ve bilim işbirliği yapmak zorundadır. Her ikisinde de amaç yaşama hizmet ve yeniyi keşfetmektir. Sadece dilleri ayrı fakat amaçları aynıdır. Sanat eğitimi bireyin düşünce, duygu ve izlenimlerini aktarabilmede yeteneklerini ve yaratıcılık gücünü estetik bir düzeyde anlatabilme çabasıdır. Aynı zamanda insanın her alanda yaratıcı, tasarlayıcı düşünce üreten yanını geliştiren, pekiştiren bir anlayıştır. İmgelemdeki tasarım biçimlenir, derinleşir böylece de zihne dayalı tüm yetiler gelişir.

“Kendi öznel yaşantıları yoluyla, sözel olmayan biçimde “Bu benim için iyidir. Bu benim için kötüdür. Bunu sevmiyorum ya da bunu seviyorum diyebilir.”
(Sungur, 1992:187)

Kendi öznel yaşantılarından biri olan resim yapma etkinliği, öğrencinin kelimeleri kullanmadan kendini anlatabildiği bir süreçtir. Çünkü kelimeleri kullanarak kendini ifade etmede güçlük çeken ilköğretim çağındaki birey için resim, oldukça keyifli, etkili, açık bir ifade yöntemidir. Bu süreçte kendi ruhsal dünyasını, duyarlılığını, hayata bakışını anlatabildiği için de önemli dışavurum biçimidir. Bu yolla onun ne demek istediklerini anlamak olanağı doğabilir. İnsan, sözel olarak ifade etmek istemediklerini, yine de bir şekilde ifade eder. Çünkü diğerleri tarafından anlaşılacak insan doğası açısından bir ihtiyaç durumundadır ve birey kendini bu yolla rahatlıkla anlatabilir.

Kendi içsel yaşantıları ile iletişim içerisinde olan birey, içtenlik, zihinsel özgürlük, kendini yönetme, kendini tanıma, başkalarına duyarlılık, toplumsal sorumluluk ve kişiler arası sevgi gibi değerleri seçmeye eğilimli görünmektedir. (Sungur,1992:188)

Bireyin başkalarına saygı duyabilmesi, kendini tanıyabilmesi, kendini denetleyebilmesi, kendini ve başkalarını sevebilmesi, toplumsal sorumluluk taşıyabilmesi gibi nitelikleri kazanabilmesi için kendisi ile iletişime geçmeyi başarabilmesi gerekliliği vardır. Birey kendi ile barış sağlayabildiği oranda çevresi ile iletişimi kolaylaşabilir. Başkalarını anlamak ve anlayış göstermek nitelikleri, kendini anlayan, ifade olanağı bulabilen bireyler için geçerli olabilir. Örneğin; “dostluk” konulu bir çalışmada birey, öncelikle dostluk kavramını kendine sormakla işe başlar; sonrasında kendine dost olarak seçtiklerini gözden geçirir, onlarla iletişimini düşünür, paylaşımlarını sorgular ve bu duygu ve düşüncüyü resminde aktarırken, kendisi ile ilgili ve kendisinin dışındakileri de sorgulayarak oluşturduğu dostluk konusunda duygu ve düşüncelerini somutlaştırmış, zihinsel ve duygusal etkinliğini tamamlamış olabilir. Bu, bireyin kendisi ve çevresi ile ilişkisinde oldukça etkili bir süreçtir.

San’a göre, “...sanat eğitimi çocuk ve ergeni bir sanatçı yapmayı amaçlamaz, çağdaşlaşma süreci içinde toplumda yetişmekte olan kuşakları her alanda yaratıcılığa yöneltir bir ders içi ve ders dışı etkinlikler bütünüdür. (San, ,1982:216)

Sanat eğitiminin başlıca amacı sanatçı yetiştirmek değildir. Öncelikle her alanda yaratıcı düşünebilen, davranabilen, estetik bilinç sahibi bireyler yetiştirmektir. Bu süreç hem ders içi etkinliklerle hem de ders dışı etkinliklerle sürdürülmesi gereken bir süreçtir. Aynı zamanda genel eğitimin de amaçladığı gibi, “çağdaşlaşma sürecinde değişen koşullara kolaylıkla ayak uydurabilme yetisini bireye kazandırmak” sanat eğitiminin de amaçlarından biridir.

Çağımızda eğitim, bilim ve sanatın işbirliğine dayandırılmalıdır. Sanatın da, bilimin de amacı; insana hizmet etmek ve yeniyi keşfetmektir. Sanata ve duyguların eğitimine önem veren okul ya da eğitim sistemlerinde, duygular eğitilirken, zihinsel yeteneklerin, düşüncenin ve zekanın da geliştiği gözlenmektedir....” (Yolcu, 2004:91)

Eğitimi tek başına bilimle gerçekleştirilebilecek bir süreç olarak algılamak, toplum idealini ileriye değil geriye sürükleyecek bir durum olur. Eğitim ancak, bilim ve sanatın birlikte var olduğu eğitim-öğretim kurumlarında gerçekleşebilir. Duygu ve düşünceler arasında kurulacak bağlantılar, ilişkiler sayesinde hedeflenen amaçlar gerçekleşebilme imkanını bulabilir. Duyguların eğitilmesi, zihinsel yetilerin de gelişmesine olanak tanır, zihinsel yetilerin gelişmesi de, hem sanatsal etkinliklerde, hem de bilimsel etkinliklerde bulunan bireyin gelişmesi demektir. Çünkü zihinsel yetiler hem bilimsel çalışmalarda, hem de sanatsal çalışmalarda gerekli yetilerdir. Duygular eğitildikçe birey özgürlüğüne ulaşır, özgürlüğe ulaştıkça da, zihinsel yetilerini geliştirmek, yaşamı deneyimlemek için bireyde başarı ve dolayısıyla özgüven artar. Aslında her şeyden önemlisi kişinin duygularının sağlıklı şekilde, engellenmeden özgürleştirilmesidir.

“...sanat bir canlandırmadır, bilim bir açıklamadır; her ikisi de gerçeklikle uğraşır, biri onu canlandırır, diğeri ise açıklar. İkisi arasındaki ayrım yalnızca yöntemlerindedir.” der. (San, 2003:136)

Herbert Read’de sanat ve bilimin birbirinden ayrı, birinin diğerinden daha önemli olduğunu savunmaz. Sanat ve bilim aynı düş gücünden yola çıkar. Leonardo da Vinci’yi düşünürsek, onun helikopter tasarımı insanlık açısından çok önemlidir. Uçağın serüvenini başlatan kişi olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Yeni bir şeyi

keşfetme, yani buluş gerçekleştirmenin yolu elbette ki önce düş kurmaktan, tasarımılamaktan yani sanattan geçmektedir. Bunu açıklayan, insanların pratik yaşamına sokan şey ise bilimden başkası olamaz. Bu durumda sanat ve bilim birbirine karşıt olgular olarak düşünülmez.

...çağımız insanının vazgeçilmez unsurlarından olan bilim, teknik ve sanat, biri diğerinden daha önemli ya da önemsiz değildir. Bilakis her üç alan birbiri arasında ilişkiler kuran, birbirini destekleyen ve hatta tamamlayan işlevler üstlenirler. Bu özelliklerinden dolayı da insanın üç temel çalışma alanını oluşturan bilim, teknik ve sanatın, çağdaş eğitim süreci içinde yerini almış; insanın bilişsel, duyuşsal ve devinişsel davranışlarının eğitimine çok yönlü katkılarda bulunmuştur. (Yolcu, 2004:82)

Sanat ve bilim birbirini bütünleyen, dengeleyen unsurlardır. Bilim dış gerçeklik dünyasıyla ilgilenirken, sanat iç gerçeklik dünyasıyla ilgilenirken, hem dış gerçekliği hem de iç gerçekliği birlikte içerir.

Toplumsal değerleri yeni nesillere aktarmak, toplum yararına yeni, olumlu değerler yaratmak, kültürel değerleri korumak yalnızca sanat ve bilimin yan yana yaşadığı eğitim kurumlarında gerçekleşebilir. Bu bilinçten yoksun yaşayan toplumların ileriye dönük hedefleri yalnızca boş bir hayalden öteye geçemez. Sanat bireyleri olumlu ya da olumsuz gerçeklerle yüzleştirir ve bununla da bireyi doğruya, yararlıya yöneltmeyi amaçlar. Sanat ve bilim birbirini tamamlayan unsurlardır.

Sanat eğitimi sürecinde başlıca öğeler olan gözlem, araştırma, sorgulama, bulma, uygulama, deneme, denetleme, sonuçlandırma süreçleri, bilimsel araştırmaların süreçleriyle aynıdır. Bu aynılık, bireyi çağımızın bilim ve teknolojik dünyasına hazırlar. Elbette bunlar yaratıcı düşünmenin aşamalarıdır aynı zamanda.

Sanat, bireyin sosyal ilişkilerini ayarlamasını, işbirliği ve yardımlaşmayı, doğruyu seçme ve ifade edebilmeyi, bir işe başlayıp bitirme sevincini tatmayı, üretken olmayı sağladığı için gereklidir. Sanat eğitimi, gözlem yapma, orijinalite, buluş ve kişisel yaklaşımları destekler, pratik düşünceyi geliştirir. Olayları, olmadan da beyinde gerçekleştirebilme gücünü artırır.... (Yolcu, Kasım 2004:91)

İnsana özgü bu kadar fazla ve önemli niteliği bir arada verebilen başka bir eğitim uygulaması yoktur diyebiliriz. Her ders, bireye bu niteliklere dair bir şeyler mutlaka katacaktır ancak, sanat eğitiminin başlıca amaçlarındandır; insanlaştırma ve insanlaşma ereği. Sosyal ilişkilerin gelişmesi konusunda, buluş yapabilme yetisini gerçekleştirebilmesinde, pratik düşüncesini geliştirebilmesinde sanat eğitiminin rolü büyüktür çünkü tüm bunları düşünsel ve pratik olarak deneyimleme ve bilgiye bu yolla yani kalıcı yolla ulaşabilme fırsatını verir. Pratik düşünme gerekliliği, buluş yapabilme yetisinin gelişmiş olması, riske girme cesareti gibi nitelikler bilimsel çalışmaları da destekleyen önemli niteliklerdir. Yolcu'nun söylediği gibi, olayları olmadan da beyinde gerçekleştirebilme gücünün sanat eğitimi sayesinde arttırılması, yaşamsal deneyimler, bilimsel ve sanatsal etkinlikler, kısaca hayatın her alanında kullanılabilen bir yetidir. İnsan, beyinde biriktirdiklerini kullanarak bir öngöründe bulunur, bu ön kestirmede, çözüm yöntemlerinin işe yarayabileceği yolunda kendisini ikna edebilirse, riske girme cesaretini kendinde bulabilir. Bu yeti, bireyin problemin çözümü için adım atabilmesini, alternatifler yaratabilmesini ve ortaya yeni bir çalışma, düşünce koyabilmesini sağlar. Olayları olmadan canlandırabilmek için elbette sanat eğitiminin sağladığı görsel okuma yetisi, imgelem dünyası, sezgilerin gelişmesi koşuldur.

Sanat eğitiminde bir bilinçlenme amacı vardır ki, hedeflenen amaçlar bu amacın çevresinde oluşur. Oluşturulması hedeflenen bu bilinç, ideal toplum, ideal insan yaratmayı amaçlar. Yüksek idealleri oluşturma peşinde olan sanat ve sanat eğitimi her yaştaki bireyin gereksinim duyması gereken bitmeyen bir süreçtir. Sanatı bir ihtiyaç durumuna getirebilmek de sanat eğitimcilerinin başlıca sorumluluklarından biridir.

Değerlerle düşünmeyi, nitelikleri fark etmeyi öğrenen kişinin estetik bakışı ve görüş alanı genişler. Beğenileri sığ, yalnız kendi sevdiklerini güzel kabul eden insanlar yerine, çevresine ve sanat eserlerine onların kendi nitelikleri, sanatsal dilleri ve kültürel birikimleri doğrultusunda yaklaşan insanlar yetiştirmek, sanat eğitiminin amaçları arasında yer alır. (Yolcu, 2004:92)

İdeal toplum, birbirine saygı duyarak yaşayan bireylerin oluşumudur. Kendileri dışında başkalarını da fark edebilen, kendinin yaşamın merkezinde olmadığını,

bulunduğu alanı başkalarıyla birlikte paylaştığını bilme bilinci, ilköğretimin ders sıralarından geçmektedir. Toplumsal bilincin gerçekleştirilebildiği bir süreç olan sanat eğitimi; hem bireyin hem de toplumun bilincini oluşturma ereğindedir. Kendi toplumunun değerlerini bilen, toplumun işine yaramayan değerleri değiştirip yerine yenisini koyma hedefini taşıyan cesaretli ve bu anlamda düşünen, sorgulayan bireyler yetiştirmek de yine sanat eğitiminin amaçları arasındadır. Kendi değerlerinin farkında olabildiği gibi, başkalarının değerlerinin de farkında olmak birey olmak açısından önemlidir. Dünya üzerindeki toplumların kendilerine aitliklerinin bilincinde olmak bir toplumun üyesi olabilme sürecinde oldukça önem taşır. O değerleri keşfedebilmenin yolu da sanat eğitiminden geçer. Kültürel değerler, sanat eserinde biçimine kavuşur, varlığını yaşatır.

“Sanatın bu büyücülük görevi giderek toplumsal ilişkilere ışık tutmak, yoğunlaşan toplumlardaki insanları aydınlatmak, insanların toplumsal gerçekleri tanıyıp değiştirmelerine yardım etmek görevine dönüştü...” (Fischer, 2003:15,16)

Sanat eskiden bilindiği üzere büyü amacı ile gerçekleştirilen bir etkinlikti, aslında yine toplumsal bir ereğe hizmet etmekteydi. Yaşanan gelişim, değişim sanatın amaçlarını da, katkılarını da değiştirdi ve çoğalttı. Gerçeğe ulaşabilmek yalnızca us yoluyla mümkün olmayıp, duygulardan arınmış bir insanın ussal yanının ne derece yaratıcı çalışmalar, düşünceler üretebileceği konusu da şüphelidir. Duygular özgürleşebildiği ölçüde, ussal yaklaşımlarımız güçlenebilir. Sanat ve toplum gelişimini birbirine paralel olabilen süreçler olarak düşünebiliriz. Çünkü sanat, toplumu değiştirebilme, geliştirebilme gücüne sahiptir. Nihayetinde sanatın görevi giderek, toplumdaki gerçeklere ışık tutabilmek, ortaya serebilmek, eleştirel tavrını belirleyebilmek şeklinde değişti. Sanat hala bu amacını günümüzde de sürdürmektedir. Sanatın bu gücü bilinebildiği andan itibaren de sanatın eğitimi okulların müfredat programlarında yerini bulabilmiştir ancak bunu sorunları ile birlikte hala tartışmaktayız.

...Sanatçının görevi birlikte yaşadığı insanlara olayların gerçek anlamını açıklamak, toplumsal ve tarihsel gelişmenin gerekliliğini ve kurallarını anlatmak, insanla doğa ve insanla toplum arasındaki temel ilişkiler sorununu

çözümlemektir. Ödevi yaşadığı kentin, sınıfın, ulusun insanlarına bir kişilik ve yaşama bilinci aşmak; toplu yaşayış düzeninin güvenliğinden çıkıp, iş bölümü ve sınıf çatışmasına dayanan bir dünyanın insanlarını belirsiz ve bölünmüş bireyselliğin kaygılarından, güvensiz bir yaşama düzeninin korkularından kurtarmak, bireysel hayatı toplumsal hayat, kişisel evrensel yönelmek, insanın yitirilmiş olan birliğini yeniden kurmaktır. (Fischer, 2003:42)

Büyü amacıyla bile olsa var olmuş olan sanat o zamandan bu yana toplumsal olma özelliğini yitirmemiştir. Dikkatimizi çeken bir nokta, insanlığın her gelişim aşamasında bireyin korkularından, kaygılarından arınması yolundaki amacını hep taşımıştır. Aslında bireyin her gelişim döneminde kendisine yönelik kaygıları artış göstermiştir. Günümüzde teknolojik gelişmelere bağlı olarak bireyin kendisine bile yabancılaştığı ortamı düşünürsek, sanat eğitiminin amaçları arasında bireyi bu yalnızlığından ve korkusundan sıyırmak da vardır. Toplumdaki bu durum bireyin kendisini belirsizliğin içinde, güvensiz bir yaşamın içinde hissetmesine neden olarak, mutsuzluğa ve ruhsal rahatsızlıklara varan sonuçlara götürmektedir. Sanat eğitimi de sanatın bu yüce amacını taşıyarak, bireyi bu mutsuzluk, güvensizlik ortamından kurtulmasını sağlayarak, kendisine anlamlı bir yaşam kurabilmenin anahtarını teslim eden bir anlayışla sürmektedir. Bir anlamda toplumda yaşanan herhangi parçalanmanın sağlıklı bütünlüğüne, sanat ve onun eğitimi ile ulaşabilir. Gerçekleri, insanın kabullenebileceği bir doğruluğa, yumuşaklığa indirgeyerek, daha sağlıklı şekilde insanın insanlaşma sürecinde kendini gerçekleştirilmesine yardım eder.

Belli ki kendini aşmak istiyor insan. Tüm insan olmak istiyor. Ayrı bir birey olmakla yetinmiyor; bireysel yaşamının kopmuşluğundan kurtulmaya, bireyciliğinin bütün sınırlılığı ile onu yoksun bıraktığı, ama onun gene de sezip özlediği, bir doluluğa, daha doğru, daha anlamlı bir dünyaya geçmek için çabıyor....bireyselliğini toplumsallaştırmayı özlüyor. (Fischer, 2003:10)

İnsanoğlu gelişmelerle birlikte giderek yalnızlığını hissetmektedir. Hızla yaşanan gelişmelere koşut olarak sorumluluklarımızın sayısında artış olmakta, dolayısıyla da stresle başa çıkabilmek zorlaşmaktadır. Teknolojinin insanı kendine bile yabancılaştıran bir olgu olduğunu söylerken, bireyin kendine yabancılaşması ise; kendi insanlığını, kendi isteklerini, beklentilerini bir yana terk etmek zorunda kalmış olması anlamına geliyor. Teknolojik gelişmeler elbette insan yaşamını kolaylaştıran

yeniliklerle doludur ama aynı zamanda, teknoloji doğru kullanmadığında da bireyin kendine, dünyaya, başkalarına yabancılaşması da kaçınılmaz bir sonuç gibi görünür. Sanat bunun sonlanmasını isteyen bir başkaldırıdır. Sanat eğitimi de bu başkaldırının düzenlendiği, bireyin, bu olumsuzluklardan sistemli şekilde korunmasının hedeflendiği, bireyci yaklaşımlardan uzaklaştırarak, ona insan olmanın deneyimlerini sunan, anlamlı bir dünyaya, yaşama geçişini sağlayan bir eğitimidir.

İnsanın kendi bireyselliğini toplumsallaştırması bireyin insan olmasından dolayı yaşadığı bir ihtiyaç durumundadır. Kendi yalnızlığından kurtulmak, kendine yabancılaşmasını engellemek ihtiyaçları da, bu toplumsallaşma isteği ile sonuçlanır. Toplum bilincine sahip olabilme, sanatın duyguları ve düşünceleri biçimlere dönüştürerek oluşturduğu eserlerin içindedir. İzlediği eserlerdeki olaylarda, kendini başkalarının yerine koyarak düşünmeyi ve hissetmeyi öğrenebilen birey, eserin karşısından ayrıldığı andan itibaren yaşama daha farklı bakmaya başlar. Eserdekilerle bütünleşir, başkasının düşüncesini ve duygusunu paylaşma durumunu yaşarken, bu paylaşımdan alınan keyif bilgiye ulaşmada da oldukça kolay geçilebilen bir yoldur. Eserdeki anlamların sözel biçimde öğrenciye anlatılmaya çalışıldığını düşünsek, böylesine bir anlamı yakalamak ve böylesine bir etkiyi gerçekleştirmek konusunda şüphe duymak gerekir. Böylece görselliğin önemini bir kez daha kavırıyoruz.

İnsanlar çalışma süreci içinde ve emeklerinin ürünlerinde kendilerini bulmak ve kendilerini üretimlerinin kölesi değil de efendisi yapabilecek toplumsal koşulları yaratmak için, insanın gelişmesinde gerekli olan bu yabancılaşmayı durmadan yenmek durumundadır.... (Fischer, 2003:80)

Daha önce de sözünü etmiştik ki; insan her gelişim döneminde kendini kaygı içinde bulur, bazen kaygısının nedeninin farkında bile değildir. Ama şöyle bir zorluluğun farkına varabiliyoruz ki; insan sürekli olarak doğaya, teknolojiye başkaldırarak, onu yöneten olma durumuna erişmek ve bunu sürdürmek amacını taşır. Bu üstünlüğün değişmesi durumunda ise, kaygı ve korku durumu yaşanabilir. Bu gelişmelerin giderek büyüyeceğini tahmin edebildiğimizden dolayı diyebiliriz ki, insanın bu yoldaki çabası hiç bitmeyecekmiş gibi görünür; sanat ve sanat eğitimi bu yolda insanın kendini kaybetmeden, kendine yabancılaşmadan toplumsallığını yaşayarak

ilerleyebilmesini sağlar. Çünkü insanın üstün olma çabası süreklilik gösteren bir çabadır ve bu çabanın gereksinimi de sanat eğitimidir.

Bireye, teknolojiye yenik düşmeden, onu amaçları doğrultusunda kullanabilme bilicini verebilmek de yine sanat eğitiminin kazanımlarındandır. Sanat eğitiminin teknoloji destekli olarak da işlenilen süreçlerinin olması normaldir, çünkü sanat çağının tüm koşullarından, bilgilerinden ve deneyimlerinden yararlanır, her şeyi özümseyerek yenileri oluşturabilir. Bu süreçte birey teknolojiyi kendi amacını gerçekleştirme sürecinde bir araç olarak kullanabileceğini öğrenir. Örneğin bilgisayarda hazır olan biçimleri kullanıp, kesip yapıştırarak bir kompozisyon oluşturması bireye yaratıcılık anlamında çok da fazla katkıda bulunmaz, araştırma süreci yoktur, deneyim süreci kısa ve yetersizdir. Fakat farklı biçimleri tanıyıp bilerek, kendininkilere ulaşma bilinci ise, sanat eğitiminde teknolojiyi doğru kullanma düşüncesini ve davranışını edinmiş bireye ait olabilir.

Kültür; bir toplumun yarattığı, ortaya koyabildiği her türlü değer bütünüdür. Toplumun kendine özgü yapısıdır, şekillenmesidir. Eğitim; bireyin bu kültür yapısını öğrenmesine, anlamasına, yeni değerleri geliştirerek kültür yapısını güçlendirebilmesine katkı sağlayan önemli bir güçtür. Sanat eğitimi, ulusal kültürün değerlerini yaşatmak, geliştirmek, zenginleştirmek sorumluluğunu da gerçekleştirir.

“Güzel sanatların her ne kadar ulusal kültürün temel ve belirleyici bir ögesi olduğu bilinmekle birlikte, aynı zamanda evrensel kültürün bir parçası olduğu da unutulmamalıdır...” (Arslan, Ağustos 2004:46)

Sanat Eğitimi bireye ulusal kültürün her türlü bilgisini, deneyimini vermekle kalmaz, aynı zamanda evrensel kültüre de ulaştırır. Sanat eğitimi, insan olmanın bilincini taşıyan bireyler yetiştirirken, ulusal, evrensel her türlü değere de sahip bireyler yetiştirir. Sanat toplumları birbirine yakınlaştıran en önemli unsurlardan biridir.

Sanatın eğitim bütünlüğü içindeki önemini üç noktada toplayabiliriz:

1. Düşünmeyi öğrenme
2. Kişilik gelişmesi
3. Kişiyi yaratıcılık yollarının açılması. (İpşiroğlu, Kasım 1996:14)

Düşünen birey, kişilik gelişimi için adımlar atmaya başlar. Birey, bireysel olanı ve toplumsal olanı düşünebilmelidir. 20. yüzyılın başından itibaren sanatın üstlendiği yeni işlev ise, toplumsal gerçeklerle hesaplaşmak olmuştur. Teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı insanın insana hatta kendine yabancılaşması sonucu sanat kendi doğası gereği bu işlevi üzerine almıştır. Üzerine alışı ise, ortaya çıkan olumsuz durumun eserlerde eleştirel bakışla yansıtılması ve insanı kendine ve çevresine yeniden çağıran nitelikleri olmuştur. Bu nedenle eskiden beri önemli olan sanat eğitimi, giderek önemini daha çok duyuran bir derstir.

Yine son yıllarda daha çok önemini bilmeye, fark etmeye başlanılan “yaratıcılık” kavramı ise her ders için hedeflenen bir niteliktir. Rollo May’in “Yaratma Cesareti” adlı kitabında değindiği gibi bilimin ve yaşamın kaynağı imgelem gücü ve yaratıcılıktır; bunları May bir pınar, bir kaynak olarak betimliyor. Eğitim ise bütün olarak gerçekten de, bu pınarı öğrencilerin keşfetmesini sağlayarak, yaşama hazırlanmaları konusunda, bilimsel ve sanatsal üretimler gerçekleştirebilmeleri konusunda zemin hazırlayan, gerçekleştiren bir sistem olmalıdır.

...Bilgi, hangi alanda olursa olsun, sonuca ulaşmada önemli, etkin bir kaynak ve eğitimin önemli unsurlarından olmakla birlikte, sonucu tek başına oluşturan bir olgu ya da eğitimin tek hedefi değildir. Çünkü elde edilen ‘bilgi’nin kendisi kadar önemli bir durumdur. Zaten ‘bilgi’, amaç değil; hedefe ulaşmada bir araçtır. (Yolcu, 2004:82)

Yapabilmek için bilmeye ihtiyacımız vardır ama ne yapabileceğimizi bilmek için de hissetmeliyiz. Buradaki hissetmekten kasıt olarak sezgilerdir. Algıları eğitilmiş birey gerçeği duymayı, gerçeği hissetmeyi öğrendiğinde yaratıcı düşüncenin önündeki engeller kalkar. Gerçeği böylece keşfetmeye başlayan birey için de bilginin kapıları açılmış olur.

Kendisine sanatsal ilgileri erkenden açılmış, evinde, yuvada, anaokulunda sanat eğitimi almaya başlamış çocuk, ilköğretimde sınıflar ilerledikçe, çevresindeki sanatsal olguları, tüm biçimlendirmeleri, yavaş yavaş değerlendirebilir, eleştirel tavrını alır, güzeli anlamaya ve onu aramaya başlar.... (San, 1983:140)

Sanat eğitimi kısacık bir sürede verilebilen bir eğitim olmadığından, eğitim-öğretimin her sınıfında verilmesi gereken bir derstir. Bu eğitime çok erken, yani okul öncesi çağında, hatta aileden başlanması oldukça olumlu sonuçlar doğurur. Yaşadığı, gördüğü, tanıdığı her türlü şeyde, kendi hayatında, toplumda güzeli arama bilincini elde etmek, kabul ederiz ki çok erken yaşlarda başlanması gereken bir eğitimidir. Eleştirebilmek için birikime ihtiyaç vardır ve bu birikime sahip olabilmesi için de sanat eğitimini yeterince almış bir birey her şeyi doğru, iyi, güzel, yararlı değerleri açısından bakarak eleştirir. Keşfetme, araştırma, merak ve öğrenme eğilimi bireyin küçük yaşlarında oldukça yoğundur. Bu eğilimlerinin önü yanlış tavırlarla kesilmezse, çocuktaki yaratıcılık oldukça kolay gelişebilir.

Her birey değerlidir; her bireyin ilgisi, yeteneği doğrultusunda bilgi, beceri kazanma hakkı vardır. Her bireyin kazandığı bilgilerle, becerilerle toplumuna, insanlığa vereceği değerler, güzellikler olacaktır. Bu değerlerin, güzelliklerin kazanılması sürecine eğitim diyoruz ama ülkemizde adına eğitim dediğimiz süreç, hem yalnızca öğretimi amaçlar olmuş hem çağcıl bilimsel bilgileri ezber düzeyinde öte götürememiştir.... (Karakuş, Ağustos 2004:32)

Birey, kendini ifade etme olanaklarını arar, kendini ifade edebilme, bir ihtiyaçtır. İnsan için ihtiyaç olan ifade etme; “insan hakları” kapsamında değerlendirilmiştir. İnsan hakları beyannamesi çerçevesinde de, güzel sanatlar yoluyla kendini ifade özgürlüğü, doğal haklarımızdan kabul olunur. Bireyler edindikleri yetilerle yeni değerler, güzellikler yaratabileceklerdir. Karakuş, eğitim anlayışının sınava yönelik olmasından dolayı, “öğretime yüklenilerek sürdürülen bir eğitim anlayışından nasıl bireyler yetiştirebiliriz?” düşüncesini çağrıştıran eleştirel bir bakış açısını sunar.

Birey, öğretim sürecinde edindiklerini sanat dersinde deneyimleme fırsatını bularak, gerçek bir öğrenme yaşar. Çünkü öğrenme dışlaşmıştır, somutlaşmıştır artık. Bunun dışında sanat dersi, doğası gereği bireyi her yönden destekleyen, besleyen bir

eğitim olduğu için, eğitim sisteminin dışında olabilirmiş gibi düşünülmesi, yetişecek bireylere yapılabilecek büyük bir haksızlıktır.

Zaman zaman uygarlaşmanın, gelişmenin yolunu sanatın açabildiği bilgisine ülke olarak erişilmiş, sanat eğitimi, eğitim sistemi içinde gerekli yerini alabilmesi için yenilikler yapılmıştır. Ancak bugün bu derslere olan bakış açısı, önceden yapılmış olan yeniliklerin etkisini yitirdiğini gösteriyor.

Sanatsal sürece eşlik eden sadece duygular değildir. Burada Nesrin Özsoy'un öğrenme ile ilgili tanımı şöyledir.

“Öğrenme ise görsel, işitsel, kinestetik (devin-duyu hareketle öğrenme) yollarla gerçekleşir.” (Özsoy, Ağustos 2004:34)

Ezberlemenin ise, yalnızca bilişsel bir süreç olduğunu söyleyen Özsoy, tam öğrenmenin her türlü yolla beslenerek, desteklenerek gerçekleşebileceğini vurguluyor. Sadece bilişsel olarak edinilmiş her türlü bilginin unutulmaya bırakıldığı gerçeği, bizi anlık öğrenmelerin gerçekleştirildiği durumuyla yüzleştirebiliyor.

Bilişsel ve duyuşsal etkinliklerin dengeli birliği eğitim sürecini oluşturuyor. Bu birlik aynı zamanda bu sürecin sağlıklı sürebilmesi anlamına da geliyor. Bilişsel yolla öğrenilen, yaşama aktarılma sürecini tecrübe etmiyorsa, bu öğrenmenin tam gerçekleşebilmiş olmadığını gösterir. Ayrıca bu birliğin yani duyuşsal ve bilişsel birliğin kurulamamış olması da bireyin ruhsal sıkıntı yaşayabilmesine neden olur.

20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra bilim adamları, sosyologlar, 21. yüzyılda sanat eğitiminin daha önemli konuma geleceğini söylediler çünkü yaratıcılık ve duygusal zeka giderek önem kazanmaktaydı. Bu süreçlerden sonra da Gardner'in Çoklu Zeka kuramını öğreniyoruz. Bu kuram; 8 tip zekanın bireyde bulunabildiğini, sadece bazılarının diğerlerine göre ön planda olabileceğini açıklar. Kuramın en önemli noktası da; gelişme olanağı bulamamış zeka tipinin, ön planda olan zeka tipi ile geliştirilebileceğine yönelik olmasıdır. Zeka tipleri birbirini destekler durumdadır.

Yalnız “akademik” olan ve olmayan şeklinde iki insan ya da zeka tipi de yoktur. Herkesin değişik derecede görsellik, hareket, matematiksek düşünce, pratik teknoloji, müzik, dans, tiyatro, mimarlık gibi çok değişik alanlarda zeka ve entelektüel yetenekleri vardır. Kısaca zeka çeşitlidir. Yaratıcılık ise bilimde, sanatta, teknolojide, yöneticilikte ve insan zekasını içeren her alanda olmalıdır. (Telli, Ağustos 2004:43)

Günümüzde zekanın da tanımı değişmiştir artık. Çok değişik alanlarda var olan zeka tiplerini görmezden gelerek, öğrencilerin bazılarını zeki bazılarını değil şeklinde tespit etmek yanlış olur. Her bireyin geliştirebileceği zeka tipleri vardır ve eğitim öğretimin de bu doğrultuda sürdürülmesi bireylerin yaratıcı yetileri açısından oldukça önemlidir. Duygusal zekanın geliştirilemediği bir eğitim sisteminde, verilen bilgilerin kalıcılığından ve bilgilerin yaratıcı şekilde kullanılabileceğinden şüphe edilmelidir. Çünkü duygusal zeka eğitiminin bireye sağladığı katkıları Telli (Ağustos 2004:44), Prof. Dr. Atabek’ten aktarımla şu şekilde sıralıyor:

Duyguların farkında olmak
Empatik yaklaşım
İletişim kurmak
Kendini kontrol edebilme
Yanlış kabul edebilme,kendine nesnel bakma
Sevgiyi,saygıyı bilme
Sorumluluk taşıma
Sorun çözme becerisini kazanma.

Bu tip nitelikler daha önce de değinildiği gibi insan olma bilincine ait nitelikler olup, ancak bu koşulda verilen eğitimin kalitesini bir değer olarak görebiliriz. Bu niteliklerden yoksun bir toplum, hedeflenen toplum idealinden çok uzaktadır. Çocuğun kendi özgürlüğünü yitirmeden yetişmesi gerekliliği, kişiliğini oluşturabilmesi için önemlidir. Özgürlüğünü yitirmesine engel olacak ortam ise sanat eğitimi ortamıdır. Yalnızca öğretim, hiçbir zaman bu niteliklere sahip bireylerin yetişmesini sağlayamaz. Bireyin kendini tanıyabilmesi, sorumluluklarının farkında olması, özeleştiri yapabilmesi, kendinden başkalarını da sevebilmesi, başkalarına da saygı duyabilmesi gibi daha birçok nitelikler açısından düşünüldüğünde, “Neden Sanat Eğitimi?” sorusunun yanıtı oldukça uzun, kapsamlı ve önemlidir.

...Estetik duygu ise sanatla kurulan ilişki sırasında ve sonrasında oluşur. Duygu, algılama organlarımız ile oluşan bir şey değildir. Yani gözümüz var diye, kulağımız duyuyor diye duygulu olunmaz. Duygu, özellikle artistik ya da estetik duygu tüm organizmamızın karmaşık bir faaliyetidir. Bu etkinliği olanaklı kılmak için de tek araç sanatmış gibi gözükmektedir. (Erinç, 2004a:48)

Resim-İş dersi genel amaçları kapsamında olan “Estetik duyguların geliştirilmesi yoluyla, sanat ve tasarımla ilgili olarak bilinçli estetik hükümler vermelerini sağlayabilme” hedefinde de estetik duyguların geliştirilmesinin gereği vurgulanmıştır. Ancak estetik duyguları geliştirmek demek çok çalışarak daha iyi, gerçekçi anlayışla bir portre yapabilmek değildir, aksine çok çalışarak, insanı gözlemleyerek, resmedilen insan yüzündeki ifadenin ortaya konmasıdır. Estetik duygu sanat eseri karşısında oluşur ve onun karşısından ayrıldıktan sonrasında da etkisi devam eder, çünkü birey yaşadığı arınma ile değişim sürecine girmiştir. Bu arınma onu estetik duyarlığa ulaştırır.

3.1.5. Milli Eğitimin Amaçları

1992 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları içinde yayımlanan (yayın no: 2502) İlköğretim Kurumları Resim-İş Dersi Programı çağdaş bir yaklaşımla düzenlenmiş ve halen uygulanmakta olan bir programdır.

RESİM İŞ DERSİ GENEL AMAÇLARI

- 1) Türk Milli Eğitiminin amaçları doğrultusunda güzel sanatlarla ilgili bilgileri kazandırabilme.
- 2) Sanatı görsel bir iletişim formu olarak kullanmada ve değerlendirmede güven ve yeterlilik kazanmaları için öğrencilerin görsel okur-yazarlığını sağlayabilme.
- 3) Sanatsal yaratıcılığı geliştirebilme.
- 4) Her alanda kullanılabilecek yaratıcı davranışlar geliştirebilme.
- 5) Düşünceleri geliştirebilmek ve sanat eserlerini üretebilmek amacıyla bireysel anlayış ve teknik yetenekleri geliştirebilme.
- 6) Estetik duyguların geliştirilmesi yoluyla, sanat ve tasarımla ilgili olarak bilinçli estetik hükümler vermelerini sağlayabilme.
- 7) Özgün düşünme, üretme ve deneme kapasitelerini geliştirebilme.

8) Düzensizliklerden rahatsız olmasını ve çevresini güzelleştirmesini sağlayacak estetik kişilik kazandırabilme

9) Sanat yoluyla ifade imkanı vererek ruh sağlığına yardımcı olabilme.

10) Öğrencilerin kendilerin ispatlamalarına ve kendilerini bulmalarına imkan tanıya bilme.

11) Öğrencilerin hayatları boyunca sanat yapan üreticiler veya sanatı bilinçli izleyen tüketiciler olarak içinde yaşadıkları kültüre katkılarını sağlayabilme.

12) Bireysel veya grup çalışmalarında sorumluluk ve iş birliği, dayanışma anlayışını; birbirleri arasında sevgi, saygı ve yardımlaşma gibi duygu ve davranışları geliştirebilme.

13) Sanatın özgünlük olduğunu ve hayata olan katkısını kavrayabilme.

14) Sanatsal yaratma hazzını duymasını ve sanatçıyı takdir etmesini sağlayabilme.

15) Biçimsel anlatımla ilgili teknik bilgi ve beceriler kazanabilme.

16) Tasarıma yönelik hayal gücünü geliştirebilme.

17) Tarihi ören yerlerini, anıtları, müzeleri, sanat galerilerini, atölyelerini ve tasarım stüdyolarını tanıyarak, kültür ve tabiat varlıklarına sahip çıkabilme. (Çakır. <http://www.akmb.gov.tr/turkce/books/v.t.kongresi/plastik%20sanatlari/ayse%20cakir%20ilhan.htm> 09 Mayıs 2006)

Resim iş eğitiminin genel amaçları incelendiğinde; öğrencide estetik duyarlılıklarının gelişimi, yaratıcılığın gelişimi, sanata, sanatçıya ve sanat eserine değer verme, sanat eserinin nasıl inceleneceği ve bu doğrultuda estetik yargılara vararak estetik bilinç geliştirebilme, insan olma niteliklerini geliştirme, teknik becerilerin geliştirilmesi gibi amaçların, bireyi hem yaşama hazırlamak hem de sanatsal etkinliklerini gerçekleştirerek, sanata karşı estetik yargılar verebilmesini sağlamak olduğunu anlıyoruz. Genel olarak oluşturulmaya çalışılan bireyde sanat bilincini geliştirerek, kendi içselliğini ve dışşallığı bütünleştirebildiği, estetik bilince sahip, zihinsel, psikolojik, duygusal ve bedensel açıdan sağlıklı, dengeli, yaratıcı bireyler yetiştirebilmektir.

3.2. SANAT EĞİTİMİ İLE ESTETİK BİLİNCİN OLUŞUMU

3.2.1. Estetik Kavramı

Sanat eğitiminin içinde bireyin nasıl bir estetik tavır alması gerektiğini, çevresindeki sanat eserlerine karşı estetik tavrının nasıl olması gerektiğini ve herşeye karşı, örneğin yaşama, sanata karşı nasıl seçici olabileceğini kavrayabilmek için öncelikle estetik kavramının anlaşılması, bilinmesi ve dolayısıyla buna göre uygulamalar yapılması gerekliliğinden hareketle, ilk önce estetik kavramını inceliyoruz. Estetik “güzelin bilimi” olarak anlaşılır ve bunu inceler. Buna göre her bireyin bir güzel anlayışı şekillenmiştir. Estetik denilense; hem bireysel olandan çıkıp genel olana ulaşmakla hem de bireysel olanın daha üst seviyede beğeniye ve anlamaya ulaşması ile ilgilidir.

...‘Estetik’ sözcüğü Grekçe “aisthesis” ya da “ aisthanesthai” sözünden gelir. “Aisthesis” sözcüğü, duyum, duyulur algı anlamına geldiği gibi, “Aisthanesthai” sözcüğü de, duyu ile algılamak anlamına gelir. Estetik bu anlamda duyulur algının, duyusalığin sağladığı bilgi ile ilgili bir bilim olarak düşünülüyor. (Tunalı, 2004:13)

Duyular yoluyla algılanan dış dünyanın birey tarafından yorumlanması ile oluşan algının sağladığı bir bilimdir. Bilindiği üzere beş duyu organımızla algılıyoruz: Tat alma, görme, işitme, koku alma ve dokunma. Algılar bir bakıma bilgiye ulaşma çabasıdır.

“...Açık ve seçik şeylerin ötesinde bulunan tasavvurlar bütünü. Estetik, açık ve seçik olmayan bir bilginin, duyusal bilginin bilimi olarak tanımlandığına göre, açıklık ve seçiklik, estetik bilginin ölçüsü değildir; açıklık ve seçiklik, bilginin ölçüsüdür.” (Tunalı, 2004:14)

Görünenin ardındakini keşfetmek oluyor bu durumda estetik bilimi. Estetik duyusal bilginin mantığı olduğuna göre de, bir bilgi teorisi olmuş oluyor. Görünenin arka tarafına geçerek, görünmeyene, daha derine ulaşmanın serüveni. İsmail Tunalı mantığı yukarı bilgi yetisi, duyarlılığı ise aşağı bilgi yetisi olarak belirlemiştir. Çünkü

estetik, bilginin mantığından öz olarak farklı değildir. Amaç bilgiyi, gerçeği bulmaktır.

...B. Croce'ye göre, estetiğin konusu tümel bir varlık alanı olan 'sezgi'dir. Sezgi, kavramsal bilgiden önce gelen, onun temelini oluşturan, bize bireysel olanı veren en yalın bir bilme biçimidir...Sezgi, bize bireysel olanı verir, ama bundan ötürü de o algıyla aynı şey anlamına gelmez. Algılar, gerçeği, real olan şeyi bize verirler, oysa sezgiler, gerçekliği bildirdikleri gibi gerçek olmayanı da, hayalsel olanı da bildirirler. (Tunalı, 2004:17)

Bilmeden önce gelen şey sezgidir. Kavramsal bilginin temelini oluşturan sezgi bir dışavurma eylemiyle nesnelleşir.

Estetik söz konusu olduğunda mutlaka bir süje (özne) ve bir obje(nesne) ilişkisinden söz edebiliyoruz. Özne ve nesne arasındaki ilişkiden doğan estetik tavır alma durumu söz konusudur ki, estetik bilimi de bunun üzerine temellenir.

...Wittgenstein şöyle demektedir: “Estetik, güzelin ne olduğunu bize anlatan bir bilim olabilirdi; ama, bunu dile getirmek tümüyle gülünçtür. Umuyorum ki, o zaman estetiğin, hangi kahve türünün bize çok tat verdiğini de söylemesi gerekir. (Yolcu, Kasım 2004:63)

Estetik en yalın tanımıyla güzelin bilimidir. Güzellik kavramının karşıtı olan çirkinlik kavramını da estetiğin içinde düşünebiliriz. Sonuçta bireyde obje karşısında oluşan bir etkiye güzellik diyebiliyoruz. Ayrıca güzel'in dışında komik, trajik, yüce, ilginç gibi değerler de estetiğin içine girer.

Psikolojik eğilimli estetikçiler, estetiği inceleyen bir bilim dalının da psikoloji olması gerekliliğini savunurlar. Estetiği, psikolojinin bir dalı olarak kabul ederler. Çünkü obje karşısında meydana gelen etki psikolojik bir olgudur. Birey, obje karşısında kendi yaşantısına göre anlamlandığı bir güzellik anlayışını yaşar, dolayısıyla bu bir psişik olay olarak kabul edilir.

“Estetik bir bakış biçimidir, bir öngörüdür, bir genel beğeni düzenidir, bu beğeniyi somutlaştıran, somutlaştıracak olan kurallar dizgesidir. Estetik özgün bir tasarlama biçimidir, kendine özgü yanları olan bir bileştirme biçimidir...” (Timuçin, 2000:16)

Sıradanlığı aşan bu bakış açısı, yaşamın her alanında, her türlü meslek yaşamında da bireyi destekleyen bir tavidir. Yaşamdaki her türlü eserden, yaşamın kendisinden anlamlar yaratabilmeyi olanaklı kılan, bu olanakların biçimlendirildiği bir tavır olma özelliği ile estetik, bireye standart düşüncülerin, duyuşların ötesinde, kendine özgü olma niteliğini de verir. Yaratma dediğimiz eylem, estetik bilinçle gerçekleşirse ancak insana yakın, yeni, farklı, öngörülü olabilme niteliklerini kendinde barındırabilecektir. Yaşamın sanatla anlamlı kılınabilmesi düşüncesini de bu şekilde açıklayabiliriz.

Estetik yalnızca güzel olanın bilimi değildir; daha kapsamlı, daha doğru ve tam olarak dile getirilirse, estetik, insanın çevresinde yatan, insanın pratik etkinliği içinde yarattığı ve gerçekliği yansıtan sanatta saptanabilen tüm estetik değerlerin zenginliğini araştıran bilimdir. Bu anlamda estetik, gerçekliğin insanlar tarafından estetik özümlemesinin bilimi olarak tanımlanabilir. (Kagan ,1982:5)

Estetik yalnızca eserlerdeki güzelin bilimi anlamına gelmez, daha kapsamlı olarak, bireyin meydana getirebildiği etkinliklerin tümünde aranması gereken bir güzellik anlayışının ussal boyutta çözümlenebilmesi, anlaşılabilmesidir. Her bireyin kendine özgü bir güzellik anlayışı vardır, ki bu anlayış; geçmişin birikimleri ile, sosyo-ekonomik koşulların da etkisi ile şekillenen bir bakış açısı olabilir. Bu durumda estetik, güzeli sorgulamaya iterken, bireyin gerçeğin peşine düşmesine, insan olmanın niteliklerine erişebilmesine de neden olur. Estetik bilinç oluşumu süreci; kendine ait değer yargılarının, kendine ait güzel anlayışının da sorgulanmasıdır.

Yine estetik için söylenmiş bir başka tanım da;

“... estetik: sanatın doğası, amacı, sanatçının kim olduğu, yaratıcı süreç ve sanatın değerine yönelik araştırmaları kapsayan bir bilim dalıdır.” (Yolcu, Kasım 2004:64)

Estetik sadece sanat eseri ile objenin arasındaki ilişkiyi inceleyen bir bilim dalı olmayıp, sanat eserinin değeri, yaratma süreci, esere ve sanatçıya dair tüm bilgil verileri de inceleyen bir bilim dalıdır. Estetik, aslında sanat eğitimi disiplini

alanlarının her aşamasında varlığını duyurur, duyurmalıdır. Uygulamalı çalışmalarda da, eser inceleme, eleştiri çalışmalarında da estetik görüş vardır.

Estetik, eserlerin bilimsel olarak incelenmesi, anlaşılmasıdır. Sanat eserindeki niteliklerin bilgisine, anlamına erişebilmemizi estetiğin bilgisi sağlar. Fikirleri, sezgileri, değerleri, ilişkileri sunan sanat eserlerinin bilgisine estetik bilincimiz sayesinde ulaşabilmemiz mümkündür. Tüm nitelikler, bireyin kendini de aşarak, evrensel olanın bilgisine erişmesini sağlar.

“...estetiğin herkesçe bilinen, bilinebilen, genellenebilir tek niteliği, onun hem kendimize, hem de evrene bir bakış yöntemi, bir bakış biçimi olduğudur. Bireylikten kişiliğe aşamalı geçişin en belirgin göstergesi olduğudur.” (Erinç, 2004b:126,127)

Sanat eğitimi öncelikle insanın birey olabilmesinin olanaklarını gerçekleştirir, sonrasında ise kişilik oluşumunu önemli ölçüde destekler. Birey olurken de, kişiliğini oluştururken de, estetik bir duyarlılıkla, farklı bir bakışa sahip olarak gelişmesini sürdüren bireylerin kazanımları sanat eğitimi yoluyla gerçekleşir. Estetik duyarlılığa erişmeye başlayan birey, çevresine daha farklı baktığını keşfedecek, bu durumdan kendisi de keyif duyacak ve başarının tatminini yaşayacaktır. Bu gelişim kişiliğinin oluşum sürecindeki birey için önemlidir.

3.2.2. Çocuğun Estetik Eğitimi

Sanatı genel olarak duyguların ve düşüncelerin estetik bir biçimde ortaya konulması şeklinde tanımlamıştık. Sanat eğitimini de buna paralel olarak, duygu ve düşüncelerin, estetik bilince ulaşarak, özgürce ortaya konabilmesine olanak sağlayan kapsamlı, uzun bir süreçtir şeklinde tanımladık. Bireyi estetik bilince ulaştırmak, estetik bilinçle çalışma ortaya koymasını ve kendisini gerçekleştirmesini sağlamak amacıyla, estetik eğitiminin ne olduğunu, nasıl uygulanabileceğini, bireye ne gibi nitelikler kazandırabileceğinin bilinmesi ön koşulu vardır.

Estetik öncelikle yaşamdaki güzeli, doğruyu, yüceyi, iyiyi kavramamıza neden olan bir disiplin olması açısından önemlidir. İnsan olmanın bilincine varılmasında önemlidir. Yaşamdaki bu değerleri keşfetmek, uygulamak söz konusu olduğunda, öncelikle bu değerlerin önemlerinin öğrenilmesi, uygulanması ve yaşama geçirilmesi eğitim süreci içinde gerçekleşir. Estetiğin içerisine hangi kavramların girdiğini, hangi süreçlerin yaşandığını bilme zorunluluğu da doğar. Örneğin, duyu, algı, algılama, imge, çağrışım, güzel gibi süreçlerin öğrenmeye katkısını, insanın hangi yollarla yaşamı bildiğinin bilinmesi ve bu yolla eğitimin-öğretimin planlanıp sürdürülmesi gerekliliği vardır.

Estetik, insanla, insan olma ile ilgili olarak güzelin peşinde olan bir disiplin olduğuna göre ahlak ve estetik kavramları da birlikte düşünülebilir. Etik ve estetik kavramları aslında yan yana düşünülen ya da birbirini dengeleyen kavramlar olarak açıklanır. Etik “eylem”, “mutluluk”, “erdem”, “iyi” gibi kavramları açıklarken, estetik ise “güzel”, “iyi”, “yüce”, “doğru” gibi kavramların peşindedir. Bu yüzden etik ve estetiğin birbirini tamamlayan, birbirinin peşinden giden yaşantılar, anlamalar, yargılar olabileceği düşünülebilir. Yaşantımızda güzeli-çirkinini aramak, iyiyi-kötüyü anlamak yolunda verdiğimiz anlama çabaları hem etikle hem de estetikle ilgilidir. Sanat ile ulaşılan estetik bilinç bizi etik değerlerle buluşturur.

3.2.2.1. Estetikte Güzel

Estetik denilince akla ilk gelen elbette “güzel” kavramıdır. Güzel kavramının, “bu güzeldir”, “bu güzel değildir” gibi önermelerle basit şekilde anlamak yanlış olur. Bunun için güzelin neyi ifade etmesi gerektiğinin bilincinde olarak eğitim anlayışının buna göre şekillenmesi ve uygulanması gerekir. Güzeli keşfetmek, görebilmek bilinçli bir görüşün yapabileceğidir. Güzeli benzer türden şeylerin arasından sıyrılana yüklenen değer olarak tanımlamak da bu bilinci destekler. Öğrencinin sanatsal etkinliğini sanatçının etkinliği ile bir tutmak yanlış olacaktır ancak öğrenciye sanatçının estetik bakış açısını kazandırmak amaçlandığına göre, eğitimcilerin de bu bakışa sahip olması gerektiği düşünülür. Dolayısıyla sık sık sanatçının tavrından, bakış açısından ve düşünme biçiminden, çalışma biçiminden söz ederek, bireylere

uygulanması ve bireyde oluşturulması gereken bilincin ve tavrın nasıl oluşacağına ışık tutmaya çalışacağız. Sonuçta bireyde oluşturulmak istenen, sanatçının bakış açısıyla bakarak, yaratıcı davranabilen ve bu yolla yeniyi gerçekleştirebilen bir tavidir.

Her sanatçı doğal gereçlerle iş görür, yapay bir nesne olan yapıtını doğal gereçlerle oluşturur. Amaç hangi koşulda ya da biçimde olursa olsun güzeli yaratmaktır. Böylece güzelin anlamı kendini gösterir: güzel, ayrı ayrı görünümler, ayrı ayrı biçimler altında tek bir şeyi, insan olmanın anlamını ortaya koyar.... (Timuçin, 2000:5)

Her türlü şey sanatçının sanatsal etkinliğini gerçekleştirirken kullanabileceği gereci olabilir. Önemli olansa ortaya çıkanın yaratıcı eylemle gerçekleşmiş yeni bir şey olma özelliğinde olmasıdır. Burada gerçekleşen şeyse “güzel” dir ve bu insanlığa hizmet eden, insana yönelik, insan bilinciyle şekillenmiş bir şeydir. Sanat insana yöneliktir, onu olumlu yönde değiştirmeye, duygularını düşüncelerini arındırıp, insan olma yolunda ilerlemesine katkıda bulunmaktadır. Milli Eğitimin genel amaçlarında da, sanat eğitiminin amaçlarında da öncelikli olan insan olabilme bilincine erişmiş bireylerin yetiştirilmesi gerekliliğidir. Bu anlamda güzel yalnızca şekilsel olarak anlayabileceğimiz bir güzel anlayışı olmanın ötesine geçerek daha derin bir anlamı ifade eder. Örneğin “neden” ve “nasıl” sorularının sorulması ile oluşan bir bakış olmalıdır güzel. Sanat, güzeli işaret ederken, bireyi de her anlamlı şeyin anlamına, güzelliğine ulaştırır. İnsan olmanın bilinci öncelikli olarak kendi öz eleştirisini yapabilmeyi öğrenmekten, her zaman için toplumsal bir sorumlulukla düşünebilmekten geçmektedir. Öyleyse, güzelin eğitimi, sanat eğitimi içerisinde oldukça önemli bir konumda yer almaktadır diyebiliriz. Afşar Timuçin’in; Voltaire’den aktarımına göre;

“Tüm sanatlar kardeştir, her sanat öbür sanatları aydınlatır” (Timuçin, 2000:6)

Timuçin, şiirdeki bir özelliğin, müzikteki bir oluşumun açıklanmasına katkıda bulunacağını, resimdeki bir niteliğin de mimaride bir özel durumu görebilmemizi sağlayabileceğini ifade eder.

Bireylerin, tek bir sanat dalına olan eğilimlerinin, o daldaki etkinliklerinin diğer sanat dalları konusunda fikir sahibi olmalarına, bir takım yorumlara ulaşabilmelerine olanak sağlayabileceği fikrinden, sanatların tümünün amacının güzele ulaşmak olduğunu anlıyoruz. Herhangi bir sanat dalında edinilmiş estetik bakış, her türlü sanat dalındaki nitelikleri, güzellikleri de algılamamıza yol açabilir. Bu güzellik anlayışı, herhangi bir çıkar göz etmeksizin, güzelin anlamına erişmekle yaşanan bir bilinçtir.

“...iyi sanat ya da gerçek sanat insanı insana gösterir, insanı insan üstüne bilinçli kılar.” (Timuçin, 2000:8,9)

Sanat, insanı göstererek, insan olmaya yöneltmek gibi yüce bir amacı da taşıdığına göre doğal olarak sanat eğitiminin de bu yüce amaçtan bağımsız olduğunu düşünmeyiz. Genel olarak eğitim anlayışının da ereği olan insan olabilme yetisinin geliştirilmesi en uygun ortamı sanat eğitimi derslerinde bulmaktadır. Çünkü sanat da, sanat eğitimi de, insan ile, onun yaşama dair verdiği çaba ile, insan olmanın anlamına erişme bilinci ile uğraşır. Sanat eğitiminin öncelikli olarak sanatçı yetiştirmeyi hedeflemek gibi bir amacı olmadığından söz etmiştik, ancak öncelikli olarak hedeflenen amacın da sanatçıdaki bakışın bireye kazandırılması olup, bir parça da olsa sanatçı yorumuna, irdelemesine, tavrına sahip olabilen birey, öngörülü, yaratıcı, yaşama duyarlı, insanlığa bağlı olabilen kişidir diyebiliriz. Sanat eğitimi bu amacını planlayarak sürdürür, dolayısıyla da sanat eğitimi kısa değil, uzun bir süreç içinde gerçekleşmesinin doğru olduğunu düşünebiliyoruz.

Sanat düşündürürken ve duygulandırırken yetkinleştirir ve arındırır bizi. Sanat bizi bize gösterir. Bundan daha büyük bir yarar düşünülebilir mi? Sanatın gerçek alıcı olmayan kimseler gerçek insan değerlerine ulaşamamış kimselerdir. Şiirin, romanın, müziğin tadını bilmeyenlerden ve bunları birer ayrıcalık insan uğraşısı olarak görmeye eğilimli olanlardan sakınmalıyız. Güzel şudur ya da budur, o en sonunda insanın insanla ya da insanın kendiyle yüz yüze geldiği yerdir.... (Timuçin, 2000:25)

Güzel, öncelikle duyular yoluyla algılanandır. Algı, duyular yoluyla elde edilenin yorumlanması olduğuna göre, güzeli yalnız duygusal alana ait, düşünsellikten uzak bir kavram olarak düşünemeyiz. Güzel, duygunun ve düşüncenin birleşebildiği yerde

varlığını gösterebilir, çünkü güzel, insana, insanlığa ilişkin alanları sunar. Güzelin kendine özgü anlatım ifadesini çözebilmek, izleyenin birikimine de bağlıdır. Güzelin kendine özgü bu dili de düşüncenin, duygunun eseridir. İnsan, insan olabilmek bilincini oluşturmaya başladığı andan itibaren güzeli sorgulamaya, güzeli aramaya başladı. Kendinden bir şey bulabildiği, kendine açıklamalar bulabildiği, kendini açıklayan, ifade edebilen eserler karşısında her zaman kendiyle yüzleşti, değişti, değiştirdi. İnsanlığın anlamlarını içinde barındıran sanat yapıtları ile bireyleri karşılaştırmak, bireylerin kendilerini dışlaştırmalarını sağlayabilecekleri ortamı hazır bulundurmak sanat eğitimi disiplininin amacıdır. Kendini bu yolla tanımaya başlayan birey ile iletişim daha kolay kurulabilir ve eğitim süresince etkili ve kolay iletişim, öğretmen-öğrenci, öğrenci-veli ilişkisinde büyük engelleri de yok edebilir. Birey sanat eğitimi süresinde her an kendi ile yüzleşme olanağını bulur. İnsan sürekli değişen varlık olduğuna göre,yüzleşme sadece yaşamda bir kez yaşanan bir durum değil, her an yaşanabilen bir durumdur. Bu yüzleşmeyi de sanatın yaşattığı “arınma” yaşantısı ile yaşayabiliyoruz.

“Her güzel düşünülmüş bir etkinliğin sonucunda ortaya çıkar....” (Timuçin, 2000:14)

Güzel rastgele ulaşılabilen bir değer değildir. Bilinçle tasarımılanan, kuralların da yaratım sürecinde etkin rol oynadığı bir sonuçtur. Bu düşünülmüş etkinliği anlayabilmek için de güzeli oluşturan koşulların izleyen tarafından bilinebilmesi gerekliliği vardır. Bu koşulları hem sanat eseri inceleme sürecinde hem de uygulama sürecinde bulabiliyoruz. Hem güzeli yaratabilen hem de güzeli algılayabilen bir toplum yaratma amacı da güzelin ne olduğunun bilinmesi ve güzeli yaratmak konusundaki yöntemlerin bilinebilmesi ile mümkündür diyebiliriz. Güzel düşünülmüş bir çabayı gerektirdiğinden, bu çabanın da yaratma sürecinde etkin bir rolü vardır.

Estetik, güzeli, daha güzeli, en güzeli sorgular. Bu nedenle estetik bir beğeni düzeyi değil, bir araştırma, bir irdeleme sürecidir. Bitmeyen, kesilmeyen bir süreç... Hem güzel denilen var olanı hem de beğeni denilen duygusal doyumu irdeler. Estetik bir varış noktası değil, olsa olsa bir çıkış noktasıdır. (Erinç,2004b:127)

Estetik hem bir varış gibi düşünülebilir hem de bir çıkış gibidir. Çünkü farklı bakışla bir yere varırken, o noktada yaşanan tatmin, arınma duygusu ve düşüncesi, bireyi bir çıkışa da yönlendirir. Bu yüzden sanat eserindeki “karşılaşmalar” önemlidir. Birey bu karşılaşma anlarında kendini aydınlanmış gibi hisseder ve yeni bir heyecanla çıkışa doğru yönelir ve o andan itibaren bireyin yaşamında değişen şeyler olur ki bu hem bir kendine yöneliş hem de genele yöneliş olarak düşünülür.

“Verilmiş güzelle hazır güzelle yetinenler daha çok doğada önlerine çıkan görünümünün çekiciliğine kapılırlar, onun ötesinde güzeli aramak diye bir kaygıları yoktur....” (Timuçin, 2000:15)

Hedeflenen estetik eğitimi içinde hazır verilmiş, öğretilmiş bir güzellik anlayışından söz edilmediği için, ezberci yaklaşımdan da söz etmiyoruz. Okulda hazır verilen şeyin dışına çıkılmayan bir eğitim anlayışı sonucu, karşımıza standart düşünen, yeniyi aramayan bireyler çıkar. Aynı şeylerden hoşlanan, aynı şeyleri düşünen, aynı şeyleri yapan bireylerin yaratıcı davranmak konusunda ya da estetik bakış oluşturabilme bakımından iyi bir noktaya gelebileceği düşünülmez. Sanat eğitiminde bilgilerin, uygulamaların hazır olarak verilmesi sonucu birey yalnızca verileni yapacak, kendisine yönelmediği için de sanat eğitimin gerçek amaçları gerçekleşemeyecektir.

Her bireyin kendine yönelik olarak bir beğeni düzeyi bulunmaktadır. Amaç bu beğeni düzeyini farklı alternatifler sunarak da geliştirmesi, gerekirse değiştirmesidir. Amaç; bireyin kendisinin de güzeli yaratabilmesi, güzeli arayabileceği koşulların sunulması, bunun yöntemlerinin geliştirilmesidir.

Güzele ulaşırken içsellikle dışsal olanların bütünlüğüne değinmiştik. Güzel, kişinin psikolojisinden de bağımsız değildir. Bir şeyi beğenip beğenmeme durumu kişinin kendi ile ilgilidir.

Güzelliğin bir özelliği de uyumdan gelişidir. Bu uyum da eserdeki teknik özelliklerin uyumundan başka, içsellikle dışsal olanların uyumundan kaynaklanan bir uyumdur aynı zamanda.

“Resim de düzenli ilişkilere dayanır. Bazı renkler birbirleriyle uyumlu olurken, bazıları uygun düşmez. Bir nesnenin resmi, o nesneyi oluşturan parçalar arasındaki düzenli ilişkinin yeniden üretilmesidir....” (Townsend, 2002:27)

Eserdeki ilişkilerin uyumu kişiliğin niteliklerinden, donanımından bağımsız değildir. Bu hem teknik donanım açısından, hem de kişiliğin oluşumundan, birikiminden bağımsız değildir. Birey, resmindeki uyumu yakalamaya çalışırken, kendi kişiliğindeki uyumu da yakalar. Oradaki güzelin uyumudur, o noktada sorgulayarak oluşabilen, düşünce sistemi ile yakalanabilen uyumun güzelliğine varış söz konusudur.

Tunalı Estetik adlı yapıtında, (Mart 2004:206,207) güzellik ile ifadeyi birbirinden ayırt etmemek gerektiğini vurgular.

Bir manzaradaki sessizliğin ifadesi, içeriğindeki biçimlerin yarattığı görünümünün ardındaki görünüşte gizlidir. Bir çocuğun yüzündeki masumiyet, onun yüzünün fiziksel yapısından yola çıkarak hissedilen ve güzel bulunan bir ifadedir.

“Yalnız bu özdeşleyim varolduğu sürece, biçimler güzeldir. Biçimlerin güzelliği, biçimlerde kendi ideal, özgür hayatımı yaşayarak onlardan haz duymamdır....” (Tunalı, Mart 2004:156)

Güzellik biçimlerle kurulabilen yakın ilişki ile oluşan özdeşleyimle birlikte görülebilir, düşünülebilir. Kendi yaşamından yola çıkarak duyulan haz, güzelliğin kapılarını açar. Çocuk birey de, kendi yaşantısından olan konularla, biçimlerle, eserlerle karşılaştığında onları güzel bulabilir. Spor seven bir öğrenci için spor karşılaşmalarının konu edildiği resim çalışmaları oldukça ilgi çekicidir. Bu durumda

kendini daha özgürleşmiş hisseden bireyi, aynı zamanda sanatına doğru bir adım atmış olarak da sayabiliriz.

“Yapıtta bir “biz” genişliği içinde “ben” i görürüm ve “ben” çerçevesinde “biz” e ulaşırım....” (Timuçin, 2000:42)

Sanat, kendimizde bilmediğimiz, yaşadığımız ama anlamlandıramadığımız, tanımlayamadığımız duyguları tanıtır, bildirir. İnsanı kendine yaklaştıran, kendi ile buluşmasını sağlarken de tüm insanlarla buluşmasını sağlayan sanat, insanın içindeki ben’i tanımlarken, başkalarının da benzer duyguları yaşadığını da göstermiş olmakla, bireyi özgürleşme, rahatlama, arınma sürecine sokar ve orada “biz” kavramı ile buluşturur. Sanat eğitimi toplumsal sorumluluğa erişmiş bireyler yetiştirmeyi hedeflediğinden “biz” kavramının öncelikle oluşturulması önemlidir. Ancak “biz” kavramı “ben”den yoksun değildir. Bireysel özgürlüğün ulaşabildiği bir “biz” düşüncesini oluşturabilmek önemlidir.

...sanatçının bilinci yalıtık bir bilinç değildir. Özel özellikleri olan toplumsal bir bilinçtir ya da nesnel bir bilinçtir, böyle olmakla tepeden tırnağa tarihsellik özelliği taşır. O durumda sanatçının sanatsal bileşimleri bize onun yaşam koşulları kadar insanlığın kalıcı niteliklerini duyurur. Sanat yapmak bir yandan nesneli sunarken öte yandan özenli nesnelde anlaşılır kılmaktır, özenli nesnele indirgemektir. Sanat bu çerçevede yaşamı açıklar. (Timuçin, 2000:7)

Sanatçının aklı yaşadığı toplumun ve hatta yaşadığı evrenin sorunları ile ilgilidir dolayısıyla kendisinden yola çıkan, yine kendisini sunan bir yaklaşımla gerçekleştirmez eylemini. Ancak yaptığı şey, kendinde oluşturduğu öznellikte genele ulaşmanın çabasıdır. Bu özelliği ile de sanat eseri inceleme sürecinin önemini anlayabiliyoruz. Sanat eseri, dönemine ilişkin olan tüm bilgileri, duyguları ve düşünceleri kendinde barındıran belge niteliğinde olup, bireye tarihsel bilgi ve tanık olma açısından da ışık tutabilmektedir. Hem güncel olarak hem de tarihsel anlamda sanat, yaşamı açıklama gibi önemli bir amaca da hizmet eder. Sanatçı güncelliğin ifadesinde bilinçli bir insan olarak yaşamı açıklamayı gerçekleştirir. Eğitimde sanat eserlerinin incelenmesinin, sanat bilincini geliştirmenin, sanata olan yaklaşımın

sağlanması dışında, yaşamın açıklanması gibi önemli bir erek gerçekleştirilmiş olur.

Timuçin'in (2000:19)Dufrenne'den aktarımına göre; "Estetik nesne karşısında her izleyici kendine göre yorumcudur. Onun virtüöz olması gerekmez, estetik nesneyi onu yaratan virtüöz kadar içtenlikle tanınması da gerekmez. Ancak o bu üretime katılır."

Sanat eseri incelenirken sanatçının eseri karşısındaki öğrenci izleyici konumundadır. Sadece izleyen değil, sanatçının üretimine katılan öğrenciye, bu süre boyunca ve sonrasında duygu ve düşünce dünyasına etkide bulunabilmek önemlidir. Eser karşısında her birey kendine özgü yorum yapabilir, yapabilmelidir. Genelde öğrenciler, sanatla ilgili konularda yorum yapmaktan çekinebilir, karşısında sanat eseri durmaktadır ve bir farklılıkla karşı karşıya bulunduğu bilincindedir. Bu çekincesinin nedenlerinin, onun sanatla ve sanat eseri ile sıklıkla karşılaşmaması olduğunu, arkadaşlarının yapacağı yorumla dalga geçebileceği endişesi olabileceğini düşünebiliriz. Dolayısıyla güven ortamı sağlanmalı, sanat eserinin her insanda farklı duygulanımlara ve düşüncelere yol açabileceği bilincinin öğrenciye verilebilmesi gerekmektedir.

...Sanat derslerinde estetik bir ürün oluşturma çabası vardır. Bu ürünler, çalışmanın çeşitli aşamalarında, öğrenciyi güdülemek, yol göstermek için eleştirilir ancak asıl eleştiri çalışmanın sonunda yapılır. Örneğin; resim derslerinde, tüm resimler yazı tahtasına bantlanır ölçüt belirlenir, sonra bu ölçüte göre resimler dikkatle gözlemlenir ve değerlendirilir. Herkes sırayla söz alır, hem kendisinin, hem arkadaşlarının resimleri hakkındaki düşüncelerini önce olumlu, sonra olumsuz yönleriyle saygılı ve nesnel bir anlatımla dile getirir. Sonunda öğretmen, tüm görüşleri dikkate alarak genel değerlendirme yapar. (Etike, <http://www.fotografya.gen.tr/issue-6/sanat.html> 12 Nisan 2006)

Eleştiri aynı zamanda sanat eğitimi dersi için bir değerlendirme yöntemidir de. Eleştiri yoluyla hem birey konuyu daha iyi kavrar, hatalarını, doğrularını kendisi görür ve yaptığı iş hem duygularında hem de düşüncesinde daha da somutlaşır ve bu yolla da sanat bilincinin bir adım daha geliştiğini söyleyebiliriz. Bu çalışmanın bir başka olumlu sonucu da, öğrencilerin birbirlerinden çekinmeden, 'benimle dalga

geçebilirler' düşüncesine kapılmadan çalışmalarının eleştirilmesine izin vermesidir. Bu sıkıntı eleştiri uygulamaları yapılarak giderilebilir ancak. Aynı zamanda öğrenci, değerlendirme sürecine kendisi de katılmış olur ki, bu birey için oldukça önemli yaklaşımdır.

“...estetikle eleştiri arasında büyük bir işbirliği söz konusudur.” (Timuçin, 2000:35.)

“...Eleştiri; varolan bir durumun, olgunun olumlu-olumsuz yönlerinin nesnel bir yaklaşımla irdelenerek değerlendirilmesi ve bunu yazıyla ya da sözle anlatılmasıdır. Eleştiri, gelişmenin birinci koşuludur. Yanlışlar eleştirilerek doğruya ulaşılır. Eleştirmek ve eleştiriye kabul etmek, uygar insan davranışdır, ancak, eleştirinin saygı-görgü kuralları çerçevesinde yapılması, eleştirinin de hoşgörüyle karşılanması gerekir. Bu kapsamda kendini eleştirme (özeleştiri) de oldukça önemlidir. Kendini geliştirme, kendini eleştirmeyeyle olasıdır.

Yapıcı, eleştirel tavır ve davranışlar eğitim yoluyla kazanılır ve geliştirilir. Eğitim sisteminin tüm ders ve etkinliklerinde yer alması gereken eleştiri, sanat derslerinde de etkili olarak kullanılmalıdır.” (Etike, www.fotografya.gen.tr 12 Nisan 2006)

Etike'nin de, Timuçin'in de belirttiği üzere eleştiri sanat eğitimi sürecinin dışında düşünülebilecek bir yaklaşım değildir. Estetiğin içinde sorgulama, araştırma, arama gibi süreçler de olduğuna göre bunları eleştiriden ayrı şeyler olarak değil, eleştirinin parçaları olarak de düşünebiliriz.

Eleştiri, doğruyu ve iyi olanı, hatta güzeli bulmak amacıyla yapılan bir değerlendirmedir. Elbette gelişmenin ön koşulu olması nedeniyle eğitim-öğretim sisteminde kullanılması gerekliliği vardır. Eleştiri yaparken birey bir yandan kendisi ve toplum için doğruyu bulurken, bir yandan da eleştiri yöntemiyle hoşgörülü davranmayı, uygar davranışı edinir. Eleştiri yöntemi, estetik değerleri, toplumsal değerleri keşfetmeye yönelik bir tavrı da içinde barındırır. Gerek kendisinin çalışmasını, gerekse ünlü bir ressamın çalışmasını gözlerken, hem kendisine ait olabilecek değerleri bulur, hem de topluma yönelik olması gerekenleri keşfedebilir. Eleştiri yapabilme ve kendisi için eleştirileri pozitif bakışla karşılama yetisi geliştirmek, sabit fikirden uzak, hoşgörülü ve gelişmeye açık, başkalarının fikirlerine de değer verebilen bir toplum yaratma yolunda atılmış en önemli hedeflerdendir.

...sanatsal bilgi, gerçek ile çoğu kez estetik bir bağ kurmadır. Sanatta hem etik, hem de estetik ölçüler vardır; ama baskın olan estetik özelliklerdir. Yani güzellik, hoşluk gibi insanda estetik duygular uyandıran nitelikler temel alınır. Aynı zamanda sanatçı; etik bir değeri, bir, ideolojiyi, görüşü, savı da aktarma görevini üstlenebilir; ama bu, işi yaparken, onları kendi estetik anlayışlarıyla sentezler. (Sönmez, 1994:22)

Sanat eğitimi süreci içinde birey, sanatsal bilgiye eriştikçe yaşamındaki gerçeklerle bağ kurar, yaşamı daha gerçekçi, gerçekçi olduğu kadar farklı, yani yaratıcı bir açıdan algılar. Sanat bilinciyle hem etik değerlere ulaşır, hem de estetik değerlere ulaşır.

...sanat eğitimi önemlidir. Çünkü pop kültür içinde kendine yer bulan ‘kiç’ bizim gibi sanayileşme sancısı çeken bir toplumun olgusu olup günümüzde yoz sanatı tanımlamakta kullanılarak, onda üst kültürün benimsemediği alt kültürün ise kopamadığı bir gerçeklik söz konusu olmuştur. Umberto Eko’nun “Açık Yapıt” ı estetik anlayışının tersine Kiç farklı okumalara kapalı şablonlardan oluşur. Kiç her şeyden önce toplum bilimsel bir olgudur ve doğduğu koşulların çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Kiç, kötüyü, özelliksizi ve değersizizi içinde barındırır ve bu ürünlerin en büyük özelliği yoğun bir duygusallıkla yüklü olmalarıdır. Duygusallık izleyene dolaylı olarak değil doğrudan iletilir. Kiç’in sanatsal üretiminden en büyük farkı dünyaya yeni bir açıdan bakmamıza olanak vermemesidir. Sanat tarihinin aslında biçimler tarihi olduğu düşünülürse “nasıl” sorusunun “ne” sorusundan daha önemli olduğu da rahatça anlaşılabilecektir. Kiç de ne anlatıldığı önemsizdir. Bu bazen ağlayan çocuktur, bazen sözüm ona şirin bir manzara resmi. Önemli olansa derinliksiz oluşudur. (İlkyaz, 2004:90,91)

Estetik eğitimin bireyin seçebilme yetisini geliştirdiğini söylemiştik. Kiç’ ten kasıt, değeri olmayan eserdir. Kiç’in doğuşu bir sürü nedene bağlanabilirse de bir anlam da sanat eğitimi doğru eğitimciler yoluyla almamış olmanın bir sonucu olabilir. Sanayileşme süreci süren toplumumuzda farklı yönelmeler, arayışlar yaşanması doğal kabul edilebilir. Önemli olan bu süreci yaşarken toplumumuzun nasıl bir yönde ilerlediği, sanat adına atılan yanlış adımlardan nasıl soyutlanabileceğinin bilinmesi, bunun uygulanmasıdır. Estetik eğitimi bireye; izlediği, gördüğü, duyduğu şeylere sanat bilinciyle bakmasını, kavramasını sağlar. Çevresindeki çirkinliklerden rahatsız olmasına, onları değiştirebilme gücünü kendinde bulmasına, çirkinliklerin, yanlışların yerine yeni, topluma yararlı değerler koymasına yardımcı olur. Bu durum

bir toplumun en fazla gereksinim duyduğu birey davranışdır aynı zamanda. Çevresinde algıladıklarını, öğrendiklerini, gözlemlediklerini sorgulama yetisini geliştirir. Yaşamımızda sürekli bir huzur beklentisi içinde olduğumuza göre bu huzur ancak kendimiz için doğru olanı seçmekle, uygun kararları verebilmekle mümkün olabilir.

Birey resminde ortaya koyduğu değerlerle aslında kendiliğinden doğruyu, güzeli keşfediyor. Kendiliğinden keşfediyor ama bu keşfetmeden önce eğitmenin doğru yönlendirmesi ön koşulu vardır. Öğrenci için her türlü olumlu koşul gerçekleştikten sonra, öğrenci kendi iç dünyasına dalarak, o konudaki duygu ve düşüncesini geliştirir ve ortaya koyar. Eleştiri sürecinde de bu ortaya koyduğu herşey başkalarının duygu ve düşünceleriyle de harmanlanarak, bir kez daha pekişir. Bu durumda sanat eğitiminin amaçladığı hedef ve davranışların oluşmasında herhangi bir engel kalmadığı düşünülebilir.

Bireyin estetik algılarının geliştirilmesi demek, estetik alanının içine giren her türlü deneyimin kavranması ile uygulanan bir eğitim anlayışı demektir. Estetik deyince güzelin bilimi anlaşıldığına göre, güzel deyince de niteliklerden söz etmek gereği doğar.

3.2.2.2. Sanatsal Görme

Duyularımız içerisinde en etkin konumda olan görme duyumuzdur. Görmeyi “anlama” olarak anlıyoruz. Görmek; bütünü fark ederek, görülenle bir olarak gerçekleşebilen bir anlama durumudur. Sanat eğitiminde de, her dersin eğitiminde de ve yaşamın içinde de görmek oldukça önemlidir. Hatta sanat eğitiminin en önemli çabalarından biri, bireye görmeyi öğretebilmektir. Görmek her türlü ayrıntının, gözden kaçırılanların farkına vararak, düşünme etkinliği anlamındadır. Sanat eğitiminin dört disiplin alanı da bu görme eğitim ile doğrudan ilişkilidir. Uygulamalı çalışmalarda da, kuramsal çalışmalarda da görme eğitimi en önemli yeri kapsar.

“Görmek-bakılanı algılamak-organizmanın bir sonucu olmadığı gibi, büyümeye paralel gelişen bir olay da değildir; ancak görme, öğrenilebilir bir davranıştır. Basit bir olay olmayan görme, eğitim yoluyla zihinsel bir başarıya ulaşır.” (Yolcu, 2004:112)

Görmek, eğitimle şekillenebilen, geliştirilebilen bir niteliktir, çünkü görmek anlamak şeklinde düşünülür. Görmek ile bakmak arasındaki fark, görmenin “anlama” fikrini kast ediyor oluşudur. Görmek duyu organlarından biri olup, yüzeysel bir bilgi kaynağı değildir. Görme başladığı andan itibaren düşünme eylemi de başlamış oluyor. Bilginin zihnimize geçişini görme ile sağlayabiliyoruz. Sanat eğitimi de görmenin eğitimi ile işe başlar ve görmenin eğitimi olarak da anlayışını sürdürür. Çünkü kısa bir eğitim sonucu kazanılabilecek bir nitelik olmayan görme, sanat eğitimi kapsamında küçük yaşlardan itibaren bireye verilebilmelidir. Görme eylemini kişinin kendi içsel, dışsal koşulları da etkiler. Her birey kendi alışkanlıkları, kültürel çevresi, inançları doğrultusunda yaşamını, görmesini biçimlendirir. Dolayısıyla sanat eğitiminin küçük yaşlarda başlanması gerekliliğindeki önem bu noktadan kaynaklanır. Çünkü özgür düşünce temelinde şekillenebilen yaratıcılık, bireyin kendi sınırlarının da dışına taşarak genele ulaşabilmesi ile mümkün olabilmektedir.

...Duyu organlarımız ya da bir uyanan nedeniyle oluşan duyularımız beyinde yorumlanmaktadır." Algı bu yorumlamanın sonucunda ortaya çıkmaktadır . Bu işlemde en etkin olan görme duyumuzdur. Algılama sürecinde bir "nesne" ve bir de "özne" söz konusu olmaktadır. Görülen nesne, dış çizgileri, kitlesi ve rengi ile göz merceklelerinden geçerek beyin tarafından bir " imge" olarak kaydedilmektedir. Ancak nesnelerin görünümünün dışındaki özellikleri yaşantımıza dayanılarak öğrenilmektedir. Eski algılarımızla zihnimizle yeniden bağ kurma süreci "çağrışım", algılarımızla ilgili bilinçliliği canlandırma yetisi "bellek" olmaktadır. Belleğe dayalı olarak elde edilen ön yaşantılar, gözlem ve eleştirel değerlendirmelerimizi, "bilis öncesi düşünme" diye adlandırabiliriz. Bilis Öncesi": Belirli bir anda, bilinçte olmayan, yalnız kolaylıkla anımsanıp hemen bilince çağrılabilen anı ve yaşantıların anıltaki yeri. Bu bilis öncesi süreçte, düşünce ve duygunun " sanatsal yaratıcılık" için gerekli harmanını bulabiliriz.

(San, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/149/dikici.htm> 12 Mayıs 2006)

Algı; duyularımız yoluyla elde ettiklerimizin yorumlanmasıdır. Algılar yoluyla nesnelere anlam verebiliyoruz. Algılama süreci de iki boyutludur. Yani önce duyulur

algı denilen, karşımızdaki objeye dair duyularımızla elde ettiğimiz veriler bütünü, ikincisi ise, bu gerçeği aşan, seyreden süje için var olan bir başka algıdır. Örneğin bir kuşun uçuşunu izlerken yalnızca kuşun uçtuğunu algılamıyoruz, aynı anda kuşun sevimli oluşunu, renklerinin etkileyiciliğini, uçuşundaki hafifliği algılıyoruz. Bu algılama biçimi yaşamı anlamada önemli bir noktadır. Bir şeyi algımlarken ona dair, gerçek görünüşünün ardında bulunan başka şeyleri de algılama yoluna gidiyoruz aslında.

Algı dış etkenlerden elde ettiğimiz duyuların yorumlanması şeklinde tanımlanır. Bu algılama sürecinde en etkili yöntem de görme duyusudur. Görülen ya da görme duyusuyla algılanan nesne, imge olarak kaydedilir ve imgelem de imgelerin kişi için anlamlı bir bütüne ulaştığı yerdir. İmgeyi gerçekliğin izdüşümü şeklinde de tanımlayabiliriz. Çağrışım, eski algılarla yeniler arasında ilişki kurma şeklinde ifade edilir ve eğitimde beyin fırtınası yöntemi de bu serbest çağrışımlar şeklinde gerçekleştirilir. Resim-iş derslerinde de bu beyin fırtınası yöntemi oldukça olumlu sonuçlar verir. Yaratıcı düşünmeyi tetiklediği için beyin fırtınası yöntemi etkili bir yöntemdir diyebiliriz. Bellekse, algılarımızla elde ettiğimiz bilgileri canlandırma olduğuna göre, bellekteki birikime göre elde edilen yaşantıları, gözlemleri, eleştirel değerlendirmeleri “bilis öncesi düşünme” diye tanımlayabiliyoruz. Bir objeye dair olan algılarımızı bütünleyip depoladığımız yer olan bellek, yaşantı deneyimlerimizi, eleştirel değerlendirmeleri, gözlemleri kaplayan yer olduğuna göre de bu yer estetik eğitim ile mantık süzgecinden bir kez daha geçirilmiş, seçilerek oluşturulmuş, daha bilinçli bir alan durumuna getirilir.

“Doğal olarak bir nesne veya olayın algılanması zihinde canlandırmakla gerçekleşir. Çizmeyi tasarladığımız resimler, kullandığımız kelime veya şekiller hafızamızda ne kadar netleşirse o kadar çabuk düşünür, kolay öğrenebiliriz....” (Artut, 2004:148)

Öğrenme durumu, görme duyusu ile oldukça kolay gerçekleşir. Kolay gerçekleşmekle kalmaz aynı zamanda kalıcı öğrenme de gerçekleşmiş olur. Bu da bireyi ezberci yaklaşımdan uzaklaştırmak gibi önemli bir düşünceyi vurgular. Her

bilgiyi zihnimize çoğunlukla görsel bir imgeye, resme dönüştürüyoruz. Bu zaman zaman bireyin kendiliğinden yaptığı bilinçsiz bir davranıştır. Dolayısıyla eğitim sisteminin de görsel imgeleri zenginleştirici bir eğitim anlayışı ile ilerlemesi, bireyleri ezberci değil, anlayan, bilen, öğrenen bireyler olarak eğitmesi de olması gereken eğitim anlayışıdır. Görsel düşüncenin imgelere dönüştürülüp nesnelleştirilmesindeki amaç; bireyin algıladığı iç ve dış dünyasını anlaşılır kılabilmek çabasıdır. Görsel düşünme bir zihinde canlandırma eylemidir ki, birey bu eylemde bulunurken, ilişkiler arasında elemeler, karşıtlıklar, benzerlikler, ortaklıklar bularak sorgulama yoluna giderek bilgiye, deneyime ulaşır.

...çocuğun yaratıcı düşüncüyü üretebilmesi için dış uyarılara açık ve alıcı olmakla birlikte, duygu istek, hayal gücü ve iç tepkilerinin de bilincinde olması gerekir. Kuşkusuz, algıların bilincine varan çocuk, bunları çok çeşitli biçimde yansıtmakta ve dile getirmekte güçlük çekmez. (Ulcay, 1985:101)

Çocuk verilen sanat eğitimiyle kendi beklentilerinin, isteklerinin farkına varabilir. Dolayısıyla kendisinin farkına varan çocuk, dışa açık hale gelmiş bir birey olduğundan, kolaylıkla ya da rahatlıkla kendini ifade olanağını bulmuştur. Algılarını estetik biçimlere dönüştürerek sorgulayan bireyin estetik eğitiminin başarılı biçimde gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

“Görsel algılamadaki amaç, çocukların, bir nesnenin ya da doğadaki varlıkların niteliklerine odaklanmalarını sağlamaktır. Çocuklar böylelikle neyi, nasıl hangi özellikleri görmeleri gerektiğini öğrenirler.” (Artut, 2004:152)

Resim etkinliği görme algısının en etkili geliştirilebildiği süreçtir diyebiliriz. Bakılan şeyi görmek demek, onu öncelikle bir bütün, sonrasında ise ayrıntılarına inerek keşfetmek, anlamak anlamına gelmektedir. Çevresini yeni tanımaya başlayan birey için bu durum oldukça önemlidir. Çevresindekileri tanımanın, keşfetmenin yanı sıra birey bu etkinliği gerçekleştirirken, insanlar arasındaki ilişkilerde bütünlükleri ve ayrıntıları da görmeye yani anlamaya başlayacaktır. Burada yine bireyde içsel olanla dışsalığın bütünleştiği bir durum söz konusudur. Tüm davranışlarımızın, düşünce tarzlarımızın dünyayı nasıl algıladığımızla, yani nasıl anladığımızla doğrudan bir ilişkisi vardır.

Görme duyusu söylemsel değil fakat oldukça etkili bir iletişim yöntemidir. İzleyici, baktığı anda gördüğünün ne anlama geldiğini anlayabilen bir görsel okuyucu olabilme yetisine sahip olabilmelidir. Bu yüzden eğitim-öğretimde görsel okumanın önemi giderek önem kazanmaktadır. Görerek duyumsadıklarımızdan elde ettiğimiz algılarımızı biçimlere kavuşturmak bir anlamda bilinçli bir yaşam alanına geçişi kolaylaştırır. Görme duyusu bu anlamda diğer duyularımıza karşın öğrenme sürecinde daha etkili olarak kabul ediliyor. Görülen şeylerden oluşturduğumuz imgeleri anlamlı biçimlere dönüştürebilme süreci ancak sanat eğitimi süreci kapsamı içerisinde ele alınabilir.

Sanat eğitimi, güncel gelişmelere uygun bir eğitim olması gerektiğine göre; sanat eğitiminin içindeki estetik eğitimi de değişen değerleri yakından izlemeli, bireye bunları aktarabilme fırsatını sağlamalıdır. Gelişen teknolojiyle insanın ihtiyaçları da, beklentileri de, yaşama bakış açısı da değişim göstermektedir. Bu hız içerisinde, yaşanan gelişmelerin olumlu ve olumsuz yanlarını bireye kavratma bir amacı gütmek zorunluluğu vardır. Estetik bilimi de değerleri inceleyen bir disiplin olduğuna göre sanat eğitimi süreci içerisindeki devinimsel yerini, önemini daha da sağlamlaştırarak gerçekleştirilmelidir.

Görme, gözlem yapma, görülenin üzerinde düşünmedir diyebiliriz. Bireyin yaşadığı sosyo-ekonomik koşulları, o güne dek çevresinden ve ailesinden öğrendikleri dünyayı, yaşamı algılamasında oldukça etkilidir. Buna ilişkin olarak da, birey görme duyusuyla bu perspektiften anlar, tanımlar, ifade eder yaşamı. Bu bakış içerisinde doğrular da vardır, yanlışlar da, bu yüzden diyebiliyoruz ki; eğitim bir ayıklamadır, yanlışları yok edip, doğruları ayıklayan, doğrulara, yenilerini ekleyen bir süreçtir. Böylece sanat eğitimi, bireyin görme biçimini de olumlu yönde değiştiren, destekleyen bir eğitim sürecidir.

...Temel sanat eğitiminde, öğrencinin görsel ve duygusal gelişmesini hızlandırmaya katkıda bulunan görsel eğitim yaşam boyu devam edecek bir sürecin başlangıcıdır. Görsel ağırlıklı analiz çalışmaları ile görmesini,

algılayabilmesini öğrenen bir öğrenci yeterli düzeyde görsel bilgi birikimini yani görsel bilincini geliştirmiş olacaktır. Böylece öğrenci çevresini daha duyarlı bir biçimde gözlemleme, ona karşı tepki gösterme, yorumlama ve yargılama alışkanlığını kazanacaktır. Bu tür bir duyarlığa sahip olduğunda, çevresine ve olaylara bakmasını bilen, baktığını gören, gördüğünü değerlendirebilen ve bunlardan en doğru sonuçlara, yargılara, çözümlere ulaşabilen yaratıcı bir insan olabilmek söz konusudur.

Görsel eğitim iki tür beceriyi gerektirmektedir.

Görsel keskinlik,

Görsel ifade.” (Çellek, www.hayalperest.org 10 Nisan 2006)

Görsel eğitim, bireyin algılama kapasitesini geliştiren, zenginleştiren bir eğitim süreci olması bakımından eğitim sürecinde gereken önemin ve dikkatin verilmesi gereklidir. Buradaki görsel keskinlik ifadesinden kast edilen şeyse; bireyin çevresindeki mesajları hızlı ve açık şekilde görebilme yetisi olup, bu yeti bireyin ilgi alanlarına göre farklılık göstermektedir. Dolayısıyla görsel eğitim, ilgi alanlarının çoğalmasında katkıda bulunan bir eğitimidir ve bu eğitim aslında çok yönlü bireyler yetiştirmek açısından da oldukça önemlidir. Görsel ifadeden kasıt ise; bireyin kendisinin gönderdiği mesajlardır. Kişinin görsel keskinlik yoluyla elde ettiği bilgileri, yaşantıları, deneyimleri sergilediği ya da gösterdiği mesajlarıdır. Görsel keskinlik, bireyin kendi psikolojisini olumlu ya da olumsuz etkileyen yaşantıları ve deneyimleri de ifade edebildiği bir etkinlik olması bakımından dikkatle izlenmesi gereken bir süreçtir. Çünkü bireylerin sağlıklı bir ruh yapısına erişmeleri, ruhsal gelişimlerini de sağlıklı şekilde sürdürebilmeleri eğitim-öğretim etkinliklerinin başlıca amaçları arasındadır. Sanat eğitiminin bireye ruhsal anlamda bir tedavi süreci olduğu bilinmektedir. Bu tedavi süreci de işte bu görsel keskinlik aşamasında yani uygulama aşamasında gerçekleşir.

...Görsel analiz, görsel eğitim ile başlar; bireyin çevresine karşı nasıl bakması, neyi görmesi gerektiğini anlama ve onun hakkında düşünme çabasıdır. Görsel analiz ile oluşan değer yargıları bireyin çevresine karşı ilgi duymasına, onu daha duyarlı bir biçimde gözlemlemesine ve çevresini yargılamasına olanak sağlamaktadır. Görsel analiz, his ve hayal gücünü harekete geçirerek amaca

uygun yorumlama becerisini de kazandırmaktadır. Gözlemlerin ve fikirlerin sözcükler yerine çizimle not alınmasına yardımcı olmaktadır. Çizimle not almanın potansiyeli, kayıt yapmanın ötesindedir. Çünkü görselleştirilen bilgi, algılama gücüne bağlı olarak kaydedilir. Algılama gücü de, gözlem yapabilme kadar düşünme yeteneği ile gelişmektedir. Not alma alışkanlığı kazanmak için, görsel analiz yaparken bazı temel becerilere sahip olmak gerekmektedir.

Bunlar,

Algılama,

Ayrıntıyı fark etme / soyutlama,

Hayal gücünün geliştirilmesi, becerileridir.

(Çellek, www.hayalperest.org 10 Nisan 2006)

Birey gördüğü anda düşünmeye başlar. Görsel eğitimle bilinçli bir düşünme etkinliği gerçekleştirilir. Bu süreçleri yaşayan birey sonuçta analiz kısmına geçtiğinde, çevresini, kendisini, yaşamı ve tüm bunlara ilişkin değerleri kavramış olur. Bilgi, görselleştirildiği ölçüde yerini sağlamlaştırır düşüncesi bugünkü eğitim-öğretim anlayışının temel felsefesidir. Görsel okuma, görsel analiz bireyin diğer derslerinin de gelişmesini sağlayan bir eğitimidir. Görsel analiz yapabilme yetisinin yolu da; algılama, ayrıntıları fark ederek değişik düşünceler, biçimler üretebilme, hayal gücünü geliştirerek yaratıcı düşünme yetisini geliştirme gibi yetileri kapsıyor. Tüm bunların, her şeye estetik açıdan bakabilme yetisini geliştirdiğini söyleyebiliriz. Sonuçta algılananlar analiz kısmında arınarak en doğru biçimini alır. Sanat eserlerini izlerken, incelerken estetik tavır alabilmesi de, bireyin estetik duyarlılığına ulaşması açısından önemlidir. Sanatçının ortaya koymak istediği değerleri görebilmesi, anlayabilmesi kendi gelişimi açısından gereklidir. Oradaki gerçeklerle yüzleşir, yaşamdaki değerleri, gerçekleri anlama çabası içerisine girer. Mecaz anlamları keşfedebilmesi, kavrayabilmesi de sanat eğitimi içerisinde gerçekleştirilen estetik eğitimi ile mümkün olabilmektedir. Daha önce sanat eserlerinin üst ve alt katmanlarından söz etmiştik. Üst yapıyı algılayan birey esas anlamı oluşturan alt yapıya geçebilmek için belli bir birikime sahip olmalı, bu birikime ulaşmak için de gerekli olan sanat eğitimi sürecinden geçmesi gereklidir. Sanat eğitimi okul öncesi çağından başlayarak almış olan bireyin, ilköğretim çağına geldiğinde, somut düşünceden soyut düşünceye geçişi kolaylaşır.

Estetik eğitimi birey için eleştirel bakış açısı kazanmasını sağlayan bir süreçtir. Eleştirel bakış açısı dolayısıyla kendisi için iyiyi,doğru olanı,güzeli seçmesini geliştirir. Tüm bu söylenenler de aslında bireyin kişilik gelişimini sağlıklı biçimde gerçekleştirmesine olanak tanıyan eğitim şeklini ifade eder. Estetiği tanımlamaya çalışırken, “arınma” dediğimiz süreçten söz etmiştik. Sanat eseri karşısında, izleyicinin tutkularından, kötü ya da kötümser duygularından, olumsuz yanlarından arınması, kurtulması anlamında yaşanan arınma süreci, bir anlamda bireyin kendiyle yüzleşmesini, hesaplaşmasını sağlayan bir özeleştirici sürecidir. Bireyin özgür ortamda, özgürce düşünebilmesinin önemi giderek daha çok vurgulanır olmuştur. Sanat eseri izlerken, ya da bir sanatçı tavrıyla ürün verdiği ya da izlediği süreçte bu arınma duygusunu yaşayan birey aynı zamanda bir özgürleşme içine de girer. Bu yüzden bireyin bu süreci yaşarken herhangi bir engelle takılmaması gerekliliği de vurgulanır. Aksi takdirde amaçlanan arınma amacına ulaşmaz ve vurgulanmak, kavratılmak istenen değerler bireye ulaşmaz. Bu süreç hem bireyin kendini özgürce gerçekleştirmesi bakımından ve hem de topluma uyumlu, toplum çıkarlarını gözetken, toplumsal bilince sahip bireyler yetişmesi açısından çok değerlidir.

İlköğretim çağındaki çocuk henüz somut düşünceden soyut düşünceye geçiş aşmasındadır. Kendini keşfetmeye başlamış, kendi fiziksel özelliklerini de eleştirel, genelde bu özelliklerine kötümser bakan bir psikolojiyi yaşar. Dönemsel olarak yaşanan bu sürecin sağlıklı geçirilmesi birey için önemli olduğundan, bu çağıdaki eğitimin de özellikle önemi vardır. Resim yaparken kendini de sorgulama sürecini yaşarken, yaşamı da,yaşamdaki, ilişkilerdeki doğruyu, güzeli de sorgular, anlar. Bu anlama, keşfetme durumunu, hem uygulamalı çalışmalarda, hem de sanatçıların eserlerini incelerken gerçekleştirir.

“Görünenin altında sezilmeyi bekleyeni yakalamak önemlidir. Her zaman daha derinde birşeyler olmalıdır. Bu yüzden sanatta herşeyi bir görme sorununa indirgenebilir. Sanat, yaratma düzeyinde de, izleme düzeyinde de, değerlendirme düzeyinde de görme’yle ilgilidir. Görmek bir duygu-düşünce bütününde bir gerçekliği tüm belirleyici özellikleriyle saptamak ya da paranteze almaktır yani özel olarak görülecek biçimde saptamaktır. Her sanat yapıtı özel olarak görülmüş ve gösterilmiş ilişkilerin yansıdığı bütünlüklü bir yapıdır. Sanatın alanında göz olabilmek gereklidir. Göz olabilmek yalnız resimde ve

yontuda değil, tüm sanatlarda, müzikte ve şiirde de önemlidir....”
(Timuçin, 2000:45)

Görmek bakmaktan başka şey olduğuna göre tüm sanatlarda görme eyleminden söz edebiliyoruz. Görmenin anlamakla eşdeğer bir eylem olarak kabul edildiğine değinmiştik. Çünkü görme süreci başladığı andan itibaren düşünme süreci de başlamış olduğundan, görme, sanat eğitimi içinde oldukça önemlidir. Görmek yalnızca anlamakla eşdeğer olmayıp, farklı algılamakla da açıklanabilir. Gerçekliği tüm özellikleri ile saptamak olan görme eylemi, gerçeklikler arasındaki ilişkileri çözmek, anlamak, bunu gösteren sanat eserini de algılamaktır aynı zamanda. Sanat eğitiminin başlangıcını da görme eğitimi olarak düşünebiliriz. Görmeyi bilmeyen birinin yaratıcı eylem sergileyebileceğini, özgün eserler, fikirler ortaya koyabileceğini söylemek yanlış olur.

“Çocukluk özel bir bakış biçimidir, çocuğun dünyası çok özel bir dünyadır. Çocukluk kendine özgü bir görme gücüdür, sezgisel kavrayışın yurdu. Görme işini en iyi becerenler, keskin bir görüye ulaşmış olanlar sanatçılar ve çocuklardır....” (Townsend, 2002:110)

“Her imgede bir görme biçimi yatsa da bir imgeyi algılayışımız ya da değerlendirişimiz aynı zamanda görme biçimimize da bağlıdır....” (Berger, 1995:10)

Görüşümüz ve düşüncelerimiz sürekli olarak etkileşim halindedir. Dışsal olanı anlamamız görmeye bağlı olsa da, inançlarımızın, sosyo-ekonomik koşullarımızın oluşturduğu düşünceler v.b. görüşümüzü etkiler. Gördüğümüzde, aynı zamanda görüldüğümüzü de biliriz. Bu karşılıklı ilişki aslında iletişim kavramı ile ilişkilidir. Karşımızdakine kendi görüşümüzü aktarırken, onun görüşünü de hesaba katarız. İletişimin gerçekleşme yollarından biri de bu görme görölme ilişkisidir. Sanat eserindeki imgeyi algılayış biçimimiz de bu görme biçimimizle yakından ilişkilidir. İmge, bireyin algılama şekline bağlıdır. Kişinin psikolojik süreçlerinden bağımsız olmayan imge, görme anlayışımızın anlamlandırdığı bir düşünselliktir.

Çocuklar meraklı bakışlarıyla oldukça sağlam gözlemcilerdir. Bu yüzden küçük yaşarda başlanmış görme eğitimi, çocuğun birey olma yolunda sağlam adımlar atmasına olanak sağlaması açısından önemlidir. Onların kendilerine özgü görme

özellikleri, özgün ve özgür dünyaları, sanatçının ki ile benzerlikler gösterebilir. Çocuğun özgürce çevresini gözlemleme, öğrenme, yaratma merakına ket vurulması, bireylerin içinde taşıyacakları çocuğun da yaratıcı, özgür dünyalarının tamamen yokluğuna neden olabilir. Bu nedenle çocuğun görme yetileri, görsel okuma yetileri güçlendirilmelidir.

3.2.2.3. Sanatsal Yaratmada Etkili Olan İmge, Simge Ve İmgelem

İMGE

İmgeyi gerçeğin, insan bilincindeki bir izdüşümü, bir yansıması belki de gerçeğe yeniden anlam yükleyerek farklı bir biçime sokma olarak tanımlayabiliriz. İmge sanatsal yaratma sürecinin en önemli kaynaklarından biridir. İmge oluşturmada öncelikle diyebiliriz ki; görme duyumuzu kullanıyoruz. Görme duyumuzla bir sürü nesneyi kaydediyoruz. Bu kayıtlar, o nesneyle ilişkili herhangi bir benzerlik bulunduğu yeniden zihne çağırılır. Bu çağırışım yöntemiyle de imgeler yeniden canlandırılmış olur. Görsel yolla elde ettiğimiz duyum, yorumlanarak algılanır. Algı bir yorumlama sürecidir. Bu süreçte, kişi o nesnenin tüm bilgisine erer. Yani yapılan şey artık sadece bakmak değil, görmek eylemidir.

“Dış dünya duyumsal düzeneği etkiledikçe bizde izlenimler oluşur ve anlığımız izlenimlere özel duyarlılıklar yükleyerek onları imgelere ve gelişmiş imgeler diyebileceğimiz ilk örneklerle dönüştürür....” (Townsend, 2002:112)

İmge, insan psikolojisinden bağımsız değildir, bu özelliği onun derin anlamlı olmasının da bir nedenidir. Duyular yoluyla algılananlara bir de bireyin içsel duyarlılığından birşeyler katılarak imgeler oluşturulur. Sanat eserinde ise bu imgeler, sanatçının ustalığı ile nesnellik kazanarak dışlaşmış olur. Bilinçaltının izlerini de taşıyan imge, eseri gerçekleştiren kişinin ruhsal yapısını da ele veren bir olgudur. İmge hem ussal yanın taşıyıcısı hem de bilinçaltının derinliklerindeki taşıyıcısı konumundadır. Onu eserde anlamlandırabilmek ise bilinçli bir gözün işidir. Çocuk resimlerindeki imgelerde, onların psikolojik süreçlerinden bağımsız değildir. Onların

imgelerine bakarak, çevrelerini nasıl algıladıklarını anlamak ve bunları doğru yönlendirmek önemlidir.

“...algılama eylemindeki imge, görsel bir imge’dir. Görülen bir kuş ona bakıldığı sürece beyin bu yansımayı kaydeder. Gözlerimizi kaparsak ve eğer dilersek, zihnimizde kuşu görmeyi sürdürebiliriz....” (San, 2004:29)

Görmek güçlü bir duyu organımızdır, insan her an birşeylere bakar, görüntüler sürekli akıp gider. Beyin bu görüntüleri, gördüklerini kayıtlar, görsel imgelere dönüştürür. Bir yandan keşfedip, tanırken, bir yandan da imgeler oluşturulur. Gözümüzü kapayıp, anımsamak istediğimizi anımsamaya çalıştığımızda o şey, kapalı gözlerimizin ardından akıp geçebilecektir. Ne kadar net görebildiğimizse, gözlerimiz açıkken dikkatli bakışımıza, görmemize bağlıdır. Görme duyumuzla elde ettiklerimizi, görme işlemini bitirdikten sonra da görmeyi sürdürebiliyoruz. İmgelerin oluşum süreci bizim gözlem yetimizin gelişmesine de bağlı diyebiliriz. Çevresine duyarlı, meraklı kişiler, belki de imge dünyası zengin kişiler olarak nitelenebilirler.

“İmge dünyayla dokunuşmada ben’in elde ettiği ilk üründür ya da ilksel üründür. İmge buna göre nesnelliğin öznelliğe, öznelliğin nesnelliğe kavuştuğu yerdir. Algıda kendini gösteren imge dünyanın ve ben’in ortak ürünüdür....” (Townsend, 2002:95)

İlk öğrenmelerin temelini imgelerin oluşturduğunu söyleyebiliriz. İmge, bilginin ilksel koşulu olarak, bilincin de oluşumuna etken bir birikimdir. Bir insana ait imge, bir başkasının ki ile benzerlikler, yakınlıklar gösterebilmesi sebebiyle ortak bir bilinç de taşımaktadır. Sanat eserindeki bu ortaklıklar da insana ait nitelikleri, özellikleri, düşünceleri temsil edebilir. Çocukların resimlerindeki imgeleri anlamlandırabilmek de bu yüzden oldukça önem taşır. Onlarda da bu ortaklıklar söz konusudur ve çocukların bilinçaltında neler olup bittiği ile ilgilenen uzmanlar bu imgeleri izler.

“...özne nesne ilişkisinde temel belirleyici olan imge demek ki bilginin ilksel koşuludur.” (Townsend, 2002:96)

Bilginin ilksel koşulu olan imge görme biçiminin de izlerini taşımaktadır. İnsanın nasıl gördüğü ile yakından ilişkilidir ki, daha önce değindiğimiz gibi kendi içsel koşullarımız imgeyi biçimlendirmede etken rol oynayabilir.

“...imge gücü ilk örnekleri zenginleştirir, onlara yeni duygu yükleri verir, onların kavramlarla ya da fikirlerle ilişkilerine kolaylıklar getirir.” (Townsend, 2002:109)

“Zihinsel süreçlerden biri olan düşünme sürecinde de imgelerden yararlanırız. Düşünme olayı, yalnızca kavramlarla düşünme değildir; yaşantı, deney ve algılarımızın çoğu gördüğümüz gibi, imgelerden oluşur. Düşünüleri (fikirleri) çağrıştıran ve düşünceyi resimleştiren bu imgelerdir.” (San,2004:30.)

İmge sadece nesnelere ait olarak nitelenmez. İmge, herhangi bir şeyi zihinde resimleştirme deneyimidir aslında. Öğrendiğimiz herhangi bir şeyi de zihnimizde resimleştirerek imge oluşturuyoruz. Düşünme sürecinde etkin rolü oynayan imgeler, eğitim-öğretimde de önemsenecek nitelikte bir kaynaktır. Orada yaşanan deneyimin içerisine kişinin o anki ruhsal durumunun da eklenmesiyle birlikte daha derin bir anlamın da katıldığını söyleyebiliriz. San'ın verdiği örnekten yola çıkarsak, kuşun uçuşunu izlediği gün kendini çok mutlu hisseden birey, başka bir an bir kuşu izlerken, yine o günkü mutlu olduğu anları zihninde yeniden canlandırabilme durumunu yaşayabilir. Artık resimde çizdiği kuş, onun o günkü mutluluğunu yansıtan bir imge konumundadır, anlatılmak istenirse kuşun kendisi olmaktan çıkmıştır. Bu yüzden de diyebiliriz ki, sanat eğitiminde öğrencinin ruhsal süreçlerini izlemek olanağı vardır. Bu öğrencinin gelişimi açısından önemli bir süreçtir. Bu durumda yapılan her iş yalnızca ussal değil, aynı zamanda duygusal yanı da temsil edebilir.

...imgelem, aklın özgür oyunuyla kurulu kategorilerin ötesine geçen, aklın kendini yeni biçimlerde ifade etme yeteneğiyle ilişkilendirilebilir. Normal algı, beklenen biçimlerde kendini gösterir. Öte yandan imgelem ise yeni olabilirliklere açıktır; çünkü kurallarla ve bilinç kategorileriyle sınırlanmamıştır.

Bu yönüyle imgelem, estetikte olduğu kadar, bilimde de olumlu bir güçtür. (Townsend, 2002:27)

İmgelem yaratıcılığın itici gücü olarak kabul edilebilir, dolayısıyla burada daha farklı bir algılama yetkindir. Townsend'ın normal algı olarak bahsettiği; gündelik algılardır. Bu gündelik algıların ötesine geçen anlamalar sonucu imgelem oluşur. Bilinçdışının ve bilincin yeniden düzenlenerek, yaratıcı süreçte uyumlu bir bütünlüğe eriştiği yerdir imgelem, yaratıcılığı besleyen bir güç kaynağı olurken, sanat eserinin anlam derinliğini oluşturur. Bilinçaltının dışlaşarak ifade olanağına kavuşabilmesi de imgelem sayesinde. Bireyin özgün çalışmalar yapabilme yetisinin ve bilincinin oluşabilmesi de imgelerinin oluşumuna bağlıdır. Özgürlük yaratıcılığın ön koşullarından biri olduğuna göre, bireye yeni imgeler kazandırabilmenin yolları da sanat eğitimi derslerinde temel olan konulardan biri olmalıdır.

“İmgelem, yeni nesnelere biçim kazandırarak kendini yansıtan aklın yaratıcı bir yeteneğidir. Bu durumda imgelem, gerçekte var olmayan ve bir sanatçının etkinliği olmadan var olamayacak olan nesneleri oluşturan hem yaratıcı hem de oyunsal bir edim olur...” (Townsend, 2002:27)

İmgeler sanatçıların duygusal ve düşünsel yolculuklarından gelebilenler olarak tanımlanıyorsa da, bu durum sanatçı olmayan bireylerin bunu kendi eserlerinde başaramayacakları anlamına gelmemelidir. Çünkü sanat eğitiminin asıl amacı her bireye sanatçının bakışını kazandırabilmektir. İmgeleri, sanatçı bakışını bir nebze olsun kazanabilmiş bireylerin de oluşturabileceğini söyleyebiliriz.

“...güzellik yargısı, anlama yetisi ile imgelemin özgür ilişkisi sonucu ortaya çıkar, nesnenin niteliklerinden birinin tanınmasından kaynaklanmaz.” (Lenoir, 2005:129)

İmge nesneyi tanıırken edinilenlerin içine bireyin içselliği de katılarak oluşur. Hem nesnel, hem öznel bir bileşen gibi oluşur imge. Güzelliği veren, bireye güzel yargısını verdikten ise; imgelerin okunabilmesi durumundaki “anlama” eylemidir.

SİMGE

Simge; tıpkı imgelerde olduğu gibi yapıtın bilgisine ve anlamına ulaşabilmek açısından değer taşıyıcılarıdır. Eserin derinliğine ulaştıran simge, bir anlatım dilidir.

“...bir nitelikler bütünü, bir öznel özellikler ağı oluşturan yapıtta fikirler daha çok özel anlatım öğeleri olan simgelerle dile gelir. Bu fikirler yaratıcısının fikirleri olduğu kadar bir çağın, bir ortamın fikirleridir.” (Timuçin, 2000:44)

Simge özel bir anlatım dilidir. Her yapıtın kendine özgü bir dili olduğuna göre, simgeler de bu özel dilin özel işaretleri olarak düşünülür. Aynı zamanda çağın gereği olarak oluşan, topluma ait olan simgeleri de eserde görebiliriz. Bunu çözümlemek için o topluma ait kültürel değerlerin simgelerinin biliniyor olması gereği vardır aynı zamanda, sanatçının özel dili gereği yaratmış olduğu simgeleri çözümlemek de sanat eserini her açıdan incelemekle gerçekleşir. Yaratıcısının kişiselliğine, ruhsallığına özgü olan simgeler, aynı zamanda içinde bulunduğu çağın da tanığı konumundadır. Bu yolla öğrenci geçmişin eserlerine bakarken, tarihi görerek, duyumsayarak öğrenme olanağını bulur. Güncel eserlerde de bugüne ilişkin şeyleri çözümleme, soru sorma, yanıt arama sürecine girerek, sorunlara çözüm arama bilincine de erişme fırsatını yaşayabiliyor.

Kendi sanatsal etkinliğinde simge yaratmak, simgeleri kullanmak konusunda deneyim yaşaması önemlidir. Simgeleri çözebilmek bireyi, derin anlamları anlayabilmeye, eserin görünen yüzünün ardında yatan alt yapıyı çözümlemeye ulaştırır. Kendini ifade ederken de kolaylığa, rahatlığa, daha anlamlı biçimlere ulaşabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü simge yaratıcı olabilmeyi gereksinmektedir.

“Bir sanat yapıtında özel bir anlatım gücüne ulaşmış her belirleyen bir simgedir. Simge bir belirleyendir, bir anlam taşıyıcısıdır....” (Townsend, 2002:183)

Eğitim sürecindeki birey için imgeleri, simgeleri oluşturabilmek bir içtenliğin de göstergesi olabilir. Sonuçta simgeleri oluşturabilmek düşünsel ve duygusal sürecin

kesintisiz sürdürülmesi ile mümkün olduğuna göre, bireyin çalışmasındaki bu anlamlar gösterir ki, burada hem bir içtenlik, hem de bir bilinç oluşumu vardır. Yapıtlar imgelerle ve simgelerle oluşur, derinlik kazanır. Yapıtları anlamlandırabilmek de, izleyici olarak oldukça sağlam bir gözle, düşünsel ve duygusal birikimle gerçekleşebilir. Sanatçının simgeleri yaratma sürecinde nasıl bir çaba sarf ettiyse, izleyici de bu çabaya benzer bir çabayı sarf etmekle yükümlüdür. Bu açıdan simgeleri anlamak da yaratmak da yaratıcı süreçlerdir. Çünkü yaratıcılık yalnızca etkinlik sırasında gerçekleşen bir süreç değildir; izleme aşamasında, izleyici açısından da yaratılık süreci etkindir.

Gerçeklik, simgelerle anlatılan küçük şeylerin içinde bulunduğu göre ve bunlar, anlamları çözülüp açığa çıkarılmadıkça kendiliklerinden bir anlam ifade etmediklerine göre, simge edebiyatının herhangi bir değeri nasıl olabilir?... (Lenoir, 2005:173)

Simge, anlam taşıyıcısıdır ve bu anlamı diyalektik düşünüşle çözümlemek gerekliliği vardır. Aksi takdirde bir simge ile karşılaşıldığında onu çözmek, anlamak mümkün olmayacaktır. Simge, düşünselliğin, duyusallığın süzgecinden geçerek, bilinçle oluşturulmuş bir biçimdir.

“Simge sanatta en etkin ya da en yüksek anlatım olanağını oluşturur....” (Townsend, 2002:183)

Sanatçının anlatım olanağını simgeler oluşturur. Simgelerle ilişkiler ağı kurar, anlam bilmecesi yaratır. Simgeden, imgeden yoksun bir sanatın düz bir anlatımı olduğunu söyleyebiliriz. Eserin anlamsal açıdan derinliğini oluşturanın simgeler, imgelem olduğundan, Tunalı'nın “Estetik” adlı yapıtında değindiği gibi; eserin alt yapısına erişebilmek, alt yapısını anlamak, simgelerin çözümlenmesi ile yakından ilişkilidir. Burada artık bir özne olmaktan çok bir süje olmanın önemi vardır. Çünkü birey bunları anlamakla, estetik değerlerin de farkına varır.

SEZGİ

Sezgiler sanatsal yaratmalarda daha doğrusu yaratıcılığın her alanında etkin rol oynayan kaynaklardır. Sezginin kaynağında yine bilgi vardır böylece sezgi yoktan ya da hiçten gelen bir his gibi nitelenmez. Sezgi bilimde ve sanattaki yaratıcılığın kaynağında yatan, tetikleyici güç olarak varlığını duyurur.

Erinç (2004a:86) Sanat Psikolojisine Giriş adlı kitabında, Ruhbilim Terimleri Sözlüğünden şöyle aktarıyor sezgi kavramını: “Yargılama ya da düzenli bir düşünce söz konusu olmadan kişinin edindiği düşünüyü ya da yargı.”

Sezgiler söz konusu ise, herhangi bir yargılama yoktur ancak sezgi, düzenli bir düşünme sistematığı içinde de gerçekleşmez. Sezgi, bir ışığın insan zihninde bir anda parlaması, şimşeğin çakması, bir fikrin doğuşu olarak nitelendirilebilir.

Sezgi kavramsallığın dışında bir şey olarak ifadelendirilir. Kavramsal düşüncenin bir karşıtı, tanıyanla ile tanınanın bir karşılaşması olarak ve bir birleştirici etken olarak tanımlanabilir. Karşılaştığımız fikirler arasında anlam bütünlüğüne varabilmenin ve bu bütünlükten yeni bir yaratı ortaya çıkarabilmenin kaynağını oluşturur sezgi. Nesnenin anlamına ulaşmada etkin rol oynayan sezgiyi sanatsal eğitimi sürecinde etkinleştirmek önemlidir. Bireyin sezgilerinin geliştirilebileceği bir eğitim anlayışını gerçekleştirebilmek, yaratıcılığın da yolunu açacak olan önemli bir sorumluluk alanıdır.

“Bilinenlerden hareketle, bilinmiyor olan fakat bilinebilecek olan doğruya, doğrulara ulaşma gücü....Sezgilerimiz mutlaka bilgilerle beslenir.” (Erinç, 2004a:86)

Sezginin kaynağında bilgi olduğuna göre bilinenlerden hareket edilir ancak bu çok da bilinçli bir bilme durumu değildir. Daha çok bilgi öğrenilmiştir ama tam olarak anımsanmaz fakat bir takım çağrışımlarla bilince yükselip, yeni çağrışımlara, yaratmalara eşlik etmek için varlığını duyurur. Önceki deneyimlerden yola çıkılarak,

yeni ama bilinmeyen, deneyimlenecek olanlar için tahminlerde bulunabilme yetisidir diyebiliriz. Böylesi güçlü öngörülerde bulunabilmekse bilgi ve deneyim birikimini gerekli kılmaktadır. Böylece diyebiliriz ki; sezgi güçlü bir öngörme yetisidir.

Bireylerin sanat eğitiminde de yaratmalarına kaynak teşkil eden sezgilerini geliştirebilmek adına da iç dünyaları ile dış dünya arasındaki ilişkiyi sürekli dinamik tutmak gereklidir. Eğitim ortamında gerçekleştirilecek her deneyim bir birikime oradan da kuvvetli bir sezgisel güce ulaşarak, onları yaşama hazırlayabilecektir.

...sanatçının en önemli hünerlerinden biri sayılan sezgi de bilinenlere, bilimsel bulgulara dayanır ve bunlardan hareketle olabirlere, olabirlirlere yönlendirir sanatçıyı. Bir başka deyişle, sanatçının kıvanç kaynağı olan sezgisi de belli bir bilgi birikimine ve bu birikimin üzerine tarafsız ve sınırsız düşünebilme becerisine dayanır. (Erinç, 2004b:47)

Sanat, olmamış, gerçekleşmemiş buluşların kapılarını aralayan, onların gerçekleşme yolundaki ilk adımların atılmasını sağlayan bir olgu olmasından dolayı oldukça sezgiseldir. Bilimin verdiklerini de daha açık seçik tanımlayarak, farklı bakış açıları kazandırır. Sezgileri de içinde taşıyan sanat yapıtları, bilimsel araştırmada da zaman kazandıran, bilimsel sürece destek sağlayan üretimler ya da bilgilerdir. Bilimsel kurgu filmleri çağın oldukça ötesinde yaşanacak olan zaman dilimlerini izleyiciye gösterir, yaşatır. Bunların yaşanmamış olduğu, yaşanamayacağı anlamına gelmez, aksine sanat bunların yaşanabilirliğini göstermiş olur. Bu noktada sanatçı her zaman çağın ilerisinde düşünen ve bu yönde de eserler verebilen bir kimliktir. Bilim kurgu filmlerinde olduğu gibi, çok ilerideki zaman dilimlerini göstermek, hayalperestlikten uzak bir yaklaşımdır, çünkü sezgi bilgiye dayalı olduğundan, bugünün koşullarının bilgisiyle sanatçı, yaratıcılığını ve sezgilerini kullanarak, gelecek zamanı kurgulamakta zorlanan bir kimse değildir.

3.2.2.4. ÇOCUK RESİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Resim 1 : Hayalimdeki Olimpiyatlar

Erdem Barışık. 7.sınıf ,erkek

Güzelcan Kardeşler İlköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova/İzmir

Üstteki resimde birçok sembol göze çarpmaktadır. Olimpiyatlardaki spor dallarını kullanan birey, bunu ilginç bir kompozisyon içinde değerlendirebilmiştir. Doğa ile ilişkilendirmek adına kullandığı çiçek figürleri sporun insan yaşamına etkisini vurgulamak, ortamı daha da güzelleştirmek adına çalışılmış olabilir. Olimpiyatların herkesçe bilinen simgesi olan 5 halka bu resimde spor dallarına özgü olarak kullanılan toplardan oluşturulmuştur. Figürlerin canlı hareketleri olimpiyatların coşkusunu yansıtmakta başarılıdır. Resimde ayrılmış olan farklı planlar ise; yarışmalar yapılırken, her karşılaşmanın farklı alanlarda gerçekleşmesinden dolayı

kullanılmış olabilir. Zaman zaman abartıya giderek (tenis raketi abartılı oranda büyük çizilmiştir) vurgulamaların yapıldığını gözlemliyoruz. Birey burada sporun insan yaşamındaki önemini kullandığı sembollerle, renklerle, biçimlerle etkileyici şekilde anlatmıştır.

Resim 2 : Canım Annem

Mert Süer. 6.sınıf,erkek

Güzelcan Kardeşler İlköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova/İzmir

Bu resimde de izlendiği üzere, birçok figür, birtakım imgeler kullanılmıştır. Resimde büyük bir alanı bir yıldız biçimindeki bir imge kaplıyor ki bu imge, bireydeki “anne” imgesinin sembolleştirilmiş formudur. Yıldızı aynı zamanda bir yol olarak kullanabilme zekasını da gösteren birey, birçok çocuk figürünün bu yıldız yolunu kullanarak anneye ulaşabilmesini resmetmiştir. Doğadan çiçekler koparıp annelerine veren çocukların yüz ifadeleri de resmin anlamına uygun düşmektedir. Bireyin pastel tekniğine de hakim olduğunu gözlemliyoruz. Anne figürü resimdeki en büyük boyutlu eleman olarak dikkati çekiyor. Bu onun hem yaşça büyük olmasından hem de en önemli figür olarak düşünülmüş olmasından kaynaklı olabilir. Çocukların neşeli hareketleri de, anne sevgisini izleyiciye yansıtabilmektedir.

Resim 3 : Masal Kahramanları

Mert Süer. 6.sınıf,erkek

Güzelcan Kardeşler İlköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova / İzmir

Bu resimde bir erkek çocuğunun seçebileceği masal kahramanları ile karşılaşıyoruz. Çocukların şiddet içerikli filmlerden ne derece etkilendiği düşüncesini verebilen bir çalışma olduğu söylenebilir. Masal kahramanlarını başarılı bir şekilde resmedebilmiştir. Figürlerin yüz ifadeleri de gözlemlenerek, karakterlerine özgü olarak betimlenmiştir. Belki de melek karakterini ifade eden “kanatlı adam” özellikle büyük çizilmiş, böylece bir kahraman, kurtarıcı, iyiliğin sembolü olarak dışlaştırılmış olabilir.

Resim 4 : Masal Kahramanları

Mert Süer. 6.sınıf,erkek

Güzelcan Kardeşler ilköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova/İzmir

Aynı öğrencinin masal kahramanları konulu resminde benzer kahramanlara rastlanıyor. Yine tüm kötü karakterlerin içinde bir melek kahraman karakteri bulunuyor. Yaşamdaki adalet düşüncesinin izleri olarak nitelendirilebilecek bir resim çalışması diyebiliriz. Bu erkek çocuğunun iç dünyasını etkileyen karakterler, çocuğun psikolojisini izleyebilmek bakımından açıkça görünmektedir.

Resim 5 : Denizlerimizi Nasıl Koruyalım

Erdem Barışık. 7.sınıf ,erkek

Güzelcan Kardeşler İlköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova/İzmir

Ege Bölgesi Sanayi Odası Resim Yarışmasında İkincilik Ödülü

Tatile giden insanların coşkusu açık şekilde yansıtmayı başarmış görünüyor. Usluptaki uyum göze çarpan bir unsur. Bir çocuğun tatilde yapmak isteyebileceği her türlü etkinliği, oyunu ifade eden bu resimde eğlencenin, çocukluğun, tatilin birçok sembolü izlenebiliyor. Aldığı sanat eğitimi yoluyla teknik ustalığı da göze çarpmaktadır.

Resim 6 : Lunapark

Erdem Barışık. 7.sınıf ,erkek

Güzelcan Kardeşler İlköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova/İzmir

Perspektif bilgisini uygulayabildiği görebiliyoruz. Figürlerin bindiği oyuncığa uygun olarak, hareketlerinin de uyumlu resmedildiğini izleyebiliyoruz. Çok renkli ifade edilişi ile de eğlenceli lunapark ortamını canlandırmayı başarabilmiştir. Resimde, doğa, insan ve hayvan sevgisinin birlikte düşünülmüş olması, çocuğun iç dünyasının keşfine götürüyor izleyeni.

Resim 7 : Sirk

Erdem Barışık. 7.sınıf ,erkek

Güzelcan Kardeşler İlköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova/İzmir

Güncel hayal karakterlerinden olan Harry Potter ile geleneksel sirk ortamındaki illüzyon gösterilerini birleştirebilmeyi etkili şekilde başarabilmiştir. Öğrencinin belki de kitabı okumuş olabileceğini de resmin sağ yanında sembolize ettiği teğellerle tutturulmuş sayfalar izlenimi ile fark edebiliriz.

Resim 8 : Canım Annem

Erdem Barışık. 7.sınıf ,erkek

Güzelcan Kardeşler İlköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova/İzmir

Çocukların hızla ve coşku ile anne figürüne yöneldiğini açıkça görebiliyoruz. Anne figürünün saçlarının uçuşması da bu hızın imgeleştirildiği coşkunun ifadesidir. Kelebek sembolü bu resimde annenin saflığının ifadesi olabilir.

Resim 9 : Köpeğim ve Ben

Emine Özudoğlu 6.sınıf ,kız

Güzelcan Kardeşler İlköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova/İzmir

Resmin yapan öğrencinin cinsiyetine ilişkin olarak gelişim süreci karakterlere de yansımış görünmektedir. Erkek ve kız cinsiyet ayrımını karakterlerin kıyafetlerinden gözlemlenebiliyor. Açık kompozisyon özelliği ile çalıştığı resminde, insan ve hayvan ilişkisinin sorgulandığı, gözlemlendiği ve yaratıcı süreçte ifade edildiğini görüyoruz. Ayrıca resimdeki kişilerin ifadelerinde farklılık yaratıldığı gibi, köpeklerin de türleri birbirinden farklı görünüyor. Yaşama dair gözlem yapabilen bir öğrenci ile karşılaşıyoruz.

Resim 10 : Hayalimdeki Olimpiyatlar

Esra Dellal. 6.sınıf ,kız

Güzelcan Kardeşler ilköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova/İzmir

Öğrencinin resminde, olimpiyatların sembolü olan halkaları görüyoruz. Çeşitli spor dallarından özet görüntüler şeklinde görünen figürlerdeki neşe, coşku olimpiyatların barış duygusunu sembolize edebiliyor. Resimdeki renklilik de sporun yaşama kattığı canlılıkla ilişkilendirilebilir. Resmin alanlara ayrıldığını izleyebiliyoruz. Bu alanlara ayırmadaki amaç; her spor dalının farklı platformlarda gerçekleşmesinden dolayı olabilir.

Resim 11 : İnsan Hakları

Emine Özüdoğru. 6.sınıf ,kız

Güzelcan Kardeşler İlköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova/İzmir

İnsan haklarının sorgulandığı bir çalışma diyebiliriz. Sonuçta bu düşünce bilinmeden, sorgulanmadan böylesi anlamlı bir kompozisyonun kurulamayacağını söyleyebiliriz. Bir insanın doğumundan yetişkinliğe eren eğitim yolunu, yolcuğunu anlatan bir çalışma. Yolun sonunda eğitimin sembolü olabilecek olan bir ışık ifadesi ile eğitimin insan yaşamındaki önemi vurgulanmıştır. Yolun kenarındaki beyaz ve zenci ırkın ifadesi ise her insanın eşit olarak eğitim hakkından yararlanması gerektiğinin etkili bir dille anlatımıdır. Ortadaki renkli parmakları olan el ise; dünyada her ırktan insanın varlığını duyuran, yine eşitlik düşüncesini çağrıştıran bir imgenin nesnelleşmiş şeklidir.

Resim 12 : Köpeğim ve Ben

Büşra Erdan. 6.sınıf ,kız

Güzelcan Kardeşler İlköğretim Okulu Pınarbaşı Bornova / İzmir

Resimde de izlendiği gibi insan figürlerinde cinsiyet ayrımı çok fazla belirgin değil. Bu durum resmi yapanın kendi fiziksel, ruhsal gelişim dönemine ilişkin bir ayrıntı şeklinde düşünülebilir. Köpeği oldukça büyük çizerek, insan ile köpek arasındaki yakınlık etkili şekilde anlatılmaya çalışılmış olabilir. Köpeğin sevdiği, eğlendiği ya da ihtiyacı olduğunu düşündüğü en önemli şeyleri, köpeğin düşüncesi gibi yansıtarak farklı bir ifade yaratmış. Onu sevinçle kucaklayacak olan insan figürlerini de resmederek, renkli bir mekan yaratabilmiştir.

3.2.2.5. Estetik Yargı

Yargılarımız; bilgi içerikli bir kavramdır ve mantıksaldır; estetik yargıda ise, bir öznellik durumu söz konusudur, ancak öznelliğin yanı sıra bilgiyi de içinde taşır. Tunalı, (2004:248)Estetik adlı kitabında, yargıların bir şey hakkında bilgi ifadesinde bulunduğunu açıklar.

Estetik yargıyı verebilmek kişinin karşılaştığı eserle ilgili bilgisinin de olması gereklidir; örneğin başka bir kültüre ait bir eseri sevebilmek için, içeriğindeki semboller de kavrayabilmek gerekliliği vardır ki ancak bu yolla onun hakkında bir yargıya gidilebilir, sonuçta onu sevebilmek için de anlamak gerekliliğisöz konusudur.

Estetik yargıların oluşumundan söz edebilmek için bilinçten söz etmenin zorunluluğu vardır. Estetik bilinç sayesinde oluşabilen estetik yargılar, sanatın değerini bilen, sanatçının gözü ile bakabilen, kendi içselliğinin farkında olan ve dışındakilere duyarlı bir bilincin ürünü olabilirler. Sonuçta bilinç oluşumu; çelişkilerin, sorgulamaların sonucunda damıtılmış bilme durumlarıdır.

Estetik yargının başka özelliği de öznel olmasının yanı sıra, kişinin kendi isteklerinden, ilgilerinden bağımsız olması gerektiği ile ilgilidir. Bir natürmortu beğenmenin, ondan haz duymanın nedeni onun içerdiği elmaların tadına bakmak istemekle eş değer olmamalıdır. Natürmorta bakıp, elma canımız çekerse, bu estetik yargı olmaktan çıkacaktır. Eser ile kendimiz arasındaki bağ bu noktada sağlam değildir çünkü estetik yargıdan kasıt, eserle bir olmak, farklı bir bakışla irdeleyebilmek, fark edebilmek ve buna yönelik bir haz duygusunu yaşayabilmektir.

“...estetik yargı ya da beğeni yargısı bilincin nesnel ve öznel özelliklerinin, genelgeçeri karşılayan “ortak bilinç” le, özneli karşılayan “ayrı bilinç”in ürünü olacaktır.” (Townsend, 2002:92)

Estetik yargıyı oluşturan öznel ve nesnel bakış açılarıdır. Estetik yargının içinde öznellik ve nesnellik birlikte bulunurken, bunların birliği ortak bilinç anlamına gelmektedir. Herhangi bir şeyi beğenip beğenmeme durumu kişinin kendisinden bağımsız olmadığına göre, yargılar hem kendisinin ruhsal, düşünsel ve duygusal süreçlerinden uzak olmaz hem de dış koşullardan bağımsız değildir.

“Estetikte değer sorunu bizi doğrudan doğruya niteliklere bağlar....”
(Timuçin, 2000:39)

Estetik değerleri anlamak, çözmek, pratikte kullanmak sanat eğitiminin hedeflerindendir. Estetik değerleri oluşturan koşullar arasında da nitelikler vardır ki, değer kabul edilebilsin. Nitelikleri olmayan herhangi birşey, durum, ilişki bir değer olarak görülmez. Estetik eğitimi denilebilir ki; nitelikleri öğrenmenin, fark etmenin de eğitimidir. Bu yolla da değerlere ulaşılabilir.

Her bireyin herhangi bir şeye, duruma karşın, kendine göre bir yargısı bulunmaktadır. Bu yargıların kendi özneliği içinde oluşmasının yanı sıra toplumun ahlak yasalarına göre de şekillenmiş olduğunu biliyoruz.

Estetikte her yargı değer açısından bir niteliğin belirlenmesine dayanır. Nitelikler bir nesnede durumlarla, konumlarla, ilişkilerle ilgili özelliklerdir, onlar böyle olmakla ölçülebilirlikten uzaktırlar ve özneli de içine alacak biçimde genel kavrayışla ilgilidirler.... (Timuçin, 2000:50)

Niteliklerin belirlenmesi yargıların belirlenebilmesi açısından önemlidir. Milli Eğitimde Sanat Eğitiminin Genel Amaçları incelendiğinde “Estetik duyguların geliştirilmesi yoluyla, sanat ve tasarımla ilgili olarak bilinçli estetik hükümler vermelerini sağlayabilme.” maddesi incelendiğinde estetik yargılar, estetik bilinçle yani estetik bakışla gerçekleştirilecek bir niteliktir. Niteliklerin bilincine varabilmek için de görmeyi bilmenin gereği oldukça önemlidir. Ancak değer yargısı öznel olabileceği gibi, evrensele ulaşan bir özellik de taşır. Estetik, insan olmanın bilincine varmayı hedefler, bu anlamda sanatçının eserinde kendi özneliğinden çıkarak, genele ulaştığını belirler. Eserle karşılaşan izleyici de bu yaratma sürecine

katıldığından dolayı, o da kendi öznelliğinden hareketle genele, insanlığa, insani değerlere ulaşabiliyor.

...sanatsal düzeyde bir değer yargısı, niteliksel özellikleri belirleyen, özellikleri nesnellikler düzeyinde ortaya koyan bir yargı olur, özneye nesnenin ilişkisinde bir öznel-nesnel bakış biçimi olarak kendini gösterir. Değer yargısında kişisel ögenin belirleyiciliği karşı konulamaz bir zorunluluktur. (Timuçin, 2000:50)

Kişisel belirleyicilik estetik yargıda oldukça önemlidir. Değeri oluşturan kişi öznedir, dolayısıyla değer yargısı öncelikle öznedir. Bireyin kişisel olarak yargısını ortaya koyabilmesi önemlidir, bu şekilde düşünebilmek, yorumlayabilmek için de belirli bir birikime sahip olunması gerekir. Bu bilinçle estetik bir yargıya varabilmek, kendi öznelliği ile nesnellığe ulaşabilmek mümkün olmaktadır. İnsan, eserde kendindekini bulduğunda heyecana kapılır, karşısındaki esere de bir değer yükler. Estetik insani olan şeyi güzel sayar, bu anlamda güzel olan da değerlidir. Bireyin güzeli yakalaması, güzeli bulabilmesi, onun farkına varabilmesi, aynı zamanda da değerlere ulaşması anlamına gelir.

3.2.2.6. Estetik Algı

Algılamak, kendimizle, dünya arasındaki girift ilişkidir. Kendimizi nasıl algılıyorsak dünyayı, dünyayı nasıl algılıyorsak kendimizi de öyle algılıyoruz. Bu yüzden algılamak aynı zamanda bir anlama sorunudur. Ama doğru ve sağlıklı algılamanın ya da anlamamanın en önemli yollarından biri de sanattır kuşkusuz.

Erinç (2004a:57), Sanat Psikolojisine Giriş adlı kitabında Ruh Terimleri Sözlüğünden aktarımıyla algı kavramı şu şekilde tanımlanır: “Bir olay ya da bir nesnenin varlığı üzerine duyular yoluyla edinilen yalın bilinç durumu. Eğer konu sanat ise bir kimsenin, gerek sanat olgusu üzerine gerekse tek tek sanat eserleri üzerine duyular yolu ile elde ettiği yalın bilinçlenme sürecine ve eylemine algı denmektedir.”

Algıyı, duyularla elde edilenin yorumlanması şeklinde açıklamıştık. Bilince katılan bir deneyim, bir birikimdir algı. Sanatsal algıda ise yine bir bilinçlenme söz konusudur. Burada bireyin hem sanat eserini izleyerek, inceleyerek, hem de sanatsal etkinliğe katılarak oluşturabildiği bir bilinçlenme biçimidir. Birey gördüğünü yorumlayarak, anlamlandırmaya çabalar ve bu anlamlandırma sürecinde kendi içsel algıları, dışsal algıları bir etkileşim içindedir. Sonuçta belli bir olay ya da nesne hakkında bilinçlenme durumu gerçekleşir. Algılamaları ruhsal deneyimler yönlendirebilir, böylece algılar bireyin dışında olanlar ile içselliğinin bütünlüğünde oluşur.

Algı alanı bir insanın içinde yaşadığı doğal ve sosyo-kültürel ortamdır. Algı alanı genel olarak coğrafya, iklim, bitki örütüsü gibi doğal bir alanla; geçmişten gelen ve devamlı eklentilerle oluşan, adına sosyo-kültürel ortam denilen bir yapay alandan oluşur.... (Erinç, 2004a:60)

Algı, var olanın farkına varılarak, iç ve dış dünyanın bütünleştirilip anlamlandırılması yolunda atılan bir bilinç durumudur.

Bireylerin sanat eğitimi süreçleri boyunca algı alanlarını genişletmeye çalışmak da sanat eğitiminin sorumlu olduğu gerçeklerden biridir. Algı alanlarını genişletmek bir anlamda özgür düşünmenin, yaratıcılığın da yolunu açmaktır. Bu sanatın özgür olanaklarının bireye sunulması ile mümkündür ki bu hem uygulamalı hem de sanat eseri inceleme aşamalarında sağlanabilir. Sonuçta birey, içinde yaşadığı, bildiği dar çevrenin dışına taşarak orijinal, farklı ve çeşitli yeniliklerin peşine düşebilmelidir. Sanat eğitimi derslerinde algı alanlarını genişletmek, algı yetilerini ve dolayısıyla da yaratıcı potansiyellerini de geliştirebilmek anlamına gelir. Her bireyin yetiştiği topluma, sosyo-kültürel ortama, ruhsal durumuna ilişkin bir algı alanı bulunurken, daha farklı yaşamların bilgisine ve deneyimine ulaşmak oldukça önemli olduğundan, buna ulaşmanın en gerçekçi yolu da sanat eğitiminden geçmektedir. Böyle bir eğitimin sonucunda da birey kendisine dayatılanları değil, kendisinin bilinci ile bir seçme durumunu yaşayabilmelidir.

“Seçme yetkisi kısıtlanmış bir toplum demek, algı alanının kimi bölgelerine gözü kapalı bir toplum yetiştirilmiş, üretilmiş demektir; yani algı alanı daralır.” (Erinç, 2004a:63)

Algı eğitimi yalnız bireyin kendisi için uygulanması gereken bir süreç olmayıp, toplum bilincine, ideal toplum hedefine erişmek açısından da önemlidir. Sonuçta sanat eğitiminde bireyden topluma, toplumdan bireye şeklinde sözünü etmeye çabaladığımız bir bütünlük hedefi vardır ki bireylerin ruhsal, fiziksel ve zihinsel dengelerinin de bu yolla oluşturulduğu ve korunduğu gerçeklerine değinmiştik. Verileni sorgulamadan kabul eden bireylerin bulunduğu toplumların gelişmeye açık olmadığı yolundaki düşünce herkes tarafından onaylanan bir düşüncedir.

“Algı yetisinin var olup olmadığı, ancak tutum ve davranışlarla işe koşulduğu zaman anlaşılabilir. Yani algı yetisi ancak somutlaştığında, nesnelleştiğinde var olabilir ve kendinden söz edilebilir.” (Erinç, 2004a:67)

Algıları geliştirebilmenin yolu onları nesnelleştirebilmekten geçer. Sanat eğitimindeki uygulamalı ve eser inceleme, eleştiri çalışmalarının algıları somutlaştıran ve bu yolla da geliştiren çalışmalar olduğunu söyleyebiliriz. Bireyi öncelikle algılamak için hazır duruma getirebilmek eğitmenin ustalığıdır. Sonrasında algılananlar arasında bağlantılar kurabilme, imgeler oluşturabilme, anlamlar ortaya koyabilme ve tüm bunları nesnelleştirerek dışavurabilme sanat eğitimi kapsamındaki algıların eğitimi sürecinde gerçekleşir.

Timuçin’in (2000:59) Bayer’dan aktarımıyla; “Basit algılama nesnelerin yardımıyla olur, estetik algılama nesnelerin yan yana gelişile, ayıklamayla ve didik didik eden bir bakış açısıyla olur.”

Estetik algıyı şekillendiren en önemli nitelik ise; sanatçının gözü ile bakabilmekten geçer. Görüneni farklı algılamak, anlamları keşfetmek, bilinenlerden bilinmeyenlere ulaşmak böylesi farklı bir gözle gözlemlene yetisini gerektirir. Estetik algılar ise

nihayetinde bireyi estetik yargılara ulaştırır. Sanat eğitiminde hedeflenen de estetik algıları geliştirilen bireyin estetik yargılara ulaşabilmesini sağlamaktır. Algı ile estetik algı arasında ince bir ayrım olduğunu düşünebiliriz. Bayer'in deyişiyle basitçe algılarken, nesneyi görürüz, fark ederiz ama estetik algı nesnenin nitelikleri konusunda derinlikli görüye, düşünceye erişmemizi sağlar. Burada ayrıntıların da incelenip, belirlenmiş, tamamen fark edilmiş nesneden söz edilir. Birey, edilgen konumdan etken konuma geçerek, görebildiği nesne ile iletişime geçer, onun varlığına katılır. Böylece yüzeysel bakış açısından uzak, ayrıntıları da fark edebilen ancak bütünü gözden kaçırmayan bireylerin eğitilmiş gözü gerçekleştirilmiş olabilir.

Burada “ özdeşleşme ” eyleminden söz edilebilir. Einfühlung kuramının öncülerinden Theodor Lipps bunu öznenin kendisini nesneye yansıtması olarak açıklıyor.

Timuçin'in (2000:65) aktarımıyla “Lipps'e göre estetik edim ya da estetik süreç öznenin nesneyle, ben'in ben olmayan'la özdeşliğinde gerçekleşir....”

Estetik algının, öznenin nesnenin varlığına katılımı ile oluştuğunu söylemiştik. Burada Lipps'e göre bir özdeşleşme durumu söz konusudur. Birey yalnızca nesnelerle değil, dış dünya ile bir özdeşleşme içine girebilmelidir. Bu yaşamı kendisine açıklayan bir süreçtir aynı zamanda, farklı bakış açısını kazanabilme, yenileri yaratabilme gücünün yanı sıra, insanlaşma sürecinde de bireye yetkinlik kazandırabilen bir süreçtir.

“...biz nesnelerle aramızda bir özdeşlik ilgisi kuruyor, kendimize ait duyguları, nesnelere yükleyerek sanki onlarla özdeşleşiyoruz. İşte, nesnelerle böyle duygusal bir özdeşlik ilgisi kurmaya “özdeşleyim olayı” denir. (Tunalı,2004:41)

Sanat bir insanlaştırma deneyimi olarak nitelendirilirse, insanın, kendine özgü bu psişik durumlarını nesneye yükleyerek, kendine yakınlaştırması, onunla bir olması doğal bir sonuçtur. İnsanın cansız varlıklarla kurduğu bu ilişkinin dışında “asıl özdeşleyim” olarak nitelendirilen ise, insanın insanla olan ruhsal-duygusal

ortaklığıdır. İnsanların duyguları ortaklık gösterir. Bir insanın kendini bir başkası yerine koyabilmesi ise bu ortaklığı başarabilme yetisi ile ilgilidir. İnsan bilincinin ürünü olan sanat yapıtlarındaki niteliklerin farkına varmak, onları anlayabilmek de bu özdeşleyim ile mümkün olabilir.

“Bilincin kendini kurma serüveni karşıtlaşmalarla ve özdeşleşmelerle gerçekleşir....” (Timuçin, 2000:94)

Bilinç, çelişkilerle kurulan, bu çelişkilerin içinde hem buluşmaların yani ortaklaşmaların yaşandığı, hem de karşıtlıkların kurulduğu dinamik bir süreç içinde gerçekleşir. Burada ortaklaşmadan kast edilen ise, yine bu özdeşleyim olayıdır. Sonuçta sanatçıların eserlerini anlama koşulunda da, kendimizden başkasını anlama koşulunda da bu özdeşleyimi yaşamak gereklidir. Birey sanat eseri karşısında, onun meydana getirdiği simgeleri, imgeleri, ilişkileri anlamlandırabilmek için, onlarla kendisinden yola çıkarak iletişime geçer. Bu yolla başlayan sürecin, sorgulamalarla sürdüğünü ve sonuçta sanat eserinin bilgisine erişilebildiğini söyleyebiliriz.

“Resim, görme ediminden başka şey olmayan bir coşkuyu uyandırır, bunu en yüksek gücüne ulaştırır, çünkü görmek uzaktan sahip olmaktır ve resim bu tuhaf sahiplenmeyi, Varlık’ın içine girebilmek, ona katılabilmek için kendilerini görünür kılmak zorunda olan tüm görünümlerine yayar....” (Lenoir, 2005:185)

Resimdeki görme aynı zamanda bir algılama, anlama serüvenidir. Eserin sunduğu görünümler ise; imgelerin, simgelerin birliğidir. Biçimleşmiş anlam birliğine erişebilmek ise, özdeşleyim ile mümkün olmaktadır. İzleyicisi, onun varlığına katılsın diye, resim içindeki görünüşleri gözler önüne serse de, onları görebilmek eğitilmiş bir gözün yapabileceğidir. İzleyici özdeşleşme sırasında, hem kendi birikimine ve görmesine ilişkin şeyleri yakalar, hem de sanatçının gözüne aitlikleri duyumsamaya başlar. Sanatçı-yapıt ve izleyici arasında kopmayan bir süreç işlemeye başlar ve izleyici hem sanatçı, hem kendisi hem de yapıt açısından değerlendirme, yorumlama ve yargılama sürecine girer. İzleyici bir yandan yapıttaki acı çeken figür olur, bir yandan sanatçının ruhsallığına ilişkin ipuçları bulmaya çalışır, bir yandan acı çeken insan figürünün betimlediği acı karşısında estetik haz duyar. Burada karşılıksız

bir ilişki söz konusudur. Buradaki figürün hangi ülkenin insanı olduğu ile ilgilenmek değil, aksine insan olmakla ilgili bir değerle karşılaşıyoruz.

“...estetik değer, ancak yetkin bir estetik algı tarafından kavranabilir.”
(Tunalı, 2004:171)

Estetik algıları eğitilmiş birey, sanat eserinin ve değerinin farkındadır, ki bu birey aynı zamanda toplumun değerlerine de, ortaya konan her türlü değere de farklı bir gözle bakabilendir. Estetik algısı gelişmemiş birey ise; her şeyi birbirinin sanki aynısıymış gibi bir gözle bakarak, herhangi bir olumsuzluktan, çirkinlikten rahatsızlık duymadan, önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde yaşamını sürdürebilir. Bir özne olmanın da ötesinde bir süje konumuna geçmek, algıları eğitilmiş, yaratıcı bireyin niteliğidir. Bu noktada bulunan bir süjenin alıcı olabilmesi mümkündür. Alıcı olmaksa, yaşamdan, eğitimden aslında karşılaşılan, öğrenilen her türlü şeyden yararlanarak, harmanlanmış bir düşüncenin etkinliğidir. Sanatın yaşamı anlamlı hale getiren özelliği de, alıcı olmayı başarmış süjenin, ruhsal, fiziksel, zihinsel bütünlüğünün en sağlam, en sağlıklı olarak yaşamını sürdürebilmesini sağlar.

“İnsan estetik görüde dış dünyaya bilincinin tüm özellikleriyle, tüm renkleriyle yönelir....” (Timuçin, 2000:59)

Kast edilen göz ya da görme eylemi ile; yaşamı, problemleri, güzellikleri belirleme, anlayabilme durumu gerçekleşir ve bireyin içsel katılımı bu durumda önemli ölçüde etkin konumdur. Estetik algıları gelişmiş bireyler dışa yönelebilen, iletişime açık bireyler olarak kabul edilebilir. Etkin konumdaki birey kendinin, isteklerinin, beklentilerinin, kaygılarının farkında olarak etkin konumdur, kendi içselliği ile dış dünyayı algılar ve aynı zamanda da değerlendirebilir. Birey, yalnızca sanattan edindiği bilgileri değil, her türlü bilgiyi yaratıcı süreçte kullanabilme çeşitliliğini gösterebilir. Çünkü yaratıcılık, yaşamdaki her türlü alandan beslenebilir. Bu yüzden de denilebilir ki; birey dış dünyaya kendi içselliğindeki tüm renklerle, anlamlarla, bilgileriyle, coşkularıyla yönelebilir.

“İç ve dış dengesinde tutarlılık estetik kavrayışın temel kuralı olmalıdır...”
(Timuçin, 2000:60)

Estetik algı, bireyde “denge” oluşturabilmesini sağlar. Denge; içsel olanın dışsal olanla diyalektiği ile kurulmuş bir ilişkidir. Bu ilişkinin ön koşulu da kendini tanıyabilmektir. Kendini tanıyabilen birey, kendi içselliğinin bilincindedir; bu bilinçle dışsal olan ile ilişkiye girer ve estetik değeri fark eder. İç ve dış dengedeki tutarlılık aynı zamanda sağlıklı ruh yapısına sahip bireyler içinde kullanılabilen bir ifade olduğuna göre, estetik algıları güçlü olan, estetik yargıya sahip bireylerin de ruhsal yapılarının sağlıklı olabildiği düşünülebilir; çünkü birey sanat yoluyla kendine ve dışına yakınlığı için mutlu olabilme, dengeli düşünebilme ve davranabilme konusunda daha başarılı olur. Sanat insanı kendine anlatırken, insana insanı anlatarak bir uyumu, bir dengeyi hedeflemiş olur.

“Kant, tüm dış olayları uzayda, tüm iç olayları zamanda kavradığını belirtir...”
(Timuçin, 2000:74)

Kant’a göre de denge, iç ve dışın bütünleşmesi ile mümkündür. Tüm dış olayları uzay, iç olayları da zaman kabul eder, bu düşünceyle de resim iş dersinin planlarında belirtilen uzamsal ve zamansal kısmının da anlamını böylece kavrarız. Bu yolla öğrencilerin kendilerini dışa açabilmeleri gerçekleşir.

“Estetik söz konusu olduğunda her zaman bir kendini aşma, bir kendi dışına çıkma durumu vardır. Ussallık her zaman etkindir ve belirleyicidir...”
(Timuçin, 2000:64)

Sanat yalnızca duygularla gerçekleştirilen değildir. Sanatın içinde düşünmek, anlamak oldukça etkin süreçlerdir. Çünkü insan duygularıyla düşünceleriyle bütün varlıktır ve yaşamı böyle algılar, anlar. Estetik algılarda da ussal boyutun etkinliğini yadsımak yanlış olur. Bireyi bir bütünlüğe ulaştırma çabası içinde olan sanat eğitimi içinde ussal ve duyusal yan etkinliğini birlikte sürdürmelidir. Estetik, salt duyularla

elde edilmiş olan değil, duygu ve düşüncenin yanında sezgisel sürecin de içinde bulunabildiği bir bakış açısidir. Milli Eğitimde Sanat Eğitiminin Genel Amaçları çerçevesinde “Düzensizliklerden rahatsız olmasını ve çevresini güzelleştirmesini sağlayacak estetik kişilik kazandırabilme” amacının bu düşüncelerle açıklanabileceğini düşünebiliriz. Estetik kişilik, insana ilişkin artık yarar sağlamayan değerleri değiştirme gücünü, bilgisini kazanması ve yerine yeni değerleri koyabilmeyi başaran bireyler anlamına gelmektedir. Özdeşleşme süreci sanat eğitimi içinde önemli bir yerde durur. Sanatın ve eğitiminin insanlaşma etkinliği sürecini destekleyen, oluşumunu sağlayan etkenlerden birinin bu “özdeşleme” eylemi olduğunu söyleyebiliriz.

Timuçin’in aktarımıyla (2000:66) “Victor Basch bu konuda şu açıklamayı yapar: “Sich Einfühlen (özdeşleşmek), dış nesnelere dalmak, kendini onlarda yansıtmak, onların içine işlemek demektir; başkalarının ben’ini kendi ben’imize göre yorumlamak, onların devinimlerini, davranışlarını, duygu ve düşüncelerini yaşamak demektir....”

Sanat bir insanlaştırma deneyimidir. Bu düşünceyle, hem nesneye insani nitelikler katarak anlamlandırmak hem de insan olma bilinci ile hareket etme amacı vardır. Sonuçta nesne ile bir olabilen birey güzelliğe doğru giden yolda ilerleyebilir. Bireyin başkalarını anlayabilen, saygı duyabilen bir varlık olarak yetişmesinde de, sanat eğitimi içinde gerçekleşen sanatsal etkinliklerle yaşanan yine özdeş olma durumu oldukça önemlidir. Milli Eğitimde Sanat Eğitiminin Genel Amaçları çerçevesinde “Bireysel veya grup çalışmalarında sorumluluk ve işbirliği, dayanışma anlayışını; birbirleri arasında sevgi, saygı ve yardımlaşma gibi duygu ve davranışları geliştirebilme.” maddesini incelediğimizde, hedeflenen amacın bu perspektifte gerçekleşebilme olanağını rahatlıkla bulabildiği görülür.

Timuçin’in aktarımıyla, (2000:81) “ Buna göre Hegel şu ilkeyi ortaya koyar: “Estetik süreçte duyulur düşünselleşmiştir ve düşünsel de duyulurlaşmış gibi görünür.”

Hegel’de de duyulanın düşünsel ile birleşmesini görüyoruz. Duyular yoluyla algılanan, tüm yaratma sürecinden geçtikten sonra düşünsel olarak kendini

gösterebilir. Bir eser, hem görsel, hem düşünsel olarak kendini gösterir. Eser karşısında, düşünsel sürecini yaşayan birey de onu duymuşçasına kendinden geçer, onunla özdeşleşir. Bu yaratıcı sürecin sonucunda oluşabilen eseri izleyen de bu yaratıcı etkinliğe bir bakıma katılabilmiş olur. Eserin duygusal ve düşünsel alanda yaratmış olduğu bütünleşmeye, izleyici de katılabilir.

Bireyin estetik kaygı duyabilmesi sanatsal etkinlikleri açısından da, yaşamsal açıdan da değer taşır. Estetik kaygı, sorgulamalardan, eleştirebilmekten, gözlemlemekten kısaca her türlü düşünsel ve duygusal süreçten geçen, dinamik bir süreçtir.

“...beğendiğimiz, güzel dediğimiz üzerinde her an tetikte olmamız gerekir ki, buna da “estetik kaygı” denir.” (Erinç, 2004a:83)

Estetik kaygı daha güzele, daha iyiye ulaşma çabasında olan kişiyi her an dinamik, etken tutan bir bilinçtir. İşte bu bilinç eleştirel bakışı oluşturan bir bilinçtir. Yaşam da insan da sürekli değişim içindedir ve bu değişim içinde de insanın hep daha yeniyi, daha iyiyi, güzeli yakalayabilmesi bu bakışla mümkündür. Bireylerde estetik kaygıyı duyabilme bilincini yerleştirebilmek de yine sanat eğitiminin bireye kazandırdığı nitelikler arasında önemli bir yeri kapsar. Değerlere ulaşabilmek açısından da önemli bir bilinçli olma durumudur.

3.2.2.7. Estetik Bilinç

Herşeyden önce eğitim bireyde seçkin bir bilinç yaratma amacını taşır. Her bireyin kendine ait bir bakış açısı, inandıkları, alışkanlıkları, yaşadığı çevrenin kültürel geçmişinin izlerine ait yaşam biçimi vardır ancak bilinç tüm bunların da ötesinde, daha üst seviyede bir yerde durur. Çünkü bilinç, tüm bunların sorgulandığı, insan olmanın nitelikleri doğrultusunda yargıların, kararların verildiği alandır. Bireydeki bilinçlenme ise ancak eğitim-öğretim ile gerçekleştirilebilen bir durumdur.

Estetik bilinç, bireyin sanat eserleri ile girdiği ilişki sonucu edindiği deneyimlerine, imgesel, algısal birikimlerine ve bu yoldaki eğitimine bağlı olarak oluşan, yüklü bir birikimdir. Bu birikim sayesinde sanatçı ile, sanat eseri ile iletişim kurmak olanaklıdır. Yalnızca sanat eseri ile değil, yaşamın her alanına farklı bakmak açısından düşünüldüğünde, yine de bireyde bu anlamdaki birikimin oldukça önemli olduğunu söyleyebiliriz. Estetiğin incelediği “güzel” kavramı yalnızca sanattaki güzelliği irdelerken, insanın içini ve çevresini kuşatan her türlü etkinliğin de irdelenmesine girer. Estetik bilinç; insana ait her türlü şeyin sanatçının gözü ile farklı bir bilinçle yeniden sorgulanması, yeniden düzenlenmesidir.

Bilinç; sorgulamalarla, çelişkilerle, ortaklıklarla, özdeşleyimle kurulan ve eğitimle oluşturulandır. Deneyimin ve bilginin birleştiği yerdir.

Estetik bilincin oluşması için estetik kaygı duymak gerekliliği vardır. Estetik kaygı, güzelin neden güzel olarak düşünüldüğünü ya da kabul edildiğini sorgular. Yani birey, “ben neyi beğeniyorum?” sorusu üzerine düşünmek yerine “ben neden beğeniyorum?” sorusu ile hareket eder ve eleştirel bakış bu düşünce üzerine temellenir. Bu durum bir bilinç oluşumu gerçekleştikten sonra oluşabilecek bir bakış niteliğidir.

“Bilinç hem gerçekliğin bilinci hem kendi kendinin bilincidir. O kendi içinde bütünlüğünü koruduğu sürece duraldır, kendini aştığı, böylece kendi dışına çıkarak kendi bütünlüğünü bir süre için dağıttığı zaman etkinidir....” (Timuçin, 2000:97)

Bireyin hem kendisine ait, hem de çevresine ait bir bilinci vardır. İç gerçeklerle dış gerçeklerin bir anlamda bütünleşmesi bilinçte yaşanmaktadır. Kendi iç dengelerinin dışına çıkmayan ya da çıkamayan bireyler için Timuçin’in sözünü ettiği bilinç durumu geçerli değildir. Onlar kendilerine oluşturdukları dar sınırlar çerçevesinde yaşar ve kendilerini de, yaşamı da özgürleşmiş insandan daha farklı, daha dar algırlar. Estetik bilinç ise, bireyin imge dünyasını geliştirerek hem yaratıcı potansiyelini oluştururken, hem de bu çabasını anlamlandırabilme, yorumlayabilme, yargılara varabilme yetisini de geliştirir.

“ Ancak yetkin bir bilinç özgürdür, sınırlı ve karmaşık bir bilincin özgür edime ulaşabilmesi, dolayısıyla yaratıcı olabilmesi olanaksızdır....”(Timuçin, 2000:105)

Yaratıcı olabilmenin önkoşullarından biridir bilinç. Sınırlı düşünen beyinlerin yaratıcı olamadığını söylerken, bilince de erişemedikleri söylenebilir. Sanat eserlerindeki, yaşamın kendisini, insan yalnızca kendi kısıtlı inanışları ile yargılamaya kalkarsa, tüm insanlık adına yanlış düşmüş olacaktır. İlerleyişin de, bilimin de, sanatın da temeli bu özgür bilincin oluşumudur.

3.3. YARATICILIK

3.3.1. Yaratıcılık Kavramı

Yaratıcılığı; algıların gelişmesi yönünde, edinilmiş her türlü deneyimin, bilginin kullanılarak, ortaya buluş niteliğinde farklı ve yeni bir şey koymadır şeklinde tanımlayabiliriz. Yaratıcı süreç karmaşık bir süreçtir ancak doğru koşullar oluşturulduğunda, eğitmen, bir eğitmen olma rolünü doğru olarak gerçekleştirdiğinde, özgür ve özgün düşüncenin hedeflendiği araştırma olanakları sunulduğunda yaratıcılık ortaya çıkar ve geliştirilebilir. 1950’lerden bu yana “yaratıcılık”, “yaratıcı eğitim”, “yaratıcı kişilik” gibi ifadelerle çok sık rastlanmakta ve bu ifadeler çok sık tartışılmaktadır. Dolayısı ile bu ifadelerin, eğitimcilerin, toplumun düşüncesinde yani tüm eğitim sisteminin içinde yerleşmiş olması oldukça önemlidir. Yoksa yalnızca “yaratıcılık önemlidir” şeklindeki altı boş ifadelerle eğitim anlayışımızı sürdürmek zorunda kalabiliriz. Yaratıcılık kavramı öncelikle bir bütünü işaretliyor. Sanatsal üretimlerin de, bilimsel buluşların da temeli yaratıcılığa dayanır. Aşağıda yaratıcılık kavramının ne olduğuna, yaratıcılık sürecinin oluşumuna ve gelişimine değinmeye çalışılmıştır.

“Yaratıcılık, kişiye ve şartlara göre değişik derece ve boyutları olan bir düşünme biçimidir. Nasıl ki mantıksal kurallar öğrenilebilir ve zamanla geliştirilebilirse, yaratıcı yaklaşımlar öğrenilebilir ve geliştirilebilir.” (Yolcu, 2004:167)

Yaratıcılık herkesin sahip olduğu bir potansiyel olup, gelişmeye açık bir niteliktir. Geliştirilebilmesi de yalnızca eğitim sisteminin tarzı ile mümkün olabilmektedir. Eğitim anlayışı ancak yaratıcılık üzerine temellenen bir sistemde, bireyin kendi yaratıcılık potansiyellerini geliştirebilmesi mümkündür. Dolayısı ile, toplumda sık karşılaşılan tümcelerden biri de “yaratıcılığım yok” gibi ifadelerdir. Yaratıcılığın aslında ne anlama geldiğinin bilgisi ışığında ise, bu ifadenin ne kadar yanlış bir bilgidir yola çıkarak oluşmuş bir düşünce olduğu açıkça görülebilir. Bu tümce ise, yaratıcılığın hayata geçirilmemiş, aktif hale getirilememiş bir bireyin kendi durumunun gerçek ifadesidir.

Sanatsal yaratma süreçleri duyuvar yoluyla elde edilenin zihinsel süreçlerden geçirilerek, algılanması ve dışa vurulması şeklinde özetlenebilir. Bu süreçteki zihinsel malzemeler; imge, hayal gücü, algı, bellek, imgelem ve kavram olup bunların dışlaşması söz konusudur.

Burada gelişen süreci ise Yolcu (Kasım 2004:188)

şu şekilde sıralıyor:

“Birikim; görme, algılama, bellek zenginleştirme.

Düşünme; derin düşünme, tartışmalı düşünme ya da gerçek üzerinde düşünme

Değerlendirmedir.”

Burada söz konusu olan sıralama her dersin mantığına uyan bir oluşumdur. Sanatın ve bilimin yaratıcı etkinliğinin ardında bu oluşum yatar. Karşılaştığımız her bilginin hemen hemen tümünde bir görsel imgenin yaratılması yatar ki birey bu yolla öğrenmesini gerçekleştirir ve öğrenmenin kalıcı oluşunun nedeni de budur denilebilir. Düşünme belli bir birikimin sonucunda gerçekleşir ki, bu düşünceleri de eleyerek bir değerlendirmeye, yargıya ulaşılabilir. Bilimsel bilgiyle sanatsal bilginin oluşumunda aynı yöntemleri kullanan birey, yaratıcılık sürecinde farklı olarak duygularını da işe karıştırır ki bu psikolojik yaklaşımında içinde bulunduğu bir süreçtir.

“Yaratma bir tür kendinden çıkma edimidir, bir bakıma olabildiğinde kendine dönme edimidir....” (Timuçin, 2000:203)

Sanat eğitimini de bu anlayış ile değerlendirmiştik. İçten dışa, dıştan içe bir yöneliş şeklinde düşündüğümüzde, gerçekten birey yaratıcılık sürecinde tüm dışsal olanlarla içselliğini bütünleştirirken, aslında hem dışsal hem de içsel bir varlık olarak kendini var etme koşullarını yerine getirebilmiş oluyor. Burada hem öznel oluşunu hem de nesnel oluşunu yani öznellikte nesnelliğin bir üründe, düşünöde bütünleşme özelliğinden söz edilir.

Yaratıcılık, iç ve dış dünya ile ilgili belli sorunların ya da sorun olabilecek belli durumların önce saptanması, sonra da bunlara çözüm önerileri getirilmesi ya da bunların çözümlenmesi, bu sorunların çelişen, çatışan yönlerinin uzlaştırılmasını amaçlayan onarıcı, katarıcı çözüm yollarının bulunmasıdır, bulunabilmesidir.(Erinç, 2004a:94)

Yaratıcılık sistemli bir bakış açısını oluşturmada etkili bir eğitimidir. Her bireyin yaratma potansiyeli olduğuna göre bu potansiyelin desteklenerek bilinçli şekilde geliştirilmesi ile bu sistemli bakış; yani sorunların farkına varma, farkına varılan sorunlara ilişkin alternatif çözümleri oluşturabilme ve bunları pratik şekilde yaşama geçirebilme becerisi gerçekleştirilir. Bireyin her alanda böylesi bir bakış gereksinimi olacaktır.

“Yaratıcılık, problem çözmek kadar, problem bulma sürecidir.” (Robinson, 2003:117.)

Yaratıcılık genel olarak karşılaşılan problemlere farklı açılardan bakabilmek, alternatif çözüm önerileri getirebilmek, karşılaşılan problemleri çözebilmek olarak yaklaşmak şeklinde tanımlanır, ancak buna ek olarak, hem de önemli bir ek olarak yaratmak aynı zamanda, problem bulabilme davranışdır. Her şeyin beklenildiği şekilde gidiyor olması bu gidişin problemsiz olduğu anlamına mı gelir? Ya da gelişmenin koşulları düşünüldüğünde, bu gidişatın sürekli sorgulanarak yeni problemlerin bulunabilmesi midir? Bu bakışla, problem bulmayı, gelişmeye açık

olmakla, değişimle açıklayabiliriz. Amaç değişime, yeniliklere ve gelişmeye açık bireyleri yetiştirmek ve onların yolunu açmaktır.

Sanatsal anlamda yaratma doğanın gereçlerinden yararlanarak özgün bir biçim oluşturmaktır, bu anlamlı biçim bizi insan olmakla ilgili sorunlara götürecektir. Yaratıcılığa giden yol bir bilinç dolgunluğundan, onun sağladığı bir keskin görüşten, yetkin düzeyde bileşimler ve çok ince ayrıştırmalar yapabilme yatkınlığından geçer.... (Timuçin, 2000:197)

Yaratma kavramını Tanrı'nın yaratması ile karıştırmamak gerekir. Çünkü Tanrı'nın yaratmasında bir yoktan var etme söz konusudur ancak sanatsal yaratmada ise var olanlardan yeni bileşimler oluşturabilmek kast edilir. Bireyin birikiminden yola çıkarak çözümlemelere ulaştığı bilinçli bir yetidir yaratıcılık. Buradaki gibi yaratıcılık konusundaki yanlış anlamalar yaratıcı eğitim anlayışının yolunu kesebilecek düzeyde olan anlayışlardır.

Yaratıcılık kavramı; sadece Güzel Sanatlar için değil, günlük yaşamın tüm alanlarını kapsamaktadır. Ancak, bu çalışmada yaratıcılığın geliştirilmesinde çok önemli rol oynayan sanat eğitimi dersleri (resim-iş) üzerinde durulmaktadır. Resim-İş dersleri sadece öğrencinin hayal gücünü geliştirmez, aynı zamanda onların yaratıcılıklarını da geliştirir. (Dikici, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/149/dikici.htm> , 18.01.2006)

Yaratıcı davranış yaşamın tüm alanlarında varlığını sürdüren bir etkinliktir. Düşünsel ve duygusal anlamda yaratıcı eğitimi almış bir birey yaşamının tüm alanlarında bu yetilerini geliştirerek kullanır. Bu anlamda resim iş eğitimi dersi, yaratıcılık eğitimiyle ilgilenen, uygulamalarını bu yaklaşımla sürdüren bir ders niteliğindedir. Resim-İş dersi yalnızca hayal gücünü geliştirebilme kapılarını açmakla kalmaz, yaratıcılığın özgür ve özgün olanaklarının da kapılarını açan bir özelliğe sahiptir.

“Örneğin: San’a göre (1979:177) “yaratıcılık her bireyde var olan ve insan yaşamının her bölümünde bulunabilen bir yeti, günlük yaşamdan bilimsel çalışmalara dek uzanan geniş bir alanı içine alan süreçler bütünü, bir tutum ve davranış biçimidir.”

Bilinenin aksine yaratıcı olma, yalnızca sanat dersleri için geçerli olan bir olgu değil, tüm dersleri hatta tüm yaşamı kapsayan, ilgilendiren bir davranış, bir düşünme, hissetme biçimidir.

Yaratıcılığı birçok sanat eğitimcisi, sanat tarihçisi olan kimseler tanımlamaya çabalamışlar, son yıllarda da yaratıcılık, bilim adamlarının da araştırdığı, tanımlamaya çalıştıkları bir kavram olmuştur. Çünkü söylenildiği gibi yaratıcılık sanatta olduğu kadar bilimde de olması gereken bir davranıştır. Dolayısıyla bugüne kadar yaratıcılıkla ilgili birçok tanım konmuştur ortaya.

Yaratıcılık dünyayı, kendimizi değiştirme eylemliliğidir. Sanatsal yaratma, değiştirme sürecinde öznel iç yaşantının farklı dışa vurumudur. İnsanın deneyimleri, duyarlılığı, algılama tavrı ile yeniden üretimi gerçekleştirmesidir. Rüyalar, hayal gücü, espri ve düşünsellik, dikkat, yargılama, usamlama sonucu oluşturulan eylemde sonuca farklı yollardan ulaşmadır yaratıcılık. Yaratıcı insan, yaratıcı süreç içinde geçmişinden, entelektüel birikiminden, deneyimlerinden, algılarından, hayal gücünden yararlanarak, çevresini bu bağlamda değerlendirip aktarma yetisi çerçevesinde sezgi ve araştırma ile özgürce yaratıcı ürünler, yapıtlar oluşturur, farklı önermelerde bulunur. Bu nedenle mevcut olaylar, kuramlar yeniden ele alınır, ancak bakış açısı farklıdır. Gidilen yol orijinaldir. Varılan sonuç özgündür... (Çellek, <http://www.netyorum.com/sayi/125/20030313-05.htm> ,12.09.2003)

Yaratıcılık iç dünyanın dışlaştırılması eylemidir. Bireyin dışa vurduğu şey, kendisi, yani deneyimleri, duyarlılığı, algılama tavrı ile yeni olan bir şeyi gerçekleştirmesidir. Bu süreci besleyen, rüyalar, hayal gücü, dikkat, gözlemleme, yargılama, düşünsellik gibi olgulardır. Birey bu süreçte her türlü deneyiminden, hayallerinden, algılarından, birikiminden faydalanarak, araştırmalarıyla birlikte bir ürün ya da bir düşünüyü koyar ortaya. Gittiği yol kendisinin oluşturduğu koşullara göre orijinal ve sonuçta ortaya çıkardığı şeyse özgündür.

“Sürekli değişen dünyada her alandaki yeni ihtiyaçlar, karşılaşılan problemler, insanı yaratıcılığa zorlamakta ve yeni çözümler üretmeye yöneltmektedir...” (Yolcu, 2-3 Mayıs 1995)

Değişen koşullara ayak uydurabilmek, karşılaşılan yeni problemlerin üstesinden gelebilmek zorunluluğu kişiyi yaratıcılığa iten nedenlerdendir. Ama yaratıcılığı geliştirilmemiş birey, bu değişen koşullara ayak uydurmakta zorlanabilir, problemlere çözüm bulabilmekte zorluklarla karşılaşabilir.

Özden'in Torrance'dan aktarımıyla (1998:45) ,yaratıcılığı şöyle tanımlar: "Sorunlara, aksaklıklara, bilgi eksikliklerine, kayıp ögelere, uyumsuzluğa karşı duyarlı olmak, güçlüğü tanımlamak, güçlüğe çözüm aramak ve kestirimde bulunmak."

Yaratıcı birey sorunların farkına çabuk varan kimsedir. Aynı zamanda sorunlara farklı açılardan yaklaşma cesareti taşıyan, alternatif çözümler bulabilen özellikleri taşır. Tüm bunlar kendiliğinden oluşmaz, elbette sanat eğitimi içerisinde uygulanan yaratıcılık eğitimiyle kazanılan nitelikler olduğunu söyleyebiliriz.

Genel olarak yapılan tanımlardan yol çıkarsak söylenebilecek en ortak nokta yaratıcılığın yeni, farklı olan bir düşünüyü, bir ürün ortaya koyabilme becerisi olduğudur.

YARATICILIK SÜRECİ

Yaratma birdenbire oluveren ve bitiveren bir gerçekleşme anı değildir. Yaratıcılık bir süreci kapsar. Bu sürecin kişiden kişiye, gösterilen çabaya, birikime bağlı olarak değişkenlik gösterir. Yaratıcılık karmaşık bir yapıya sahip olduğundan, onu anlayabilmek için yaratıcı süreci iyi bilmek gereklidir. Yaratıcılık sürecinde neler olup bittiğini kavradığımızda, yaratıcılık kavramı daha netleşecektir. Bu süreç belli aşamalardan geçer, bu aşamalar da eylemlerle gerçekleştirilenleri kapsamaktadır.

"Bu süreç bireyin (sanatçının) bilgi birikimlerini, deneyimlerini etkinlikler içinde biçimlendirip, somutlaştırarak özel bir dünya kurma çabası olarak anlamlandırılabilir." (Artut, 2004:156)

Süreç, bireyin kendi kendine yaşadığı, hem geçmiş deneyimlerini kullandığı, hem de dışsal etkilere açık olduğu ve tüm bunların bileşimsel bir sonucunu üretmeye çalıştığı, çoğu zaman karmaşık bir süreç olarak betimlenen etkinlikler bütünüdür ve daha çok kişinin kendisine özel bir alandır. Çünkü sürecin uzunluğu ya da kısalığı, niteliği kişinin yaratma potansiyeline ve bu potansiyeli eğitim süreci paralelinde geliştirebilme düzeyine bağlı olarak değişebilmektedir. Artut'un da değindiği gibi, bu bir somutlaştırma etkinliğidir. Kendi içselliğini, dışsal olan şeyleri somutlaştırdığı zaman dilimidir. Ki bu süreç usda başlayan, sonrasında eyleme dönüşen bir etkinliktir.

Bu sürecin hangi aşamalardan geçtiğinin bilinmesi, hem sanat eğitimcisi, hem tüm eğitim sistemi açısından önemli olup, uygulamaların da bu bilgiler ışığında gerçekleştirilmesi daha uygun olmaktadır.

Üstel (1996:52) yaratıcılık sürecini şu şekilde özetliyor:

“Hazırlık Dönemi: Bu dönem yaratıcı düşüncüyü tetikleyen bir unsurla başlar. Bilgi edinme, bunları ilişkilendirme, farklı açılardan analizleme, yorumlama, değişik biçimlerde sentezleme, değerlendirme, yeniden yorumlama biçiminde sürdürülen etkinliklerdir.

Kuluçka Devresi: Ürünün, bilinç ötesinde olgunlaşmakta olduğu kademedir.

Evreka (Buluş) Basamağı: Hazırlık döneminde tohumu atılan, kuluçka evresinde farkına varmadan yeşeren yaratıcılık, birdenbire somutlaşır.

Rafinasyon (eleme): Sürecin bu bölümünde, yaratıcılık sürecinden süzülen, orijinallik, rafine edilerek uygulanabilir kılınmaktadır.”

Bu aşamalar kesin çizgilerle birbirinden ayrılmış değildir. İç içe geçmiş olarak ya da biri bitmeden diğerrinin başlayabilmesi şeklinde gerçekleşebilir. Daha öncede değindiğimiz üzere, süreç kişiden bağımsız düşünülemez. Üstel, kişilerin yaratıcılık performanslarında, yaratıcı gelişimlerinde zaman zaman dalgalanmalar yaşanabileceğini vurgulayarak, yaratıcılık süreçlerinin de buna paralel olarak değişimler gösterebileceğini söyler. Bu dalgalanmalara etken olabilecek durumları; değişen koşullar, bireyin kendi koşulları olarak şekillendirebiliriz. Elbette bu sürecin eğitimciler tarafından kontrol altına alınabilmesi önemlidir. Çünkü yaratıcılık kişinin kendi doğal ortamında geliştirebileceği bir nitelik olmadığından, eğitimdeki amaç; eğitimcinin, yaratıcı sürecin olumsuz koşullanmalardan etkilenmemesi ya da bu

etkileri en aza indirmeyi başarabilen bir anlayış ve uygulamayla bireye yaklaşmasıdır.

“Yaratma süreci iki ayrı dilim içinde düşünülmelidir. İlki, sanat üretmeye başlamadan, üretime, daha doğrusu yaratmaya hazır olma sürecidir. İkincisi ise başlama ile bitirme arasındaki, değişim yerindeyse cebelleşme sürecidir.” (Erinç,2004a:116)

Herşeyden önce deneyimlere açık olmayı gerektiren yaratıcılık, yeni yolların var olabileceği düşüncesini taşıyarak arayışa girme cesaretini gösterebilme, yeniliği benimseme, yaratıcı düşüncenin yeni boyutlarını fark ederek denemeye fikren hazır olma demektir. (Gel, Kasım 1996:41)

Yaratıcı süreç öncelikle hazır olma durumunu gerektirir. Hazır olmaksızın yeniliklere açık olmak, yeniliklerle karşılaşmaktan çekinmeyen bir durumu gerektirir. Böyle bir bilinci, cesareti taşıyamayan kişi, ezberlenmiş, önceden verilmiş bilgilerle yola çıkmayı tercih ederek kendini bilmekten de, özgürlükten de uzakta tutmuş olacaktır. Yaratıcılığa sahip bireyler, daha önce deneyimlediklerinden yola çıkarak, yeni yolların, alternatiflerin her zaman var olduğu bilincine sahip olan bireylerdir. Bu düşünceler de ezberci yaklaşımın bireylerden neleri azalttığını açıkça ortaya koyabilmektedir.

Yaratıcılık, bir sürecin içinde gerçekleştirilenlerle ortaya çıkan sonuçtur. Yaratıcılığın oluşabilmesi için öncelikle bir hazırlık aşaması olabilmelidir. Sonraki aşamada ise yaratma için gerçekleştirilen çabanın sürecidir ki yaratıcı süreç de bu aşamalarla tamamlanabilir.

Yaratıcı süreçte yoğunluk önemlidir. Yoğunluk, yaratılanın anlamlı duruma gelmesini sağlayan öznenin önemli bir durumudur. Yoğunluk; dikkatin yeterince konu üzerinde toplanması, ilginin sürekli bu yönde olabilmesi şeklinde açıklanabilir.

Yaratıcı süreç bir eylem sürecidir, ister düşünme aşaması olsun ister uygulama deneyleri olsun bunlar yaratıcı sürecin eylemleridir. Bu süreç geçmişin, şimdinin

deneyim ve bilgilerinden, o andaki olanaklardan yararlanılarak yaşanan bir süreçtir. Dolayısıyla yaratıcılık düzenlenmiş yeni bir yapı olarak tanımlanabilir.

Eğitimde öğrencilerin yaratıcı ve özgün çalışmalar ortaya koymaları gerektiği sürekli ve önemli vurgulanır. Özgünlük kişiye ait, o kişinin yaptığı işin niteliğini ifade ederken, yaratıcılık nasıl yaptığını söyleyen bir ifadedir. Zihinsel etkinliğin ortaya koyduğu bu özellikler eğitim sistemi içinde en çok önemsenen konulardır.

Yaratma süreci, soyut bir zaman kavramı olarak algılanmamalıdır. Kiminin sanatta geçen kırk yılı, kiminin sanatla geçen üç gününe denk düşebilir. Önemli olan o sürecin yoğunluğudur. Bu yoğunluk algısal gelişimin, bilinçsel gelişimle devamını ve birlikteliğini, bu da sezgisel yeteneğin katkısını kaçınılmaz kılar.... (Erinç, 2004a:117)

Yaratıcı olarak yetiştirilmiş bireylerin algısal, bilinçsel ve sezgisel gelişimleri de birlikte gelişebildiği için yoğunluk, yaratıcı süreçte bireye önemli aşamalar kaydetmesine neden olabilir. Böylece ortaya daha anlamlı çalışmalar, fikirler çıkabilecektir.

Yaratıcılığın bilimsel incelenmesinde kişilik kavramının önemli bir yeri vardır. Bu araştırmalar; yaratıcı davranışta güdülenmenin incelenmesi ve yaratıcı kişilerin yaşam biçimlerine ait özellikleri, olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Birincisi, yaratıcı davranışın, kişinin çevresiyle olan ilişkilerinde kişinin tüm yetenek güçlerinin gerçekleşmesini sağlayan bir oluşum görüşü; ikincisi ise, bastırılmış ya da kişinin kabullenemeyeceği tepilerin etkisinde yer alan yan ürün oluşumu, görüşüdür.... (Yavuzer, 1996:54)

Yaratıcılık süreci karmaşık bir süreç olduğundan, yaratıcılığa neden olan etmenleri belirlemek için bilimsel açıdan da araştırmalar yapılmıştır. Yaratıcı davranışa neden olan güdülenmenin birey üzerindeki etkisi, yaratıcı bireylerin özellikleri şeklinde ikiye ayrılan bilimsel araştırmalardan birincisi, kişinin çevresiyle olan iletişimde yaratıcı potansiyelini kullanmasıyla ilgili; ikincisi ise, kişinin bilinçaltına ittiği duygularını ve düşüncelerinin yaratıcı tavrı şekillendirdiği ile ilgili olabilir.

“Düşün üretme olabildiğince çok sayıda düşünce ortaya atmak demektir. Düşün geliştirme ise ortaya çıkan düşünceleri birbirine ekleyerek, bunları yeniden işleyerek en uygun sonucu seçmektir....” (Sungur, 1992:150)

Yaratma sürecinde düşün bulma ve düşün üretme süreçleri önemli aşamalardır. Bu aşama denencenin geliştirildiği aşamadır. Farklı, yeni düşünceler oluşturabilmenin yolu da birikimden ve araştırmadan geçer. Bu araştırma her zaman çok yönlü bir araştırmadır. Örneğin, teknolojik olanakların, eski bilgilerin ve deneyimlerin de birikiminden yararlanıldığı, kişinin kendisinin sahip olduğu her türlü deneyimin, birikimin etkisiyle sürdürülen bir aşamadır. Bu aşamadan sonra denemeler vardır. Hata payı oldukça fazla olan bu aşama, yaratıcı sürecin koşullarından biridir.

“Yaratıcılığın yapıcı, birleştirici, bütünleştirici, birliğe ulaştırıcı olması bir yönüyle yaratıcı bireyin içsel bütünlüğü’ne bağlıdır....” (Sungur, 1992:168)

Yaratıcı kişinin kendi kişilik özelliklerine de bağlı olarak, bu süreci, birleştiren, bir bütünlüğe ulaştıran bir yöntemle çalışması gerekliliği vardır. Yaratıcı süreçte ortaya çok fazla düşünce konulurken, bu düşünceler arasından amaca en uygun olanı seçebilme yetisini de beraberinde getirmektedir. Sonuçta bir bütünlük oluşturulacaktır.

3.3.2. Yaratıcı Bireyin Özellikleri

Yaratıcı birey toplumda farklılık göstererek, kendini belli eden kişilerdir. Farklılıkları onların daha yaratıcı, daha zeki oldukları anlamında düşünülmemelidir. Yaratıcı kişilikler, doğru, sistemli, özgür ve özgün düşünceye ve davranışa değer veren, bu uğurda tüm engellerin yok edilmiş olduğu bir sanat eğitiminden geçmiş, genel eğitim sisteminin de bu anlayışı destekleyen uygulamalarıyla yetişmiş bireylerdir. Her insanın yaratıcı olduğu da yapılan araştırmalar ışığında söylenilebilir; dolayısıyla yaratıcı bireyler aslında, var olan yaratıcı potansiyelleri eğitimciler tarafından tespit edilen ve bireye göre eğitim anlayışıyla eğitim gören

bireylerdir diyebiliyoruz. Bu yüzden öncelikle yaratıcı bireyin özelliklerinin neler olduğunu bilmek ve buna göre bir eğitim politikası geliştirmek gereklidir.

Yaratıcı kişilik ve özellikleri genel olarak Torrance'ye göre Sungur'un aktarımıyla şöyle:

- 1) Serüvenci
- 2) Başkalarının farkında
- 3) Sürekli herhangi bir şeyle meşgul
- 4) Karışıklığa,düzensizliğe ilgi
- 5) Gizemli olana ilgi
- 6) Güç işlere el atma
- 7) Yapıcı eleştiride bulunan
- 8) Cesaretli
- 9) Mükemmelliğe karşı ilgi
- 10) Coşkulu
- 11) Enerjik
- 12) Hata bulan
- 13) "Farklı" diye tanınmaktan korkmayan
- 14) Meraklı
- 15) Kendi kendine yeten
- 16) Düşüncelerinde bağımsız
- 17) Bireysel
- 18) Sezgili
- 19) Çalışkan
- 20) İçer yönelimli
- 21) Düşmanca ya da olumsuz tavırlardan bağımsız
- 22) Karmaşık fikirleri tercih eden
- 23) Soru soran
- 24) Başkalarının düşüncelerine açık
- 25) Duygularını bastıramayan
- 26) Kendine güvenli
- 27) Kendine yeterli
- 28) Güzelliğe duyarlı
- 29) Kolay ika olmayan
- 30) Denemeler geliştiren,özgür savları olan
- 31) Hata yapan
- 32) Görsel algısı güçlü
- 33) Riske girmeye istekli
- 34) Sade,duygusal.... (Sungur, 1992:34,35,36)

Yaratıcı olan birey doğuştan bu özelliklerin hepsine birden sahiptir denilemez. Bu özellikler yaratıcı olmaya yönlendirilmiş bireyin genel özellikleridir. Ancak yaratıcı düşünceye sahip olan bireyleri bu özellikleri bilen bir öğretmen kolayca tanıyabilir. Aynı zamanda bu özellikleri taşıyan bireylerin kolay kişilikler olmadığını da kabul

edilebilir. Çünkü soru sorma cesaretini taşıyan, riske girmekten çekinmeyen, çalışkan, düşüncelerinde bağımsız olabilen v.b. bireyler herşeyi kabul eden, soru sormayan, verilen bilgiyi sorgusuz sualsiz alan bireylere göre daha zor ikna edilebilen, daha zor kişilikler olarak kabul edilen bireylerdir.

“Yaratıcı olmayan birey yoktur. Sadece az ya da çok ketlenmiş, engellenmiş, dondurulmuş ve uzun ya da kısa süreli eğitime gereksinimi olan bireyler vardır.” (Sungur, 1992:61)

Yaratıcılık her bireyde var olan bir potansiyel, ancak bu yeti gerek küçük yaşta iken ailede uygulanan olumsuz tavırlarla yitirilebilir, gerekse okulda donanımsız, yaratıcı düşünceye değer vermeden eğitim uygulamalarını sürdüren eğitimciler sayesinde, gerekse birtakım toplumsal kalıpların içinde yitirilebilir. Yalnızca gereksinim duyulan, Sungur’a göre de; eğitim sistemi içinde verilecek olan yaratıcı eğitim uygulamalarıyla yaratıcılığı ortaya koyabilmek, bu potansiyeli geliştirebilmektir.

Özden’e (1997:108) göre, “...üstün beyin gücü ve yaratıcılık arasındaki ilişkide bir eşik noktası bulunmaktadır. Yani belli bir zeka seviyesine kadar olan çocuklar daha yaratıcı olmakta (120 IQ), ancak o zeka düzeyi aşıldıkça zeka ile yaratıcılık arasındaki ilişki neredeyse sıfır noktasına düşmektedir.”

Zeka seviyesi ile yaratıcılık arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı bilgisi yapılan araştırmalardan elde edilir. Ancak belli bir zeka seviyesinde olmayan bireylerin de yaratıcı olmadığı yönünde de bulgular bulunmuştur. Araştırmalar göstermektedir ki; 120 IQ’nun sonrasına sahip çocuklardan daha yaratıcı olmalarını beklemek gibi bir durum söz konusu değildir. Yapılan araştırmalara göre; her çocuk yaratıcıdır, yaratıcılık üstün zeka ile çok fazla ilgili olmayan bir durumdur. Araştırmalar, yaratıcılığın olabilmesi için minimum zeka düzeyinin (IQ 125) olması gerektiğini bulgulamıştır. Yaratıcılığı olumsuz yönde etkileyen faktörler vardır ve bu olumsuz etkenler ortadan kalktığında, ya da olumsuz olan tavırlar, koşullar oluşturulmadığında yaratıcılığın ön plana çıkması muhtemeldir. Önemli olan, her bireyin kendisine ait olabilen yaratıcı potansiyelinin geliştirilebilmesidir.

Yaratıcılığı yüksek bireyler, motivasyonel açıdan hırslı, başarıya yönelmiş, kendi kendilerini yeterli, duygusal, estetik alanlara karşı ilgilidirler. Başkalarıyla olan ilişkilerinde kurallara pek uymazlar, açık sözlü olup paradokslardan ve zıtlıklardan hoşlanırlar. (Arik, 1990:89)

Yaratıcı bireylerin bu farklılıkları zaman zaman onların toplumdan dışlanmalarına neden olabilecek özelliklerdir. Bunun nedeni, yaratıcılık kavramının son yıllarda tartışılmaya başlanması olarak düşünülebilir. Eğitim sitemimiz içine yaratıcılığın gerçekte ne olduğu bilinebildiğinde, yaratıcı bireylerin nasıl yetiştirilebileceği konusunda yeterli deneyime sahip eğitimcilerin varlığı ile bu bireylerin toplumdan dışlanması gibi bir olumsuzluk da yaşanmayacaktır. Arik'ın da değindiği gibi, yaratıcı bireyleri hemen fark ederiz, onlar değişik sorular sorabilen, problemlere daha cesaretle yaklaşıp, çözümler getirebilenler olarak kuralların dışına çıkıp, ıraksak düşünebilen bireyler olma özelliklerini gösterebilirler. Bu farklılıklar onların uygulamalarında ve sözlerinde izlenebilir.

Son zamanlarda yapılan bir araştırmanın ilginç sonuçları, yaratıcı kişilerin konuşma, giyim kuşam ve görgü kuralları gibi günlük rutin işlerde kurallara uyduklarını göstermiştir. Bu sonuçlardan, yaratıcı kişilerin önemsiz noktalarda kurallara karşı gelerek vakit kaybetmek istemedikleri sonucuna varılabilir. Yaratıcı insan bağımsızlığını kendisini gerçekten ilgilendiren, yaratıcılığının etkili olduğu alana saklar. Bu da onu dikkatleri üzerine çekecek şekilde ve yerlerde sosyal kuralları bozan teşhircilerden farklı kılar. (Gardner, 1940:54-59)

Bu tespitler gerçek yaratıcıların kendilerini farklı fiziksel görünüşlerle ifade etmektense bu farklılıklarını düşünsel ve eylemsel boyutta gerçekleştirdiklerini ifade etmektedir. Böylece giyim kuşam konusunda farklı görünen kimselerin, kurallara uymama davranışını gösterenlerin, sırf böyle davrandıkları ve sırf bu görünüşleri nedeniyle yaratıcı şeklinde nitelendirmek yanlış düşmek olur. Dolayısıyla da eğitimcilerin gerçekten yaratıcı tiplerin özelliklerini bilmesi bu anlamda daha önem kazanmaktadır.

...yaratıcılığın söndürülmesi; yaşamdan doyumun engellenmesine ve yüksek düzeyde gerilimlere, sinir bozukluklarına neden olmaktadır. Yaratıcılığın şizofreniye değil; yaratıcılık yokluğunun sinirsel bozulmalara yol açtığına inanılmaktadır. Yaratıcılık, şizofrenlerin ruh sağlığını yeniden kazanabilmeleri

için gerekli bir kaynaktır. Sağlıklı her bireyin gizil gücü olan yaratıcılık, hastalık değil normalin türevidir. (Sungur,1997:59)

Yaratıcılığın psikolojik bir boyutu olduğu da bir gerçektir. Yaratıcılığın engellenmesi, yok edilmesi; yaşamdan doyumun engellenmesi, sinir bozukluğu, mutsuzluk gibi sonuçlar doğurabilir. Toplumdaki inançlardan birisi de sanatçıların bir miktar deli olduğuyula ilgilidir. Aksine sanatçının bu anlamdaki nevrozu sanatını gerçekleştirirken, yaratıcı sürecini yaşarken ulaşmak istediği biçimlere, imgelere, v.b. ulaşamadığı içindir. Yani sanatçı, duygu ve düşünce dünyasındakini tam olarak biçimlere, renklere dönüştürebildiği oranda nevrozunu yok eder. Sonuçta her birey kendini ifade edemediği zaman sıkıntı, kaygı, korku gibi psişik süreçleri yaşar. Aslında yaratıcılık konusunda da, bir resmin oluşması için gerekli tüm koşulları yaşama durumunda da çocuk birey, bir sanatçı edasıyla davranır, onu bu davranışa iten şeyse sanat eğitimi ile edindiği deneyim ve çocuğun kendi doğasına ait olan içtenliğidir. Dolayısıyla yaratıcı davranışı ya da yaratıcı bir fikri engellenmiş olan birey mutsuzluğa doğru bir adım atmış demektir. Çünkü her birey kendini ifade edebildiği oranda mutludur, her bireyin kendini ifade etme ihtiyacı ve hakkı vardır. Kendini ifade etme olanağı bulan her birey bir rahatlama, bir mutluluk duygusunu taşır. Bu da bireyin kişiliğini oluşturmaya başladığı ilk yıllarında yaşaması gereken en önemli süreçlerden biridir. Sanat, bir anlamda, bilinçaltındaki özlemlerin, beklentilerin, korkuların bilinç düzeyine çıkarılarak oluşturulan bir değerdir. Bu durumda birey de kendini bu yolla ifade ederken ortaya koyduğu şey yine kendisi, kendi özlemleri, beklentileri, korkularıdır.

İyileşmekte olan bir grup şizofren hastaya yaratıcı düşünme testi'nin verildiği çalışmada, bu bireylerin, şaşılacak düzeyde güçsüz bir imgelem yeteneği, düşüncede katılık, özgün olmada eksiklik, yeni sorunlara herhangi bir yanıt vermede eksiklik gözlenmiştir.... (Sungur, 1992:82.)

Görüyoruz ki; gerçekten psikolojik rahatsızlıklara sahip olan bireylerin yaratıcı olma anlamında gösterdikleri tepkiler aslında hiç de yaratıcı bireyin özelliklerini taşımadıklarını gösteriyor. Böylece yaratıcılık, psikolojik rahatsızlığı olanların bir niteliği değildir. Dolayısıyla “sanatçılar ya da yaratıcı kişiler çılgındır” şeklindeki yanlış inanç ve yaklaşım aslında bireyin yaratıcı düşünce ve davranışlarını oldukça

engelleyen bir etmendir. Toplumdaki bu yanlış inanişaya göre davranmaya çabalamak, sadece toplumdan dışlanma korkusunu taşımaktan ileri gelebilir ve bu durum da yaratıcılığın önündeki engellerden biridir.

“Sanatçıların insanları şaşırtan bu yaratma gücü çok eski zamanlardan beri ilgi çeken ve merak uyandıran bir konu olmuş ve genellikle ilham kavramı, olayı açıklamak için öne sürülmüştür.”(Moran, 2003:150)

Moran, halk arasında sık kullanılan “ilham gelmedi v.b” inanişını böylece açıklamış oluyor. İlhamın gelmeyişi, yaratıcı kapasitesi gelişmemiş bireyin bitmeyen beklentisi şeklinde anlamlandırılabilir. Sonuçta gelebilecek olan bir ilham yoktur, yaratıcı süreçte, bireyin sezgisel yetisiyle bilinçdışında yeni fikirlerin doğması vardır diyebiliriz. Bu yaratıcılığı ve süreçlerini anlamamız açısından önemli bir bilgidir.

Yaratıcı insan, yeniye karşı tutku duyan, kendisini çevreleyen gerçeklikte huzur bulamayan, yer ve zaman içinde olan varlığının sınırı ve çevresini, hatta kendi gerçekliğinin sınırını aşmak ve kırmak için çabalayan “dünyaya açık” olan bir varlıktır.” (Sungur, 1992:84)

Sanat eğitiminin ve eğitimin amacı topluma uyumlu bireyler yetiştirmektir. Yaratıcı birey, sınırları aşmak üzere bir dürtü ile gerçeklere yaklaşan, buluşçu bir kişidir. Bu durum, bireyin topluma uyum sağlamadığı anlamına gelmez. Topluma uyum sağlamıyorsa bu, onun yaratıcı tavrının herhangi bir durum ya da tavırla engellenmesi nedeni ile oluşan sıkıntıdır, olumsuzluktur. Zaten yaratıcı bireyi toplumdaki genel kaniye göre “uyumsuz” kılan neden, aslında onun görmekte güçlük çekmediği bir takım problemleri düzeltme, bunlara çözüm bulma isteğinden kaynaklanır. Çünkü yaratıcı olabilen bireyler, topluma duyarlı, yalnızca kendisini düşünmeyen bir bakış açısıyla bakarlar yaşama, Sungur’un dediği gibi “dünyaya açık” olmalarının nedeninin de bu olduğu söylenilebilir.

Yaratıcı kişi, sade insanların sandığı gibi ne tanrısal bir varlıktır ne de psikotik. Onu sade insandan ayıran özellik nitel değil, yalnızca niceldir. Her

insanda var olan yaratma potansiyeli aktive edilebilir. Yeter ki koşullar hazırlansın. İşte o vakit, ölümün elinden birşeyler kurtarılabilir. (Velioğlu, 1978:62,65)

Yaratıcılığın, Tanrı'nın yaratması ile eşdeğer bir kavram olmadığına değinmiştik. Ancak yaratıcılık, psikolojik yönden rahatsızlığın bir sonucu da değil. Velioğlu'na göre de yaratıcılık her bireyde var olan ve geliştirilebilen bir durum. Bunun geliştirilebilmesini de yalnızca koşullara bağlayan cümleleriyle Velioğlu, aslında eğitimin yanı sıra, aile, çevre koşullarını kast ediyor olabilir. Çünkü birey yaratıcılığını yalnızca okulda yaşama fırsatını elde etmemeli, evde de, çevresinde de, sokakta oyun oynarken de yaratıcılığını geliştirme ve yaşama fırsatını elde edebilmelidir.

KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ VE YARATICILIK

Sungur (1992:93), yaratıcılık sürecini, başından sonuna dek duyguların yaşandığı bir süreç olarak anlatıyor.

Bireyin çeşitli duygularının varlığı, onun yaratıcılık sürecini destekleyen, tetikleyen, yön veren etmenler olarak düşünülebilir. Sonuçta yaratıcılık aklın ve duyguların önderliğinde yaşanabilen bir süreç olarak düşünülür. Çünkü yaratmak, estetik bir bilincin de var olması koşulu ile oldukça fazla desteklenen bir süreçtir. Estetik bilinçle birey seçme, karar verme yetilerini geliştirdiğine göre, bunu yaratıcı sürecinde de etkin şekilde kullanıyor.

Ben algısı açık ve olumlu, kendine güvenli, ilgilerinden emin, ben merkezci olan yaratıcı bireyler ikna edici kişilerdir ve belli bir liderlik tipi ortaya koyarlar. Başat olma tutumu, tüm engellerden bağımsız davranma, kendini ifade etme, düşüncelerini geliştirme, sürekli gelişme isteğinden kaynaklanmaktadır....

Yaratıcı bireyin özelliklerinden olan “başat olma” ya da “dominant” özelliği bireyin bencil olduğunu ifade etmek anlamında kullanılmıyor. Sürekli gelişim, bağımsız davranma ve düşünme eğilimlerini bir miktar ben merkezci bir yaklaşımla aslında hem kendine karşı hem de topluma karşı bir sorumlulukla yaratıcı davrandıkları söylenilebilir.

“Yaratıcı bireyin bağımsızlığı, büyük ölçüde onun özerk davranışlarına bağlıdır. Karar alma, karar ölçütleri ve kendini ifade etmek için kendi güven-güvensizlik sınırları içinde düşünmeyi seçen birey, özerk bireydir. Özerk olmak aynı zamanda bağımsız olmak demektir.” (Sungur, 1992:96)

Bağımsız olma yaşadığı toplumu reddetme anlamında düşünülmemelidir. Yaratıcı birey kendinin yaratmasına engel olan şeyleri ve toplumdaki problemleri, dogmaları reddeder. Karar alma, karar verme yetisi gelişmiş olan bireyin sorgulama yetisi de gelişmiş demek olduğundan, başkalarının kararlarına ve isteklerine göre hareket etmesi beklenmez. Bağımsız olma yaratıcı bireyin önemli özellikleridir. Bağımsız düşünemeyen, bağımsız davranamayan kimselerin yaratıcılık anlamında özgün çalışmalar ve düşünceler ortaya koyabileceğini söyleyemeyiz.

“Sürekli çaba, irade, kararlılık, öz disiplin ve kişisel planlama tüm yaratıcı bilim adamı ve sanatçıların biyografisinde kendini ortaya koymaktadır.” (Sungur, 1992:97)

Sungur, yaratıcı bireyin “çalayan birey olma” özelliğinin de olduğunu vurguluyor. Sonuçta yaratma süreci kolayca gerçekleşiveren bir süreç olmadığından, disiplinli, kararlı ve yorucu bir süreçtir aynı zamanda. Bilimin ve sanatın içinde de yaratıcı sürecin olduğunu, sanatçıların yaşam öykülerine, başarı öykülerine bakıldığında da görebilmek mümkündür. Araştırma süreci, disiplinsiz, iyi planlanmamış olan bir süreç olarak düşünülmediğinden, yaratma sürecinde önemli bir aşama olduğundan dolayı üstün bir çabanın varlığının, yaratıcı bireyde olması gereken bir özellik olduğu düşünülür.

“İmgelemin yer aldığı bir yetenek deneyi, fantezinin gerçeğe baskın geldiği yerdir. Çocuk için oyun her zaman yararlıdır ve somut modellerden örnekler kullanılır....” (Sungur, 1992:97)

Oyunun öğrenmedeki etkiliği artık bugün eğitim sistemimiz içinde oldukça önemli bir durumdur. Özellikle ilköğretimin birinci kademesinde yeni yapılandırılmaya başlanan eğitim sisteminde oyunla öğrenme ile amaçlanan; öğrencinin öğrendiklerini somutlaştırarak, daha temelli bir yere oturtulması ve bilginin pekiştirilmesi, öğrencinin yaşama daha iyi hazırlanmasının sağlanmasıdır.

Birey, oyun yoluyla ruhunun dış dünya ile ilişkiye girmesini sağlar. Oyun oynayan birey, kendi içindeki insanı bulmalıdır. Her yetişkin içinde çocuk olanı da taşır ve gerektiği zaman onu ortaya çıkarır. Bunun tersi olduğu durumlarda bireyin sağlıklı olmayan yönü ortaya çıkar. (Özbek,1986)

Çocuk ilk deneyimlerini, kendi dışındaki gerçeklerle karşılaşmayı ve kendini başka bir şeyin ya da başka birinin yerine koyarak ilk empatik deneyimlerini, hayal gücünü geliştirmeyi oyun yoluyla gerçekleştirir. Bunlar onun ilk en önemli deneyleridir. Yeterince oyun oynamamış ve yedi yaşından önce okula başlamak zorunda bırakılan çocukların, henüz oyun çağını tamamlamadıkları için, okula adaptasyon sorunu yaşadıklarını biliriz. Aynı zamanda hiçbir zaman aslında içimizdeki çocuk bir yerlere gitmez,Özbek’ e göre de; birey, içindeki çocuğu zaman zaman dışarı çıkarmadığında ya da çıkaramadığında bir takım sorunlar olabileceğinin altını çiziyor.

“...yaratıcılık, birey rüya gördüğünde ya da herhangi bir şekilde hayal kurduğunda ortaya çıkar. Çocuklar bunu oyun oynarken, masal dinlerken ya da kumdan bir kale inşa ederken yaparlar.” (Mayesky, 1995:13)

Yaratıcılığın yaşamın tüm alanında yaşandığını söylemiştik. Bu rüya görürken de, oyun oynarken de, bir film izlerken de ortaya çıkabilen bir tutumdur. Yalnızca tutum değil aynı zamanda bir düşüneydür de. Masanın üzerinde duran bir örtü bizim için sadece bir örtüdür. Fakat çocuk olan birey o örtüyü alır ve bir masal kahramanının pelerini yapar. Artık onun için örtü, masanın örtüsü olmaktan çıkmış, başka bir işlevi olan bir şey durumuna geçmiştir. Var olan gerçeklerden yeni gerçekler yaratma yetisi, çocukta böylece kendiliğinden çok küçük yaşlarında başlar. Çocuğa “masanın düzeni bozuluyor, bunu yapmamalısın” şeklindeki olumsuz yaklaşım tarzı, daha o yaşında gelişmesi gereken yaratıcılık eğitimini ketleyen bir tutum anlamına gelir ki, bu oyunlar, bu yaşantılar çocuğun yaratıcı olmaya doğru attığı ilk adımlarıdır.

Sezgi, esin ve estetik duygular, denence geliştirmenin gizemli yönleridir. Sezgi adıyla anılan yoğun dikkat, beyinde dinlenmeye bırakılır. Birgün, çok sayıda bu gözlemler, deneyimler farkında olmaksızın çok sayıda olguyu çağrıştırarak denencenin kurulduğu anda belirginleşir. (Sungur, 1992:99)

Sezgi, beyinde biriktirilmiş bilginin bir anlık çağrışımla, tasarım (denence) aşamasında bilinçte belirginleşmesidir. Bu durumda sezgi; bilgiden yola çıkar. Birey yaratma süresinde sezgilerden oldukça yararlanır. Sezgi ile hissetmenin ince bir çizgiyle ayrıldığı düşünülür. Çünkü sezgi, daha önceden öğrenilmiş, ya da duyulmuş bilginin, biriktirilmesi ve onu herhangi bir nedenle çağrıştıran bir benzerlik, ya da başka bir bilgi ya da herhangi başka bir şey yardımıyla, bir itkiyle yüzeye çıkaran bir durumdur. Bu durum tasarım ya da denence aşamasında, bireyin çözüm yolları için çok yönlü alternatif fikirleri bulmasına yardımcı olan etkili bir süreçtir. Sezgilere güvenmeyi, sezgilerden yararlanmayı, yaratıcı bireylerin özelliklerine dahil olarak düşünebiliriz.

Çellek (www.elyadal.org/pivolka/08/sanat1.htm 01 Mart 2006), yaratıcı bireyin özelliklerini şöyle özetliyor:

“Yaratıcı bireyin özelliklerinden birkaçı;

- Başarılıdır.
- Yaratıcı insan düzen gereksinmesi ile güdüdür. Baron (1958)
- Meraklıdır.
- Öz kanıtlama içersindedir.
- Özgürdür.
- Yüksek üretim gücüne sahiptir.
- Kuşkuludur.
- İlgi alanları çok yönlüdür.
- Estetiksel yargı içindedir.
- İçer dönük bir yapısı olabilir.
- Coşkuludur.
- Önselidir.
- Etkileyendir.”

Yaratıcı birey, farklı özelliklere sahip olup, kuşku duyan, araştıran, başarılı olmayı hedefleyen, üretime değer veren, çok yönlü, estetik bilinci yüksek, düzensizliklerden rahatsızlık duyan, öngörü yetisi gelişmiş gibi sıradanlıktan uzak niteliklere sahiptir.

Birey çelişkiler dünyasını da bir bakıma içinde taşır. Bu çelişkilerden bir düzen, bu yeni düzenlerden de yeni buluşlar çıkarabilmektir amacı. Çelişkili düşünceleri bir arada düşünebilmesini, tutarsız olmakla, kararsız olmakla ya da buna benzer olumsuz herhangi bir yargılamayla düşünmek yanlış olabilir. Çünkü bir şeyi düşünürken, onun tam tersini de düşünebilmesi, yaratıcı bireyin önemli özelliklerinden biridir. Dolayısıyla bu özellik onu, dar kalıplardan uzaklaştıran bir durumdur.

“Zıtlıklar, çelişkiler, karşıtlıklar; zenginliğe, zihinsel esnekliğe, yaratıcı bireyin dinamizmine ve birleştiriciliğine dönüşmektedir. Bu zıtlıklar yaratma sürecinde işe yaramaktadırlar.” (Sungur, 1992:103)

Yaratıcı birey bir yandan uyumlu, bir yandan uyumsuz, bir yandan gizemli bir yandan çok açık olabilir. Bu yapısı ona yaratıcılık açısından zengin deneyimler sunar. Zaten yepyeni bir ürün ya da bir düşünce, iyi-kötü, olumlu-olumsuz gibi her türlü açıdan denenebilen denenceler yaratılabildiği zaman ortaya çıkmaktadır ki bu, tek açıdan bamadan, her yönüyle problemi kavrayabilmek demektir. Yaşamın da dengesinin içinde zaten iyi-kötü, olumlu-olumsuz gibi karşıt yaşantılar vardır. Aslında denilebilir ki yaratıcı birey, yaşamın da bu karşıtlıklarını algılama kapasitesini taşıyabilendir.

Empati kurabilmek yetisi de yaratıcı bireyin taşıdığı bir niteliktir. Kendini başkalarının yerine koyma yetisi şeklinde açıklanılabilen empati, sosyal ilişkilerde de oldukça önemli bir iletişim yöntemidir. Daha önce de değindiğimiz gibi, yaratıcı birey, kendi adına yaratıcı davranabilirken, toplum adına da, bir başkası adına da yaratıcı davranış sergileyebilir. Sanat eğitiminin, bireye başkalarına saygı duyma, başkalarının düşüncelerine değer verme gibi önemli özellikleri bireye kazandırdığı kabul edildiğine göre, bu durum doğalında empatik olabilme yetisini de geliştiren, bireye kazandıran bir eğitim anlayışıdır denilebilir.

“...Bu, bir anlamda kendinden uzaklaşmadır.” (Sungur, 1992:105)

Empati; bir süreliğine kendinden uzaklaşarak, bir başkasının algısı ile yorumlama ve en yalın tanımıyla kendini diğerinin yerine koymadır. Bu yöntem, kişinin hayatını, kendinden başkalarını da anlamasını kolaylaştıran bir durumdur.

Kendi dışına çıkabilmek, kendi isteklerinden, beklentilerinden, çıkarlarından v.b. uzaklaşabilmek kolay değildir. Bu çaba gerektiren bir süreçtir. Ancak kendimizin dışına çıkıp, her şeye dışarıdan baktığımızda, karşımızdaki gerçek daha objektif bir

durumda görünür göze. Yine kendinden çıkabilen birey, kendini başkasının yerine koyabildiğinde, onun duygularıyla, algılarıyla, düşünceleriyle bütünleştiğinde, aradaki iletişimin daha kolay olabilecektir. Denilebilir ki; empati, kazanabilen bir özellik olup, eğitimle kazandırılan, sanat eğitimin özellikle ele aldığı başlıca özelliklerden biridir.

Yaratıcı özelliklere sahip olan bireyin imgelem dünyasının da yoğun olması gerekir. Yaratıcılık sürecinde imgelerden yararlanılır. İmgeler yaratma eylemini besleyen özel kaynaklardandır diyebiliriz.

“Birey, nesneleri farklı görmek, kendisini gerçeklikten uzağa götürmek, denencelere bağlı bile olsa seçenekler üretmek için imgelemi kullanır.” (Sungur, 1992:178)

İmge, gerçeğin insan bilincindeki yansıması, ona anlamlar yükleyerek, farklı bir konuma getirmesidir. Dış dünyadan alınan herhangi bir bilginin başka türlü yeniden oluşturulmasıdır. Üstelik iki farklı, birbirine uzak gerçeği ele alarak, birbirleri arasında bir bağ kurarak oluşturulmuş yeni bir gerçekliktir imge. Bu durumda yeniyi üretmek anlamındaki yaratıcılık sürecinde çok sayıda seçenek üretmek için imgelem dünyasının zengin olmasına ihtiyaç vardır. Birey gördüklerini, daha sonra kullanmak üzere beyinde biriktirir, zamanı geldiğinde o görüntünün bilgisini somut biçimlere dönüştürerek yeni anlamlar oluşturabilir. İmgeleri anlayabilmek için birikime, imgeleri kullanarak yaşanması gereken bir yaratıcı süreç için de yine imgelere, imgelem dünyasına ihtiyaç duyulmalıdır.

Görülüyor ki yaratıcı olabilmek kişiye oldukça zor sorumluluklar da getiriyor. İlk önce yaratıcı davranıp düşünebilmek kolay bir süreç değil. Kişinin kendini gerçekleştirme için sadece kendi başına çabalaması yetmiyor, kendi dışındaki etmenleri de yenip, dış etkilere karşın yeni bir ürün ya da düşünce koyabilmesi için zor süreçlerden geçebilmesi gerekliliği çıkıyor karşımıza. Kişinin yaratıcı etkinliğinin fark edilmesi, desteklenmesi ve geliştirilmesi için öncelikle eğitimin sorumluluğu çok fazladır. Bu konuya yaratıcılık ve eğitim bölümünde değineceğiz.

Toplumların uygarlık düzeyini yükseltmenin, yeni buluşları, yeni fikirleri ortaya koyabilme cesaretini gösterebilmenin, sanatı ve bilimi hep en yüce noktaya taşımanın yolu, yaratıcı dehayı inanmak ve onun yolunu açık tutmaktan geçebilmektedir.

3.3.3. Yaratıcılık ve Eğitim

Yaratıcı tutum geliştirmenin eğitim sistemi içerisinde oldukça önemi vardır. Ezbere edinilmiş bilgilerle yola çıkmak, insanı tökezleten, yeni buluşlar yapmaktan alıkoyan bir durumdur olsa olsa. Sanat eğitimi kapsamında geliştirilebilme olanağı bulan yaratıcılık, eğitim sisteminin her alanına olumlu yansımalar sağlayan bir tutumdur. Ayrıca yaratıcılık eğitimi alan birey, bunu sadece diğer alanlara yansıtmakla kalmaz, bu bilinçle yaşamının kalanını da yaratıcı tutuma sahip olarak ve bu tutumu geliştirerek sürdürür, çünkü bu bir bakış açısı kazanmadır aslında.

İnsan bir şeyi yapmayı öğrendiğinden dolayı yaratıcı olmaz. Aksine yaratma yetisi bireyi güdüleyen, ilgilendiği ya da uğraş verdiği alanda yeni öğrenmelere neden olabilen aynı zamanda o alana ilişkin teknik becerileri de kazandığı bir güce erişebilmesini de sağlar. Bu nedenle de yaratıcı bir eğitim anlayışı oldukça önemlidir.

Yaratıcı bir eğitimden geçen bireyler, kendilerini sadece ilgi duydukları alanlardan değil, her türlü alandan besleyebileceklerinin bilincini taşıyanlardır. Ayrıca yaratıcılığı gelişmiş bireyin yaşama daha hazır kimse olduğu söylenilebilir.

Eğitim, bilimsel alanla sanat eğitimi arasında bir denge kurulamadığı müddetçe kendisinden bekleneni veremez. Sanattaki yaratıcılık görsel ve düşünsel algılama ile bir bütündür. Görsel algılamada; renk, estetik ve güzellik, düşsel algılamada; sezgi, heyecan, korku gibi duygular çocuk dünyasında sanat eğitimi açısından önemlidir.... (Özbağı, 12-15 Kasım 1996:489)

Eğitim sistemi içerisindeki tüm dersler birbiriyle iletişim kurmalı, işbirliği mantığıyla çalışmalı ve öğrenciye bu yönde eğitim-öğretim olanağı sunmalıdır. Son yıllarda geliştirilmeye çalışılan eğitim politikası da bu yöndedir. Burada öğretmenlere, idarecilere çok iş düşmektedir. Bilim ve sanatı birbirinden ayrı

düşünmek, amaçlanan eğitim-öğretim hedeflerine ters düşmektedir. Biliyoruz ki; görselleştirilmiş her bilginin kalıcılığı yüksektir.

“...yaratıcılığın bilinçdışı, usdışı ve usötesi yüzlerine açık olmazsak, o zaman bilimimiz ve teknolojimiz “tinin yaratıcılığı” olarak nitelendireceğim alanda kopup uzaklaşmamıza yardım eder.” (May, Eylül 2003:87)

Eğitim öğretim sistemi içinde de, sanat eğitimi içinde de bilimi ve sanatı iç içe değerlendirmek, uygulamak, çağı yakalamak, yeni çıgırlar açmak açısından da, insanlık açısından da önem taşır. Bu noktada da bilimi de sanatı da bilinçten, bilinçdışından ayrı düşünmek yanlış olur. Hele ki yaratıcılık söz konusu olduğunda bu yalnızca bilinçle ya da bilinç dışı ile gerçekleştirilebilen bir şey değildir. Bilinci önemseyip, bilinçdışını yersiz ya da anlamsız bulduğumuzda ne sanat ne de bilim ilerleme kaydedecektir.

Rollo May, Yaratma Cesareti adlı kitabında yaratıcılığı önce yıkma sonra yeniyi kurma olarak açıklar. Bu da O’na göre cesaret gerektiren bir eylem olup, bunu bir “karşılaşma” olarak niteler ve yaratıcı süreçte de bu karşılaşmanın sürdüğünü dile getirir. Buradaki karşılaşmadan kast ettiği ise; bir anlama, farkında olabilme durumudur. Yani bu karşılaşma, bir bilinçlenme, bilince ulaşma etkinliğinin yaşandığı süreçtir.

Bireyin öznelliği ile nesnelliğinin bütünleşmesinden doğan yaratma, ancak özgür koşullar altında doğabilir May’ göre. Yaratma, bireyin kendini bulmasının en önemli, en sağlıklı ve en gerekli yollarından biridir ve bu şekilde kişiliğin oluşumu söz konusudur.

“Yaratma söz konusu olduğunda bilinç ne kadar önemliyse bilinçaltı da o kadar önemlidir....” (Timuçin, 2000:105)

Yaratıcılık bilinçli bir eylemin sonucunda ortaya çıkan niteliktir, ancak bilinçli eylemin içeriğinde bilinçaltının öğeleri de etkindir. Bilinçaltı, düşünsel etkinlik

sonucu bilinçli bir sürece dönüştürülebilen bir alandır. Bu yüzden eylemin içeriğini hem bilinç etkinliği hem de bilinçaltının etkinliği birlikte etkilerler. Bilinçaltı, insanın baskıladıklarıyla oluşan bir alan olarak da açıklanır, öyleyse bu alanın dışlaşmasının birey açısından bir huzura, mutluluğa kavuşma olarak da açıklandığını biliyoruz. Sanat eğitimi, yaratıcı etkinliğin eğitimini verirken, bireyin bilinçaltını da dışlaştırmasını sağlayarak, onu ruhsal açıdan sağlıklı koşullara yönlendirdiği gibi, sanatsal yaratmalarına da derinlik katmaktadır.

...Gelişimci eğitim yaklaşımında, yaratıcı öğrenmenin, değişme ve değiştirmenin, uyumun ilk koşulu olarak görülür. Öğrenme ve gelişme, bir başka deyişle deneyimi yaşantıya çevirme ve çevreye uyum çevreyle doğrudan ilişkiye bağlıdır. Bu da ancak özgür davranış ve yaratıcı düşünme yolu ile gerçekleşir. Bunun için çocuğun önündeki engelleri kaldırmak, çocuğu davranışlarında, düşünmesinde ve akıl yürütmesinde özgür bırakmak gerekir. (Dewey,http://www.molloy.edu/academic/philosophy/sophia/topics/phiedu/exp_edu/contents.htm 25 Nisan 2006)

Gelişimci eğitim anlayışı, o yıllarda yaratıcılığın yalnızca sanat eğitiminin amacı gibi düşünülmüştür ancak 1950'li yıllardan sonra ise yaratıcılığın sadece sanat eğitiminin görevi olmadığı fikri yerleşmeye başlamıştır. Yine de bugün en etkin olarak sanat eğitimi derslerinde yaratıcılığın gelişebildiğini söyleyebiliyoruz. Ya da başka bir söylemle; yaratıcılığı sanat eğitimi dersi ile geliştirilmiş birey, bu deneyimi diğer alanlarda da kullanarak başarı grafiğini artırabilir. Yaratıcılık, çocuğun çevresi ile, çevresindeki her türlü şey ile yani insan, insan ilişkileri, doğa ile kurduğu ilişki ile yakından ilişkilidir. Bu yakından ilişkinin doğrudan olabilmesi Dewey'in de vurguladığı gibi engellerin ortadan kalkması ile mümkündür. Bu engeller kimi zaman toplumun baskıcı tutumu, kimi zaman ailenin tutumu, kimi zaman okulun ya da öğretmenin yanlış tutumlarından kaynaklı olabilir. Doğru olmayan yönlendirmeler sonucu çocuğun da algıları başka türlü işleyecek, ezberlenmiş, basma kalıp düşüncelerle yaratıcı potansiyeli yok edilebilecektir.

...yaratıcılık mevcut olanlarla ilgili yapılan ya da üretilenlerin yeniliğine bağlıdır. Ortaya konulanın varlığı kadar kaynağıyla da ilgili olarak çok fazla şey gerekmez. Her yeni şeyin tarihi vardır; elektrik lambası bütünüyle Edinso'nun zihninden çıkmış değil. Daha önce düşünülmeyenden ya da kestirilmeyenden bir kopuşu içerdiği için yenidir. (Townsend, 2002:180)

Yaratmanın varolanlarla yenilik üretmek olduğunu söylemiştik ki; yeni olduğu kadar da orijinal ve özgün niteliklerini de taşır bu “yeni” kavramı. Yaratma her yerden beslenmelidir, böylece yaratmanın kaynağını sorgulamak çok gerekli değildir. Önemli olan yaratıcılığın ortaya konulabilmesidir. Yaratmak başlamaktır, çünkü her yaratma kendisinden sonra yaratılacakları aydınlatır. Yaratmak, var olanlardan yeni bir şey ortaya koymak olduğuna göre, her yaratma, her yaratılan, kendisinden sonrakinin ve öncekinin içinde varlığını, bir parçasını ya da ufak bir izini sürdürür.

Townsend, Estetiğe Giriş adlı kitabında yaratıcılığın önemli bir özelliğine de değinir. Buluşlar birden bire oluşuveren ve tek bir kişiye bağlı şeyler değildir. Tıpkı Leonardo’nun helikopter tasarımları gibi. Helikopter buluşunun yolculuğunu ona borçluyuz ki gerçekleştirenler Wright Kardeşlerdir. Herşey düş ile başlar ve düşler deneyimlerin ve bilgilerin birbirine eklenmesi ile yaratıcılığa yol açar. Burada bilimin ve sanatın birbiri ile ilişkisini açıkça görebiliyoruz. Eğitim sistemi içinde de böylesi bir birlikteliğin kurulması, yeni buluşların, gelişmelerin nedeni olabilecektir.

Yaratmak bir deneyim işidir, eğitim-öğretim sistemi de bireylere deneyimler kazandırarak yaşama hazırlama amacını güder. Eğitim hayatın provası şeklinde de düşünülebilir. Deneyim, yaratıcılığın merkezinde duran bir yaşantı olmasının yanı sıra, eğitim-öğretimin de merkezindedir. Deneyimlenmemiş bilginin kalıcı olma süresi oldukça düşüktür. Çocuğun doğası da deneyime oldukça açık bir durumdadır çünkü deneyimler çocuk için bir oyun niteliği de taşıyabilirler.

“Yaratıcı bakış birleştirici olduğu kadar da ayrıştırıcıdır ya da eleştiricidir...”
(Timuçin, 2000:198)

Yaratıcılıkta bilinenlerden yola çıkılarak yeniyi oluşturma, dolayısıyla bir birleştirme eylemi vardır ki bu “bir araya getirmek” anlamında kullanılmaz. Aynı zamanda yaratmanın içinde, bir seçme, gereksizleri çıkarma, ayrıştırma eylemi söz konusudur. Sonuçta bu yapılanlara bir yandan da sürekli olarak eleştirel bir yaklaşımla değerlendirmek de yaratmanın önemli bir parçasıdır. Bireylere, yaratıcı etkinlikleri süresinde bu aşamaları sezdirmek önemlidir. Sonuçta tüm bu etkinlikler

bireye yaratıcı yetilerini geliştirmelerini sağlarken hem de seçme özgürlüklerini de kullanabilmeyi öğretecektir.

“Eğitim düzeyi arttıkça, yaratıcılık düzeyi de artmaktadır.” (Sungur, 1997:181)

Eğitimin yeni gelişmelere paralel olarak yeniden düzenlenmesine bağlı olarak da eğitim düzeyindeki artış, yaratıcılık düzeyindeki artış anlamına gelebilir. Bu bilginin bir başka anlamının da, yaratıcılık seviyesindeki artışın, eğitim sistemine olumlu katkılar, gelişmeler sağlayabileceği olduğu söylenilebilir. Bu durum eğitim sisteminin gelişmesi açısından önemli bir aşamadır. Dolayısıyla bu aşamayı kat edecek olan dersin yine sanat eğitimi olduğunu söylemek mümkün olabilir.

Sungur’a (1997:182) göre, “...eğitim programları ve eğitim araçları, sol beyni koşullayan bir aygıta dönüşmektedir.

Sınav kaygısı, öğrencileri lise çağında yakalıyorken, artık bu durum ilköğretimin ikinci kademesine kadar inmiş durumdadır. Aslında öğrenciler artık birinci kademededen itibaren sınav kaygılarıyla büyümekteler. Dolayısıyla sürekli test sorularındaki doğrunun peşinden gitmeye koşullanmış bir eğitim süreci içinde yaratıcılıktan söz edemiyoruz. Bu durum yaratıcı davranışı, yaratıcı düşünüyü oldukça zorlayan, hatta engelleyen başlıca etmenlerdendir.

Analitik düşünce mantıksaldır tek bir yanıtı ya da uygulanabilirliği olan az sayıda çözüme ulaştırır. Yaratıcı düşünce ise hayal gücünü gerektirir ve insanı pek çok muhtemel yanıtı, çözüme ya da düşünceye götürür. Her ne kadar bu iki düşünce biçimi farklı iseler de, bir diğerinin tamamlayıcısı olduğu için birbirlerine bağlıdırlar.... (Rawlinson, 1995:16)

Bireyin yaratıcı düşüncesini, analitik düşünce ile destekleyerek somutlaştırabilmesi ve yalın sonuca ulaşabilmesi mümkündür. Bu da aslında eğitim sisteminde bilimsel, analitik, sanatsal düşünüşlerin birlikte, birbirini destekler biçimde işleminin önemini gösterir. Yaratıcı düşüncenin uygulanabilir olmasını analitik yaklaşım desteklerken, analitik yaklaşımın ilerleyişini de yaratıcı yaklaşım destekler.

...yaratıcılıkla eğitim arasındaki en önemli ilişkiyi eğitimin tarzı oluşturur. Eğitim dalı ve düzeyi ne olursa olsun sadece “mantıksal düşünceye”, yani sadece “mevcut olan olanları değerlendirmeye” dayalı eğitim, yaratıcılığın gelişmesini engeller. Bunun daha kötüsü, mantıksal düşüncenin ezbere dayanılarak öğretilmesidir. (Yıldırım, 1998:28)

Belirlenen eğitim politikası, bireyin yaratıcı eğitimine önem veren ve destekleyen bir anlayış ise yaratıcı bir eğitimden söz edilebilir. Eskiden edinilmiş olan bilgilerin yanında yenilerini bulma, üretme gibi bir kaygıyı taşımayan bir anlayışla giden bir eğitimden geçen bireylerin ezberleyerek sınıf geçtiklerini, ezbere dayalı olan bu bilgilerin de kalıcılığının olmadığını, anlık bilgiler olduğu bir gerçektir. Mantıksal olanın bilgisi görselleştirildiği oranda kalıcılığını sağlayabilir. Çünkü insan neredeyse her türlü bilgisini, gördüğünü, deneyimini görsel imgelere dönüştürür. Bu yolla da öğrenme eylemi gerçekleşebilir. Yaratıcılığı yaşamımızın doğal bir parçası, kendimizin doğal bir niteliği durumuna getiremediğimiz sürece, eğitimin olanaklarını oldukça kısıtlamış oluruz.

Ataman’a göre, (1995:112) “yaratıcılığın gelişmesindeki en kritik yaş dilimi 5-6 yaşa arasındır. Okula başlama ile otoriteyi, kuralları tanımaya başladığı dönemde yaratıcılık duraklamaktadır. 8-10 yaş arası çete dönemidir. Çete üyelerince benimsenmek için yaratıcı yanlarını göstermemeyi gerektiren faaliyetler ön plana çıkar. 13-15 yaş ergenliğe giriş dönemidir. Karşı cins tarafından benimsenme arzusu yaratıcılığı olumsuz yönde etkilemektedir.”

Sanat eğitimcisinin, bu süreçleri bilerek, olumsuzlukları yok edecek güdülenmeyi, özgür ortamı ve gerekli yönlendirmeyi bu dönemin koşullarına özgü şekilde gerçekleştirmesi gerekir. Bireyin dönemine göre gösterdiği özellikleri bilmek bir eğitimcinin başlıca sorumluluklarından olup, bu döneme özgü geliştirdiği kaygıları, korkuları bilerek, bunlar doğrultusunda geliştirdiği planlamasında hedeflediği, tüm bunlara rağmen, bu sorunları ortadan kaldırarak, bireyi yaratıcı düşünmeye ve davranmaya yönlendirmesi gerekmektedir. Yaratıcılık bir anlamda, korkularla, sorunlarla karşılaşma ve onları çözebilme cesaretidir. Bu cesareti kazandırmakla işe başlanabilir. Bu korkuların dönemsel olduğu, doğal olduğu ve herkesin yaşadığı problemler olduğu bilinci öğrenciye verildiğinde, yaratıcılık için hazırlanması gereken doğal ortamın oluşması yolunda önemli bir adım atıldığını söyleyebiliriz.

Yaratıcı süreçte algıların eğitiminin oldukça önemli olduğunu biliyoruz. Algıları da duyularımız yoluyla elde edebiliyoruz; tat alma, dokunma, koku alma, işitme ve görme duyularımızla. Bu duyularımız içinde de en önemlisi bilgisel verileri toplama bakımından görme duyumuzdur. Ayrıca bilgi toplamının dışında, biriktirilmiş olan görüntüleri, görüntülere ait bilgileri de yeniden bilinçte canlandıran da görme duyumuzdur.

...Singer ve Singer'ın (1998:250), çocuklara radyo, televizyon programları, resimli kitaplar vererek gerçekleştirdikleri bir araştırmada, çocukların radyo dinledikten sonra daha yaratıcı resimler çizdikleri, televizyon izledikten sonra çizdiklerinin görsel açıdan daha iyi ve farklı olduklarını belirtmişlerdir.

Sanat eğitimi, her türlü alanı, sanatın diğer dallarını kullanarak zenginleştirildiğinde daha yaratıcı sonuçlar verebilir. Resim iş derslerinde çocukların müzik eşliğinde çalışması mutlaka çalışmalarına dinledikleri müziğin coşkusunu da katacaktır, ayrıca bu sayede daha içten çalışmalar ortaya koyabilirler. Bir başka fotoğrafa bakarak çalışıldığında birey kendini geliştirir. Bilmediği bir figürü bakarak çizmeye çalışır, onu tanır, sonrasında onu bakmadan da çizebilecek duruma gelir. Hatta tanıdığı biçimleri soyutlama yetisi de gelişir, ondan yeni biçimler üretebilme olanağı doğar. İşte bu noktada yaratıcılık başlamış oluyor. Yaratıcılığın gelişmesi için, öncelikle gerçeklerin iyi bilinmesi, o gerçeklerden de yeni gerçeklerin çıkarılması gerekmektedir. Bakarak çalışmaktan kasıt,yalnızca bilinenin resmini yapmak, ezberci bir yönelişle çalışmak değildir. Yaratıcılığa doğru atılması gereken adımlardan yalnızca biridir.

Yaratıcılık, insan hayatının her alanında uygulanabilecek bir yetidir. İş dünyası da elemanlarının yaratıcılığını geliştiren çalışmalara yönelmiştir. Yaratıcı gençler yetiştirebilmek için,eğitimcilerin, öğrencilerin zihin sınırlarını zorlayabilecek sınıf ortamları yaratmaları gerekmektedir. Öğretmenin yalnızca doğru cevap beklediğine inandırılmış, yargılarına ve düşüncelerine gülüneceğine inanan öğrencinin yaratıcı olmasına imkan yoktur. (Özer, 1991:50)

Eğitim, bireyi hayata hazırlayan, daha doğrusu hayattaki konumunu belirlemesini sağlayan önemli bir süreçtir. Günümüzün değişen koşullarında buna paralel olarak, iş olanakları da değişmiştir. Rastladığımız iş ilanlarında çok yönlü, yaratıcı olmak

koşullarının aradığı bir gerçektir. Bireyleri de bu koşullara uygun hazırlama sorumluluğu da eğitimcilere, eğitim sistemine aittir. Fakat sadece test sorularında doğru seçeneği bulmaya koşullandırılmış bireyin böyle bir iş ilanına ne derece uygun olduğunu tartışmak gerekir. Dalında uzman olmak yeterli değildir. Meslek yaşantısında dalında uzman ve yaratıcı, problemlere alternatif çözümler getirebilen, çok yönlü bireyler yetiştirmenin önemi ve gerekliliği yadsınamaz.

“Yaratıcılık söz konusu olduğunda yeni deneylere ve gerçeklere açık olmak gerekir. Yaratıcı düşünce tüm bilgileri kullanmak durumundadır....” (Çellek, <http://www.netyorum.com/sayi/125/20030313-05.htm> 15 Mart 2006)

Yeni deneylere, farklı fikirlere, değişik kültürlere açık olmanın yararı eğitim-öğretim içinde oldukça önemlidir. Bu bilincin öğrenciye verilmesi ile ortaya oldukça özgün, değerli çalışmalar çıkabilecektir. Bu bilinç aynı zamanda öğrenciyi sabit fikirli olmaktan kurtarır, başkalarına saygı duymasını, değişik fikirlere değer vermesini de öğretir.

Yaratıcı insanlar akıcı, esnek ve orijinal düşünürler. Onlar fikirlere özenirler, risk almaya gönüllüdürler. Karmaşıklığı severler, meraklı ve hayalci kişileridir. Bu özelliklerin tümü düşünme hünerlerine bağlıdır. Akıcı ve esnek düşünebilme yeteneği gösteren bir çocuk bir noktadan diğerine sıçrayarak bir çok şeyi düşünür.... (Bell, 1997:1)

Yaratıcı kişilikleri akıcı, esnek, farklı düşüncelerinden, yeni fikirlere açık oluşlarından, meraklı tavırlarından tanımak mümkündür. Böyle bir çocuk, çok farklı düşünceleri ardı ardına düşünebilme yetisine yani ihtimaller, alternatif düşünceler üretebilme yetisine sahiptir. Yaratıcı bireyler, yaptığı işe farklılık katmayı sever.

Yaptığı bir resmin bir öyküsü ve farklı bir kurgusu vardır. Kendini başkalarının çalışmalarıyla karşılaştırma cesaretini, kendini geliştirmek adına gösterebilir.

Yaratıcı yöntemler;

- 1) Kapsamlı düşünme; birden fazla yöntem
- 2) Beyin fırtınası, (A. OSBORN) grup çalışması
- 3) Kuluçka yöntemi; bir konu üzerinde uzunca çalıştıktan sonra dikkat başka bir konuya çevrilir. Kuluçkaya yatırılan esas konuya dönünce yaratıcılıkta sıçrama söz konusu olabilir.

- 4) Not alma yöntemi; eskiz, karalama bir çok yaratıcı düşünce ya da buluş kağıt üzerine çabucak aktarılır. Bulunan çözümler, sürekli evrime uğrayarak gelişir ve zenginleşir. Her tür malzeme kullanılır, eskiz kağıdı, pelür, bilgisayar vs.
- 5) Sentez yöntemi; buluşlar çoğu kez birbiriyle çelişen, aykırı unsurların bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. (Örn. PİCASSO'nun Kübizmin doğuşunu Afrika maskelerinden esinlendiğini söylemesi gibi) Ayrıca bir not defterine sürekli not almak ya da yazmak da yöntemlerden biridir, yaratıcılık adına. Daha sonra bu notlar değerlendirilir, ilişkilendirmeler yapılır.
- 6) Görsel incelemeler; bakma, gözden geçirme, denetleme. Müzeler, sanat galerileri, kütüphaneler beyni zenginleştirecek kaynaklardır.... (Çellek, www.elyadal.org/pivolka/08/sanat1.htm 01 Mart 2006)

Yaratıcılık yöntemlerinin bilinmesi önemlidir. Yaratıcılığı desteklemek ve geliştirmek adına oldukça fazla yöntem bulunabilir. Bu aslında, sanat eğitimcisinin de yaratıcı olup olmadığıyla yakından ilgili bir durumdur. Sanat eğitiminde bireysel farklılıkların gözetilmesi önemli olduğu için, yalnızca bu sayılan yöntemlerin dışında da bireye özel, onun yaratıcı potansiyelini ortaya çıkarmak için farklı yöntemler de eğitimden tarafından bulunabilir.

”Tasarım süreci ise;

Problemin tanımı

Bilgi toplama

Yaratıcılık ve buluş süreci; problemin tanımı ve olasılıkların araştırılmasına yönelik çalışmaları içerir. Çözümler, olasılıklara noktadır.

Çözüm bulma

Uygulama....” (Çellek, www.elyadal.org/pivolka/08/sanat1.htm 01 Mart 2006)

Bir fikrin ya da bir eserin henüz duyulardan başlayıp uygulama aşamasına kadar geldiği süreci yukarıdaki gibi özetliyor Çellek. Yaratıcı süreci, duyularla algılanan şeyin problem aşamasında tanımlanması, bu konuda gerekli bilgilerin toplandığı araştırma aşaması, denemelerin yaşandığı süreç, alternatif çözümlerin arayışı ve sonuçta çözümü seçip uygulama aşaması ile özetleyebiliriz.

Rıza'nın (1999:16) Coon'dan aktarımıyla (1983) yaratıcılığı engelleyen faktörler şunlardır:

Duyusal engeller: Utangaçlık, aptal yerine konulma korkusu, yanlış yapma korkusu, belirsizliklere karşı hoşgörü yetersizliği, aşırı özeleştirir bu gruba girer.

Kültürel engeller: Toplumsal değerler bir kültürden bir diğerine değişmektedir. Bazıları yaratıcılığı desteklediği gibi bazıları da engellemektedir.

Hayal etmenin boşa harcanan zaman olduğu olarak kabul edilmesi, çok oyunun sadece çocuklar için olduğunun düşünülmesi,....kültürel engellere örnek olabilir.

Öğrenilen engeller: Eşyaların kullanımı (fonksiyonel kalıplaşma), anlamların verilmesi, ihtimallerin beklenilmesi ve kutsallaşmış tabularla ilgili gelenek engellerini kapsamaktadır.

Yüklü program engelleri: Kalıplaşmış konular yığını olan ve belli süre içinde tamamlanılması gereken eğitim programları da yaratıcılığa engel olabilmektedir....”

Öğrencilerin yaratıcı olmaları hedeflendiğine göre öncelikle bunu engelleyen etmenlerin varlığının iyi bilinmesi ve bunları ortadan kaldırma yöntemlerinin de iyi saptanması gerekliliği çok önemlidir.

Bu olumsuzluklar bireyin hem yaş gelişimine göre ortaya çıkan, hem de kendi çevresinde, aile yaşantısında yaşadığı kaygılarla, korkularla oluşan psikolojik nedenlerden ötürü de yaşanabilir. Burada eğitmenin hem yaş dönemine göre yaşanan olumsuzlukları iyi bilmesi, hem de bireyi çok iyi tanınması gerekliliği doğuyor. Ders işleme planlarının bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak amaçlı yapılması önemlidir. Öğrencinin kendi çalışmasıyla dalga geçilmediği ortamı yaratmak, kültürel değerlerin farklılıklar gösterdiğini öğrencilere benimsetmek, bu farklılıklara saygı duyulması gerekliliği bilincini verebilmek, bir şekli öğretip, sonra da aynısını yapmalarını beklememek, herkesin ısrarla aynı konuyu çalışması gerekliliğine inanmak ve bu inan doğrultusunda çalışmalar yaptırmamak, konuları yetiştirmek adına öğrenciyi sıkıştıran bir tutumla dersi işlememek gibi tavırlarla sürdürülen bir eğitim anlayışı, sorunların yükünü oldukça hafifletebilir. Önemli olan bireyin ancak özgür olarak oluşturabileceği özgün, yaratıcı çalışmalar, fikirler ortaya koymasıdır.

Yaratma ediminde birey mutluluğa erer ve özgürlüğe ulaşabilir. Yaratma sürecinde insan, bireysel istencine temellenen bir seçim yapma ve karar verme etkinliğiyle, doğayı ve doğasal olanı aştığı kadar mevcut tinselliği de aşar; ve böylece ve bundan ötürü bir “özgür” varlık olduğunu anlar.
(Velioğlu, Ekim 2000:133)

Yaratma kendinden ve kendinin dışındakilerden yola çıkıp, ortaya yeni bir şey koyma etkinliği olduğuna göre, birey, hem kendini hem de dışının kendinde oluşturduğunu dışlaştırır ki bu durum, birey için bir mutluluk ve özgürlük içerir. Çünkü bu süreçte kendine ait olarak kararlar alabilmiş, yorum yapabilmiş, seçme özgürlüğünü kullanabilmiştir. Bireyi farklılaştıran ve farklı kılan ise bu yaratıcı alandaki ilerlemesidir. Yaratıcı birey, doğayı aşmayı başarmış hatta kendi ruhsallığını da aşabilen bir eylem içinde bulunur ki bu durum, özgürlüğü ona yaşatabilen bir başarıdır çünkü insanın tam olarak anlayabilmesi için çoğu zaman her şeyden hatta kendinden bile dışa çıkabilmesi, sıyrılması gerekliliği vardır.

“Yaratıcılık; rüyalarda, bilinçaltında ve zihinde toplanan bilginin kullanılmasıyla artar.” (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/149/dikici.htm> 18.01.2006)

Yaratıcılığın her alanda yaşanmaya devam ettiğini belirtmiştik. Yaratıcılık, her alandan, her deneyimden beslenir. Beslenme koşulu da, bu deneyimleri kullanmaktır. “Haydi çocuklar bir doğa çalışması yapalım demek yerine, sanki rüyamızdaymışçasına bir doğa hayal edelim, eğer istiyorsak ağacın renklerini kendi isteklerimize göre değiştirelim, çiçekleri baştan yaratalım” gibi ifadelerle öğrencileri farklı düşüncelere itebilmek önemlidir. Sonuçta öğrencileri rüyalarına, bilinçaltılarında birikenlere, zihinlerinde topladıkları bilgilere yönlendirerek, onları ifade edebilecekleri bir ortama sokmak sanat eğitiminin amaçları arasında önemli bir yer tutar.

Algıların zenginleştirilmesi için çocukların gözlem ve hafıza eğitimine gerekli önemi vermek,

Üretici düşünme yöntemi kazandırmak,

Yeni biçimler aramaya, bulmaya ve bunları anlatıp yorumlamaya yöneltme

Sanat eserlerini inceleme,

Duygu ve düşünceleri kullanma alışkanlığı kazandırmak, pratik, çabuk, kararlı, cesaretli olmalarına olanak tanımak,

İmgelerinin geliştirilmesi,

Öğrencinin çevresinin (sınıf, atölye, koridor) yapılan iş ve resimlerle donatılarak bir sanat çevresi yaratılması,

Öğrencinin kendi kendine çalışıp, teknik yönden birikim ve doyum sağlayacağı ortam hazırlamak (kitaplık, atölye vb. yerlerden yararlanması gibi),

Sanatsal etkinlikleri izleyebilme olanaklarının yaratılması (müze, sergi vs. gezilmesi),

Konuların öğrencilerin çevresinden ve yaşamlarından seçilmesi....
(Çellek <http://www.netyorum.com/sayi/125/20030313-05.htm> 12 Mart 2006)

Yaratıcılığın geliştirilmesi için gerekli koşulları böyle sıralıyor Tülay Çellek. Yaratıcılık sürecinde önemli rol oynayan duyularımızın yorumlanması olan algıların gelişmesi için gözlem ve hafıza eğitimine önem vermek gerekliliğini vurguluyor. Duygularını ve düşüncelerini kullanırken, cesaretli, kararlı olunması gerekir. Atölyenin atmosferinin, sanat eserleriyle donatılmış olması da yaratıcılığı etkiler. Araştırma yaparken, teknolojik açıdan desteklenmiş bir okulun, kütüphanenin, atölyenin varlığı, öğrenciyi yaratıcılığa yönelten nedenlerden diyebiliriz. Öğrencinin kendi yaşantısından tanıdığı, yaşamlarına yabancı gelmeyen konuların seçilmesi, onları hem sanata yakınlatacak, hem de duygularını ve düşüncelerini yani kendilerini rahatlıkla ifade edebilme olanağını verebilecektir.

Aileler ve öğretmenler, çocuklara hata yapma özgürlüğü vererek ve onların fikirlerine saygı duyarak çocuklara yaratıcı düşünmeyi öğretebilirler. Bir problemi yaratıcı bir biçimde çözmek için çocukların genel bazı çözümleri değişik ve çeşitli perspektiflerden görebilmeleri gerekir....
(http://cyfernet.ces.ncsu.edu/cyfdb/browse_2pageAnncc.php?subcat=Child+Development&search=NNCC&search_type=browse, 13 Şubat 2006)

Hata yapabilme özgürlüğünün bireye tanınması gerekir. Çoktan seçmeli testlerde hata yapmamalıyım düşüncesiyle yetişmiş bireyin bu anlamda bir takım korkuları ve kaygıları olduğu düşünülebilir. Böyle bir anlayışla yetişmiş bireyin problemlere alternatif çözümler getirebilmesi güçtür çünkü birey testlerdeki doğru yani tek seçeneği bulmaya koşullanmıştır.

Yaratıcı düşünmek herhangi bir norma bağlı kalmadan düşünebilmektir. Bu durum da ancak eğitmenin öğrenciye sağladığı özgür ortamlarda gerçekleşme fırsatını bulabilir. Problemin farkına varmasına, yeni düşünceler ortaya atabilmesine olanak sağlayan ortamların yanı sıra öğrencinin birlikte çalışabileceği bir grup yaratması da onu olumlu şekilde destekleyebilir. Korku ve ceza ile eğitmeye, eser ortaya koymaya zorlanan bireylerin yaptıkları, standart, herkesin düşünebileceği, orijinallikten uzak çalışmalar olacağı kesindir.

“Sungur’a göre (1992:61), yaratıcılık, çağrışımların sayısına ve alışılmamış olmasına bağlıdır. Çünkü çağrışımlar düşünmenin temelini şekillendirirler....”

Serbest çağrışım oyunları ile öğrenciye çok alternatifli düşünme alışkanlığı kazandırılabilir. Yaratıcılık, tek boyutlu bakış açısı olmadığına göre, bu durum yaratıcılığı hem tetikleyen hem de geliştirebilendir. Örneğin “ev” kavramı bazılarınca ev = aile, yemek, koltuk gibi çağrışımları esinlerken; bazılarınca da, ev = aile, sevgi, huzur, demokrasi, paylaşım, yeşil gibi diğerinden daha farklı olarak daha derin anlamları içeren çağrışımları getirir. Çağrışımlar düşüncelerin şekillendirilmesini sağlıyor. Örneğin bu çağrışım oyunundan sonra bulunan düşünceler, öğrenciler açısından “demek ki ev bizim için ne kadar çok şey ifade edebiliyormuş” fikrini de yerleştirebilirken, düşünce dağarcıkları da genişleme olanağını bulabilir.

Eğitimcinin yaratıcılığı geliştiren, pekiştiren yöntemleri iyi bilmesi, gerektiğinde yeni yöntemler üreterek uygulayabilmesi önemlidir. Bu anlamda beyin fırtınası yöntemi de etkili bir çalışmadır. Yaratıcılık yalnızca sanat eğitimi kapsamında değil, tüm derslerde yaratıcı davranış, düşünme hedeflenir, beyin fırtınası da her derste uygulanabilir bir yöntemdir. Beyin fırtınasını gerçekleştirebilmek için yargılamaların olmadığı özgür bir ortam yaratılır ki bu da bireylerin orijinal fikirleri bulmalarına neden olur. Sanat da orijinal fikirlerin zihinde çağrışımlar yaratıp, somutlaştırılma deneyimi olduğuna göre, beyin fırtınası yöntemi özellikle sanat eğitimi dersinde etkili, öğrenci açısından eğlenceli, yeni düşüncelerin kapısını açan bir yöntemdir. Yaratıcılığın eğitiminde psikolojik yönden bireyin kendini güvenli hissetmesi de oldukça önemlidir.

Psikolojik güvenliğin üç ayrı boyutu şunlardır:

1. Bireyin tek ve tartışmasız değerli olduğunu kabul etmek.
2. Dışsal değerlendirmenin olmadığı bir ortam sağlamak.
3. Empatik anlayış.

(Sungur, 1992:52,53.)

Bu üç koşul bireyin yaratıcılık sürecinde en ihtiyacı olan koşullardandır. Çünkü kişi kendine değer verilmediğini hissettiği ya da düşündüğü zaman ortaya düşünce

koymak yerine düşünmekten bile vazgeçebilir. Genelde resim-iş derslerinde öğrenciler başkalarının kendi çalışmalarına gülebilecekleri kaygısını taşır ve bu eylemi gerçekleştirmekte direnç gösterebilirler. İşte bu durumlarla baş edebilmek için öncelikle empatik bir anlayışla öğrenciye yaklaşmak gereklidir. Onu güvenli bir ortamda olduğuna inandırmak, her öğrenciyi birbirlerine karşı davranışlarının sorumluluklarını alabilmelerine yönlendirmek, yaratıcı olabilmeleri açısından gerekli ortamın kapılarını açar. Burada öğretmenin de psikoloji bilimi ile ilgili bilgisinin, öğrencilerin o yaş dönemlerine ait özelliklerine ilişkin birikime gerekmektedir. Aksi takdirde, bir öğretmen öğrencisini psikolojik açıdan bir güvenli ortama taşıyamaz.

“Çocuğun ve gencin yaratıcı olabilmesi için olaylara, nesnelere, olgulara ilişkin sürekli soru sorması, dış dünya ile kendi duygu ve düşüncelerini etkileşime sokması gerekmektedir....” (Sungur, 1992:63)

Soru sormanın cesurca bir davranış olduğunu düşünebiliriz. Bu açıdan baktığımızda öğrencilerin sık sorular sorması, bir öğretmeni korkutmak yerine sevindiren bir durum olmalıdır. Sonuçta artık günümüzde öğretmen eskisi gibi bir bilgi kaynağı değil, bilgiye, deneyime yönlendiren bir kimsedir. Çağımızda yaşanan teknolojik gelişmeler sonucu bilgiye ulaşmak oldukça kolaydır. Bu kolay ulaşım durumunun bazı tehlikeleri de olduğu bir gerçektir. “Ulaşılan her bilgi doğru bilgi midir?” sorusuyla hareket edersek, yine doğru bilgiye ulaşmak için de o konu hakkında bir araştırma yapmanın gerekliliği çıkar karşımıza. Bu noktada öğretmenin varlığı oldukça önemlidir. Birey dış dünya ile sürekli bir etkileşim içindedir ve kendini dış gerçeklerle bütünleştirme çabası yaşar. Bu etkileşimin eyleme, deneyime dönüşebilmesi için de öğrencinin, yaratıcılığını yaşayabileceği denemelere ihtiyacı vardır. Bunun temelini oyunun oluşturduğuna Yaratıcı Bireyin Özellikleri bölümünde değinmiştik. Oyun oynamak, bireyin ilk yaşamsal deneyimleridir. Oyunun içinde bilgiye ulaşma da vardır, empati kurabilmek de, deneyim de.

Bu sorgulama süreçleri resim iş derslerinde de kendini oldukça yoğun gösterir. Resim yapmak, çocuk için bir sorgulama yöntemidir diyebiliriz. Çocuk resim yaparken o resmin içine girer ve bir süre orada yaşar ve orada bulunan şey kendi

zihni ve duygularıdır. İşte orada sürekli kendine sorular sorar, kendince yanıtlar bulur ve oluşturduğu şey yine kendi duyguları ve düşünceleridir. Sorular sorulurken bir yandan da bilinçli ya da bilinçsiz şekilde kararlar verilir. Bu noktada diyebiliriz ki bu süreç, bireyin karar verebilme yetisini bir adım daha ilerletebildiği bir etkinliktir.

Sonuçta her bireyde var olan yaratıcılık bir takım etkenler yoluyla ya gelişir ya körelir.

Sungur'a göre (1992:63), merak,soru sorma,araştırma ve düşünleri deneme isteği bastırıldığı zaman çocukta,

- a. Yanlış bir ben algısı,
- b. Öğrenme güçlüğü,
- c. Davranış problemleri,
- d. Nörotik çatışmalar,
- e. Psikozlar oluşur.

Çocukların meraklı olduğunu biliriz. Bizim bildiğimiz çok şeyi onlar yeni öğrenmekte oldukları için zaman zaman yetişkinlerin bu sorulardan sıkıldığını gözlemleriz. Üstelik gözlemlerimiz bununla da sınırlı değildir, yetişkinin bu sorulardan dolayı yaşadığı sıkıntı, olumsuz tavırlar sergilemeye kadar gidebilir ve o noktada işte bu tavırların nelere yol açtığını özetliyor Sungur. Böylece yaratma içgüdüsünü taşıyan çocuk için zor koşullar başlamış oluyor ve yaratıcılığı önemli ölçüde ketlenmiş bulunuyor. Okulda da öğretmenler genel olarak öğrenme güçlüğü ya da davranış problemleri olan çocukların yaratıcılıklarının engellenmiş olabileceğinden dolayı bu sıkıntıları yaşadıklarını değil de, bir zeka problemleri olduğunu düşünerek öğrenciye yaklaşım sergileyebilirler. Bu yüzden yaratıcılığın nasıl geliştirilmesi gerektiğinin, bireyi tanımanın ne kadar önemli olduğu bir kez daha karşımıza çıkıyor.

Öğretmenin öğrencilerini tanıması ve anlaması ve bu doğrultuda bir yöntem izlemesi çok önemlidir.

Bu noktada Sungur (1992:76), yaratıcı çocuk başkaları tarafından anlaşıldığında ne gibi gelişmeler, değişimler yaşıyor konusunda bir takım cümleler koymuş ortaya:

- 1) Hiç okumazken....okuyor oluyorlar.
- 2) Saldırganlık ve şiddet...giderek başarıya dönüşüyor.
- 3) Duygusal bozukluktan...yapıcı davranışlara yöneliyorlar.
- 4) Okula ilgisizlik ve nefret yerine...öğrenmeye karşı heyecana
- 5) Özgüven ve kendini ifade güçlüğü yerine...güven ve yaratıcı kendini ifadeye.
- 6) Zeka geriliği teşhisi yerine ...orta ya da üst düzey zeka teşhisine....

Anlaşılmak yaşamda birçok olumlu kapının birdenbire açılmasına neden olan önemli bir gelişmedir. Hele ki çocukların kendilerini anlayan yetişkin bireylere çok fazla ihtiyacı olduğunu biliriz. Yukarıda özetlenen bu olumsuzdan olumluya doğru gerçekleşen gelişmelerin bilinmesi, anlaşılması ve kabul edilmesi eğitim öğretim açısından oldukça önemlidir. Sonuçta insan davranışı olumlu da olumsuz da olsa herhangi bir nedene bağlıdır. Öğrencinin olumsuz davranışını zeka geriliğine bağlamak probleme oldukça dar bir açıdan bakmak demektir ve bu düşünce bizi hiçbir zaman çözüme götürmeyebilir. Sonuçta bir insan özgüvensiz, saldırgan, ilgisiz ve nefret dolu olarak dünyaya gelmez. Bunlar oluşturulan davranış kalıpları olup, değişime açık özelliklerdir. Bireyin her derse karşı ilgisinin ve başarısının artmasını, yaratıcı davranışının anlaşılıp desteklenmesi önemli ölçüde etkiler. Yaşadıklarının olumsuzdan olumluya dönmesinin nedeni de bir anlamda kendi potansiyelini gerçekleştirebileceği ortamı nihayetinde bulmuş olmasıdır.

“Yaratıcı birey, karmaşıklığa, belirsizliğe, asimetriye karşı hoşgörülü olan bireydir.” (Sungur, 1992:104)

“Eğitim bireyi yaşama hazırlamaktır.” felsefesiyle hareket ediyorsak,öncelikle yaşamın içindeki belirsizliklere, karmaşaya, olumsuzluklara karşı bireyi hazırlamak, bunlara karşı da kendi çözüm yollarını geliştirebilen bireyler yetiştirmek sorumluluğunu taşımak gereklidir.

Karmaşıklıklar, belirsizlikler karşısında soğukkanlı davranabilme; karşılaştığı olumsuzluklara olumsuzluk şeklinde yanıt vermemek için düşünme, karar verme, seçme yetilerini kullanabilme, hoşgörülü, anlayışlı olabilme yetisi, layıkıyla gerçekleştirilmiş, yaratıcılığa olanak sağlayan bir eğitim anlayışıyla gerçekleştirilebilir.

Yaşamın sorunları ya da karşılaşılan her türlü problemin karşısında onu çözmek için gerekli cesareti öğrencinin eğitim yoluyla edinmiş olması en doğalıdır. Bu konuda Sungur diyor ki;

“Yaratıcı düşünce, belli bir süre arayış ve güvensizlik ortamında kalmak demektir....” (Sungur, 1992:140)

Kişiler karşılaştığı bir problem eskiden de karşılaştığı ve çözdüğü bir şeyse, eski çözüm yolunu kullanır ve çözüme ulaşabilir. Ama yaratıcılık yeni problemlerle karşılaşma aşamasında devreye girer. Sungur’un deyimiyle bu arayış ve güvensizlik ortamının nedeni de karşılaşılan problemin yeni bir problem olmasıdır diyebiliriz. Bu ortamda eğitmen, öğrencisine problemi çözebilmesi açısından çözüm önerilerini veren değil, onu alternatif fikirlerini geliştirebileceği bir yöne yönlendiren kişi olmalıdır.

Yaratıcılığı geliştirmek için çeşitli çözüm yollarını bulabilen öğretmen ancak bu gelişimi sağlayabilir. Bunun için öncelikle kendisinin yaratıcı olabilmesi gibi bir ön koşul vardır.

“İmgelem niyet ve çaba ile birlikte giderse yaratıcılığa varır....” (Sungur, 1992:174)

İmgelerin çoğalabilmesi için çocuğu her türlü görsel-sözel-işitsel materyale yönlendirebilmek önemlidir. İmgelem, yaratıcılığı besleyen zengin bir anlam dünyasıdır. Sanat eğitiminde estetik bilinçten söz edebilmek için de imgelerin varlığına ihtiyaç vardır.

Yaratıcılık denilince aslında özgürlük ve dolayısıyla özgünlük kavramından söz edebiliyoruz. Özgürlüğün olmadığı ortamlarda yaratmanın da olanakları kısıtlanmış oluyor. Bunun içine hem öğretmenin tavrını, hem ailenin, hem çevrenin hem de kültürün etkisini katabiliriz. Bunlar yaratıcılığı ya destekleyen, ya da ketleyen etkenlerdir. Bunların engellemeleri ya da desteklemeleri öğrenciye karşı sundukları olanaklardan başka şey olamaz.

“Türk kültüründe de diğer kültürlerde olduğu gibi “tabu” olan konular, esneklik duygusunu azaltırken sembolik ifadelere, ürünlere, süreçlere dönüşmekte özgün sanat eserleri ve kültür ürünleri ortaya çıkmaktadır.” (Sungur, 1992:187)

Toplumun kültür yapısı da, kültürel değerleri içersindeki tabular yaratıcılığı bir miktar engelleyen unsurlardandır. Toplumun değerlerinin dışına çıkmamasının nedeni, bireyin toplumdan dışlanmak istememesinden kaynaklanır. Bu yüzden yaratmak eylemi cesaret ve riske girmek koşullarını da beraberinde getirir. Toplum açısından değişmesi gerekli olan ama kemikleşmiş değerlerin yerine, toplumun yararına olduğuna inanılan yeni değerleri koyabilmek için güçlü bir çabaya ve cesarete ihtiyaç vardır. Öte yandan, toplumun tabuları sembolik ifadeler olarak sanat eserlerinde biçimlendirilirler. Bu durum toplumun kültürel yapısının sanat eserlerine yansımalarıdır ve yeni değerlerin oluşması yolunda atılmış büyük adımlardır. Şöyle düşünülebilir ki; kültürel değerler yaratıcılığı hem tetikleyen, hem de ketleyebilen bir özellikler bütünüdür.

Yaratıcılığı engelleyebilen etmenlerden biri de toplumdaki yanlış inançlardır. “Sungur’un bu konudaki açıklamaları ise şöyledir:

- 1) Fantezi ve hayal kurma zaman kaybıdır.
 - 2) Belki de çılgınlıktır.
 - 3) Oyun sadece çocuklar içindir.
 - 4) Sorunlar, matematik düşünce ya da çok fazla para ile çözülür.
 - 5) Sorunların tek ve doğru bir çözümü vardır.
 - 6) Akıl-mantık-sayılar-yararlılık-başarı, iyidir.
 - 7) Sezgi-heyecanlar-saçma düşünce-yanılma-başarısızlık, kötüdür.”
- (Sungur, 1992:254)

Toplumdaki bu yanlış inançlarla ve düşüncelerle büyüyüp yetişen çocukların, bu kalıplaşmış fikirlerini değiştirmek çok da kolay olmayabilir. Sonuçta okulda bunun tam tersi bir eğitimle karşılaşsa bile, aile içinde bu yanlış inançlar doğrultusunda gösterilen olumsuz tavırlar öğrencinin yaratıcı birey olarak yetişmesini yine engelleyen etmenlerdendir. Dolayısıyla okul-aile işbirliği, iletişimi bu yüzden çok önemlidir.

3.4. SANAT EĞİTİMİNİN İLKÖĞRETİM SİSTEMİ İLE DESTEKLENMESİ

İlköğretimin temel amacı bireyi öncelikle eğitmek hedefine dayanır. Bireyi yaşama hazırlamak, yaşama dahil etmek, kendini tanıması, başkalarını tanıması, insan olma niteliklerini kazanması temelini hedefler. Bu hedefleri sanat eğitimi kendi bünyesinde toplayabilen bir kapsama sahip olmasından dolayı, bu bilinçle, öğretmenlerin yani eğitim sistemi içindeki halkaların bütünüünün öğrencilerin sanatsal üretimlerini destekleyen tavırlarını maddi ve manevi açılarından kesintisiz olarak ortaya koyabilmeleri önemlidir.

Öğrencileri desteklemesi beklenen ilköğretimin bütünlüğünü öğretmen, okul idaresi hatta öğrenci velileri oluşturmaktadır. Çünkü eğitim-öğretim sadece öğretmenin gerçekleştirebileceği bir süreç olmamakla birlikte, sadece okul idaresi ve öğretmen ile de gerçekleşebilecek bir süreç değildir. Ailelerin eğitim sürecine olan katkıları ve destekleri de bu eğitimi tamamlar niteliktedir.

Kişilik oluşumuna, benlik tasarımına yönelik sanat eğitiminin istendik durumda gerçekleşebilmesi temelde üç koşula bağlıdır denebilir. Bunlar:

- a) Doğru program
- b) Doğru yönetmen
- c) Doğru eğitmen

Bunların birinde olacak, olabilecek aksaklık, ister istemez, er ya da geç diğerlerini de etkiler ve istenildiği kadar iyi niyetli veya özverili olunsun sonuç dilendiği gibi gerçekleşemez. (Erinç, 2004b:87)

Eğitim sistemi bir bütünü oluşturur, bu bütünün parçalarından biri zayıfsa ve zayıflığın farkına varılamamışsa, o noktadan kopma başlayacaktır. Bu nedenle bu bütünü oluşturan parçaların her zaman bir bütün şeklinde hareket etme zorunluluğu olmalıdır. Erinç'in de değindiği gibi, öncelikle doğru eğitmen olma niteliklerini taşıyan bir öğretmen olmak gereklidir. Çünkü eğitmenler ancak doğru programları, stratejileri geliştirebilenlerdir. Okul idare personeli de öğretmenler arasından seçildiğine göre, öncelikle nitelikli bir öğretmen olmak oldukça önemlidir. Nitelikli öğretmenler, nitelikli idareciler ve öğrencinin yaratıcılığını, eleştirel bakış açısını, pratik düşünebilme yetisini ve daha birçok niteliği içeriğinde barındırarak öğrenciyi merkeze alan bir program eğitim sisteminin bütünlüğünü oluşturabilir.

3.4.1. Öğretmen Tavrı

Öğretmen olabilmek için öncelikle öğrencilerde hedeflenen tüm nitelikleri davranışa dönüştürebilmiş, doğru yönlendirebilme yetilerine sahip, karşılaşılabilecek problemlere pratik alternatif çözümler üretebilen, yaratıcı, alan bilgisine ve alan bilgisini aktarabilecek kapasiteye sahip, güncelliği izleyebilen ve uygulayabilen, psikoloji bilgisine sahip gibi daha sayabileceğimiz bir çok niteliği taşıyan bireylerin öğretmen olması gerektiğini söyleyebiliriz.

Özellikle sanat eğitimcisi olmak çok daha özel bir konumda düşünülebilir. Çünkü dersin özellikleri düşünüldüğünde, müfredat içeriğinde daha özgür olunabilmesi gibi bir nitelik dikkate alınmaktadır. Bu özgürlüğün kapsamını doğru belirlemek, sanat eğitimi kapsamındaki hedeflenen amaçlara ulaşmak açısından oldukça önemlidir. Resim dersi işlemek, hiçbir zaman öğrencilere yalnızca konunun duyurulduğu, öğrencilerin ise resim kağıdı ile baş başa kaldığı bir süreç olmamalıdır. Öğretmen, birebir olarak öğrencilerle ilgilenen, doğru ve yerinde yaptığı yönlendirmelerle öğrencilere tam bir sanat eğitimini veren kişi olmalıdır.

Öğretmenler, çocukların öğrenmeye karşı doğal merak ve isteklerinden yararlanarak onlara, sorun çözmeyi, keşfetmeyi ve araştırmayı teşvik edecek sanatsal öğretmen yaklaşımlarını benimsetebilirler. Bu da çocukların hayal güçlerini kullanmalarına, düşüncelerini uygulamalarına, denemelerine ve çeşitli yaratıcı olasılıklar üzerinde yoğunlaşmalarına olanak sağlayabilir. (Artut, 2004:87)

Öğretmenin bu kazanımları öğrencide oluşturabilmesi için öncelikle kendisinin de bu kazanımları oluşturabilmiş ve bunu aktarabilecek niteliklere ve deneyime sahip olması gerekir. Öğretmen yaratıcı olabilen, araştıran, sorgulayan birey olmalıdır ki, bunun önemini öğrenciye hissettirebilsin ve bu konuda gerekli yönlendirmeleri yapabilsin. Sanat eğitimcisi olarak, yaratıcılığın ne anlama geldiğinin bilinmesi ile başlayacak olan sanat eğitimi, bireyin özgürce yaratmasını engellemeden yaratıcı eğitimin verilebilmesi ile gerçekleşebilir. Sanat eğitimi sürecinde denemeler yapmanın önemi de tartışılmaz bir noktada olmasından ötürü, deneme yapacak olan bireyi güdülemek, desteklemek, hata yapabilme özgürlüğünün olduğunun bilincine

varabilmesini sağlayarak özgürce düşünebilme ve davranabilme yetisi geliştirerek eğitim anlayışını sürdürmesi gereklidir.

Sanatsal etkinliklerde öğrencilere kazandırılacak istendik davranışların oluşturulmasında onların gelişim ve hazır bulunuşluluk düzeylerine uygun program içeriklerinin oluşturulmasıyla ilişkilidir. Etkinlik sürecinde öğrencinin kendisi ile çevresindeki yaşantı arasındaki bağlantıları kurabilme olanağı sağlanmalıdır. (Artut, 2004:87)

Sanat eğitimi kapsamında öğrencilerde hedeflenen davranışların, öğrenmelerin oluşmasını sağlayabilmek için öncelikle uygulanacak olan etkinliğin öğrencinin gelişim basamaklarına uygunluğu çok önemlidir. Gelişim basamaklarına uygunluğu tespit edilen etkinliğe öğrencileri hazırlamak, istekli hale getirmek yani güdülemek ise davranışların oluşabilmesi açısından en önemli koşutlardan biridir. Hazır olmayan hiçbir birey öğrenme aşamasına geçemez. Öğrenci, gelişimine uygun olmayan bir konuyu anlamak konusunda zorluklar yaşayacağından, anlamadığı anda konudan uzaklaşmaya başlayacaktır. İnsan önce kendi çevresini tanır, çevresindeki değerlerle düşünmeye ve dolayısıyla yargıları da algıları da bu değerlerle biçimlenir. Demek ki; bireye sanat eğitimi bilincini kazandırmak için öncelikle onun kültürel değerlerini oluşturan çevresini bilmek ve ona yabancı olmayan konularla, anlatımlarla yaklaşmak öğrenciyi kazanmak için önemli koşullardan biri olmalıdır.

“...resim faaliyetlerinde öğretmenin çocuğa yaklaşımı ve resimlerini değerlendirme yöntemi de çocuğun yaratıcılığını olumlu ya da olumsuz yönde etkiler.”
(Yolcu, 2004:192)

Çocuk birey, bir olumsuzluk sonucu resim yapmaya küsme ya da olumlu bir etkiyle de resim yapmaya yönelme, cesaret kazanma gibi duygular içerisine girebilir. Öğretmenin tavrı her zaman öğrenciyi güdülemek, desteklemek ve cesaretlendirmek yolunda olmalıdır. Çünkü genelde çoğu öğrenci yetenekli olduğunu bilmez ve bu konuda olumlu eleştiri aldığı anda heyecanla resme başlayacak, kendini ifade edebilme olanağına kavuşacaktır. Örneğin; çocuğun yaptığı resimleri renk, biçim v.b. açısından dış gerçeklerle karşılaştırmak, onu dar kalıplarla çalışmaya yönlendirmek, çocuğun yaratıcı potansiyelini de önemli ölçüde engelleyecek bir tutumdur. Burada

öğretmenin yaptığı “yeni” olanı değil, “alışılmış, ezberlenmiş” olanı dayatmaktır olsa olsa.

İlköğretim çağında öğrenciyi takdir etmek oldukça önemli, olumlu sonuçlar doğurabilen bir yaklaşımdır. Çocuğa “bu çirkin olmuş” gibi ifadelerle yaklaşmak ve bunun da bir eleştiri olduğunu söylemek bilinçli ve doğru bir tavır değildir. Dolayısıyla kullanılan iletişim dili de bu anlamda çok önemlidir.

...çocuğun yaratıcı davranış sergileyebilmesi, gerekli donanımlara sahip, uyarıcı görsel materyallerle zenginleştirilmiş resim atölyelerini gerektirir. Resim atölyeleri yerine, sınıflarda sıkışık bir şekilde yapılan -ya da yapılmaya çalışılan- resim derslerinde, çocuktan değil yaratıcılık, derse karşı ilgi beklenilemez. (Yolcu, 2004:196)

Mekan ya da ortam, her psikolojik yaşantı için en gerekli şeylerden biridir. Hele ki söz konusu eğitim olduğunda gerekli olabilecek tüm koşullar sağlanırsa tam verim alınabileceği kuşkusuzdur. Her yönden desteklenmiş bir eğitim sisteminde en verimli başarılar gerçekleşebilir. Resim iş dersi gibi uygulamalı bir eğitim-öğretim dersinde görsel materyallerin eksik oluşu, eğitimi yarım bırakabilecek denli önemlidir. Çünkü sanat sadece sözle anlatılınca anlaşılabilen bir olgu olmadığından bunu görsel yönden desteklemek gereklidir. Birey gördüğü şey üzerinden değerlendirme yaparak, anlatılanı daha net şekilde anlama olanağına ulaşır. Bu durum aslında diğer dersler açısından da destekleyici nitelik taşır. Görsel materyallerle desteklenen her derste daha verimli sonuçlar ortaya çıktığı gerçeği tüm öğretmenler tarafından kabul edilen bir gerçektir.

Öğrencinin sanatsal etkinlikler yapabilmesi için ortamın da sanatı çağırıştırır, duyumsatır nitelikte, öğrenciye çalışma coşkusu ve heyecanı verecek şekilde donatılmış olması önemlidir. Böylesi bir atölyenin sanat eğitiminin hedeflediği amaçlara ulaşması yolunda oldukça önemli bir tamamlayıcı özelliği vardır diyebiliriz.

...amaç çocuğu sanatla iç içe yaşatarak gelişimini etkilemek olduğuna göre, öğretmenler, her alanın çalışmalarına uygun araç ve yöntemler kullanarak bu

etkileri sağlamalıdır, okulda yaratacakları sanat havasıyla eğitimi zenginleştirmeliler. (Türkoğlu, 2004:46)

Öğrencide, sanatın yaşamla, eğitimle, bilimle iç içe olması gerektiğinin bilincini geliştirmek, ancak sanatla iç içe yaşayabileceği bir ortamda işlenecek olan sanat eğitimi dersi ile mümkündür. Resim derslerinde sanatın diğer alanlarından da, teknolojik gelişmelerden de yararlanarak çalışmalar yapmak, çocuğu yaratıcılık anlamında daha çok beslenmesini sağlayacak, görüş açısını zenginleştirecek, algı alanlarını geliştirebilecektir. Sanat havasını yaratmak yalnızca atölye de gerçekleşmesi gereken bir atmosfer değil, okulun her yerine yayılması gereken bir havadır. Böylece öğrenci için okul kavramı daha da farklı bir yere gelebilecektir.

1997 yılında yaptığımız bir araştırmada; resim dersi genel amaçlarını öğretmen merkezli yazarak, öğretmenlerin kendilerini bu genel amaçları gerçekleştirmedeki yeterliliklerini araştırmıştık. “Öğrencilerin yaratıcı gücünü ortaya çıkarabilme” genel amacımıza resim öğretmenlerinin verdikleri cevaplar sonucu kendilerini ikinci derecede yeterli gördükleri ortaya çıkmıştır. Ama bu amacı %100 gerekli bulmuşlardır. Sanat eğitimi dersi için önemi büyük olan böyle bir genel amacı gerçekleştirmede resim öğretmenleri kendilerini birinci derecede yeterli göremiyorlarsa resim öğretmeni yetiştirme politikamızda bir problem olduğu söylenebilir.... (Dikici, 1997:78)

Sanat eğitimcisi sanatın yaşamsal değerini bilen, sanat eğitiminin ise bireyde ne gibi kazanımlara yol açtığının bilgisine, deneyimine sahip bireyler olarak yetişmesi önemlidir. Aksi takdirde öğrencilere konuyu vererek, onların resim kağıdı ile baş başa kalıp resim yapmasını seyretmek, resim iş eğitimi dersinden beklenen hedeflerin gerçekleşeceği anlamına gelmemelidir. Böyle bir anlayışla yapılan resim dersleri, geleneksel olarak söylenildiği gibi öğrencinin deşarj olduğu, eğlendiği bir ders olmaktan öte bir yere konulamayacaktır. Elbette birey resim etkinliğinde eğlenir, keyif duyar; çünkü o süreçte kendini ifade edebilmektedir. Kendini ifade edebilmesi ile birlikte bir rahatlama süreci yaşaması doğaldır, kendisi için bir nevi ruhsal açıdan dengelenme, tedavi süreci içine girebilmektedir.

Sanat eğitimcisi olmak için öncelikle eğitimcinin yaratıcılık nedir, nasıl geliştirilir, estetik nedir, estetik eğitimi nasıl olmalıdır, sanatın gelişim süreci, tarihi nasıldır gibi önemli ve temel sorulara hakim bir kimliğinin bulunması gereklidir diyebiliriz.

...alan bilgisi iyi olan, çocuğu yaş grubu özellikleriyle iyi tanıyan her eğitimcinin kendi yaratıcılığını kullanarak uygulayacağı yöntemler elbette ki çok değerlidir ve her sanat eğitimcisinin kendine özgü yöntemleri olması doğaldır. (Gel, 1996:44)

Bireyden yaratıcılık beklemek için öncelikle öğretmenin yaratıcı olabilmesi gereklidir. Çocukların yaşlarına bağlı olarak gelişimlerini bilmek, doğru eğitimi uygulamada ön koşul gibi düşünülebilir. Bireyi yaşa bağlı olarak tanımanın, bilmesinin ötesinde psikolojik açıdan da değerlendirebilmek oldukça önemli bir koşuldur. Çünkü resim dersi psikolojik gelişimle de yakından ilgili bir ders olma özelliği ile de resim eğitimcisinin bu konuda uzman olmasa da öğrencisine yeterli olabilecek düzeyde birikime sahip olması onun sanat eğitimi anlayışını, uygulama alanını geliştirip zenginleştirebilecektir. Bu birikim, öğretmenin öğrencisine daha kolay ve çabuk ulaşabilmesini de sağlayabilir. Öğrencinin yalnızca zihinsel ve bedensel gelişim aşamalarını bilmek öğrenciyi tanıyabilmek açısından yeterli değildir; aynı zamanda öğrencinin psikolojisini de çözümleyebilmek ve buna ilişkin olarak strateji geliştirebilmek de öğretmen açısından gereklidir.

Dalında uzman olan eğitimci olmak her zaman yeterli olmayabilir. Alan bilgisini öğrenciye aktarabilmek konusunda da yeteneklerini geliştirebilmiş bir öğretmen olmak gereklidir. Süreç içerisinde özgün eğitim-öğretim yöntemleri bulmak öğrencinin hem öğrenmesini kolaylaştıran hem de derse olan ilgisini, yakınlığını her zaman dinamik tutmak konusunda etkindir.

Resim dersindeki ölçme değerlendirme de oldukça önemlidir çünkü birey sınıftaki başarılı ya da başarısız olanlarla değil kendisi ile karşılaştırılmalı, süreç içerisindeki gelişimi dikkate alınarak değerlendirme yapılabilmelidir.

Değişen sanat anlayışları, peş peşe gelen sanat akımları, eğer görmezlikten geliniyorsa “bizim geleneğimizde bu yok; bu bizim kültürümüzden değil” gibi, akla ve mantığa aykırı bir tutum içine giriliyorsa algı alınının dinamik yapısı reddedilmiş olur. (Erinç, 2004a:63)

Her insanın kendine ait bir çevresi, onu şekillendiren kültürel değerlerle örülmüş bir çevresi vardır. Eğitim bu çevreyi ya da çerçeveyi genişletmek sorumluluğunu

taşıır. Algı alanlarının genişlemesi demek, daha önceki bölümlerde değindiğimiz gibi bireyin yaratıcılığını geliştirmesi açısından oldukça önemli olduğundan, Erinç'in vurguladığı türden yargılarla bireye yaklaşmanın onu sınırlamak anlamına geldiği söylenilebilir. Böylesi bir anlayışla yaratıcı eğitimi gerçekleştirmek mümkün görünmemektedir. Birey yaşadığı çevreyi anlamakla kendini de anlamaya başlar, başka kültürel değerleri algılamakla da eleştirel bakabilme yetisine eriştikten sonra daha özgür, daha yaratıcı olabilecektir. Ayrıca değişik kültürleri keşfetmek de yaratıcılığını besleyen bir unsurdur.

Gelişmiş ülkelerin programları incelendiğinde görüyoruz ki, sanat eğitimini ülkelerini geliştirme politikalarının da içinde düşünerek, programlarını buna göre hazırladıklarını söyleyebiliriz. Biz hala sanat eğitiminin yararını, yararlarının neler olduğunu tartışıyoruz.

Birkaç yüz yaratıcı bireyden, kendilerini yaratıcı olmaya özendiren ve engelleyen öğretmeni tanımlamalarını istemiştir. Öğrencilerin bu sıralamalarına göre:

Yaratıcılığı kolaylaştıran öğretmen özellikleri:

- 1) Öğrencileri bir birey olarak kabul etme ve öyle davranma.
- 2) Öğrenciyi özgür olmaya özendirme.
- 3) Öğrencilere model olma.
- 4) Sınıfın dışında onlara çok zaman ayırma.
- 5) Heyecanlı olabilme.
- 6) Öğrencileri doğrudan ödüllendirebilme.
- 7) Sürekli okuyan kişiler olabilme.
- 8) İlgili.
- 9) İkili ilişkide kolay iletişim kurma olarak belirlenmiştir.

Yaratıcılığı engelleyen öğretmen özellikleri:

- 1) Öğrencinin cesaretini kıran.
- 2) Güvensiz.
- 3) Aşırı eleştiren.
- 4) Davranışlarında bir uçtan öbürüne giden.
- 5) Heyecanı olmayan.
- 6) Dogmatik ve katı.
- 7) Alanla ilişkisini sürdüremeyen.
- 8) Genelde yetersiz.
- 9) Dar ilgileri olan.

10) Sınıf dışında tartışma ve konuşma olanağı olmayan öğretmenler olarak belirlenmiştir.
(Sungur, 1992:45,46.)

Öğrenciyi yürekli kılmak öğretmenin başlıca sorumluluklarından. Çünkü yaratma cesaretini oluşturabilmek için gerekli özgüvenin öğrenciye zamanında aşılması gerekliliği vardır. Özgüvenini yitirmiş bireylerden her hangi bir alanda başarı beklemek yersiz bir beklentidir. Elbette sürekli okumayan, alanıyla bir ilişkisi kalmamış, alanındaki yeni gelişmelerden habersiz öğretmenlerin de yeni yöntemler bularak, öğrencinin ilgisini sürekli ayakta tutabilmek konusunda sıkıntıya düşeceği gerçektir. Teknoloji çağında yaşadığımızı sürekli telaffuz ederken, bu gelişmelerden habersiz olmak da bugünkü eğitim-öğretim uygulamalarına ve anlayışına ters bir yaklaşım olur. Gözlemlerime göre; öğrenciler birikimi olan ve birikimi kendilerine yetersiz kalan öğretmeni hemen ayırt etme yetisine de sahiptir. Bu yüzden öğretmenin öğrencisinin karşısında, alanıyla ilişkisini kesmemiş, gelişmeleri takip eden, alanıyla ilgili uygulamaları, araştırmaları olabilen bir kimlikte olması gerekir. Öğrenciye model olmak gibi bir sorumluluğu taşıyabilmek için, böyle bir saygınlığı da üstünde taşıması gereken yine öğretmenin kendisidir. Öncelikle öğrencinin bir birey olduğunu kabullenmek ve bunu öğrencinin kendisine de hissettirmek, amaçlanan yolda, yolu açan, engelleri azaltan önemli bir etkidir. Öğretmenin çok yönlü olabilmesi de, bu yolda ilerlerken öğrenciye ışık tutabilecek, değişik alanlara da yönlendirip, bunlardan da beslenerek yaratıcılığını desteklemek açısından oldukça önemlidir. Heyecanını yitirmemiş öğretmenler, bu heyecanı bir şekilde öğrencisine de aktarır, onun coşkulu, heyecanlı, yenilikçi bir birey olarak yetişmesini sağlayabilir. Yenilikçi ve düşüncelerinde, davranışlarında katı olmayan öğretmenler yaratıcı, yenilikçi ve sabit fikirli olmayan bireyleri yetiştirebilirler.

“Her çağ, doğruyu ve iyiyi olduğu gibi güzeli de kendi bakış açılarına göre belirler ya da değişikliğe uğratar. Bu yüzden bilimsel bakış açıları da, ahlak görüşleri de, sanat anlayışları da sık sık değişir...” (Timuçin, 2000:28)

Her toplumun çağına uygun bir güzel ya da estetik anlayışı olduğuna göre, eğitmenin bu değişimleri izleyen, açıklayabilen ve yöntemlerini de bu değişimleri

göz önünde bulundurarak hazırlayan, uygulayan kimse olması, çağa uygun eğitim anlayışı açısından önemlidir. Çağa uygun olarak yürütülmeyen eğitimin, geçerliliğinin olduğunu düşünemiyoruz. Çağa uygun olmayan bir bakışla eğitim anlayışını sürdürmeye çalışmak, öğrenciye ulaşmak açısından da sorunlar yaşatabilir.

Müzeler insanın kendi toplumunu ve geçmişini sergilerken, aynı zamanda son yıllarda gelişen turizm sektörü ile diğer toplumların kültürlerin tanınmasına ve dolayısıyla kültürlerin birbirine yaklaşmasına neden olur. (Atagök, 1994:6)

Müzeye gitmek öncelikle bir sanat yapıtını bir değer olarak bilmek, onu anlamak bilincini geliştirmek için önemlidir. Sanat eğitimi dersinde öğrenciye aktarılan sanat tarihi bilgisinin tarihsel süreci ve gelişimi bilgisini somutlaştırmak açısından da müzeye gitmek önemli olduğu gibi, tarih eğitimi verilen derste de bilgilerini görsel okuma yetisi ile somutlaştırması, tarih bilgisinin de kalıcı olması açısından gereklidir. Müzeler, kitapların ve derslerin öğrettiklerini, gözlem ve mantıksal açıdan tarihsel süreç içindeki konumlarını sürekliliklerini, karşılaştırma yollarını öğretir. Beğeni seviyelerini yükselterek, estetik bilinçlerini geliştirmeyi desteklediği gibi, yaratıcılığa da yönlendirir. İnsanın tarihsel süreç içindeki gelişimini estetik açıdan belgeleyen müzeleri, öğrencilerin toplumsallaşma süreçleri açısından da oldukça önemli yerlerdir.

Kültürler arası ilişkileri de gözlemleyebilme olanağına kavuşan birey, onları anlama, sorgulama bilincine de erişerek, birey olma yolunda ilerlemesine müze eğitimi ile de devam eder.

Bu nedenlerden dolayı da öğretmenlerin zamanı geldikçe öğrencileri müzelere götürmek açısından gerekli organizasyonları yaparak sanat eğitimi gerçekleştirmeleri gereklidir. Elbette bu yalnızca öğretmenlerin tek başına gerçekleştirebileceği bir etkinlik olmadığından, bu organizasyona okul idaresinin de gerekli desteği vermesi önemlidir.

Ancak güzelliğe sadece bakmak ya da güzel bir ses dinlemek değil, çocuklar kendileri de güzellik yaratma gereksinimi duyarlar. Bu yüzden

sınıfları büyüdükçe sanat eserlerini daha çok incelemeli ve izlemeliler, sergi müze gibi yerleri görerek güzel sanatların zenginlikleriyle tanışmalılar, kendileri de çeşitli eserler yaratabilmeliler. (Türkoğlu, Ağustos 2004:46)

Çocuk bireyler müzelere gitme fırsatı buldukça, sanat eserleri inceleme olanağı yaşadıkça sanat etkinliklerine katılma istekleri ve coşkuları artabilecektir. Sadece atölye ortamında resim yaparak, sanat bilincini gerçekleştirmek, sanat eğitimine çok da gerçekçi açıdan yaklaşmak olmasa gerek.

Okul ortamından öğretmenin tüm öğrencileri aynı düzeyde görme eğilimleri, hepsinden aynı davranış ve tutumları beklemesi, yaratıcı bir öğrenme biçiminin uygulanmaması, neden olarak; otoriter, geleneksel yaratıcı öğrenmeyi dışlayıcı bir anlayış daha kolay ve kestirme olduğundan birçok öğretmen tarafından tercih edilmektedir. (Artut, 2004:156)

Sanat eğitimi birçok alan da dahil olmak üzere donanımlı olmayı gerektirir. Bu anlamda öğretmenin kolaycı bir tutum izlememesi önemlidir. Öğrencilerin farklılıklarını bilmek, her farklılığa göre yöntem ve yaklaşım sergilemek ve bu yaklaşımlarda istikrarı sağlamak gerekir. Çok yetenekli bir öğretmen olmanın dışında başka bir sürü niteliğe sahip bir öğretmen olmakla ancak sanat eğitimi gerçekleştirilebilir.

“...Öğretmene düşen, çocukla birlikte çalışma, onunla birlikte hissetme, onu destekleme ve kendine güvenmesini sağlamaktır.” (San, 2003:135)

Öğretmenin psikoloji bilimi ile birikim oluşturmalarının yanı sıra, çocuklukla ya da çocuk olmakla bağını koparmaması da bir bakıma önemli bir unsurdur. Çünkü öğretmen, yeri geldiğinde onun gibi hissedebilen, düşünebilen bir yetiye de sahip olabilmelidir. Bu öğretmen ile çocuk birey arasındaki iletişimi hem daha kolaylaştıracaktır hem de güçlendirebilecektir.

3.4.2. Okul İdaresinin Tavrı

Eğitim-öğretim yalnızca öğretmenin tek başına uygulayabileceği, karar alabileceği bir sistem olmadığından, bu konuda idari personelin de destekleyici, yönlendirici olabilmesi önemlidir.

İdarecilik; motive etmektir, güdülemektir, teşvik etmektir. Sanat eğitiminin sonuçlarını sergileme öğrenciye ivme kazandırmadır. Çünkü bu, eğitimin tamamlayıcı parçasıdır. Ancak yönetici olarak getirilen bireyin bu tür etkinliklerin eğitimin önemli bir parçası, tamamlayıcısı ve gerekli olduğunun ayırdına vararak desteklemesi gerekir. Tam tersi çeşitli bahanelerle baltalamak yerine uygulatan olmalıdır. (Çellek, [http://www. netyorum. com / sayi/125/ 20030313-05.htm](http://www.netyorum.com/sayi/125/20030313-05.htm) 12 Nisan 2006)

Motive etmek yalnızca öğretmenlerin sorumluluğunda olmayan idarecilerin de sorumluluğu olan bir uygulamadır. Eğitimi güçlendiren en önemli uygulamalardan olan motivasyonun da çeşitli yöntemleri vardır. Bu yöntemlerden de en önemlisi kabul edilen öğrencinin çalışmalarını sergilemesidir. Okuldaki idarenin, açılacak sergileri önemsemesi yalnızca öğrenciyi motive etmez, aynı zamanda bu durum öğretmen için de oldukça motive edici bir durumdur. Çünkü öğretmen sergi için öğrencileri ile birlikte emek veren kişidir. Sergi açmak sadece resim kağıdı ve resim malzemeleriyle yapılabilecek bir etkinlik olmadığına göre, bir ortam hazırlamak gerekmektedir. Bu ortamı hazırlarken de koşulları da gözетerek, gerekli şeyleri sağlamak konusunda, idarenin yardımı, desteklemesi gerekliliği, eğitim-öğretim açısından önemlidir. Bu, sonucu görmektir ve sonucun o mekanda öğrenci tarafından görülmesi, kendisinin desteklendiği, onaylandığı düşüncesini ve duygusunu uyandırır ve özgüven geliştirir.

“Yönetici, sadece oyunun kurallarını belirleyen görevli değildir. Eğitimin her alanında yeni değer sistemleri, yeni teknikler, modeller, düşünceler geliştirmek amacıyla okulda yeni oyunları kurar, oynanmasını, denenmesini ve tartışılmasını sağlar.” (Sungur, 1992:39)

Kuralları koymak, her zaman istenilen ya da amaçlanan sonuçların oluşabilmesi açısından yeterli olmayabilir. Bu kurallarla birlikte uygulanması gereken yöntemin

denenebileceği uygun koşulların oluşabilmesi için gerekli olanakları sağlayabilmelidir. Böyle bir özgürlük alanında yeni şeylerin denenebilmesi için uygun, rahat ve özgür bir ortam oluşturulabilir. Sadece öğretmenin sırtlanıp halledebileceği bir durum değildir. Çünkü eğitim, kolektif bilinçle ve uygulamayla gerçekleştirilebilecek bir olaydır. Elbette yaratıcı bireyler yetiştirebilmek için öncelikle öğretmenlerin ve yöneticilerin de yaratıcı olabilmeleri gerekmektedir.

“Eğitimi yönetmek demek, yönetimin karşılaştığı sorunları çözmek demektir. Eğitim yönetiminin sorunları bitimsiz olduğu için eğitim de yönetim de sürekli sorun çözmedir.” (Sungur, 1992:131)

Yönetim sorunları çözebilmek, sorunları çözerken uygun olanakları sunabilmekle ilgili bir birimdir. Dolayısıyla eğitim-öğretim adına karşılaşılan sorunların tartışmaya açık olabilmesi gelişim açısından oldukça önemlidir. Koşulların her ülkede, her şehirde ya da her semtte aynı olmadığı bir gerçek olduğundan her okulun ekonomik koşulları birbirinden farklıdır. Bu farklılıkları değerlendirmek, öğrenciye maddi ve manevi destek olabilmek açısından pratik öneriler ve çözüm yolları sunabilmek de idari personelin sorumlulukları arasındadır diyebiliriz.

“...algı alanlarını çağdaş ve çağcıl insan anlayışına uygun hale getirmek ve bu yolla bireylere, hem seçme hem de özgürce seçme olanağı vermek her yöneticinin ilk sorumluluğu olarak düşünülmelidir.” (Erinç, 2004a:64)

Kültürler arasında ayrılıklar olabildiği gibi ortaklıklar da bulunur. Bireyin farklı kültürleri bilmesi, insan olma bilincine erişebilmesi açısından da önem taşır. Yalnızca kendi çevresindeki kültürel değerleri kabullenen ve yaşamını buna dayalı, dışa kapalı sürdüren bireylerin evrensel değerler konusunda sıkıntı yaşayacağını söyleyebiliriz. Yalnızca öğretmenler değil, idarecilerin de özgür bir okul ortamı yaratmadaki payı oldukça büyüktür.

Okulda sanat havası yaratacak etkilerden biri, çocuğun en yakın çevresi olan sınıfının, okul binası ve bahçesinin güzelleştirilmesidir ona göre. Bu mekanların çeşitli resimlerle, sanat eserleriyle, onların kopyalarıyla,

minyatürleriyle doldurulması, sınıfların, koridorların bu güzellik havasına uygun olarak temiz ve düzenli tutulması, bahçelerin çiçekli ağaçlı ve bakımlı olması, öğrencilerin kendi elleriyle güzel eserler ortaya koymaları vb. etkiler yaşama sevinci ve güzellik duygusu yaratır. Çocukların güzellik karşısında duyduğu heyecanın erişkinlerden daha az olmadığını, tüm öğretmenlerin ve ana babaların bilmesi gerekir. (Türkoğlu, Ağustos 2004:46)

Ortamın insanda uyandıracak etki sadece sanat dersleri için değil, tüm dersler açısından gerekli bir uygulamadır. Öğrencileri yaratıcılıktan hiç koparmadan, her baktığı alanda bir güzellikle buluşmasını gerçekleştirecek denli donanımlı bir ortam yaratmak öğretmenin olduğu kadar okul idaresinin de desteklediği bir amaç olabilmelidir. Gerekğinde öğrencinin de bu ortamı yaratmak konusundaki desteği sağlamasına olanak tanınabilmelidir. Kendisinin de biçimlendirdiği bir ortama daha çok değer verebilir, bu ortamda gerçekleşecek çalışmalara katılımında daha verimli sonuçlara ulaşabileceğini söyleyebiliriz.

Kuramsal ve uygulamalı çalışmalarım beni kendi toplumumuzda yaratıcılığa ilişkin şu gözlem sonuçlarına götürdü: ...Yaratıcılığı engelleyen bireysel faktörlerin dışında, Türk toplumunda engelleyici faktörleri,

- 1) Yöneticiler
- 2) Öğretmenler
- 3) Ana-Babalar oluşturmaktadır. (Sungur, 1992:180)

Eğitim-öğretim kolektif bir bilinçle sürdürülebilecek bir uygulamalar bütünü olduğuna göre, bu sistemde öğretmenler, idari kadronun önemi olduğu kadar ana-babaların da oldukça önemli payı vardır. Eğitim sistemini yalnızca öğretmenler ve idareciler oluşturmamalı, aileler de bu sürecin içinde düşünülmelidir. Aile de bu zincirin önemli halkalarından biridir ve sanat eğitimi konusunda da gerekirse, okulda sanat eğitimcisi tarafından bilgilendirici seminerlerin düzenlenmesi sanata ve eğitime olumsuz bakış açılarını da değiştirebilecektir.

Önemli bir nokta şudur ki, aile içinde çocuğun yaratıcı gelişimine ne kadar olanak sağlanırsa sağlansın, desteklensin, okul ortamındaki yanlış tutumlar, kısıtlamalar, otoriter, katı ve ilgisiz tutumlar, aşırı ve yersiz beklentiler, karşılaşılan sorunları bilinen, kestirme yöntemlerle çözümlemeye çalışmak ve yöneticilerin istediği şekilde çocuk yetiştirme eğilimleri, çocuğun yaratıcılığının engellenmesinde önemli, temel bir unsur olarak karşımıza çıkar. (Artut, Eylül 2004:178)

Kuralların dışına çıkmamak adına gerçekleştirilen katı tutumların aslında okul ortamında gerçekleştirilmesi beklenen yaratıcılık eğitiminin ne anlama geldiğinin bilinmemesinden kaynaklanabilir. Yalnızca katı tutumlar değil, ilgisiz tavırların da sergilendiği bir ortamdan olumlu sonuçların çıkmayacağını da söylenilebilir

3.5. İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Olca Tekin Kırıçoğlu'nun, Enver Yolcu'nun ve diğer değerli eğitimcilerin araştırmaları bu araştırmayı şekillendiren kaynaklar olmuştur.

İsmail Tunalı'nın, Afşar Timuçin'in "Estetik" adlı kitapları, Nuray Sungur'un "Yaratıcılık" adlı kitabı bu araştırmada estetik ve yaratıcılık konularındaki araştırmalarıma ışık tutmuştur. Diğer kaynaklara kaynakçada yer verilmiştir.

BÖLÜM IV: SONUÇ VE ÖNERİLER

Sanat eğitimi bireyi bir sanatçı olarak yetiştirmenin değil, her bireyi birer sanat tüketicisi olarak yetiştirebilmenin eğitimidir. Sanat tüketicisi olarak yetişen bireyler aynı zamanda resim yapma etkinliğini kendileri de yaşamalı, duygu ve düşüncelerine dayalı olarak kurgulanmış estetik duyarlılığa sahip yaratıcı çalışmalar ortaya çıkarabilmelilerdir. Sanatçı bakışına varabilmek için estetik eğitimi için gerekli uygulamalar, gerekli süreç ve kuramsal çalışmalar yapılabilmelidir. Estetik bilinçle birey, yaşama yön veren gerekli değişimleri yapabilme birikimine ve bakışına sahip olabilmelidir. Estetik bilinçle birey, sanat eserinin farkına varabilen, değerini kavrayabilen ve onu anlamlandırabilen bir süje konumuna sanat eğitimi ile ulaşabilmelidir.

Sanat eğitiminin gerekliliğini tartışıyor olmak; hala bu eğitimin anlamını, bireye neleri kazandırdığı konusunda eksikliklerin yaşandığını göstermektedir. Resim, müzik v.b. derslerin ikinci plandaki dersler olarak düşünülmesi bu konudaki bilinçsizliğin okullardaki, toplumdaki bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Bu olumsuzluğu birçok nedene bağlayabiliriz ancak en önemli nedenlerden biri de sanat eğitimcisinin sanat eğitimi “dört disiplin” anlayışına göre değil de, daha çok uygulamalı çalışmalar olarak yoğunlaştırması ile ilişkilendirilebilir. Ancak sorunun sorunu doğurduğu bir durumdur bu. Çünkü okullardaki idari personelin de yarışmalara, sergilere katılımı bir “isim yapma” gibi görmesi nedeni ile uygulama çalışmalarını yoğun olarak kullanıp, eser inceleme süreçlerini pas geçen sanat eğitimcisi için bir zorunluluk durumuna geçebilmektedir. Dolayısıyla bu durum; resim iş dersine, bireyin zihinsel, kişisel, bedensel, duygusal gelişimi açısından değil de başkaca amaçlar perspektifinden bakıldığının bir göstergesi olabilmektedir. Bu araştırmada, sanat eğitiminin bireye ne tür kazanımlar sağladığı, estetik ve yaratıcılık eğitiminin bireyin yetişmesindeki önemi üzerinde durulmuştur; yukarıda sayılan sorunları değerlendirmek ve bu konuda yeterli bulgulara ulaşmaksa başka bir araştırmanın konusu olabilmelidir. Sanat eğitimi ile ilgili olarak sorun yaşıyorsak; öncelikli olarak sanat eğitiminin ne tür bir eğitim olduğunun bilincinde olmak ve buna ilişkin olarak eğitim uygulamalarını geliştirmek gereklidir.

Bireyin bir toplumun üyesi olabilmesi genel eğitim sistemi için de ön koşullardan biridir. Hele ki ilköğretimin temel amacının öğretimden ziyade eğitim olduğunun bilincinde olarak, bireyin sanat eğitimine de gereken değer verilebilmelidir. Sanat eğitimi öncelikle görmenin eğitimi olup, günümüzde bu görme yetisinin her ders için önemi giderek ortaya çıkmaktadır. Görsel algıları gelişmiş bireyler yaratıcılıklarını ve estetik duyarlılıklarını geliştirebilirler bir anlamda. Kendi çevrelerindeki algılarla yetişmiş bireyler başka kültürlerle karşılaştığında verilen ilk tepki çoğunlukla reddetme şeklinde olabilir ve sanat eğitimi ile amaçlanan; başka kültürlerle saygı duyan, başka kültürlerden de beslendiği bir anlayışla bakabilen bireylerin eğitimidir. Aynı zamanda kendi ulusal kültürünü bilmek ve zenginleştirmek de sanat eğitiminin başlıca amaçlarındandır.

Toplumsal bilince sahip olabilmek öncelikle görmenin eğitimi ile başlamalıdır. Görme anlama ile eşdeğer görülen bir algılama, anlamlandırma etkinliğidir. Teknolojinin etkisiyle de birey her an birçok görsel yüklemle karşılaşmaktadır. Bunlar arasında seçici olabilme yetisini geliştirebilmelidir. Bu bilince estetik eğitimi ile ulaşılabilir. Toplumun kolay üretilmeyen ve çabuk tüketilmeyen bir anlayışla ürün ya da eser verme gibi eğilimleri doğru ve yeterli bir sanat eğitimi ile gerçekleştirilebilir.

Estetik eğitimi araştırmada değinildiği gibi genelden özele, özelden genele, başka bir söylemle de; içten dışa, dıştan içe bir yönelişin, sonuçta da bir bütünlüğün eğitimidir. Bireyin bir toplumun üyesi konumuna gelirken bilinçle yetişmesini hedefler, kendini anlarken, başkalarını da anlamasına neden olan estetik eğitimi bir bütün olarak bir anlamlandırma sürecidir. Aynı zamanda estetik eğitimi; bireyin sanat eserinin değerini bilen, onu anlayan, bu bilinçle çevresine bakan, eleştiren, değerlendiren ve bu doğrultuda yargılara varabilen bir birey olarak yetişmesi olarak anlaşılabilir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Atatürk sanat eğitimine toplumun uygarlaşması sebebi ile önem vermiştir, bu anlayıştan da görüyoruz ki; toplumun üyeleri kendi

toplumlarını yükseltmek, gelecek zamanlara taşıyabilmek, uygarlaşabilmek açısından, estetik bilince sahip bireyler olarak yetiştirilebilmelidirler.

Yaratıcılığın önemi son yıllarda daha çok tartışılır olmuştur. Yapılan araştırmalarla da yaratıcılığın her alanda olması gereken bir yeti olduğu kabul edilmektedir. Yaratıcılık, her bireyde var olan bir yetidir ve amaçlanan ise, yaratıcı potansiyelin ortaya çıkarılıp, geliştirilebilmesidir. Yaratıcılığın ortaya konulabileceği, geliştirilebileceği en uygun ortamlar kabul edilir ki sanat eğitimi dersleridir. Birey, yaratıcı olabilmek için özgürce her türlü olanaktan yararlanabilmelidir ki tüm alternatifler arasından özgün olanı ortaya koyabilsin. Yaratıcılık her dersin amacı konumunda olduğuna göre; şöyle de düşünebiliriz; her ders bir sanat etkinliği anlayışı ile sürdürülebilmelidir ki öğrenme kalıcı olabilsin. Yaratıcılıktan uzak, verilen şeyleri tekrar eden bireyler yetiştirmek anlayışından kaçınılmalıdır. Bu durumda bireyden önce sanat eğitimcisinin yaratıcı olması gereklidir.

Sanat eğitimi okul idaresi, öğretmen, aile gibi kişiler tarafından desteklenmelidir. Okulun sadece atölyesinde değil, her tarafında sanat eserleri ile karşılaşılabilinmelidir. Okulda açılan sergilere önem verilebilmeli ancak amaç sadece sergi açmak ya da yarışmalara katılıp ödül sahibi olmak olmamalıdır. Öğrencilerin de okulun sanat atmosferini yaratmada kendilerinin de katılım sağlaması önemlidir. Bu koşullarda okul öğrenciler için daha keyifli ve daha önemli bir yer durumuna geçebilmelidir. Uygulamalı çalışmalar dışında, müzelere gidebilmek açısından, okul idari personeli gerekli maddi ve manevi desteği sağlayabilmelidir.

Resim iş dersi hiçbir zaman öğrencinin önündeki resim kağıdı ile baş başa kaldığı bir çalışma olarak sürdürülmemelidir. Çünkü sanat eğitimi birey açısından kendiliğinden gelişebilen bir süreç değildir. Sanat eğitimi; estetik, sanat eseri inceleme, uygulama, sanat tarihi olarak “dört disiplin” anlayışı ile bir bütün olarak sürdürülebilmelidir.

Sanatın değerinin bilinmesi, toplumsal bilinçlenme ile gerçekleşebileceğinden , bu bilinçlenmeyi de sanat eğitimi gerçekleştirebilmelidir.

KAYNAKÇA

- 1) Alakuş, A. O. (2003). **Dünden Bugüne Görsel Sanatlar Eğitimimizin Genel Bir Görünümü** <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/160/alakus.htm> (22 Ocak 2006)
- 2) Arık, A.(1990). Yaratıcılık. **Kültür Bakanlığı Yayınları.**
- 3) Arslan, M. (Ağustos 2004). Çağdaşlaşma Bağlamında Köy Enstitülerinde Güzel Sanatlar Eğitiminin Yeri ve Önemi. **İmece Üç Aylık Eğitim Bilim Sanat Kültür Dergisi.**
- 4) Artut, K. (Eylül 2004). **Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri.** (3. Baskı) Ankara : Anı Yayıncılık
- 5) Ataman, A. (1995) **Eğitim Sürecinde Yaratıcılık,Yaratıcılık ve Eğitim.** Ankara : Türk Eğitim Derneği Yayınları. Şafak Matbaacılık.
- 6) Atagök, T. (1994) Çağdaş Müzecilikte Toplum-Müze İlişkisi Bağlamında Müzelerin Konumu **Anons Plastik Sanatlar Dergisi.** Sayı:39-40.
- 7) Bell, K.(1997) **Creativity:A Mode Of Thinking.** Greenville, South Carolina : Bob Jones Üniversitesi
- 8) Berger, J. Çev: SalmanY. (1995) **Görme Biçimleri.** (6. Basım). Ankara : Metsi Yayınları.
- 9) Biçer, H. (1993) **Sanat Eğitiminin Geleceği.** Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Birinci Ulusal Kongresi (24-28 Eylül 1990)
- 10) Çakır, A. (2000) **Plastik Sanatlar Eğitimi.** <http://www.akmb.gov.tr> (09 Mayıs 2006)

- 11) Çellek, T. (13.03.2003) Yaratıcılık ve Eğitim Sistemimizdeki Boyutu <http://www.netyorum.com/sayi/125/20030313-05.htm> (08 Şubat 2006)
- 12) Çellek, T. (2003). Sanat ve Bilim Eğitiminde Yaratıcılık. <http://www.elyadal.org/pivolka/08/sanat1.htm> (01 Mart 2006)
- 13) Çellek, T. (2006) İlköğretim Okullarında Görsel Sanat Eğitimi http://www.hayalperest.org/ders_ilkokul2.php (11 Şubat 2006)
- 14) de Bord, K. (1997) Child Development: Creativity In Young Children, North Caroline State University, www.child.dev.page.html/curricul. (12 Ocak 2006)
- 15) DeBord, K. (2002) Child Development http://cyfernet.ces.ncsu.edu/cyfdb/browse_2pageAnncc.php?subcat=Child+Development&search=NNCC&search_type=browse, (13 Şubat 2006)
- 16) Dewey, J. (1938). **Experience and Education**. New York : The Macmillan CO.
- 17) Dewey, J. (1938) Experience and Education. http://www.molloy.edu/academic/philosophy/sophia/topics/phiedu/exp_edu/contents.htm (25 Nisan 2006)
- 18) Dikici, A. (1997) Resim – İş Öğretmenlerinin Resim-İş Programlarına İlişkin Görüşleri “Elazığ, Malatya, Samsun Örneği”. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- 19) Erbil, D. (1990) **Çağdaş Sanat ve Eğitim, Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim**. İstanbul : Cem Yayınevi. Doğan Ofset
- 20) Erinç S. M.. (2004a). **Sanat Psikolojisine Giriş**. (2. Baskı) İstanbul : Ütopya Yayınevi
- 21) Erinç Sıtkı M. (2004b). **Sanatın Boyutları**. (2.Baskı) İstanbul : Ütopya Yayınevi

- 22) Ernst, F. (Ocak 2003). **Sanatın Gerekliliği**. (9. Baskı) İstanbul : Payel Yayınları
- 23) Etike, S. (2000) Sanat Nedir. <http://www.fotografya.gen.tr> (30 Nisan 2006)
- 24) Fischer, E. (2003) **Sanatın Gerekliliği** (9. Baskı) İstanbul : Payel Yayınları.
- 25) Gardner,J.W. (1940). **Yenilikçi Birey Zinde Toplum**. İstanbul : İlgi Yayıncılık
- 26) Gel, H.Y. (1991) Sanat Eğitimi ve Yaratıcılık. Özgün Eğitim. **24 Kasım Öğretmenler Günü Dergisi**. Sayı 2.
- 27) Gel, H.Y. (1996) **Çağdaş Eğitimde Sanat**. (2. Baskı) İstanbul : Demet Yayıncılık L.T.D. Ş.T.İ. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları.
- 28) Hançerlioğlu, O. (1994). **Felsefe Sözlüğü**. İstanbul : Remzi Kitabevi Yayınları
- 29) İlkayaz, A. (2004) **“Popüler Kültür, Kiç Kitsch ve Sanat Eğitimine Etkileri” Resim İş Eğitimine Yeni Yaklaşımlar**. 2. Sanat Eğitimi Sempozyumu. (28 - 30 Nisan 2004). Ankara : Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fak
- 30) İpşiroğlu, N. (Kasım 1996) **Çağdaş Eğitimde Sanat** (2. Baskı) İstanbul : Demet Yayıncılık. Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Yayınları
- 31) Kagan, M. (1982) **Güzellik Bilimi Olarak Estetik**. Ankara : Serbest Matbaası.
- 32) Karakuş, H. (Ağustos 2004). Eğitimde Kültür Sanat Olmayınca. **İmece Üç Aylık Eğitim Bilim Sanat Kültür Dergisi**.
- 33) Karayağmurlar, B (1991). **Yaratıcı Bireyin Yetiştirilmesi Açısından Genel Eğitim İçinde Sanat Eğitiminin Yeri**. 1.Eğitim Kongresi Bildiriler Kitabı. İzmir:Dokuz Eylül Üniversitesi.

- 34) Kırışoğlu, O. T. (2005) **Sanatta Eğitim.** (3.Baskı) Ankara: Pegem Yayıncılık
- 35) Kurtuluş, Y. (Ağustos 2004). Aydınlanma ve Köy Enstitülerinde Sanat Eğitimi. **İmece  Aylık Eğitim Bilim Sanat Kültür Dergisi.**
- 36) Lenoir, B. ev: Derman A. (2005) **Sanat Yapıtı.** (4. Baskı.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- 37) May, R. (2003). **Yaratma Cesareti** (8.Baskı.) İstanbul: Metis Yayınları
- 38) Mayesky, M. (1995) **Creativity Activities for Young Children.** USA : Delmar Publishhers Inc. An International Thompson Publishing Company.
- 39) Moissej, K. (1982) **Güzellik Bilimi Olarak Estetik.** Ankara : Serbest Matbaası.
- 40) Moran, B. (2003) **Edebiyat Kuramları ve Eleştiri** (10. Baskı) İstanbul : İletişim Yayınevi
- 41) zbağı, T. (1996). **izgi Filmlerin Sanat Eğitimindeki Yeri.** Türkiye 1. Uluslar arası Uzaktan Eğitim Sempozyumu (12-15 Kasım 1996) Ankara
- 42) zbek, A. (1986) **Yaratıcılık – Spontan Düşünce Psikodrama** İstanbul : Cerreahpaşa Tıp Fak. Konferans Notları
- 43) zden, Y. (1997) **ğrenme ve ğretme** Ankara : Pegem Yayınları, der Matbaacılık
- 44) zer, Z (1991). Yaratıcılığa Giden Yolda Beyin Fırtınası. **Bilim ve Teknik Dergisi** Sayı:348
- 45) zsoy, N. (Ağustos 2004). Yaratıcı Drama ve Köy Enstitüleri. **İmece  Aylık Eğitim Bilim Sanat Kültür Dergisi.**

- 46) Özsoy, V. (1996) **Resim-İş Eğitimi (Sanat Eğitimi): Amacı ve Yapılanması.** Millî Eğitim Yayını
- 47) Pekmezci, H. (1997) **Sanat Eğitime Toplu Bakış.** İlköğretim Okullarında Sanat Eğitimi ve Sorunları TED XV. Öğretim Toplantısı (2-3 Mayıs 1997) Kayseri,
- 48) Rawlinson,J.G. (1995) **Yaratıcı Düşünce ve Beyin Fırtınası.** İstanbul: Rota Yayınları
- 49) Rıza, E. T. (1999) **Yaratıcılığı Geliştirme Teknikleri,** İzmir : Anadolu Matbaası
- 50) Robinson, K. (2003). **Yaratıcılık Aklın Sınırlarını Aşmak.** İstanbul: Koldaş Kitap Yayınevi
- 51) San, İ. (2003) **Sanat Eğitimi Kuramları”** İstanbul : Ütopya Yayınevi
- 52) San, İ. (1991) **Eğitim Öğretimde Yaşayarak Öğrenme Yöntemi ve Estetik Süreç olarak Yaratıcı Drama.** Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu (13-14 Nisan 1991)
- 53) San, İ. (2004) **Sanat ve Eğitim.** (3. Baskı) İstanbul:Ütopya Yayınevi
- 54) San, İ. (1982) Sanat Eğitimi. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi.** Cilt:12. Sayı:1-4
- 55) San, İ. (1983) Kültür Aktarımı ve Çağdaş Kültür Sorunu İçinde Sanat Eğitiminin Yeri. **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi,** Cilt:16 Sayı:2
- 56) Singer, G. D. Ve Singer L. J. (1998) **Çocuklarda Yaratıcılığın Gelişimi.** İstanbul : Gendaş Yayınları. Kaya Matbaacılık

- 57) Sönmez, V. (1994) **Eğitim Felsefesi**. Ankara : Şafak Matbaası
- 58) Sungur, N. (1992) **Yaratıcı Düşünce**. İstanbul : Evrim Yayınevi
- 59) Sungur, N. (1997) **Yaratıcı Düşünce**. (2. Baskı) İstanbul : Evrim Yayınevi
- 60) Dikici, A. (2001) **Sanat Eğitiminde Yaratıcılık**. <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/149/dikici.htm> (10 Kasım 2005)
- 61) Telli, H. (2004) Neden Sanat Eğitimi?. **İmece Üç Aylık Eğitim Bilim Sanat Kültür Dergisi**. (Ağustos 2004)
- 62) Timuçin, A.(2000) **Estetik**. (4. Baskı) İstanbul:Bulut Yayınları.
- 63) Tomur, A. (1994) Çağdaş Müzecilikte Toplum-Müze İlişkisi Bağlamında Müzelerin Konumu. **Anons Plastik Sanatlar Dergisi**. Sayı:39-40.
- 64) Townsend, D. (2002) **Estetiğe Giriş**. İstanbul : İmge Kitabevi
- 65) Tunalı, İ. (2004) **Estetik**. (8. Basım) İstanbul : Remzi Kitabevi.
- 66) Türkoğlu, P. (2004) Eğitimde Sanatın Yeri ve Köy Enstitüleri Örneği **İmece Üç Aylık Eğitim Bilim Sanat Kültür Dergisi**. (Ağustos 2004)
- 67) Ulcay, S. O (1985) **Okul Öncesi Kuruluşlarda Yaratıcılık,Ya-Pa Öncesi Eğitim ve Yaygınlaştırma Semineri II.III**. İstanbul : Yapa Yayınları
- 68) Üstel, İ. (1996) **Bilim ve Teknik Dergisi** İstanbul : Tübitak Yayınları Sayı:348
- 69) Velioğlu, S. (2000) **İnsan ve Yaratma Edimi**. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

- 70) Velioğlu, S. (1978) **Akıl Hastası ve Sanatçı** İstanbul : Yapa Yayınları
- 71) Yavuzer, Y. (1996) **Yaratıcılık**. 3.Basım İstanbul : Boğaziçi Üniversitesi Yayınları
- 72) Yıldırım, R.(1998). **Yaratıcılık ve Yenilik**. İstanbul : Sistem Yayıncılık
- 73) Yolcu, E. (2004) **Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri**. Ankara : Nobel Yayın Dağıtım
- 74) <http://www.tdk.gov.tr/tdksozluk/sozara.htm>
- 75) <http://www.felsefeekibi.com/>
- 76) Türkiye’de Güzel Sanatlar Eğitimi Geliştirme Özel ihtisas Komisyonu Raporu, 1991